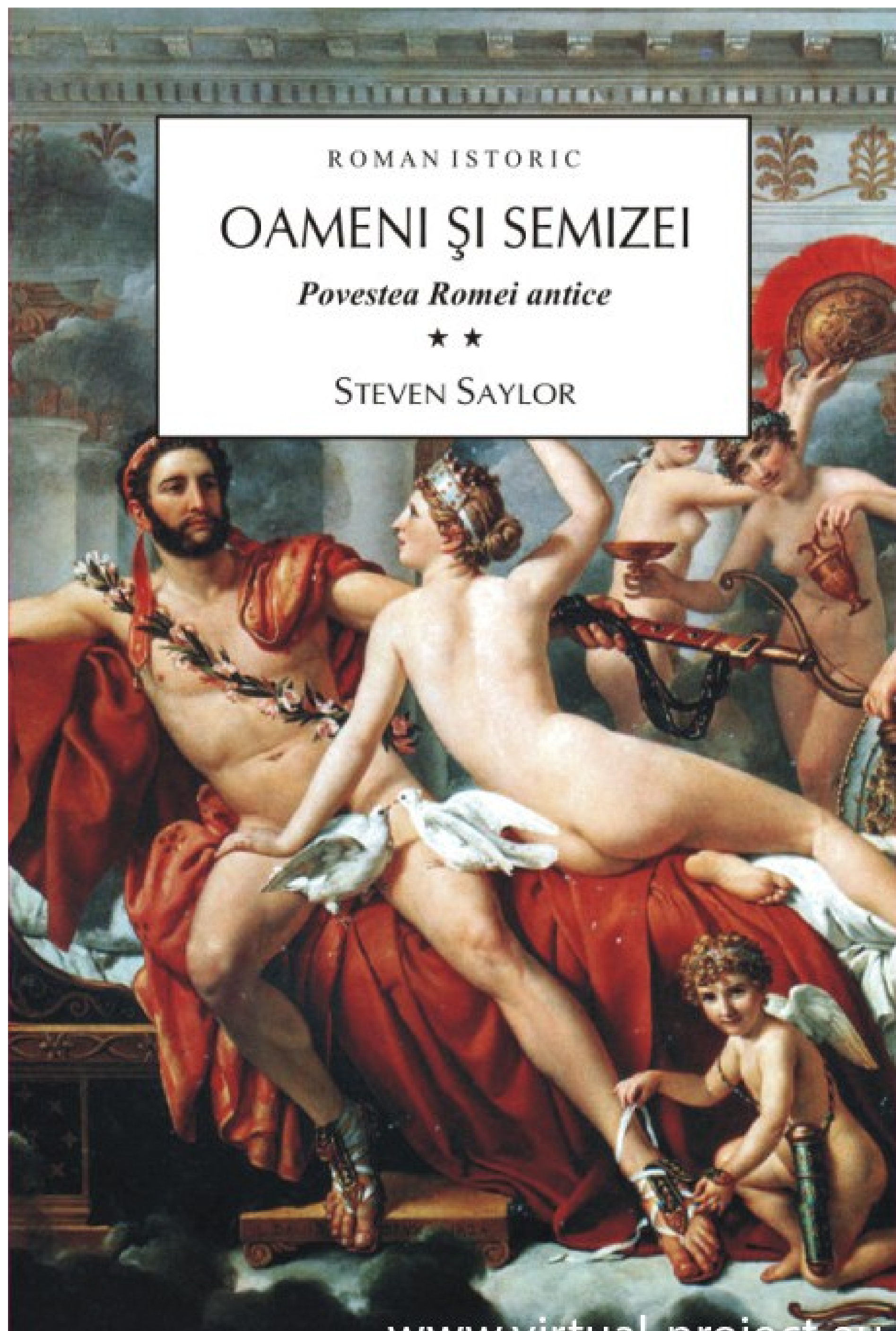

ROMAN ISTORIC
OAMENI ŞI SEMIZEI
Povestea Romei antice
★ ★
STEVEN SAYLOR

Steven Saylor

Oameni şi semizei

Povestea Romei antice - Volumul 2

www.virtual-project.eu

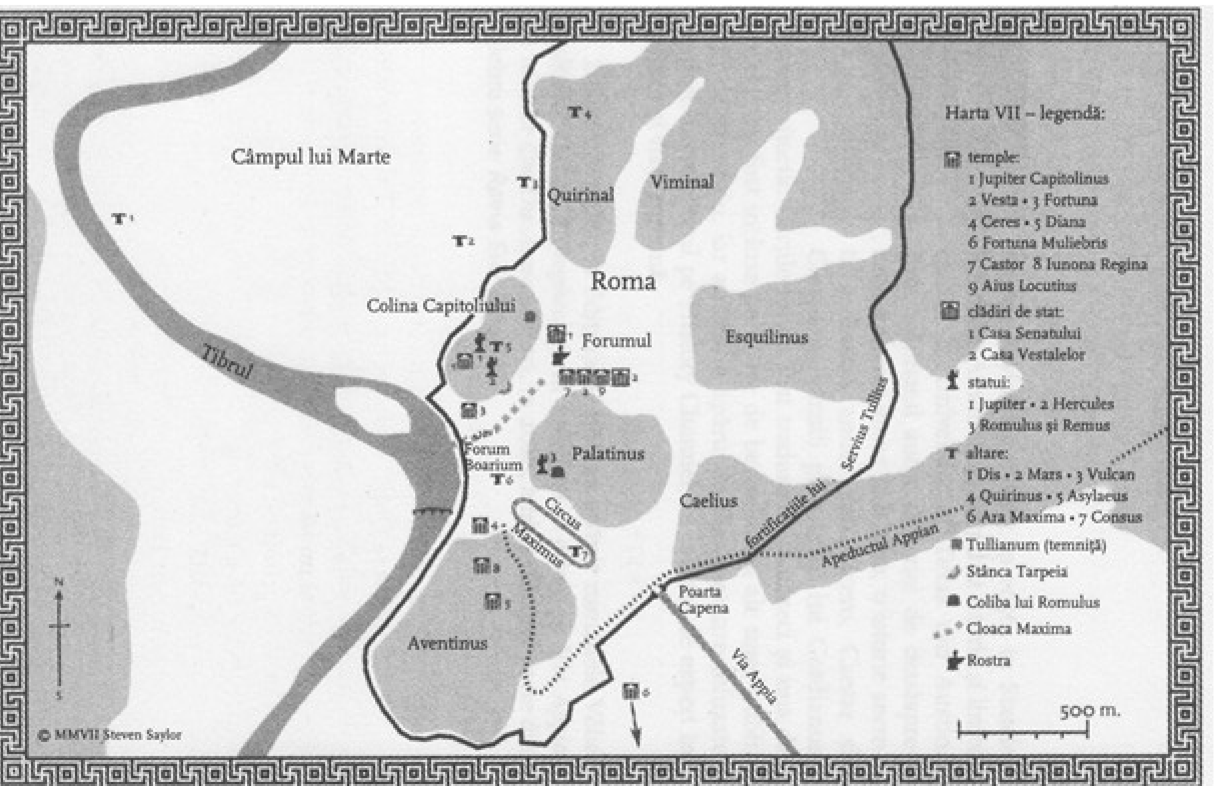
Traducere din limba engleză Iuliana Hiliuţă

Editura ALLFA

Roma: The Novel of Ancient Rome
2007

Steven Saylor s-a născut în 1956, în Statele Unite ale Americii, şi a studiat istorie şi limbi clasice la University of Texas din Austin. Este aclamatul autor al seriei de douăsprezece romane Roma Sub Rosa, o istorie secretă a Romei antice sub Cicero, Caesar şi Cleopatra, văzută prin ochii lui Gordianus Descoperitorul. Cărţile lui au fost traduse în douăzeci şi una de limbi şi au fost incluse pe listele de bestselleruri ale unor publicaţii de prestigiu, iar autorul a apărut în documentare difuzate la nivel internaţional pe History Channel, în calitate de expert în politica şi viaţa romană.

Harta VII – legendă:
temple:
1 Jupiter Capitolinus
2 Vesta • 3 Fortuna
4 Ceres • 5 Diana
6 Fortuna Muliebris
7 Castor 8 Iunona Regina
9 Aius Locutius
clădiri de stat:
1 Casa Senatului
2 Casa Vestalelor
statui:
1 Jupiter • 2 Hercules
3 Romulus şi Remus
altare:
1 Dis • 2 Mars • 3 Vulcan
4 Quirinus • 5 Asylaeus
6 Ara Maxima • 7 Consus
Tullianum (temniţă)
Stânca Tarpeia
Coliba lui Romulus
Cloaca Maxima
Rostra
500 m.
Câmpul lui Marte
Quirinal
Viminal
Roma
Colina Capitolului
Forumul
Esquilinus
Tibrul
Palatinus
Forum Boarium
Caelius
Circus Maximus
fortificaţiile lui Servius Tullius
Apeductul Appian
Poarta Capena
Via Appia
Aventinus
N
S
© MMVII Steven Saylor

VII

Arhitectul propriului destin

Anul 312 î.H.

— Aşadar, tinere, a venit ziua în care îmbraci toga de bărbat - şi ce zi splendidă pentru asta! Spune-mi, cum ai sărbătorit până acum?

Înconjurat de grădinile magnifice din mijlocul casei sale somptuoase şi îmbrăcat în cea mai bună togă a sa, Quintus Fabius stătea cu braţele încrucişate, încruntat şi părând să-l privească mânios pe vizitator. Tânărul Kaeso fusese prevenit cu privire la expresia severă a distinsului său văr; se ştia că cel mai mare general roman zâmbea foarte rar. Kaeso încercă să nu se arate intimidat. Chiar şi aşa, trebui să-şi dreagă glasul înainte de a putea răspunde.

— Ei bine, vere Quintus, m-am trezit în zori. Tata mi-a dăruit o amintire de familie, un fascinum cu un lanţ de aur, pe care şi l-a scos de la gât şi mi l-a pus mie. Este şi o poveste legată de el; bunicul meu l-a primit cu mult timp în urmă de la faimoasa vestală Pinaria. Apoi mi-a dăruit toga şi m-a ajutat să o îmbrac. Nu mi-am imaginat niciodată că e atât de complicat să faci pliurile să stea cum trebuie. Am făcut o plimbare lungă prin Forum, unde m-a prezentat colegilor şi prietenilor săi. Mi s-a dat voie să urc la platforma oratorică şi să văd cum arată Forumul de pe Rostra.

— Fireşte că, atunci când eram eu copil, spuse Quintus, întrerupându-l, platforma pentru oratori nu se numea Rostra, pentru că nu fusese încă împodobită cu toate galioanele acelea. Ştii când s-a întâmplat asta?

Kaeso îşi drese glasul din nou.

— Cred că pe vremea consulului Lucius Furius Camillus, nepotul marelui Camillus. Oraşul de coastă Antium a fost cucerit de armatele romane, iar locuitorii săi au fost siliţi să dea jos ornamentele de la prora– aşa-numitele rostra sau „galioane” – de pe navele de război şi să le trimită Romei ca tribut. Galioanele au fost montate ca ornamente pe platforma oratorilor; de aici vine şi numele platformei, Rostra.

Quintus se încruntă şi încuviinţă.

— Continuă.

— După ce am coborât de pe Rostra, am urcat pe Capitoliu. Acolo am dus la îndeplinire o veche tradiţie a familiei Dorso – refacerea drumului parcurs de străbunicul meu, Gaius Fabius Dorso, de pe Capitoliu pe Quirinal, când i-a înfruntat pe gali. La altarul lui Quirinus, un augur a luat auspiciile. Un singur vultur a fost văzut zburând de la stânga la dreapta. Augurul a spus că este un semn bun.

— Semn bun, într-adevăr! Vulturul te va ocroti în lupte. Şi cum ţi se pare, tinere, să porţi toga?

— E foarte bine, vere Quintus. În realitate, veşmântul de lână era mai greu şi mai călduros decât se aşteptase Kaeso.

Quintus încuviinţă, dând din cap, dar se gândi că toga arăta mai degrabă ridicol pe tânărul Kaeso, nefăcând decât să-i scoată în evidenţă frumuseţea copilărească – buclele blonde şi obrajii îmbujoraţi, spâni, buzele roşii, pline şi ochii albaştri, luminoşi. Cu glas tare, Quintus spuse doar:

— Eşti bărbat de-acum. Felicitări!

— Mulţumesc, vere Quintus. Se sili să schiţeze un zâmbet. Dintre toate evenimentele zilei, această vizită putea fi cea mai importantă; în onoarea majoratului, fusese invitat să ia cina, singur, cu cel mai distins dintre Fabii, conducătorul numeroaselor ramuri ale familiei, marele om de stat şi general Quintus Fabius. Nervos şi obosit, dar hotărât să facă o figură bună, Kaeso stătea perfect drept în scaunul fără spătar şi susţinea privirea de gheaţă a vărului său.

— Ei bine, să mergem dar în sala de oaspeţi, spuse Quintus. Vom mânca şi vom bea ca doi oameni de lume şi vom vorbi despre viitor.

În realitate, discuţia a fost aproape în întregime despre trecut, în timp ce savurau numeroase feluri alese – ficat de porc cu ţelină în sos de vin, măruntaie fierte cu scorţişoară şi nucşoară, carne de oaie în sos de chimen dulce – Quintus îi împărtăşea întâmplări din istoria familiei. Kaeso auzise şi mai înainte aproape toate acele istorisiri, dar niciodată aşa cum le spunea marele Quintus. Străbunicul lui Kaeso trăia încă în tinereţea lui Quintus; Quintus îl întâlnise pe ilustrul Dorso de mai multe ori şi auzise povestea faimosului drum chiar de la acesta.

Quintus îi mai povesti şi faimoasa şi tragica ispravă a Fabilor, marele lor sacrificiu din timpului războiului cu Veii, când familia ridicase o întreagă armată doar din rândurile sale şi toţi membrii în afară de unul fuseseră ucişi într-o ambuscadă cumplită.

— Din trei sute şapte războinici, doar tânărul acela a supravieţuit şi a dus mai departe numele familiei, spuse Quintus. Asemenea unei păduri de arbori falnici, distrusă de foc, familia s-a regenerat dintr-un singur puiet – dovadă a hotărârii zeilor de a-i vedea pe Fabii jucând un rol important în istoria Romei.

Quintus nu se sfia nici să se laude cu propriile realizări. La începutul carierei sale militare, ca Magister Equitum al dictatorului Lucius Papirius Cursor, pornise la luptă împotriva samniţilor, fără să ţină seama de ordinele contrare ale dictatorului. Deşi repurtase o victorie răsunătoare, înfruntase moartea pentru nesupunerea sa.

— Şi stăteam în Forum, iar tatăl meu îngenunchease în faţa lui Papirius, rugându-l să-mi cruţe viaţa. Doar protestele zgomotoase ale Senatului şi ale oamenilor l-au împiedicat pe dictator să le ordone lictorilor să mă execute pe loc cu nuielele şi securile lor. Deşi mi-am pierdut funcţia, mi-am păstrat capul – am scăpat ca prin urechile acului! Dar norocul ţi se poate schimba peste noapte. Nu au trecut nici trei ani şi am devenit unul dintre cei mai tineri consuli care au ocupat vreodată această funcţie. I-am învins pe samniţi încă o dată şi am fost răsplătit cu un triumf însemnat. Un an mai târziu, consulii care au urmat după mine le-au oferit samniţilor una dintre cele mai mari victorii asupra noastră. De bine, de rău, nu am fost de faţă la dezastrul de la Furcile Caudine. Presupun că ştii ruşinoasa poveste?

Kaeso puse repede jos măslina pe care se pregătea să o ducă la gură.

— Da, vere. O armată romană aflată sub conducerea consulilor Titus Veturius Calvinus şi Spurius Postumius, căutând o scurtătură, a intrat într-un defileu îngust, care dădea în alte chei, şi mai înguste. Când a ajuns în cel de-al doilea defileu, armata a descoperit că trecerea fusese blocată în capăt, cu pietre şi trunchiuri de copaci. S-au grăbit să se întoarcă la intrare, dar au descoperit că şi aceasta fusese blocată între timp de inamici. Aceste defileuri înguste erau Furcile Caudine, în care a fost prinsă fără scăpare întreaga armată. Au trecut câteva zile. În loc să lase oamenii să moară de foame sau să încerce o scăpare imposibilă, care ar fi dus la un masacru, consulii au acceptat condiţiile samniţilor care îi ţineau captivi.

— Şi ce prevedeau acele condiţii? întrebă Quintus. Haide, tinere, spune-mi ce ai fost învăţat.

— Romanii au fost siliţi să renunţe la arme şi la armură şi să-şi lepede toate hainele. Dezbrăcaţi, au fost obligaţi să iasă din defileu trecând pe sub un jug, ca simbol al supunerii lor faţă de inamic. Chiar şi consulii s-au văzut nevoiţi să facă asta. Samniţii făceau glume şi râdeau de ei, rotindu-şi săbiile în faţa romanilor. Soldaţii s-au întors acasă nevătămaţi, dar în dizgraţie. A fost o zi foarte întunecată pentru Roma.

— Cea mai întunecată de la venirea galilor! declară Quintus, însă nu trebuie să ne prefacem că nu s-a întâmplat, trebuie să o acceptăm. Dacă vom înţelege greşeala pe care au făcut-o consulii - netrimiţând iscoade să cerceteze drumul din faţa lor – vom fi siguri că aşa ceva nu se va mai întâmpla niciodată. Între timp, războiul cu samniţii continuă, dar nu există nici o îndoială cu privire la rezultatul final. Doar cucerind vom putea continua să prosperăm. Doar cucerirea ne poate garanta siguranţa! Este datoria fiecărui roman să ridice sabia şi să-şi sacrifice

viaţa, dacă trebuie, pentru împlinirea destinului Romei: stăpânirea întregii Italii, iar, după aceea, înaintarea spre nord, unde ne vom răzbuna pe gali şi ne vom asigura că aceştia nu vor mai reprezenta niciodată o ameninţare pentru noi. Îţi vei face datoria de roman, tinere?

Kaeso trase adânc aer în piept.

— Mi-ar plăcea foarte mult să ucid câţiva samniţi, dacă va sta în puterea mea. Şi poate că şi câţiva gali.

Quintus zâmbi, întâia oară.

— Bravo, tinere! Se încruntă iar când începu să vorbească despre politică. Ca patricieni ce suntem, zise el, este datoria noastră, a Fabilor, să ne impunem privilegiile ereditare în orice epocă şi să le apărăm împotriva plebeilor care ar vrea să le încalce. Fireşte, există şi plebei vrednici să ocupe funcţii înalte. S-a dovedit a fi spre binele Romei că cei mai capabili şi mai ambiţioşi dintre plebei s-au ridicat şi au intrat în rândurile nobilimii, căsătorindu-se cu cei din clasa noastră şi conducând oraşul alături de noi. Roma răsplăteşte virtutea. Gloata, străinii, chiar şi sclavii eliberaţi au ocazia de a propăşi prin muncă, deşi sunt multe piedici care le încetinesc înaintarea şi aşa şi trebuie să fie! Democraţia promovată de unele colonii greceşti din sudul Italiei – în care toţi oamenii au drepturi egale – a fost ţinută departe de Roma, slavă zeilor! Aici domnesc principiile republicane, prin care înţeleg libertatea elitei nobiliare de a concura în mod egal şi deschis la onoruri politice.

Se lăsă pe spatele banchetei şi îşi întrerupse pentru câteva clipe discursul, pentru a savura o porţie de morcovi şi păstârnaci prăjiţi.

— Dar m-am depărtat de subiectul istoriei familiei, o temă de discuţie mult mai potrivită pentru ziua majoratului tău. Originea Fabilor este învăluită în mister, desigur, la fel ca toate chestiunile apărute înainte de introducerea scrisului la romani. Cu toate acestea, cele mai autorizate voci ale noastre cred că primele familii romane aveau descendenţă divină.

— Prietenul meu, Marcus Julius, susţine că familia lui se trage din Venus, spuse Kaeso.

— Într-adevăr, replică Quintus, ridicându-şi o sprânceană, asta ar explica de ce Julii sunt mai buni ca amanţi decât ca războinici. Descendenţa noastră e puţin mai eroică. Potrivit istoricilor familiei, primul Fabius era copilul lui Hercules şi al unei nimfe a pădurii, născut pe malul Tibrului la începutul timpurilor. Astfel, sângele lui Hercules curge în venele Fabilor chiar şi acum. Quintus îi acordă lui Kaeso al doilea zâmbet, apoi se încruntă brusc şi tăcu.

Urmă un moment stânjenitor, în care amândoi înţeleseră că se gândeau la acelaşi lucru – că ramura recentă pe care o reprezenta familia lui Kaeso nu purta de fapt străvechiul sânge al Fabilor, fiindcă avea la baza ei o adopţie. Nici Quintus, nici Kaeso nu aveau cum să ştie că adevărul era mult mai complicat. În realitate, afirmaţia Fabilor că erau descendenţii lui Hercules era falsă, în schimb, sângele străinului pe care îl identificaseră ulterior cu Hercules curgea, într-adevăr, prin venele lui Kaeso, care era descendentul Potitilor, fapt necunoscut niciunuia dintre cei doi.

Momentul stânjenitor se prelungea insuportabil de mult. Faţa lui Kaeso se făcu roşie ca para focului. Se apropiaseră de un subiect care îl nelinişte pe Kaeso, încă din ziua în care aflase că bunicul său nu se născuse în familia Fabilor, ci fusese un copil adoptat, întâmplarea era relatată cu mândrie, pentru că ilustra pietatea marelui Dorso, care crescuse un orfan nou-născut, găsit abandonat în ruinele Romei, ca pe propriul său fiu. Lui Kaeso i se explicase şi că bunicul său fusese un om deosebit. Nu hotărâseră zeii înşişi ca acel copil găsit să devină un Fabius? Zeii dădeau viaţă; ce conta după aceea era ce făcea fiecare cu acea viaţă. Adevărata trăsătură distinctivă a unui roman – spunea tatăl lui Kaeso – nu consta în descendenţa sa, ci în puterea de a modela lumea după voinţa sa.

În pofida acestor afirmaţii şi fraze liniştitoare, gândul că adevărata lui descendenţă era necunoscută îl tulbura adesea pe Kaeso. Părea inevitabil ca acest subiect să nu fie adus în discuţie în această zi deosebită şi chiar aşa se întâmplă, deşi rămase nerostit.

Kaeso deveni atât de nervos, încât schimbă deodată subiectul.

— Vorbeai mai devreme despre propria ta carieră militară şi politică ilustră, vere, dar nu ai pomenit nimic despre o întâmplare care m-a pus mereu pe gânduri.

— A, da? exclamă Quintus. Şi care ar fi aceea?

— Cred că s-a întâmplat cu puţin timp înainte de naşterea mea, când te aflai la începutul carierei tale politice. Are legătură cu un caz faimos de otrăvire – sau, mai degrabă, cu mai multe cazuri de otrăvire.

Quintus încuviinţă cu gravitate.

— Te referi la investigaţia care a avut loc în anul în care am ocupat funcţia de edil al Romei. O adevărată tragedie!

— Dacă preferi să nu vorbeşti despre asta…

— Ba chiar vreau să vorbesc. La fel ca în cazul nenorocirii de la Furcile Caudine, n-are niciun rost să ascundem un astfel de episod, oricât de neplăcut ar fi. După cum spui, eram tânăr şi foarte încântat că fusesem ales edil, o

magistratură care mă includea de la sine în rândurile Senatului. Mie îmi revenea răspunderea de a păstra legea şi ordinea în oraş.

— Pare o sarcină fascinantă.

— Serios? în cea mai mare parte constă din obligaţii administrative plictisitoare – amendarea cetăţenilor care au adus prejudicii proprietăţii publice, investigarea acuzaţiilor de suprataxă aduse împotriva cămătarilor şi alte îndatoriri de acest fel. O funcţie ingrată pentru un bărbat care ar prefera să se afle pe câmpul de luptă! Dar nemulţumirile mele au pălit în faţa nenorocirii care a cuprins oraşul în acel an. Oamenii erau speriaţi şi neliniştiţi, pentru că, din câte se părea, o epidemie cumplită, de natură neobişnuită, se abătuse asupra noastă. Victimele sale erau în întregime bărbaţi – nici o femeie printre ei – iar simptomele variau în mod inexplicabil. Unii mureau pe loc. Alţii îşi reveneau o vreme, apoi se îmbolnăveau la loc şi mureau. Şi mai neobişnuit era faptul că cei mai mulţi dintre cei care mureau erau bărbaţi de viţă nobilă. De obicei, epidemiile îi lovesc pe cei săraci, de origine umilă, mai degrabă decât pe cei mai înstăriţi, şi nu invers. După câteva luni, zvonurile insistente despre natura ciudată a epidemiei şi numărul în creştere al victimelor au ajuns şi la urechile preoţilor şi ale magistraţilor, care erau deja foarte îngrijoraţi. Se părea că la mijloc era mânia zeilor. Ce făcuse poporul Romei şi, mai ales, ce făcuseră conducătorii lui, ca să-i supere?

În cele din urmă, Senatul a recurs la o soluţie folosită de strămoşi în vremuri de epidemie. După cum ştii, în Templul lui Jupiter se află o tăbliţă de lemn, pe uşa care duce spre sanctuarul Minervei din partea dreaptă. De la înfiinţarea templului, în fiecare an, la idele lui septembrie, unul dintre consuli bate un cui în tăbliţă, pentru a marca trecerea încă unui an; astfel pot fi calculate vârsta templului şi a republicii. Tăbliţa împodobeşte sanctuarul Minervei pentru că numerele au fost unul dintre darurile ei pentru omenire. Dar tăbliţa mai are o funcţie, deosebită. În vremuri de epidemie, poate fi numit un dictator extraordinar – o numire religioasă, nu militară – care să îndeplinească o singură sarcină: să bată un cui în plus în tăbliţa de lemn. Nimeni nu ştie cum a luat naştere acest obicei, dar se zice că îndeplinirea lui domoleşte epidemia. În plus, în acest fel, se poate ţine şi evidenţa epidemiilor şi se poate calcula frecvenţa lor.

Aşadar, a fost numit un dictator extraordinar – Gnaeus Quinctilius, din câte-mi amintesc. Sub privirile vestalelor, ale preoţilor şi ale tuturor magistraţilor, Quinctilius a bătut un cui în tăbliţă şi, după îndeplinirea sarcinii, a renunţat la funcţie. Dar ritualul nu a adus nici o alinare. Epidemia a continuat, iar numărul victimelor a crescut. Oamenii erau din ce în ce mai înspăimântaţi, iar

conducătorii, mai tulburaţi. Eram şi eu la fel de îngrijorat ca toţi ceilalţi, desigur, dar, în calitate de edil, nu era sarcina mea să mă gândesc la o cale de a-i împăca pe zei şi de a opri epidemia.

Apoi, într-o zi, pe când îmi vedeam de treabă în încăperile mele din Forum, am fost vizitat de o tânără care a refuzat să-mi spună numele ei, dar după rochie şi atitudine se vedea că era o servitoare liberă, dintr-o familie respectabilă. Mi-a spus că are să-mi destăinuie ceva îngrozitor, dar numai dacă promit să o apăr de pedeapsa statului sau de răzbunarea celor ale căror crime avea să mi le dezvăluie. Ei bine, m-am gândit că avea să-mi expună, cel mult, cazul vreunui constructor care fura cărămizi din oraş sau al vreunui funcţionar care taxa dublu pentru reparaţia canalului public. Am liniştit-o, promiţându-i că nu i se va întâmpla nimic, aşa că a început să-mi spună că epidemia care cuprinsese oraşul era provocată de oameni – crimele fiind săvârşite nu de bărbaţi, ci de femei. Îşi acuza stăpâna şi pe câteva dintre cele mai nobile femei din Roma.

La prima vedere, povestea ei părea absurdă. Din ce cauză ar fi recurs atâtea femei la otrăvirea soţilor lor şi a altor rude de parte bărbătească? Poate că dacă mi-ar fi spus de o singură femeie aş fi crezut-o, da, dar zeci de femei, în repetate rânduri, toate în acelaşi an? Cu toate acestea, până atunci muriseră sute de bărbaţi şi nu se aflase încă nici o cauză. I-am cerut dovezi. S-a oferit să mă ducă la casa în care se făceau otrăvurile. Dacă aveam noroc, mi-a spus ea, puteam să surprindem câteva femei, chiar în timp ce le pregăteau.

Trebuia să fac ceva şi repede. În clipa aceea, funcţia pe care o considerasem neînsemnată şi monotonă apăsa dintr-odată asupra mea la fel de greu ca lumea pe umerii lui Atlas. Quintus oftă, dar ochii îi străluceau; era limpede că istorisirea acelei întâmplări cumplite îi oferea o mare satisfacţie.

— Ce s-a întâmplat după aceea, vere Quintus?

— Orice clipă era preţioasă, dar totul trebuia făcut ca la carte, pentru ca dovezile să nu fie compromise. I-am anunţat de îndată pe consuli – ce a mai vociferat bătrânul Gaius Valerius când l-am trezit din somnul de amiază! Avându-i pe consuli, împreună cu lictorii lor, drept martori, am mers până la casa în cauză, care îi aparţinea unui patrician pe nume Cornelius, una dintre primele victime ale epidemiei. Văduva lui se numea Sergia. Sclava de la uşă, văzându-ne, a pălit şi a încercat să ne împiedice intrarea. Am împins-o şi ne-am făcut drum înăuntru.

În spatele casei am descoperit o încăpere care fusese probabil bucătărie de vară, dar care acum servea în întregime la pregătirea de poţiuni. De grinzi erau agăţate mănunchiuri de ierburi legate cu sfoară. Oalele fierbeau. Una era pusă la

răcit pe o poliţă de lemn; lângă ea erau aliniate câteva urcioare. Era limpede că Sergia era stăpâna, celelalte femei nefiind decât nişte servitoare. Când ne-a văzut şi şi-a dat seama ce se întâmplase, a luat un urcior şi l-a dus la buze. Am lovit-o peste mână. Urciorul a căzut jos, spărgându-se, şi un lichid verde mi-a stropit tunica. Lictorii au pus-o la pământ, în ochii ei se citea o furie care mi-a îngheţat sângele în vine.

Sergia a refuzat să răspundă la întrebări, dar, cu puţină convingere, sclavele ei au vorbit destul de repede. Ne-au condus la peste douăzeci de case, în care puteau fi găsite poţiuni din bucătăria Sergiei. Ce zi a fost aceea, când am năvălit dintr-o casă în alta şi am văzut spaima femeilor şi neîncrederea soţilor acestora, teama şi tulburarea copiilor. Femeile implicate au fost silite să apară în faţa consulilor în Forum, împreună cu poţiunile care fuseseră confiscate.

Până în ziua aceea, nu se mai ţinuse niciodată o judecată publică pentru acuzaţii de otrăvire. Asemenea cazuri erau destul de rare, iar când se petreceau, erau rezolvate în întregime în cadrul familiei afectate, prin judecata împărţită de pater familias. „A început sub acoperişul său, să se termine tot sub acoperişul său“, cum se spune. Dacă cineva din familie, soţie, fiică sau chiar fiu, îndrăznea să comită o astfel de crimă, era de datoria lui pater familias să stabilească vinovatul şi pedeapsa cuvenită.

Dar asta depăşea, fără îndoială, autoritatea oricărui pater familias. Nu exista un precedent – o ţesătură uriaşă de crime, urzită de o conspiraţie a femeilor! Consulii se temeau de represalii, din partea puternicelor familii implicate. Au fost mai mult decât fericiţi să mă lase pe mine să conduc interogatoriul, în calitate de edil.

Sergia a rupt, în sfârşit, tăcerea. A pretins că poţiunile ei erau remedii pentru diferite boli, nicidecum otrăvuri. Dacă era aşa, am spus eu, atunci fiecare femeie va putea înghiţi poţiunea care fusese găsită în posesia ei. Cuvintele mele le-au tulburat peste măsură. Au început să plângă, să ţipe, să-şi smulgă părul. Încetul cu încetul, s-au liniştit. În cele din urmă, au acceptat testul. Urmând exemplul Sergiei, femeile au înghiţit la unison aşa-zisele remedii.

Quintus clătină din cap.

— Ce privelişte! Ce sunete! Chinurile morţii a peste douăzeci de femei, chiar sub ochii noştri! Nu toate poţiunile erau la fel. Unele femei au căzut pradă unor convulsii violente. Altele au înţepenit şi au murit cu nişte grimase înfiorătoare aşternute pe chip. Eram tânăr, dar luptasem deja în numeroase războaie – omorâsem şi văzusem oameni omorâţi – dar nu văzusem niciodată ceva atât de

straniu şi de înspăimântător ca moartea la care se condamnaseră singure acele femei!

Kaeso se uită mirat la vărul său. Detaliile otrăvirii în masă erau complet noi pentru el. Istorisirea i se părea palpitantă şi respingătoare în acelaşi timp.

— Asta a fost tot, vere Quintus?

— Nici pe departe! Prietenii şi servitoarele femeilor moarte aveau mult mai multe să ne spună. Pe măsură ce ascultam mărturiile, ne-am dat seama că dimensiunea conspiraţiei era mai mare decât şi-ar fi putut închipui cineva. În final, peste o sută şaptezeci de femei au fost găsite vinovate şi toate au fost condamnate la moarte. Uciderea atât de multor cetăţeni cinstiţi, investigaţia şi dezvăluirile îngrozitoare, execuţiile – toate acestea au aruncat o umbră de deznădejde asupra oraşului. Pentru unii, adevărul era prea îngrozitor şi nu puteau să-l accepte. Au fost şi cetăţeni care au spus că mersesem prea departe, că judecata mea era greşită şi că le permisesem unor oameni netrebnici să le acuze pe nedrept pe soţiile şi fiicele duşmanilor lor. Dar până şi zeii mai greşesc! Eu cred că investigaţia mea a fost amănunţită şi nepărtinitoare şi că niciun alt om n-ar fi putut s-o facă mai bine. În orice caz, otrăvirile au încetat, iar cetăţenii Romei m-au răsplătit cu alegerea într-o funcţie mai înaltă, în anii care au urmat.

Kaeso clătină din cap.

— N-am ştiut că au fost atât de multe crime şi atât de stranii. Am auzit doar versiuni neclare până acum.

— Nu mă miră. După ce s-a încheiat această întâmplare nefericită, oamenii au făcut tot posibilul să o uite.

— Dar de ce au comis femeile acelea asemenea crime?

— Motivele pe care le-au oferit au fost la fel de variate ca şi otrăvurile pe care le-au folosit: lăcomie, răzbunare, ură, gelozie. După prima crimă, multe femei n-au putut să se mai oprească, de parcă ar fi fost cuprinse la unison de un soi de nebunie, de o dorinţă nestăpânită de a ucide. Nimeni nu a putut afla cauza primară a acelei nebunii. Singura vindecare sigură era moartea. Am pus capăt şirului de otrăviri, iar, de atunci, nu s-a mai repetat.

— Ce poveste fascinantă!

— Chiar aşa ţi se pare?

— Sigur! Mi-ar plăcea să aflu mai multe. Cine erau femeile acelea? Cum se numeau? Pe cine au ucis, de ce şi când şi…

Amuzat şi puţin flatat de entuziasmul vărului său, Quintus scoase un mormăit plin de bunăvoinţă, care semăna suspicios de mult cu un hohot de râs.

— Ei bine, tinere, întâmplarea face că am ţinut un dosar foarte amănunţit cu privire la investigaţie – pentru propria protecţie, dacă nu pentru altceva, astfel încât, dacă mi s-ar fi cerut mai târziu explicaţii, să pot arăta cu exactitate probele pe care le obţinusem şi împrejurările în care le obţinusem. Acolo sunt toate detaliile – nume, date, chiar şi reţetele folosite de femei pentru obţinerea diferitelor otrăvuri. Multe ştiau să citească şi să scrie, iar unele păstrau chiar însemnări detaliate despre otrăvuri şi urmările lor.

— Îmi vei da voie să văd dosarul acela, vere?

— Fireşte. Să ştii că nimeni nu a mai cerut să-l vadă până acum. Şi totuşi, acea investigaţie este acum o parte din istoria familiei, o parte din istoria Romei.

— N-ar trebui să fie uitată, spuse Kaeso.

Quintus încuviinţă.

— Foarte bine. Materialele acelea trebuie să fie pe undeva, prin arhiva mea. Când o să am timp, o să le caut şi o să te las să te uiţi prin ele.

***

Mai târziu, în noaptea aceea, singur în camera lui din casa tatălui său, Kaeso se pregătea de culcare. La lumina pâlpâitoare a unei singure lămpi, îşi dădu jos toga, fără ajutor; era mult mai uşor să-şi scoată veşmântul acela decât îi fusese să-l îmbrace. Împături cu grijă toga şi o puse pe un scaun. Se dezbrăcă de tunica de dedesubt şi rămase gol; la gât avea darul primit de la tatăl său, în dimineaţa aceea, un fascinum cu un lănţişor.

Printre celelalte daruri pe care le primise se afla şi o oglindă mică. Un sclav o agăţase deja pe perete. Oglinda era rotundă, din argint şlefuit, având marginea împodobită cu imagini gravate în metal. Imaginile înfăţişau faptele vitejeşti ale lui Hercules. Fără îndoială că cel care i-o dăruise, un coleg al tatălui său, se gândise că oglinda era cum nu se poate mai potrivită ca dar de majorat pentru un tânăr Fabius, întrucât Fabii se considerau descendenţi ai lui Hercules; dar imaginea propriului său chip, înconjurat de imaginile semizeului, nu făcea decât să-i amintească lui că nu era cu adevărat un Fabius prin sânge, ci doar prin adopţie.

Stătea gol în faţa oglinzii, uitându-se la reflecţia sa umbrită.

— De astăzi eşti bărbat, Kaeso Fabius Dorso, îşi şopti el. Dar cine eşti tu? De unde ai venit? Bunicul tău a fost un copil găsit printre ruine; a fost zămislit de un zeu sau de un gal? Vei trăi şi vei muri fără să afli taina originii tale – sau există un oracol care-ţi poate răspunde la întrebare?

Atinse amuleta de la piept. Auriul fascinum-ului reflecta lumina pâlpâitoare a lămpii, iar Kaeso era fascinat de reflecţia lui în oglindă.

***

A doua zi de dimineaţă, Kaeso îmbrăcă din nou toga ca să-i facă o vizită de curtoazie unui bărbat pe care nu-l întâlnise niciodată.

Appius Claudius – al şaptelea cu acest nume dintre descendenţii lui Attus Clausus – clipi cu neîncredere când secretarul său îl anunţă pe primul vizitator din ziua respectivă.

— Tânărul Fabius? întrebă el. Eşti sigur că ai auzit bine numele?

Sclavul încuviinţă.

Claudius îşi ţuguie buzele şi îşi mângâie barba, care era încă mai mult neagră decât argintie.

— Foarte bine, pofteşte-l înăuntru. O să-l primesc în grădină. Să nu ne deranjeze nimeni până nu terminăm.

Grădina lui Appius Claudius, cu fântâna ei arteziană în mijlocul căreia se afla un grup statuar înfăţişând trei muze şi aleile cu trandafiri, era chiar mai frumoasă decât grădina lui Quintus Fabius. Kaeso era impresionat, şi pe bună dreptate, dar nu surprins. Dacă exista un om la fel de puternic şi respectat în Roma ca vărul său Quintus, omul acela era rivalul de demult al lui Quintus, Appius Claudius.

— Cred că se cuvine să te felicit, tinere, spuse Claudius, ridicându-se să-l întâmpine. Îţi stă foarte bine cu toga.

În realitate, Kaeso se îmbrăcase singur în dimineaţa aceea, fără ajutorul vreunui sclav, şi nu prea reuşise să aşeze veşmântul cum trebuie. Acceptă bucuros scaunul pe care i-l oferi Claudius. Când se aşeza, nu se mai vedeau pliurile nereuşite ale togii.

— Îţi sunt recunoscător că m-ai primit, cenzore. Kaeso i se adresă gazdei sale cu titlul funcţiei prestigioase pe care o deţinea. Funcţia de cenzor era în multe privinţe o magistratură chiar mai înaltă decât cea de consul, iar rangul său înalt era indicat de toga purpurie, pe care doar cenzorul o putea purta. Cenzorul avea puterea de a completa locurile libere din Senat. El ţinea şi registrele cu numele cetăţenilor. Putea adăuga nume noi pe listă sau, dacă avea motive întemeiate, şterge nume de pe ea. În funcţie de lista cenzorului se făcea împărţirea cetăţenilor în clase de vot, un instrument pe care patricienii îl foloseau de mult timp în avantajul lor. Manipulând lista, cenzorul putea influenţa cursul alegerilor.

Appius Claudius se folosise, de asemenea, de puterile pe care i le oferea funcţia lui ca să capete controlul absolut asupra unor proiecte de lucrări publice de o amploare fără precedent. Acesta era motivul pentru care venise Kaeso să-l vadă.

— Dacă arăt puţin surprins, trebuie să înţelegi că a trecut foarte mult timp de când am văzut un Fabius în grădina mea, spuse Claudius, care era la fel de zâmbitor pe cât era Quintus de încruntat. Kaeso auzise în familie că şarmul era cea mai remarcabilă trăsătură a acestui bărbat, dar Fabii nu o spuneau ca pe un compliment. De fiecare dată când apare o dispută politică, se pare că eu şi vărul tău Quintus suntem în tabere opuse. Nu reuşim niciodată să ne intersectăm, nici în politică, nici în persoană.

Kaeso îşi alese cuvintele cu grijă.

— Nimeni nu are mai multă consideraţie faţă de Quintus Fabius decât mine, dar asta nu-mi influenţează judecata.

— Bine vorbit! Şi eu ştiu foarte bine cât de apăsătoare poate fi povara de a avea rude faimoase – sau infame. Din fericire, cei mai răi sunt morţi de mult. La fel ca tine, Kaeso, sunt un bărbat pe picioarele mele. Nu sunt mai răspunzător de comportamentul criminal al stră-stră-străbunicului meu, decemvirul, aşa cum nici tu nu eşti pentru politica nătângă şi înapoiată a stimatului tău văr. Fiecare judecă cu capul lui, fiecare este arhitectul propriului destin. Să bem pentru asta?

Apăruse un sclav, cu două cupe de vin. Kaeso, simţindu-se puţin neloial faţă de Quintus, dar dornic să intre în graţiile gazdei sale, sorbi din vinul care era nesubţiat şi mai tare decât era obişnuit Kaeso. Aproape imediat se încălzi şi începu să se simtă ameţit.

Claudius făcu semn să li se umple din nou cupele.

— Date fiind relaţiile neprietenoase dintre mine şi vărul tău Quintus, presupun că există un motiv întemeiat căruia îi datorez această vizită.

Kaeso simţea că vinul începe să-i dezlege limba; poate că, la urma urmei, nu era chiar atât de greu să-şi exprime dorinţa. Deschise gura să vorbească, dar gazda i-o luă înainte.

— Ba nu, îmi dau seama c-ai venit la mine cu ceva treabă, dar e încă prea devreme, la ora asta nu pot să discut probleme serioase. Să ne cunoaştem mai bine. Poate avem interese comune. Citeşti cărţi în latină?

— Fireşte, cenzore.

— Şi în greacă?

— Păi… puţin, răspunse Kaeso.

— Adică deloc, vrei să spui. Păcat! Mă gândeam să-ţi arăt biblioteca mea, care e cea mai mare din Roma, dar, de vreme ce aproape toate cărţile sunt în greacă, n-ar însemna nimic pentru tine. Orice roman ar trebui să înveţe măcar atâta greacă cât să-i citească pe marii autori dramatici – Eschil, Sofode, Euripide.

Şi, desigur, pe marii filosofi – Platon şi Aristotel. Dar chipul tău a rămas neschimbat, Kaeso. Numele acestea nu-ţi spun nimic?

— Mă tem că nu, cenzore.

— Alas! Claudius clătină din cap. Ştii de unde vine cuvântul acesta, „alas“?

Kaeso se încruntă.

— Nu.

— Tocmai tu, un Fabius, cu legături de rudenie cu Hercules! „Alas“ este o latinizare a unui nume grecesc, Hylas. Ştii cine era Hylas?

Kaeso ridică din umeri, posomorât.

Claudius oftă.

— Hylas a fost un tânăr frumos, foarte îndrăgit de Hercules. Cei doi i-au însoţit pe Iason şi pe argonauţi în căutarea lânii de aur. Când argonauţii au ancorat la gura râului Ascanius, Hylas a fost trimis să aducă apă proaspătă de izvor. Dar nimfele geloase pe frumuseţea lui l-au tras pe Hylas în apă, iar acesta nu a mai fost văzut niciodată. Hercules era nebun de durere. Vreme îndelungată – cu mult după ce se pierduse orice speranţă de a-l mai găsi pe băiat – Hercules a cutreierat malul în sus şi în jos, strigând: „Hylas! Hylas!” şi de aceea noi încă mai strigăm „Alas! Alas!“ când suntem cuprinşi de o tristeţe adâncă.

Kaeso ridică sprâncenele. Hylas nu se afla printre personajele gravate pe oglinda primită în dar.

— N-am mai auzit povestea asta până acum. E foarte frumoasă.

— Sunt mai multe variante ale legendei lui Hercules şi Hylas în cărţile mele, dar trebuie să ştii greacă pentru a le putea citi.

— N-am pretins niciodată c-aş fi un învăţat, cenzore. Principala îndatorire a oricărui roman este să-şi slujească statul ca soldat…

— Aşa e! Iar ca războinic ţi-ar putea folosi să citeşti Iliada lui Homer– sau, mai bine, Viaţa lui Alexandru de Cleon din Corint. Am primit chiar ieri un exemplar prin curier, tocmai de la un vânzător de cărţi din Atena. Cred că ai auzit de Alexandru?

— Alexandru cel Mare al Macedoniei? Cine n-a auzit de el? Întâi a cucerit Grecia, apoi toate popoarele de la sud şi est – Egipt, Persia şi ţinuturi îndepărtate, care nu apar pe nici o hartă. Tata spune că suntem norocoşi că nu şi-a îndreptat atenţia spre vest, pentru că ar fi trebuit să ne luptăm cu el pe malurile Tibrului. Dar Alexandru nu va mai cuceri pe nimeni. A murit de zece ani.

— Unsprezece, de fapt – dar pari să ştii, într-adevăr, cine a fost Alexandru. Foarte bine! Claudius râse şi ridică din umeri. Nu poţi şti niciodată ce cunoştinţe are sau nu are un tânăr, dată fiind starea jalnică a educaţiei romane. Mulţi romani

îşi pot enumera strămoşii până la a zecea generaţie – nu e o sarcină prea dificilă, de vreme ce toţi tind să poarte acelaşi nume dar câţi ştiu numele tiranului care domneşte în Siracuza sau pot găsi Cartagina pe hartă?

Kaeso zâmbi.

— Tata spune că eşti obsedat de Siracuza şi Cartagina.

— Chiar sunt, pentru că viitorul Romei ţine de drumurile navigabile din Mediterană, care vor fi stăpânite fie de Siracuza, fie de Cartagina – fie de noi.

— Vărul Quintus spune că viitorul nostru e la nord, nu la sud. Mai întâi cucerim toată Italia, apoi ne îndreptăm atenţia asupra galilor…

— Prostii! Galii nu au nimic de oferit, nici măcar un zeu demn de veneraţie sau o limbă care să merite învăţată. Bogăţia lumii va aparţine celor care vor deţine controlul asupra comerţului pe Mediterană. Pentru asta, va trebui să devenim o putere maritimă sau, în caz contrar, să ne aliem cu cei care au deja o flotă – cum sunt siracuzanii şi cartaginezii. Viziunea diferită pe care o are vărul tău Fabius cu privire la destinul Romei este chiar esenţa neînţelegerilor dintre noi. Ah, dar iată-mă discutând politică, când speram de fapt să găsim un limbaj comun. Claudius îşi atingea gânditor buzele cu degetul arătător. De vreme ce eşti un Kaeso, aş putea să-ţi cer părerea despre controversa în privinţa literei „K“?

— Controversă?

— Părerea mea e că ar trebui scoasă din alfabetul roman. Ce nevoie avem de „K“, când îl avem pe „C“? Astfel numele tău s-ar scrie C-A-E-S-0 şi s-ar pronunţa exact la fel.

— Dar îmi place „K“-ul din numele meu…

— Atunci, ce părere ai despre „Z“? Eu cred că e dezgustător şi c-ar trebui să scăpăm de el!

— Dezgustător?

— Sunetul pe care îl reprezintă este aspru şi nu are loc într-o limbă civilizată. „Z“ zgârie urechea şi insultă privirea.

— Privirea?

— Uită-te la faţa mea când îl pronunţ. Claudius îşi despărţi buzele, încleştă dinţii şi scoase un sunet prelung, ca un bâzâit.

Vezi? Un om care pronunţă litera „Z“ seamănă cu un craniu care rânjeşte. Hidos! Sunetul şi litera trebuie eliminate fără milă din limba latină.

Kaeso râse.

— Pari foarte pasionat de asta!

— Pasiunea e viaţă, tinere. Şi da, limba e pasiunea mea. Care e pasiunea ta?

Kaeso se trezi brusc din beţie. Discuţia ajunsese la motivul vizitei sale.

— Vreau să fiu arhitect, cenzore.

Claudius ridică o sprânceană.

— Serios?

— Da. Mai mult decât orice! Sunt dornic să lupt pentru Roma, fireşte, iar dacă va trebui să intru în politică şi să învăţ ceva despre legi, o voi face. Voi studia şi ceva greacă, dacă grecii mă pot învăţa despre arhitectură şi inginerie – pentru că ceea ce vreau să fac cu adevărat este să construiesc. Asta mi-am dorit de când eram copil. Jucăriile mele preferate în copilărie erau cărămizile. Când am crescut şi mi s-a dat voie să cutreier oraşul de unul singur, în loc să mă uit la cursele de atleţi şi de care sau la soldaţii care se antrenau pe Câmpul lui Marte, petreceam ceasuri întregi pe şantierul vreunui nou templu sau monument sau chiar în locurile în care se reparau zidurile oraşului, urmărind muncitorii care manevrau pârghiile şi scripeţii, amestecau mortarul şi aşezau cărămizile pentru a face boite şi intrări. Nu am nici o pregătire în acest sens, recunosc, dar pot să desenez – ştiu că un arhitect trebuie să fie un bun desenator - şi mă pricep la numere, mult mai bine decât la litere.

— Înţeleg. Aşa că ai venit la mine.

— Da! Oamenii spun că drumul pe care-l construieşti la sud, spre Capua, nu seamănă cu niciun drum construit până acum – drept ca o riglă, plat ca o masă şi dur ca o stâncă. Şi toată lumea vorbeşte despre ideea ta strălucită de a aduce apă proaspătă în oraş – captând izvoarele de lângă Gabii, la cincisprezece kilometri de Roma, aducând apa pe sub pământ, iar apoi livrând-o în oraş printr-un canal suprateran susţinut de arcade. Un apeduct, cred că aşa îl numeşti, nu? Uimitor! Proiectele acestea sunt cele mai interesante lucruri care s-au întâmplat în viaţa mea– mai interesante decât luptele sau alegerile sau chiar poveştile despre cuceritori de la celălalt capăt al lumii. Vreau să iau parte la ele. Ştiu că voi avea multe de învăţat, dar sunt dispus să muncesc din greu. Vreau să fac tot ce-mi stă în putinţă să te ajut să construieşti noul drum şi apeductul.

Claudius zâmbi.

— Entuziasmul tău mă flatează.

— Vorbesc din inimă, cenzore.

— Văd asta. Ciudat! Fabii au fost întotdeauna războinici, iar câţiva, oameni de stat, chipurile, dar niciodată arhitecţi. Mă întreb de unde ai moştenit o asemenea trăsătură?

Lui Kaeso nu-i plăcu întrebarea, pentru că îi amintea de originea lui necunoscută, dar încercă să nu-şi arate iritarea.

— Tatăl tău ştie că ai venit la mine?

— Da, cenzore. Deşi nu este de acord cu politica ta – spune că eşti un populist radical…

— Radical? Pentru că le ofer cetăţenilor de rând o muncă bine plătită, în cadrul proiectelor publice care sunt în folosul întregii Rome? Probabil că mă consideră şi demagog, pe deasupra…

Kaeso roşi. Tatăl său folosise, într-adevăr, cuvântul acela dispreţuit, preluat de la greci, care desemna un conducător lipsit de scrupule, care exploata izbucnirile iraţionale ale mulţimii.

— În pofida disputelor noastre politice, cenzore, tata înţelege cât de mult îmi doresc să lucrez pentru tine. Nu va face nimic să mă împiedice.

— Şi vărul tău, Quintus?

— N-am vorbit cu el despre asta, dar nu am nevoie de aprobarea lui. Sunt…

— Da, ştiu. Eşti propriul tău stăpân.

Claudius bătu câteva clipe toba cu degetele pe genunchi, apoi încuviinţă şi zâmbi.

— Foarte bine, Kaeso Fabius Dorso. O să găsesc un loc potrivit pentru tine într-unul dintre proiectele mele.

— Mulţumesc, cenzore!

— Iar, între timp, ca să-mi faci pe plac, poate te vei gândi să înlocuieşti „K“-ul din numele tău cu „C“.

— Păi… dacă ţi se pare într-adevăr necesar…

— Kaeso, glumeam… Alas!

***

A doua zi dis-de-dimineaţă, urmând instrucţiunile lui Appius Claudius, Kaeso o porni la drum, de la casa lui de pe Palatinus. Trecu de coliba antică a lui Romulus şi de smochinul numit ruminalis, un descendent al copacului care o adăpostise pe Acca Larentia la umbra sa, când îi alăptase pe Romulus şi Remus. Coborî poteca şerpuită cunoscută sub numele de Scara lui Cacus.

Străbătu Forum Boarium (care se numise la început Bovarium, după spusele lui Appius Claudius, dar litera „V“ fusese scoasă din uz cu mult timp în urmă). Vânzătorii din prăvălii şi pieţe abia îşi începeau ziua. Trecu de anticul Ara Maxima, unde strămoşii săi, Pinarii şi Potitii, iniţiaseră cu mult timp în urmă venerarea lui Hercules. Potitii mai făceau un sacrificiu la altar în fiecare an, dar un îndelungat declin al averii familiei redusese ceremonia lor anuală la ceva neînsemnat. În pofida presupusei lui legături cu Hercules, prin Fabii, Kaeso avea cunoştinţe vagi despre Festinul lui Hercules, care avea loc în fiecare vară la Ara

Maxima, şi habar nu avea că era cel mai vechi ritual de acest fel din oraş. Nu ştia nimic despre descendenţa lui din Pinari şi Potiti.

Trebuia să ajungă la un şantier de la poalele Colinei Aventine, între Templul lui Ceres şi latura nordică a lui Circus Maximus. Ştiu că ajunsese la destinaţie când văzu movilele mari de pământ şi digurile ridicate în jurul terasamentului. O mică armată de muncitori, formată din sclavi eliberaţi şi cetăţeni născuţi liberi, se adunase acolo. Se învârteau de colo-colo, glumind şi plângându-se că fuseseră nevoiţi să se trezească cu noaptea-n cap.

Cerul, care se lumina treptat, era presărat cu norişori şi vântul sufla uşor dinspre est.

— Pare să fie o zi minunată de lucrat sub cerul liber, remarcă unul dintre bărbaţi. Păcat că noi vom sta sub pământ!

Apăru şeful de echipă. Bărbaţii formară o coadă. Primiră pe rând lopeţi şi cazmale, apoi se făcură nevăzuţi într-o gaură care semăna cu o peşteră, la poalele dealului.

Kaeso aşteptă până ce şeful de echipă avu o clipă liberă, apoi se apropie de el şi se prezentă, aşa cum îl învăţase Claudius.

Bărbatul era înalt şi slab, dar foarte vânjos. Tunica lui era imaculată, dar avea pământ sub unghii.

— Aşadar, tu eşti tânărul Fabius, care vrea să înveţe despre apeduct. Numele meu este Albinius. Eu supraveghez toate lucrările privitoare la apeduct între zidurile oraşului, cea mai interesantă latură a proiectului din perspectiva unui inginer. Ştii de unde se aprovizionează oraşul cu apă, în momentul de faţă?

— Din Tibru, cred, şi de la izvoarele aflate în oraş, din loc în loc. Iar unii oameni strâng apă de ploaie.

— Corect. Şi aşa a fost de la început. Dar apa din Tibru nu e tot timpul atât de curată precum ţi-ai dori, iar unele izvoare au secat şi nu poţi să te bazezi întotdeauna pe ploaie. Şi, pe măsură ce Roma se extinde, poporul are nevoie de mai multă apă. Apă de băut şi de gătit, bineînţeles, apă pentru irigarea recoltelor din afara oraşului, dar şi pentru spălat. Majoritatea oamenilor vor să se spele câte puţin în fiecare zi şi foarte mulţi vor să se spele din cap până-n picioare la fiecare câteva zile. Pentru asta e nevoie de multă apă! Nevoia de apă a devenit atât de mare, încât am ajuns într-un punct în care oraşul nu mai poate găzdui noi locuitori dacă nu putem aduce cumva mai multă apă. Ce e de făcut? „Vom aduce, pur şi simplu, apa de care avem nevoie din altă parte”, a spus Appius Claudius. „Cum? S-o aducem cu căruţele?” au întrebat scepticii. „Nu, neghiobilor! le-a

răspuns Claudius. Vom face în aşa fel, încât apa să curgă singură până aici, prin canalul pe care îl voi construi.”

Şi astfel, datorită minţii strălucite a cenzorului, s-a născut apeductul– primul de acest fel din toată lumea, iar în curând va fi invidiat de orice oraş însetat de pe pământ. Chiar aici se va sfârşi apeductul, iar apa se va aduna într-o mare fântână publică. Ştii de unde începe apeductul?

— La vreo cincisprezece kilometri de oraş, spre vest, la izvoarele de lângă Gabii, răspunse Kaeso.

— Aşa e. Apa proaspătă de la acele izvoare se va scurge într-un canal subteran, căptuşit cu pietre şi mortar. Pentru că de acolo până aici e vale, canalul va aduce apa până la zidurile oraşului, într-un punct de lângă Poarta Capena. Canalul subteran e impresionant, mai ales prin volumul de muncă pe care îl presupune. Să sapi cincisprezece kilometri înseamnă ceva! Şi nu e tocmai în linie dreaptă. Are multe cotituri, ca să respecte conturul peisajului şi să menţină cursul apei la vale. Dar ceea ce se va întâmpla când apa va ajunge în oraş va fi şi mai impresionant.

Claudius doreşte ca apa să ajungă aici, chiar în locul în care ne aflăm. Ca să facem asta – să-i permitem apei să-şi urmeze cursul ei, la vale – ar trebui să săpăm un canal chiar pe mijlocul pistei de curse de cai din Circus Maximus. Un asemenea plan ne-ar da prea multe bătăi de cap, prin urmare Claudius vrea ca apa să ocolească Circus Maximus. Pentru asta, săpăm un tunel care va străpunge colina Aventinus. Canalul va intra printr-o parte a colinei şi va ieşi pe cealaltă, chiar aici. Uimitor, nu? Dar nici asta nu e partea cea mai spectaculoasă. Urmează-mă.

Merseră până la poalele colinei Aventinus, traversând câmpul din sudul hipodromului. Când se apropiară de zidurile cetăţii şi de Poarta Capena, soluţia inedită a lui Claudius de transportare a apei începu să capete contur. Pentru a uni porţiunea din stânga porţii de cea din dreapta ei, se construia un canal susţinut de un şir de arcade făcute din cărămizi şi mortar. Drumul care ducea spre poartă trecea chiar pe sub una dintre acele arcade.

— Ca să aducă apa la Roma, Claudius o va face să treacă nu doar pe sub pământ, ci şi pe deasupra capetelor noastre! spuse Albinius. Această parte suspendată a apeductului nu are decât vreo câteva zeci de metri, dintr-o distanţă totală de mulţi kilometri, dar e o soluţie strălucită – un râu pe cer! Nu văd de ce această soluţie n-ar putea fi aplicată şi în alte părţi şi nu văd de ce un astfel de apeduct suspendat n-ar putea fi construit şi la un nivel mult mai înalt, pe o lungime de câţiva kilometri. Apa poate fi acum transportată din orice punct înalt,

spre orice punct jos. Nu trebuie decât să sapi un tunel, iar unde e cazul, să urci canalul pe un şir de arcade, cum am făcut noi aici. De la începuturile lumii, oamenii şi-au ridicat aşezările acolo unde exista destulă apă de băut. Acum se poate construi un oraş oriunde vor oamenii, iar apa poate fi adusă la ei. Acest lucru nu a mai fost posibil până acum. Apeductul nu va schimba doar Roma, ci întreaga lume!

Entuziasmul şefului de lucrări era contagios, iar Kaeso era impresionat. I-ar fi plăcut să-şi petreacă tot restul zilei în preajma lui, dar, urmând instrucţiunile lui Claudius, îşi luă rămas-bun de la Albinius.

Păşind pe sub arcada imensă a apeductului, Kaeso trecu de Poarta Capena şi ieşi dintre zidurile oraşului. Mergând în pas vioi, ajunse la celălalt proiect de construcţie al cenzorului.

Şantierul roia de muncitori care săpau, amestecau mortar şi împingeau roabele pline cu pietriş. Kaeso a întrebat de şeful de şantier, un bărbat pe nume Decius, şi a fost condus către cel mai mare şi mai vânjos muncitor de pe şantier.

— Aşadar, eşti aici ca să înveţi cum se fac drumurile? întrebă Decius. Ei bine, eu cu asta m-am ocupat toată viaţa. Am învăţat câte ceva în cei patruzeci şi ceva de ani ai mei, dar, datorită lui Appius Claudius, asta-i prima oară când văd un drum planificat cu atâta grijă şi precizie. A fost stabilit tot traseul, până la cel mai mic detaliu, au fost aduse toate materialele necesare şi au fost tocmiţi cei mai pricepuţi muncitori din Roma – chiar dacă băieţii care lucrează la apeduct vor să-şi dispute titlul! O să fie un lucru de care vom putea fi cu toţii mândri. Peste o mie de ani, descendenţii tăi vor merge pe acest drum şi vor spune: „Pe Jupiter, ce treabă straşnică au făcut Appius Claudius şi băieţii lui când au construit acest drum!“

— Drumul acesta va mai fi aici peste o mie de ani?

— Cu siguranţă!

Kaeso se gândi că bărbatul cel uriaş exagera, dar pe măsură ce Decius îi înşirui etapele construcţiei drumului, începu să vadă că afirmaţia lui era demnă de luat în seamă.

— Primele voastre drumuri nu erau decât nişte poteci, spuse Decius, bătătorite de paşii oamenilor sau de animale, de vreme ce şi acestea au cărările lor şi îşi dau seama care e mai bună cale de a traversa un defileu sau de a ocoli un loc primejdios. Când oamenii au început să folosească căruţele, roţile au făcut brazde în pământ şi astfel drumurile s-au lărgit. În cele din urmă, un geniu necunoscut a hotărât că este timpul să se facă un drum cu cap şi coadă, al cărui

traseu să nu mai fie lăsat la voia întâmplării, şi astfel s-a născut arta construcţiei drumurilor.

Drumul pe care-l construim acum va înlocui o cărare foarte veche, care se află aici de secole; Appius Claudius spune că datează de pe timpul vechilor negustori de sare şi metal, dinainte de întemeierea Romei. Aici poţi vedea nişte muncitori executând primii paşi ai lucrării. Vezi cum sapă două şanţuri paralele, deloc adânci? Şanţurile acelea marchează lăţimea drumului. Drumul acesta are o lăţime de patru metri şi jumătate, cât trei bărbaţi întinşi unul în prelungirea celuilalt. Bărbaţi romani, adică; n-ar fi nevoie decât de doi gali şi jumătate ca să acopere aceeaşi lăţime. Se spune că nimic nu-i mai bun ca un gal tăiat în două, mai ales dacă e vorba de jumătatea fără cap!

Decius râse cu poftă la propria-i glumă, apoi îl bătu pe Kaeso pe spate, de parcă l-ar fi îmboldit să facă la fel.

— Acum, dacă vrei să mă urmezi, vei vedea că mai în faţă au trecut la a doua etapă. Au săpat între cele două şanţuri, până au dat de un strat solid care să poată susţine materialele. Adâncimea până la care trebuie să se sape diferă în funcţie de teren. Uneori, dacă terenul e mlăştinos sau solul e mai neobişnuit, trebuie să pui stâlpi de lemn în pământ. Din fericire, aici nu e cazul. Un săpător bun poate ajunge la stratul stâncos fără să-şi rupă spatele. Băieţii ăştia nici măcar nu transpiră. Nu-i aşa, băieţi?

Săpătorii se uitară la Decius şi zâmbiră. Kaeso îşi dădu seama că îl îndrăgeau pe şeful de şantier.

— Să mergem mai departe. O să-ţi arăt următoarea etapă. Vezi acolo, în faţă, grămezile acelea mari de pietre? Vor fi primul strat al drumului. Pietrele acestea au fost toate alese după mărime, ca să încapă în palmă, nefiind nici mai mari, nici mai mici decât un pumn de om. Ele formează primul strat. Peste ele vom aşeza un strat de pietre sfărâmate de vreo douăzeci de centimetri adâncime, presat cu putere şi cimentat cu clei– asta se numeşte balast. Deasupra, vom aşeza nucleul drumului, adânc de vreo cincisprezece centimetri, făcut din bucăţi de cărămidă şi lut ars, mai mici decât pietrele din balast şi cimentate cu clei. În faţă se poate vedea o porţiune unde a fost terminat nucleul.

— E puţin mai înalt pe mijloc decât pe margini, nu-i aşa?

— Foarte bună observaţia. Facem asta intenţionat, pentru ca apa să se poată scurge de pe drum. Deocamdată, ca să terminăm drumul, presărăm un ultim strat de prundiş. Acesta este, de regulă, sfârşitul lucrării. Dar, în acest proiect, stratul de prundiş e doar temporar. În funcţie de timpul şi banii pe care-i vom avea la dispoziţie, am plănuit să înlăturăm prundişul şi să punem în locul lui blocuri din

cea mai tare piatră care se poate găsi. În jurul Romei, asta înseamnă, de regulă, lavă bazaltică. Pietrele nu sunt uniforme, asemenea cărămizilor; sunt sparte şi au tot felul de forme – poligonale, le numim noi – dar nişte muncitori iscusiţi le pot alege şi potrivi, până când suprafaţa va fi uniformă şi atât de netedă, încât cu greu ai putea găsi cea mai mică crăpătură. Am văzut ziduri construite aşa şi nu văd de ce nu s-ar face la fel şi la un drum. În faţă am terminat o mică secţiune de drum cu strat de piatră, doar ca exemplu, deocamdată. Iată. Uită-te. Mergi puţin pe el. Apleacă-te şi pipăie-l. Aşa de drept, neted şi perfect, n-ai putea jura că a fost făcut dintr-o singură bucată de piatră care are din întâmplare şi câteva fisuri?

— Uimitor! exclamă Kaeso. Şi frumos.

— Şi probabil că va ţine mai mult decât drumurile tuturor strămoşilor tăi la un loc.

— Chiar crezi că tot drumul poate fi făcut atât de neted până la capăt, în Capua?

— Cred că drumuri la fel de frumoase vor străbate într-o zi toată Italia şi dincolo de ea – până unde vor îndrăzni romanii să călătorească. De la Coloanele lui Hercules până la Pontul Euxin, oamenii vor spune: „Pe-aici trece un drum roman!” Decius râse. Ştii ce mi-a spus odată Appius Claudius? „Alexandru a cucerit jumătate de lume cu armata lui, dar îţi poţi închipui ce-ar fi putut să facă dacă grecii ar fi ştiut cum să construiască un drum roman?“

***

— Şi de cât timp se întâmplă asta? întrebă Quintus Fabius, încruntându-se.

— De vreo lună. De a doua zi după majorat, spuse Kaeso.

— Exact cum credeam. Această legătură cu Appius Claudius nu e indicată, tinere. Pur şi simplu nu e bună!

Quintus îl rugase pe vărul său mai tânăr să-i facă o vizită, dar nu-l primise în grădină; în schimb, îl întâmpină în vestibul. Kaeso nu numai că era ţinut departe de inima casei, asemenea unui negustor care făcea o vizită nedorită şi era silit să rămână în picioare la uşă, dar aici, în vestibul, potrivit obiceiului patrician, busturile din ceară ale strămoşilor lui Quintus, care erau aşezate în nişe de-a lungul peretelui, se uitau fără să clipească la toţi cei care veneau şi plecau. Se părea că nu doar Quintus se încrunta la Kaeso şi îl judeca; la fel făceau mai multe generaţii de Fabii, cu chipurile lor severe.

— Vere, îmi dau seama de neînţelegerile tale cu Appius Claudius…

— Omul e degenerat! Şi-a stricat mintea cu aşa-zisa învăţătură greacă. Dacă are ocazia, o va strica şi pe-a ta.

— Nu cred că e cazul să-ţi faci griji în privinţa asta, îl linişti Kaeso. Până acum, eforturile lui Claudius de a-l învăţa greaca fuseseră zadarnice. Din fericire, aptitudinile lui Kaeso pentru inginerie depăşiseră chiar şi propriile lui aşteptări, iar Claudius fusese foarte impresionat de inteligenţa şi entuziasmul noului său protejat. M-am apropiat de Claudius doar pentru proiectele sale de construcţii. Am învăţat multe despre construcţia drumurilor şi despre noul apeduct…

— Era suficient să mă întrebi pe mine, pentru a afla tot ce trebuia să ştii despre proiectele acelea risipitoare şi lipsite de rezultate, tinere. Sunt consecinţa unui abuz grav din partea cenzorului. Cumva, Claudius a reuşit să amăgească Senatul şi să jefuiască trezoreria pentru a-şi finanţa aranjamentele ilegale.

— Dar aranjamentele acelea, cum le spui tu, sunt fără îndoială în folosul întregii Rome.

— Sunt în folosul lui Claudius, un mijloc prin care să-şi extindă puterea politică! Oferindu-le de lucru, le cumpără loialitatea miilor de cetăţeni pe care-i angajează. Fără îndoială că se îmbogăţeşte şi el!

Kaeso se încruntă.

— Îl acuzi că deturnează fonduri publice?

Quintus murmură:

— L-aş crede în stare! Eşti tânăr, Kaeso. Nu cunoşti încă lumea destul de bine ca să poţi judeca firea unui om. Crede-mă, Claudius nu e omul cu care ar trebui să se amestece cei asemenea nouă.

— Dar e la fel de patrician ca tine sau ca mine! replică Kaeso.

Oare a ezitat Quintus înainte să-i răspundă? se gândea cumva la originea lui Kaeso, la adopţie şi la descendenţa lui necunoscută? Clătină din cap.

— Claudii au fost întotdeauna mândri şi plini de ei, dar cel puţin în vremurile vechi erau la fel de neînduplecaţi ca stânca în susţinerea privilegiilor patriciene. Appius Claudius a făcut o schimbare radicală şi a devenit eroul clasei de jos. Oho, în public, afişează un pretins devotament faţă de idealurile patriciene – gloria strămoşilor şi întemeietorilor Republicii – dar în adâncul inimii e demagog. Încurajează gloata. Cochetează cu idei democratice periculoase, pe care le-a cules probabil din cărţile acelor filosofi greci ticăloşi, pe care-i admiră aşa de mult. N-ar fi trebuit să primească niciodată controlul asupra registrelor cetăţenilor.

— Dar asta e datoria lui, ca cenzor.

— Să actualizeze registrele, da, dar nu să le manipuleze în modul cel mai iresponsabil. O, îţi va spune că nu face decât să reorganizeze clasele de vot ca să le facă mai eficiente, dar planul lui este să facă alegerile mai democratice şi să

slăbească influenţa claselor dominate de patricieni – o idee foarte periculoasă! Întemeietorii, în înţelepciunea lor, au organizat anume procesul electoral, pentru a le oferi mai multă influenţă familiilor ale căror realizări, de-a lungul veacurilor, le-au câştigat un loc de frunte în stat. Nu trebuie să se facă nimic pentru a pune în pericol acel sistem, care a slujit bine Roma încă de la începutul republicii. Ne va sluji la fel de bine alte două sute de ani.

Mai grav decât atât, tinere, este felul în care Claudius abuzează de dreptul cenzorului de a umple locurile libere din Senat. Fiecare loc liber este ocupat de oameni care îi sunt devotaţi lui Claudius, iar unii dintre noii senatori sunt fiii unor sclavi eliberaţi! O asemenea degradare a Senatului ar fi fost de neconceput pe vremea bunicului meu. Unde am ajuns?

— Vremurile se schimbă, vere, îi spuse Kaeso.

— Şi rareori în favoarea celor buni! Odată ce o idee radicală prinde rădăcini, nimeni nu poate spune cât de repede sau de încet se va răspândi. De exemplu, consulatul. O perioadă foarte lungă, doar patricienii au putut fi aleşi în cea mai înaltă funcţie, plebeilor fiindu-le interzis. Dreptul exclusiv al patricienilor de a ocupa funcţia de consul a devenit o tradiţie, care a luat în cele din urmă forma unei legi. Dar aşa-numiţii reformatori s-au împotrivit şi în urmă cu cincizeci şi cinci de ani au reuşit să introducă o lege care permitea ca unul dintre cei doi consuli să fie plebeu. O chestiune de corectitudine, au susţinut reformatorii; dacă un plebeu este destul de deştept ca să-i convingă pe oameni să-l aleagă consul, atunci de ce nu? Dar acesta a fost doar începutul. Acum treizeci de ani, reformatorii au adoptat altă lege, care impunea condiţia obligatorie ca unul dintre consuli să fie plebeu! Unde se va sfârşi? Astfel de schimbări au loc întotdeauna din cauza unor agitatori ai gloatei precum Appius Claudius, care îşi trădează sângele patrician. Claudius e un om periculos. Ar trebui să stai departe de el.

Kaeso oftă.

— Vere Quintus, te rog să înţelegi. Îţi împărtăşesc opiniile politice. Cum aş putea să nu le susţin? Sunt ideile pe care tatăl meu mi le-a insuflat de la cea mai fragedă vârstă. Dar aşa cum l-am convins pe tata să-mi dea voie să lucrez alături de Claudius, tot aşa sper că te pot convinge şi pe tine să renunţi la proteste. Nu am nici o intenţie să-l ajut sau să-l sprijin pe Claudius în vreun plan de aţâţare a mulţimii. Apeductul şi noul drum se vor construi, indiferent ce obiecţii ai avea tu, şi eu vreau să iau parte la ele. Dacă asemenea proiecte aduc privilegii politice, atunci de ce să fie Claudius singurul care să profite de ele? De ce să nu fie şi un Fabius implicat în proiecte, ca să înveţe cum se desfăşoară procesul? Pe viitor se

vor construi mai multe drumuri şi apeducte, iar când se va întâmpla asta, vreau ca un Fabius să fie cel care îşi asumă meritele şi culege roadele.

Quintus clătină din cap.

— Ai apucat pe un drum periculos, Kaeso. Nu e rău să înveţi câte ceva despre arhitectură şi inginerie, dar Claudius e un om prefăcut, dar şi fascinant. Te poate ademeni să gândeşti la fel ca el.

— Te asigur, vere, că asta nu se va întâmpla. Ţi-aş risipi temerile dacă ţi-aş promite că nu voi învăţa niciun cuvânt în greacă? Ar fi o promisiune uşoară, de vreme ce, oricum, par pe de-a-ntregul nepriceput.

Quintus schiţă un zâmbet slab.

— Kaeso, Kaeso! Foarte bine. De vreme ce l-ai convins pe tatăl tău să accepte această învoială, nici eu nu voi obiecta, cel puţin nu în mod deschis. Îmi voi ţine gura închisă şi sper că ştii ce faci. Se uită la şirul de chipuri de ceară din nişe. Aminteşte-ţi întotdeauna de strămoşii tăi şi păstrează-ţi demnitatea numelui!

Oare ezitase şi clipise iar, când îşi mutase privirea de pe chipurile Fabilor decedaţi pe cel al lui Kaeso, care nu prezenta nici o asemănare cu ele?

— Dar te-am chemat pentru altceva, continuă Quintus. Am ceva pentru tine – asta, dacă te mai interesează. Vino cu mine.

Kaeso îl urmă într-o cameră cu pereţii acoperiţi de jur-împrejur cu rafturi pline cu pergamente. Ici şi colo, pe mese, se vedeau documente întinse pentru a fi studiate, având colţurile ţintuite cu obiecte grele. Biblioteca lui Quintus Fabius era mai mică decât cea a lui Appius Claudius, iar conţinutul ei era foarte diferit. Aici nu se găsea niciun text grecesc şi nici o carte despre istoria altor popoare. Toate documentele din biblioteca lui Quintus Fabius erau legate de chestiuni juridice, revendicări de proprietăţi, tranzacţii băneşti, istoria familiei sau genealogie.

— Ţi-ai exprimat dorinţa de a vedea diferitele documente ale investigaţiei referitoare la otrăvirile în masă din oraş, pe care am condus-o cu mulţi ani în urmă, în calitate de edil. Erau cam împrăştiate, dar cred că am reuşit să le adun pe toate. Quintus arătă spre un sul din piele în care fuseseră îngrămădite foarte multe pergamente. Acesta este dosarul referitor la caz. Desigur, îmi dau seama că studiile tale sub îndrumarea lui Appius Claudius s-ar putea să-ţi solicite tot timpul şi toată atenţia…

— Nicidecum, vere Quintus! Sunt foarte recunoscător că ţi-ai amintit de interesul meu faţă de această problemă şi că te-ai deranjat atât de tare ca să mi le pui la dispoziţie. În realitate, fiind în culmea fericirii că lucrează la proiectele lui Claudius, Kaeso uitase complet de discuţia despre otrăviri, dar nu s-ar fi cuvenit

să spună aşa ceva. Oare vărul său voia ca el să rămână în bibliotecă şi să cerceteze documentele? Kaeso nu avea timp; era nerăbdător să ajungă acasă şi să îndeplinească sarcina pe care i-o dăduse Claudius, de a recalcula măsurătorile pentru o secţiune a apeductului. Aş putea să le iau cu mine ca să le cercetez conţinutul pe îndelete?

Quintus se încruntă.

— În mod obişnuit, nu aş permite ca niciunul dintre aceste documente să iasă din posesia mea. Unele conţin informaţii foarte importante. Multe sunt de neînlocuit. Dar… de ce nu? Te rog doar să ai mare grijă de ele şi să mi le înapoiezi curând. Sper că te vor ajuta să-ţi dai seama de provocările şi responsabilităţile pe care le presupune deţinerea unei magistraturi. Viaţa în serviciul public poate fi solicitantă, dar şi plină de satisfacţii. Trebuie să te gândeşti la viitorul tău, Kaeso, dincolo de munca pe care o depui pentru cenzor.

— E foarte amabil din partea ta, vere. O să mă uit pe ele diseară.

***

Lucrul la lumina pâlpâitoare a unei lămpi în formă de cap de hidră, care atârna de tavanul camerei sale, îi luă prea mult timp lui Kaeso în seara aceea şi îl obosi prea tare, aşa că nu mai apucă să se uite pe documentele de la Quintus. În cele din urmă, se prăbuşi pe pat, extenuat.

Dar nu dormi bine. Poate că avea capul prea plin de numere. Poate că dezaprobarea vărului său îl apăsa mai tare decât îşi dădea seama.

În visul său, Kaeso era din nou în vestibulul din casa vărului Quintus, singur cu busturile de ceară ale strămoşilor din nişe. Deodată, toate chipurile clipiră la unison. Capetele fără trup se răsuciră să-l privească, încruntându-se, apoi începură să vorbească. Vocile lor erau pline de sarcasm şi de ură.

— Nu e unul dintre noi.

— Cine e?

— De unde vine?

— Cine ştie ce fel de sânge curge în venele sale?

— Poate că e urmaşul unui gal!

— Urmarea detestabilă a unui viol!

— Corcitură!

— Corupţie!

— Murdărie!

— Fabii au o istorie care se-ntinde pe mai multe secole, dar individul acesta vine de nicăieri!

— E ca o muscă care s-a ridicat dintr-un morman de bălegar!

În vis, Kaeso ieşi în fugă din cameră. Se pomeni în Forum.

Tatăl său îl conducea spre Rostra. O mare mulţime de oameni se adunase în faţa platformei ca să-l audă vorbind, dar când deschise gura, spuse numai prostii. Mulţimea începu să râdă şi să-şi bată joc de el. Capetele lor erau de ceară, asemenea busturilor Fabilor.

Fugi de pe Rostra înspre casa lui Appius Claudius. Cenzorul îl întâmpină călduros, părând să nu ia în seamă tulburarea lui Kaeso. Desfăcu o hartă care indica traseul apeductului. Linia care ducea spre Gabii dispăru de pe hartă într-un neant cenuşiu.

— Dar unde sunt izvoarele? întrebă Kaeso.

— O, nu-ţi face griji în privinţa asta, îl linişti Claudius. Ştiu de unde va veni apa. Ceea ce nu ştiu, tinere, este de unde vii tu! Dintr-odată, cenzorul se încruntă, părând la fel de neînduplecat şi dezaprobator ca busturile din vestibulul lui Quintus.

Kaeso se trezi. Trupul îi era acoperit de o sudoare rece.

Lampa era încă aprinsă. Din cauza oboselii, uitase să stingă flăcările mici, care dansau pe limbile scoase ale capetelor hidrei. Disperat să găsească ceva care să-i distragă atenţia, întinse mâna după dosarul pe care i-l dăduse vărul său Quintus. Scoase documentele, se frecă la ochi şi începu să citească.

Istorisirea otrăvirilor şi investigaţia care urmase erau povestite pe bucăţi. Fiind fragmentat, materialul era cu atât mai fascinant, asemenea unei enigme cu multe piese. Recunoscător că poate să uite coşmarul, Kaeso cercetă documentele până târziu în noapte.

***

În lunile care urmară, viaţa lui Kaeso se aşeză în matca ei. Lucra sârguincios sub îndrumarea lui Appius Claudius, învăţând tot ce se putea despre marele drum pe care oamenii îl numeau Via Appia şi despre canalul de apă pe care îl botezaseră apeductul appian. Nu exista nici o sarcină, grea sau uşoară, la care să nu ia parte, de la săpatul şanţurilor până la calcularea volumului de apă care putea trece printr-o anumită secţiune de apeduct într-o anumită perioadă de timp.

Reuşi chiar să înveţe alfabetul grecesc şi câteva noţiuni elementare de limbă, dar de fiecare dată când Claudius îl punea să traducă un fragment din greacă despre hidraulică sau inginerie, complexitatea limbii era peste puterile lui.

— Un lucru e limpede! spuse Claudius într-o zi, exasperat. N-ai nici o picătură de sânge grecesc în tine! Comentariul fusese complet nevinovat, dar declanşă o nouă serie de coşmaruri care îi tulburară somnul lui Kaeso.

Seara, după o lungă zi de muncă grea, atât fizică, cât şi intelectuală, Kaeso era nerăbdător să mănânce o cină îmbelşugată împreună cu părinţii săi, să se relaxeze o vreme în grădină, iar apoi să petreacă vreo oră citind documentele pe care i le împrumutase Quintus. I se părea neobişnuit de liniştitor să examineze confesiunile vinovatelor, listele şi amintirile transcrise în grabă de Quintus, decretele oficiale ale Senatului şi consulilor şi multe alte dovezi. O informaţie neclară dintr-un document îl făcea să studieze altul, iar apoi altul, pe care poate îl citise deja, dar nu îl înţelesese pe deplin fără cunoştinţele suplimentare pe care le obţinuse din cercetările ulterioare. Natura enigmatică a materialului îl distra şi îl captiva. Din bucăţele şi piese aparent fără legătură între ele, începu să iasă la iveală o imagine din ce în ce mai clară a evenimentelor, asemenea unui mozaic din bucăţi neregulate de piatră.

Citi iar şi iar declaraţiile date de femei, de-a dreptul fascinat.

„Am făcut-o pentru că soţul meu mă înşela cu altă femeie”, spunea una.

„Am făcut-o pentru că negustorul s-a uitat urât la mine”, declara alta.

„Eu şi fratele meu ne certam mereu, spunea alta. Mă săturasem de certuri.”

Iar alta:

„Am făcut-o pentru că cele două surori ale mele le făcuseră asta soţilor şi nu voiam să mă las mai prejos.”

Faimoasa Sergia făcuse numeroase experimente cu diferite plante şi alte substanţe, notând modalităţile în care puteau fi extrase otrăvurile, care erau mai mult sau mai puţin sigure, simptomele pe care le provocau, timpul necesar pentru a-şi face efectul şi cum funcţionau în combinaţii. Sergia făcuse, de asemenea, schiţe detaliate pentru numeroase plante, care să servească drept ghid pentru servitoarele ei când le trimitea să găsească exemplare care creşteau în sălbăticie.

Tipică pentru notiţele Sergiei era prezentarea lui aconitum, exemplificată printr-un desen al plantei înflorite.

***

Aconitum. O pudră albă obţinută din planta numită coiful lui Pluto, pentru că floarea purpurie, care creşte în mănunchiuri, are forma unui coif de războinic, prin creasta înaltă şi cupa asemenea unor obraji. Înălţimea plantei variază de la douăzeci şi cinci până la cincizeci de centimetri şi creşte la umbra copacilor, în pământ umed. Un negustor grec mi-a spus că poporul său o numeşte Regina Otrăvurilor. Legenda spune că planta a ieşit întâia oară din saliva Cerberului cu trei capete, gardianul porţii infernului. Toate părţile plantei par să fie toxice, îndeosebi rădăcinile, din care se obţine pudra albă. Înghiţirea provoacă moartea. Pudra poate să ucidă o femeie şi dacă intră în contact cu părţile ei genitale.

Acţionează foarte rapid – moartea poate surveni în zece minute şi aproape sigur în patru ore. Victima se plânge de amorţeală şi furnicături în gură şi în gât, pe care le simte uscate; simte, de asemenea, o senzaţie de arsură puternică din gât până la stomac. Furnicăturile se extind la mâini şi la picioare, iar apoi în tot corpul. Pielea şi extremităţile sunt reci şi umede la atingere, totuşi victima poate simţi în acelaşi timp că i se jupoaie pielea de pe membre. Picioarele devin slăbite. Vederea şi auzul slăbesc, dar victima va avea mintea limpede până în clipa morţii. Muşchii se contractă. Pulsul slăbeşte. Pupilele se dilată. Cel mai mic efort provoacă un leşin fatal.

Erau numeroase astfel de informaţii, iar Kaeso adormea cu gândul la detaliile unor morţi petrecute cu mult timp în urmă. Cititul îi asigura o evadare din problemele apăsătoare din timpul zilei. Decât să se culce cu gândul la vreo problemă tehnică enervantă ridicată de apeduct, mai bine să adoarmă gândindu-se la matroana patriciană Cornelia, care îşi omorâse soţul în timp ce se împerecheau, prin introducerea degetului mijlociu, acoperit cu pudra albă aconitum, în partea lui dorsală, o metodă de stimulare pe care acesta i-o cerea şi pe care Cornelia o considera dezgustătoare. Otrava omorâse victima în câteva minute, dar, potrivit spuselor Corneliei, nu înainte ca bărbatul să ajungă la un orgasm deosebit de violent. Dosarul era plin cu astfel de amănunte extraordinare.

Dar oricât de mult ar fi citit, nimic nu alunga visele izvorâte din neliniştea lui Kaeso cu privire la originile lui. Aceste coşmaruri se repetau din când în când, provocate, de obicei, de un comentariu întâmplător care-i fusese adresat în timpul zilei şi care nu avea nimic de-a face cu originea lui, dar care îl făcea să se simtă dat în vileag şi vulnerabil– un străin, un intrus, un impostor într-una din cele mai vechi şi mai distinse familii romane.

***

Astfel, o vreme, viaţa lui Kaeso îşi urmă cursul firesc, dar sosi o zi care avea să-l schimbe pentru totdeauna, dar nu din motivul pe care-l crezuse el.

Principalul eveniment al zilei era logodna lui cu o tânără pe nume Galeria. Logodna era încununarea negocierilor intense dintre cele două familii patriciene implicate. Din partea Fabilor, Quintus fusese cel care insistase ca tânărul să se însoare. Kaeso se dovedise deştept şi ambiţios, dar şi încăpăţânat şi dificil; responsabilităţile căsătoriei puteau fi exact lucrul de care avea nevoie ca să-i potolească energia nestăpânită.

Kaeso avea îndoieli în privinţa căsătoriei, dar Galeria era o fată drăguţă cu chip de Venus, iar în discuţiile pe care le purtase cu ea, întotdeauna în prezenţa membrilor familiei, i se păruse fermecător de timidă şi delicată.

Logodna se oficie într-o după-amiază, acasă la Quintus Fabius. Kaeso, tatăl lui şi tatăl Galeriei închinară mai multe pahare din cel mai bun vin al lui Quintus. De îndată ce i se ivi ocazia, Kaeso plecă pe furiş spre casa lui Appius Claudius, dornic să-i împărtăşească vestea mentorului său.

Sclavul de la uşă îl rugă să aştepte în anticameră, lângă biblioteca lui Claudius, explicându-i că cenzorul primise un vizitator cu treburi oficiale de stat. Era o zi călduroasă, iar uşile erau deschise. Kaeso auzea destul de limpede conversaţia care se purta în camera alăturată.

— Ce-i drept, spunea Claudius, există oarece precedent pentru ceea ce vrei tu să faci. Religia de stat a devenit atât de cuprinzătoare şi complexă, cu atât de multe ritualuri care trebuie să fie îndeplinite zilnic, în tot oraşul, încât în ultimii ani din ce în ce mai multe îndatoriri le-au fost încredinţate sclavilor din temple, care se află în proprietatea statului şi sunt instruiţi de către preoţi pentru a duce la bun sfârşit anumite sarcini. Cu toate acestea, ceea ce propui tu, Titus Potitius, este puţin diferit şi ar stârni, cu siguranţă, controverse.

Numele Potitius îi era vag cunoscut lui Kaeso. Ştia că Potitii erau una dintre cele mai vechi familii de patricieni, dar nu jucau un rol important în politică şi rareori erau văzuţi în cercurile sociale înalte ale Fabilor. Dacă s-ar fi străduit, şi-ar fi amintit că erau într-un fel legaţi de Ara Maxima şi, de fapt, chiar în legătură cu această îndatorire ereditară străveche venise Titus Potitius să-i vorbească lui Claudius.

— Te rog să mă înţelegi, cenzore. Bărbatul părea să fie bătrân, iar vocea lui, obosită şi servilă. Dacă aş fi găsit o altă soluţie la problemele familiei, nu aş fi venit niciodată la tine cu această rugăminte. Tristul adevăr este că Potitii nu-şi mai pot permite să îngrijească altarul şi să organizeze festinul anual în onoarea lui Hercules. Chiar şi altarul are mare nevoie de restaurare. Ai trecut pe acolo în ultima vreme? E o ruşine pentru noi toţi! Festinul a devenit o masă sărăcăcioasă; e o ruşine imensă pentru mine să recunosc asta, dar e purul adevăr. Neputinţa noastră de a duce la îndeplinire aceste sarcini, aşa cum s-ar cuveni, înseamnă o dezonoare pentru Roma, pentru zei şi pentru Potiti. Încercările noastre de a continua ritualul nu fac decât să afunde şi mai adânc familia în sărăcie. În vremea strămoşilor noştri, altarul putea să fie doar o bucată de piatră, iar ospăţul, să se rezume la un pumn de fasole! Dar Roma nu mai e ce-a fost. Pe măsură ce puterea şi bogăţia oraşului au sporit, au crescut şi cerinţele ritualurilor religioase. Statul îşi permite să restaureze şi să întreţină Ara Maxima şi să-l cinstească pe Hercules cu un festin de care să fie mândră toată Roma. Potitii nu mai pot.

— Punctul tău de vedere e întemeiat, Titus Potitius. Presupun că aştepţi o răsplată substanţială pentru renunţarea la acest privilegiu în favoarea statului.
— Aşa ar fi corect.
— O răsplată suficient de mare să rezolve toate problemele financiare cu care vă confruntaţi tu şi neamul tău.
— Recompensa generoasă a statului va fi folosită cu cap, cenzore.
— Aşadar, o îndatorire religioasă ereditară şi exclusivă, păstrată cu grijă timp de secole, nu e decât un bun care poate fi cumpărat şi vândut? Îţi dai seama că asta vor spune oamenii?
— Cred că, în calitate de cenzor, dispui de autoritatea de a aproba această tranzacţie.
— Şi dacă voi face una ca asta, ce va spune lumea despre mine? „Uite că Appius Claudius abuzează din nou de funcţia pe care o deţine! Nu i-a ajuns că a umplut Senatul cu prietenii lui de origine umilă şi organizează alegerile; acum se amestecă după bunul lui plac în cele mai vechi ritualuri religioase ale oraşului!“
Potitius oftă.
— Îmi dau seama că va fi o hotărâre dificilă pentru tine…
— Dimpotrivă! îţi aprob ideea din toată inima.
— Da?
— Negreşit. Nu împărtăşesc ideea învechită că anumite ritualuri religioase ar trebui să rămână în stăpânirea exclusivă a unei anumite familii. Orice funcţie religioasă care afectează tot statul ar trebui să se afle în mâinile statului. Religia poporului ar trebui să fie controlată de către popor. Din acest motiv, care nu are nici o legătură cu problemele băneşti ale familiei tale, îţi accept din toată inima oferta de a ceda statului autoritatea asupra Altarului Suprem şi a Festinului lui Hercules. Sunt sigur că pot rândui ca familia ta să primească o despăgubire corectă.
— Cenzore, nici nu ştiu cum să-ţi arăt recunoştinţa mea pentru…
— Atunci n-o face, cel puţin nu încă. După cum te-am avertizat, unii se vor opune cu înverşunare acestei schimbări. Mă vor acuza de impietate şi abuz de putere. Te vor critica pe tine şi neamul tău. Trebuie să fii pregătit pentru defăimările lor.
— Înţeleg, cenzore.
— Foarte bine. Înainte de a merge mai departe, trebuie să ştiu dacă ceea ce mi-ai propus reprezintă, cu adevărat, voinţa întregii familii. Din registrele de recensământ… Kaeso auzi un foşnet de pergamente. Claudius îşi drese glasul. Văd că numărul vostru e mai mic decât credeam. Nu mă-nşel? Au mai rămas

doar douăsprezece familii care poartă numele de Potitius în Roma, cuprinzând circa treizeci de bărbaţi?

— Aşa e. Numărul nostru a scăzut odată cu averea.

— Şi tu ai autoritatea de a vorbi în numele tuturor?

— Sunt cel mai în vârstă pater familias. Chestiunea a fost dezbătută amănunţit în familie şi am ajuns cu toţii la această hotărâre.

— Bine.

Claudius chemă un secretar, căruia îi dădu nişte instrucţiuni, îşi luă rămas-bun de la Titus Potitius şi îl conduse către ieşire. Când cei doi păşiră în anticameră, Claudius îl observă pe Kaeso şi îi zâmbi larg. Kaeso văzu că Potitius avea părul cenuşiu şi o barbă sură şi că purta o togă destul de ponosită. Bătrânul îi aruncă o privire lui Kaeso, apoi se opri şi începu să-l studieze cu atenţie.

— Te cunosc, tinere? întrebă el.

— Nu cred că ne-am mai întâlnit, îi răspunse Kaeso.

— Dă-mi voie să ţi-l prezint pe Kaeso Fabius Dorso, interveni Claudius, un tânăr cu un cap remarcabil pe umeri. Mă ajută să construiesc noul drum şi apeductul. Iar acesta, Kaeso, este venerabilul Titus Potitius, pater familias al Potitilor.

— Una dintre cele mai vechi familii din oraş, spuse Kaeso, din politeţe.

— Ne-am făcut un nume în oraş la începuturile sale, replică Potitius. Acum a venit rândul unor familii cum e cea a Fabilor să se facă remarcate, aşa cum sunt sigur că te vei face şi tu, tinere. Dar trebuie să spun… îl cercetă cu atenţie pe Kaeso, se încruntă şi clătină din cap. Îmi aminteşti de cineva – de vărul meu Marcus, care a murit acum câţiva ani. Da, eşti copia lui Marcus în tinereţe. Asemănarea e uimitoare! Chiar şi vocea e ca a lui. Mă întreb dacă e posibil ca voi doi să fiţi în vreun fel înrudiţi. Nu-mi amintesc să fi existat vreo căsătorie între Potiti şi Fabi în ultimii ani, dar poate că…

— Nu cred, îl întrerupse Kaeso. Sunt absolut sigur că nu există nici o legătură de rudenie între noi.

— Kaeso, ai faţa roşie ca o ţiglă de acoperiş! observă Claudius.

— Mi-e cald, îngăimă Kaeso. Cred că din cauza vinului pe care l-am băut acasă la vărul Quintus.

— A, bine; atunci, asemănarea e o simplă coincidenţă, replică Potitius, dar continuă să-l privească cercetător pe Kaeso. În cele din urmă, îşi plecă privirea şi observă fascinum-ul de la gâtul lui Kaeso. Acesta se hotărâse să-l poarte în dimineaţa aceea, cu ocazia logodnei.

— Ce-i asta? întrebă Potitius.

Kaeso se dădu înapoi, iritat de privirea cercetătoare a bărbatului.

— E o amintire de familie. Faimoasa vestală Pinaria i l-a dăruit bunicului meu în ziua majoratului. Cu siguranţă nu e prima oară când vezi un fascinam.

— Podoabele acestea se fac, de obicei, din metale ieftine, nu din aur, iar acesta pare să aibă aripile întinse – cât se poate de neobişnuit! Cu toate acestea, îmi pare ciudat de familiar. Da, sunt sigur că îmi aminteşte de ceva, dar de ce anume? Potitius se scărpină în cap.

Kaeso începea să capete o puternică aversiune faţă de bătrân. Claudius îl luă cu diplomaţie pe Potitius de braţ şi îl conduse în vestibul.

— Sunt sigur că eşti nerăbdător să te întorci la rudele tale şi să le spui de succesul propunerii tale, rosti Claudius. Rămas-bun, Titus Potitius. Sclavul de la uşă te va conduce până la poartă.

— Rămas-bun, cenzore, şi îţi mulţumesc! Bătrânul îi strânse mâinile lui Claudius. Înainte de a se întoarce, aruncă o ultimă privire curioasă spre Kaeso şi spre amuleta pe care o purta.

— O persoană dezagreabilă, remarcă Kaeso, după plecarea lui Potitius.

— Puţin împrăştiat, dar inofensiv, replică Claudius.

Kaeso se încruntă.

— Îşi imaginează că suntem înrudiţi.

Claudius ridică din umeri.

— Şi eu sunt înrudit cu el, dar foarte de departe. Legătura datează din perioada de început a Republicii. Una dintre fiicele primului Appius Claudius s-a căsătorit cu un Potitius, dar acesta s-a dovedit un trădător, luptând împotriva Romei alături de Coriolanus. Mult timp a fost vrajbă între familiile noastre, dar acum totul a fost dat uitării, iar Potitii au ajuns atât de rău, încât nu poţi decât să-i compătimeşti. Dar hai să vorbim despre lucruri mai vesele, Kaeso! Dacă nu mă înşel, ai venit să-mi împărtăşeşti nişte veşti bune.

Kaeso îi spuse despre logodna lui. În timp ce sărbătoreau cu o cupă de vin, Kaeso îşi alungă din minte neplăcuta întâlnire cu Titus Potitius.

***

— Ce vestibul spaţios! remarcă mama lui Kaeso când trecu pragul micuţei case de pe Aventinus.

— Mamă, nu e vestibulul. Nu există aşa ceva. Asta e chiar casa.

— Ce? Doar camera asta?

— Bineînţeles că nu. Este şi o grădină în mijlocul casei…

— Bucata aceea mică de pământ, de sub gaura din acoperiş?

— Şi mai este o cameră în spate, care serveşte drept bucătărie şi cămară. În spatele ei se află o cămăruţă, în care să doarmă sclavii, deşi nu cred că vom ţine mai mult de unul din fiecare categorie; şi aşa, vor fi nevoiţi să doarmă unul peste altul.

— Ei bine, presupun că nu va costa prea mult să mobilezi locul! La patruzeci de ani, Herminia era încă o femeie drăguţă, dar avea obiceiul de a face grimase neplăcute, care îi deformau chipul. Sincer, nu prea merită să te muţi din casa familiei într-un loc atât de înghesuit.

— Prostii! replică tatăl lui Kaeso. Darul de nuntă al vărului Quintus e foarte generos. Puţine perechi de tineri căsătoriţi îşi pot oficia ceremonia în propria casă. Are nevoie de câteva reparaţii, fără-ndoială…

— Sper că Galeriei îi plac provocările! spuse Herminia.

— E situată în locul meu preferat, interveni Kaeso.

— Aventinus? Herminia se strâmbă. Măcar eşti pe versantul de nord.

— Vino să vezi priveliştea de la fereastra aceasta. Ai grijă la dalele de pardoseală desprinse. Kaeso deschise obloanele. Impresionant, nu-i aşa?

— Văd o mare îngrămădeală de acoperişuri, spuse Herminia, cu jumătate de gură.

— Nu, mamă, uită-te acolo… între cele două case, îi arătă Kaeso.

— A, da, se întrezăreşte porţiunea suspendată a apeductului, pacostea pe care prietenul tău Claudius a impus-o asupra oraşului.

Tatăl lui Kaeso îşi drese glasul.

— Avem multe de făcut azi, nevastă.

— Într-adevăr! Trebuie să fac lista de oaspeţi.

— Atunci poate că ar trebui să plecăm.

— Eu o să mai rămân aici o vreme, dacă nu vă supăraţi, rosti Kaeso.

— Bine. Herminia îşi sărută fiul pe frunte şi ieşi repede din casă.

Tatăl lui Kaeso şovăi o clipă. Bătu uşor cu piciorul în lespezile desprinse.

— Nu-ţi face griji, fiule. Vom găsi bani să aranjăm locul.

— Uiţi că am şi eu un venit, tată. Claudius mă plăteşte destul de bine.

— Cred că statul te plăteşte, cenzorul doar îţi stabileşte suma.

— Fireşte, tată. N-ar fi mai bine să te duci după mama înainte să-şi piardă răbdarea?

Kaeso rămase singur. Remarcile tăioase ale mamei sale nu-i diminuară cu nimic optimismul. Zeii îi zâmbeau. Munca pentru Appius Claudius era mai fascinantă ca niciodată, ziua nunţii se apropia cu repeziciune, iar faptul că vărul său Quintus îi dăruise o casă nu numai că îl surprinsese, ci îl mişcase profund. Îşi

aminti unul dintre aforismele preferate ale lui Claudius şi îl rosti cu glas tare: „Fiecare om este arhitectul propriului destin.” Se uită pe fereastră la apeductul care se zărea în depărtare. „Dacă e-adevărat, atunci sunt un arhitect foarte mare!“

— Sunt sigur că eşti, se auzi o voce în spatele lui.

Kaeso se răsuci. Tatăl său lăsase probabil uşa întredeschisă. Un bătrân în tunică zdrenţuită stătea în mijlocul încăperii. Kaeso îl privi un moment, apoi se încruntă.

— Titus Potitius?

— Aşadar, îţi aminteşti de mine?

— Mă tem că da. Ce cauţi aici?

— Tonul tău e foarte aspru, tinere. Nu se vorbeşte aşa cu un bătrân– mai ales cu o rudă mai vârstnică.

— Despre ce vorbeşti, bătrâne? Kaeso îşi îndreptă umerii, dar avea un nod în gât.

— Noi doi avem multe de discutat, Kaeso.

— Nu avem nimic de discutat.

Potitius îşi înălţă trufaş capul şi îl ţinti cu privirea.

— Azi nu porţi fascinum-ul.

Kaeso îşi duse mâna la locul gol de la piept.

— Îl port doar la ocazii speciale.

— Ştii de unde provine?

— Vestala Pinaria i l-a dăruit…

— Dar înainte de asta? Ştii de la cine l-a primit?

— Nu. Dar ştiu că e foarte vechi.

— Este, într-adevăr – la fel de vechi ca neamul Potitilor.

— Ce vrei să spui, bătrâne?

— Sunt pater familias al tuturor Potitilor. Sunt, de asemenea, cronicarul şi istoricul familiei. Înţeleg că vărul tău, Quintus, îndeplineşte cam aceeaşi funcţie pentru Fabi, păstrând fragmente de pergament şi notiţe despre cine cu cine s-a căsătorit şi numele urmaşilor lor, despre cine şi ce a făcut, când şi cum. Familiile noastre sunt atât de vechi, iar strămoşii noştri au săvârşit atâtea fapte - măreţe şi neînsemnate, minunate şi îngrozitoare – încât e greu să le ţii urma! Uneori mă gândesc că ar fi o uşurare dacă ne-am transforma toţi în praf, astfel încât restul lumii să ne uite pur şi simplu şi să-şi vadă de treabă, ca şi cum n-am fi existat niciodată.

— Nu cred că vărul meu Quintus Fabius ar fi de aceeaşi părere.

Potitius scoase un sunet răguşit, pe care Kaeso îl luă drept râs.

— Cred că ai dreptate. Dar gândeşte-te ce lucruri cunoaşte! Un cronicar de familie ajunge să fie implicat în tot felul de taine. Cunoaşte lucruri despre care nimeni nu trebuie să vorbească vreodată – morţi misterioase, copii născuţi în afara căsătoriei, copii nelegitimi cu sclave…

— Dacă ai ceva de spus, spune-o!

— Foarte bine. Noi doi suntem rude, Kaeso. Tu eşti un descendent al Potitilor.

Kaeso îşi simţi dintr-odată gura uscată.

— De unde ştii?

— Înainte de toate, mi-am dat seama doar uitându-mă la tine. Semeni cu vărul meu Marcus mai mult decât oricine altcineva, dar cu ochii aceştia, bărbia şi forma gurii, ai putea trece drept fiul sau fratele multor veri de-ai mei. La început, m-am gândit că poate bătrânul Marcus îşi împrăştiase sămânţa în afara patului conjugal, dar când am început să caut adevărul, mi-am dat seama că legătura era mult mai complicată şi mergea mult mai departe în trecut. Adineaori l-am văzut pe tatăl tău plecând şi m-am uitat bine la el. Şi el are înfăţişarea unui Potitius, dar trăsăturile lui nu sunt aşa de puternice. Din nu ştiu ce motiv, zeii au hotărât ca trăsăturile familiei să iasă din nou la suprafaţă în tine.

Preţiosul tău fascinum a fost cel care mi-a deschis ochii. Ştiam că văzusem undeva în cronicile familiei o referinţă la un fascinum înaripat, din aur. A fost purtat de un strămoş al meu, care se numea tot Titus şi care a trăit în zilele decemvirilor. După acel Titus, nu mai există nici o referinţă cu privire la fascinum-ul înaripat din aur, care dispare din istoria familiei. Mi-am amintit însă că, potrivit legendei familiei, Titus a zămislit un copil în afara căsătoriei, iar copilul acela a devenit sclav. După cum îţi poţi închipui, despre o asemenea întâmplare nu prea se vorbeşte. Dar sclavii sunt proprietăţi, iar romanii ţin arhive foarte amănunţite despre proprietăţi, la fel de amănunţite ca registrele privind descendenţa! Prin sârguinţă, multă bătaie de cap şi câteva presupuneri, am reuşit să urmăresc descendenţa acelui copil nelegitim până la un sclav pe nume Pennatus. Ai auzit de el?

Kaeso înghiţi în sec.

— Un sclav pe nume Pennatus a fost cel care l-a găsit pe bunicul meu printre ruinele rămase în urma ocupaţiei galilor.

— Aşa a fost! Ştiai că acelaşi Pennatus s-a refugiat mai multe luni în vârful Capitoliului, împreună cu vestala Pinaria, care a intrat cumva în posesia fascinum-ului de aur şi care, din motive care nu au fost niciodată explicate, s-a simţit obligată să i-l dăruiască bunicului tău, în ziua majoratului? Acum

fascinum-ul a ajuns la tine, Kaeso, şi tu eşti copia perfectă a unui Potitius! Acum înţelegi cum se leagă toate aceste lucruri?

— Presupuneri! Insinuări! Ponegreşti memoria unei vestale pioase! Nu ai nici o dovadă!

— Zeii ştiu adevărul despre tine, Kaeso, iar acum îl ştii şi tu.

Kaeso simţi că îl ia cu leşin. Camera părea să se învârtească ameţitor.

— De ce mi-ai spus toate astea?

— Nu e mai bine să ştii adevărul?

— Nu!

— Ce te-am auzit spunând când te uitai pe fereastră? Ceva legat de faptul că eşti arhitectul propriului destin? Cum poţi construi un monument durabil, o viaţă plină de virtuţi şi împliniri, dacă nu începi cu o fundaţie solidă de autocunoaştere?

— Eşti un neghiob bătrân, Titus Potitius! Tu şi familia ta de doi bani aţi irosit orice noroc de care aţi avut vreodată parte. Aţi insultat zeii prin vânzarea dreptului vostru din naştere asupra Altarului Suprem. Cum îndrăzneşti să vii la mine cu o asemenea minciună, sugerând că bunicul meu a fost bastardul unei vestale şi al unui sclav!

Potitius oftă.

— Lucrurile au luat o întorsătură urâtă. N-am intenţionat nici o clipă să te jignesc. Nu-ţi face griji, Kaeso, voi fi discret. Ceea ce am aflat e menit doar pentru urechile tale. N-am spus nici măcar vreunui alt membru al familiei.

— Strigă-ţi minciunile de pe acoperişurile oraşului, dacă ai curajul! Nu vei reuşi decât să te faci de râsul lumii.

Titus Potitius îşi târşâi picioarele către uşă şi se făcu nevăzut. Kaeso bătu cu toată puterea din picior; o dală desprinsă din podea îşi luă zborul şi se izbi de perete.

***

În noaptea aceea, somnul s-a lăsat aşteptat. Când a reuşit, în cele din urmă, să adoarmă, Kaeso a fost bântuit de coşmaruri mai vii şi mai chinuitoare decât cele pe care le avusese până atunci.

Un vis ducea vijelios către altul. În toate se simţea sfâşietor de singur şi nefericit, obiectul batjocurii şi dispreţului celorlalţi. La un moment dat, gol şi transpirat, se ridică în capul oaselor şi întinse mâna către fascinum-ul pe care nu-şi amintea când şi-l pusese la gât. Cu lacrimi de furie şi de frustrare, smulse lănţişorul de la gât şi aruncă amuleta cât colo, dar aceasta se întoarse la el din

întuneric. Ţipă îngrozit şi abia atunci se trezi, înţelegând că totul se întâmplase în vis.

Tatăl şi mama lui stăteau în cadrul uşii, privindu-l cercetător; ţipetele lui îi treziseră. Îi era ruşine să stea dezbrăcat în faţa mamei sale, dar nu avea cu ce să se acopere. Se uită din nou, iar în locul tatălui său îl văzu pe Titus Potitius plescăind din limbă.

— Haide, haide, copile, spuse bătrânul, nu-ţi fie frică de adevăr…

Kaeso încă visa.

Când se trezi, în cele din urmă, era epuizat. Privi suspicios lumina soarelui care pătrundea printre scândurile obloanelor, temându-se că încă doarme şi este chinuit de alt coşmar.

Se ridică din pat. Traversă camera împleticindu-se şi deschise cutia în care ţinea fascinum-ul. Vederea lui îi inspira dezgust. Ar trebui să arunce de îndată lucrul acela îngrozitor! Dar tatăl lui se aştepta să-l poarte în ziua nunţii. Dacă scăpa de el pe loc, lipsa lui ar fi fost observată. Închise cutia cu brutalitate.

***

În ziua dinaintea nunţii, Kaeso se duse la casa de pe Aventinus să se asigure că este totul pregătit pentru mutarea lui şi a soţiei lui de a doua zi. În faţa casei fusese ridicat altarul pentru ceremonia sacrificării caprei şi luarea auspiciilor. În casă se aflau scaunele ceremoniale ale mirelui şi miresei, gata să fie scoase în stradă pentru festivitatea în aer liber. Pe ambele scaune erau pregătite cununi de flori uscate, ce aveau să împodobească intrarea. Între ele se afla blana de oaie pe care urma să o aşeze pe Galeria după ce o trecea în braţe peste prag, ca pe o prizonieră sabină. Inima începu să îi bată cu putere când se gândi la însemnătatea evenimentului care se apropia. A doua zi, pe vremea asta, urma să fie un bărbat căsătorit.

Casa avea puţine piese de mobilier, dar plăcile de pardoseală sparte fuseseră înlocuite şi totul strălucea de curăţenie. În mica grădină fuseseră plantaţi arbuşti şi flori, iar în bucătărie fuseseră aduse vase de gătit. Văzu patul lipit de perete, lângă fereastră – un pat nou, mai mare decât cel în care era obişnuit să doarmă singur - şi simţi un fior de plăcere la gândul partidei care urma. Galeria era din ce în ce mai frumoasă de fiecare dată când o vedea; în curând o s-o vadă goală, iar el o să fie gol cu ea şi o să o posede. Orice îndoială pe care o avea în privinţa ceremoniei dispărea când se gândea la plăcerile senzuale care îl aşteptau. Traversă încăperea ca să cerceteze patul mai îndeaproape.

Auzi un glas aproape şoptit:

— Casa arată foarte bine.

Se răsuci pe călcâie.

— Ce faci tu aici? Ieşi!

În prag stătea Titus Potitius.

— E cumva interzis să-ţi vizitezi o rudă în ziua dinaintea nunţii şi să-i urezi toate cele bune?

— Eşti nebun. Zeii ţi-au luat minţile, ca pedeapsă pentru faptul că ţi-ai vândut dreptul câştigat prin naştere.

— În acest caz, l-am vândut pentru prea puţin.

— Appius Claudius ar fi trebuit să te dea afară când ai venit să-l implori. N-ar fi trebuit să-ţi dea nici măcar un ban de aramă.

— E ciudat c-ai pomenit de bani. Pe lângă prezentarea omagiilor mele, acesta e celălalt motiv pentru care am venit să te văd. Potitius stătea cu mâinile împreunate în faţă şi cu privirea în pământ. Familia Galeriei e bogată. Presupun că-ţi aduce o zestre însemnată. Pe lângă asta, cred că şi cenzorul îţi oferă un salariu foarte generos. Ai chiar şi propria casă! Eşti un tânăr foarte norocos, nu mulţi reuşesc să fie independenţi material la o vârstă atât de fragedă.

— Iar tu eşti un bătrân neghiob, fiindcă ai pierdut totul la vârsta ta.

— Necazurile Potitilor au început cu mult înainte de vremea mea. Ce ilustrare mai grăitoare a nenorocirilor noastre ai putea să găseşti decât faptul că unul dintre cei mai talentaţi tineri ai generaţiei sale, care ar trebui să fie urmaşul familiei, nici măcar nu poartă numele de Potitius! Sper, totuşi, că, în vremuri de restrişte, tânărul acela va auzi chemarea sângelui care-i curge prin vine şi îşi va ajuta rudele.

Kaeso încleştă dinţii.

— Ce vrei de la mine?

— Un împrumut. Doar atât, un mic împrumut din partea unei rude.

— De ce acum? De ce trebuie să strici o zi în care n-ar trebui să mă gândesc decât la nunta mea?

— Rugămintea mea n-are nimic de-a face cu nunta ta – deşi sunt sigur că tatăl miresei ar fi şocat să afle că fiica lui e pe cale să devină soţia descendentului unui sclav şi al unei vestale decăzute.

Kaeso simţi că i se înmoaie genunchii. Se aşeză pe pat.

Vocea lui Potitius era blândă.

— E ciudat că eşti arhitect. Şi strămoşul tău, Titus Potitius, prietenul lui Coriolanus, a fost arhitect – ştiai asta? Dar tot el a fost şi primul care a adus ruşinea asupra familiei. Ar fi păcat să semeni cu el şi-n privinţa asta.

— Cât vrei?

Potitius spuse o sumă. Kaeso răsuflă adânc, dezgustat de lăcomia bărbatului, dar uşurat că nu a cerut mai mult. Stabiliră ca Potitius să vină la el peste două zile, iar Kaeso să-l plătească atunci.

***

În mod surprinzător, în pofida emoţiilor în legătură cu nunta de a doua zi şi a neliniştilor trezite de musafirul nepoftit, Kaeso dormi dus în noaptea aceea, fără niciun coşmar. Se trezi devreme, înainte de cântatul cocoşilor, simţindu-se odihnit şi cu mintea limpede. Aprinse lampa.

Cu puţin timp înainte terminase de citit toate documentele pe care i le împrumutase vărul său, Quintus. Intenţionase să i le restituie, dar în graba pregătirilor de nuntă uitase s-o facă. Întinse mâna după ele. Se pomeni recitind anumite documente, dând din cap şi scoţând câte o exclamaţie din când în când.

După o vreme, lăsă deoparte documentele, stinse lampa şi mai dormi o oră, cum fac oamenii atunci când au luat o decizie irevocabilă şi sunt împăcaţi cu zeii şi cu ei înşişi.

***

Următoarea vizită a lui Titus Potitius a avut drept pretext prezentarea de omagii noilor căsătoriţi. Kaeso îl primi pe vizitator în noua lui casă, fără urmă de ranchiună. Ba chiar îi vorbi călduros şi se scuză pentru vorbele aspre dinainte, apoi îl prezentă noii sale soţii.

Lui Potitius i se părea că o noapte de fericire conjugală făcuse minuni în privinţa atitudinii lui Kaeso. Şi de ce n-ar fi fost aşa? După cum vedea el lucrurile, Kaeso n-avea niciun motiv să se poarte neprietenos. După ce se convinsese că vânzarea drepturilor familiei asupra Altarului Suprem era pe deplin justificată, Potitius se convinsese şi că era de-a dreptul rezonabil să-i ceară ajutor lui Kaeso. La urma urmei, erau rude. Kaeso avea mulţi bani, iar Potitius se zbătea într-o sărăcie cumplită. Zeii preţuiau generozitatea. Nu exista niciun motiv să nu fie un târg paşnic. Mai mult decât atât, Kaeso ar fi trebuit să fie mândru că-şi ajută o rudă mai în vârstă şi nevoiaşă.

Cu mintea plină de asemenea idei şi garda jos, Potitius nu se gândi să refuze când mireasa îi oferi o porţie de mâncare tradiţională de fasole, rămasă de la festinul nupţial, şi nu observă că vasul îi fusese servit, de fapt, de Kaeso. Era flămând, iar mâncarea era delicioasă. Kaeso îi strecură discret o pungă mică cu monede, apoi îl conduse repede spre ieşire. Potitius nu se simţi jignit că îl alunga atât de repede. Nerăbdarea mirelui de a rămâne singur cu soţia lui i se părea perfect normală.

Bătând cu palma punga de bani de la brâu şi fredonând vesel un cântec, Potitius traversă colina Aventinus, îndreptându-se spre casa lui de pe coasta de sud, mai puţin elegantă, a dealului. Trecând prin faţa Templului Iunonei Regina, observă că una dintre gâştele sacre scăpase din ţarcul ei şi se plimba ţanţoş pe verandă, întinzându-şi gâtul în toate părţile. Potitius zâmbi, apoi simţi o furnicătură în gât. Gura îi era foarte uscată. Ar fi trebuit să ceară ceva de băut după fasole. Dintr-odată, o flacără păru să-i coboare din gâtlej până-n vintre. Senzaţia era atât de intensă şi de neobişnuită, încât îşi dădu seama că se întâmplase ceva foarte grav. Ajunsese la acea vârstă înaintată când un om poate muri în orice clipă, pe neaşteptate şi fără vreo cauză aparentă. Oare asta se întâmpla acum? Oare zeii hotărâseră să pună în sfârşit capăt poveştii vieţii sale?

Fără să ştie cum ajunsese acolo, se pomeni întins pe spate în faţa templului, incapabil să facă vreo mişcare. Mulţimea se adună în jurul lui. Oamenii se aplecară şi îl cercetară. Chipurile lor nu erau încurajatoare. Bărbaţii clătinară din cap. O femeie îşi ascunse faţa şi începu să plângă.

— Frig… reuşi să îngaime. Nu pot… să mă mişc.

Ca pentru a-l contrazice, mâinile şi picioarele începură să i se zvârcolească, la început uşor, apoi atât de violent, încât oamenii se dădură înapoi, înspăimântaţi. Gâscă, alarmată, începu să dea din aripi.

Potitius înţelese ce se întâmplase. Nu o considera tocmai o crimă, ci mai degrabă o nouă nenorocire care se abătuse asupra Potitilor. Cât de mult îi urau zeii familia! Nu-i trecu nici o clipă prin cap să-l acuze pe Kaeso de crimă, cu ultima suflare; dacă şi-ar fi recunoscut şantajul, n-ar fi făcut decât să-şi păteze şi mai tare numele şi să-şi umilească şi mai mult familia. Convulsiile se opriră, odată cu răsuflarea lui.

Titus, deţinătorul titlului de pater familias al Potitilor, muri repede şi în linişte.

La scurt timp, sosiră doi lictori trimişi de edil să se îngrijească de trup, până la sosirea unui membru al familiei. Lictorul care se apucă să inventarieze bunurile găsite asupra mortului îl recunoscu pe Potitius şi se arătă surprins că bătrânul avea asupra lui o sumă atât de mare de bani.

— Potitii se plâng mereu de sărăcie, dar uită-te la toate monedele astea!

— Poate că e ce a rămas din tranzacţia cu cenzorul pentru vânzarea drepturilor asupra Altarului Suprem, răspunse tovarăşul său. Un asemenea sacrilegiu nu putea s-aducă nimic bun.

— Nimic bun nu i s-a întâmplat până acum acestui sărman!

***

În ochii lui Kaeso, Titus Potitius, fiul decedatului pater familias, părea doar puţin mai tânăr decât tatăl lui.

— Vezi tu, zicea Potitius, din câte am reuşit să-mi dau seama, ai fost probabil unul dintre ultimii oameni care l-au văzut în viaţă. Tata i-a spus unuia dintre sclavi că o să se oprească aici în drum spre casă, dar nu i-a spus de ce. E un mister cum de-a ajuns să aibă atât de mulţi bani asupra lui. Nimeni n-are idee de unde a luat punga aia cu bani.

Cei doi stăteau în mica grădină a casei lui Kaeso. Nu se citea nici urmă de insinuare sau suspiciune în glasul lui Potitius; părea un fiu îndurerat, care dorea să afle tot ce se putea despre ultimele ore de viaţă ale tatălui său. Cu toate astea, Kaeso era tulburat. Îşi alese cuvintele cu grijă, încercând să-i vorbească pe un ton cât mai compătimitor.

— E-adevărat, în ziua aia, tatăl tău ne-a făcut o vizită scurtă. Noi doi ne mai întâlniserăm o dată, din întâmplare, acasă la Appius Claudius. A fost foarte frumos din partea lui să vină şi să ne felicite cu ocazia nunţii.

— Un bătrân atât de amabil… comentă Galeria, care se afla în apropiere cu fusul şi furca, torcând lână cu ajutorul sclavei sale. Galeria avea multe virtuţi de modă veche, dar tăcerea nu se număra printre ele, iar casa era prea mică pentru a-i permite lui Kaeso să poarte o conversaţie fără ca ea să audă. Părea foarte ataşat de tine, Kaeso.

Potitius zâmbi.

— Îmi dau seama de ce te-a îndrăgit tata. Probabil îi aminteai de vărul Marcus.

— De vărul Marcus?

— Da, asemănarea e de-a dreptul izbitoare. Şi tata era foarte sentimental. Şi… nu se sfia să se ducă la cineva nepoftit. Nu ţi-a… Potitius îşi lăsă privirea în jos. Nu ţi-a cerut cumva bani, nu? Mă tem că tata avea prostul obicei să ceară împrumuturi, chiar şi de la oameni pe care abia îi cunoştea.

— Bineînţeles că nu!

Potitius oftă.

— A, bine, trebuia să întreb. Tot mai descopăr datoriile lui neplătite. Provenienţa acelei pungi cu monede s-ar putea să rămână un mister.

Kaeso încuviinţă din cap, cu înţelegere. Era limpede că mai tânărul Titus Potitius nu ştia nimic despre uneltirea tatălui său de a stoarce bani de la el. Şi totuşi, agitaţia bărbatului în legătură cu punga cu bani şi comentariul privind asemănarea lui Kaeso cu o rudă îl nelinişteau.

Kaeso trase adânc aer în piept. La fel cum se întâmplase în dimineaţa căsătoriei, luă o hotărâre, iar împreună cu ea asupra lui se revărsă un sentiment de pace.

Îl privi pe Potitius cu gravitate.

— La fel ca prietenul meu drag Appius Claudius, sunt mişcat de necazurile familiei tale. Faptul că una dintre cele mai vechi familii romane şi-a diminuat atât de tare numărul membrilor şi a căzut într-o asemenea sărăcie ar trebui să fie motiv de îngrijorare pentru toţi patricienii oraşului. Noi, cei din familiile vechi, ne certăm prea mult între noi, când, de fapt, ar trebui să avem grijă unii de alţii. Sunt un simplu tânăr şi am foarte puţin influenţă…

— Te subestimezi, Kaeso. Ai influenţă şi asupra lui Quintus Fabius şi asupra lui Appius Claudius. Puţini bărbaţi din Roma pot spune asta.

— Presupun că ai dreptate. Şi aş vrea să fac tot ce-mi stă în putinţă ca să-i ajut pe Potiti.

— Ţi-aş fi foarte recunoscător pentru orice ajutor ne-ai da. Potitius oftă. Îndatoririle de pater familias apasă greu pe umerii mei!

— Poate voi reuşi să te ajut să scapi măcar de o parte din povară. La recomandarea mea, vărul Quintus şi cenzorul ar putea să le asigure o situaţie frumoasă câtorva dintre rudele tale. Noi doi ar trebui să luăm odată masa împreună, Titus.

— Aş fi onorat, răspunse Potitius. Casa mea nu e tocmai demnă să te primească, dar dacă tu şi soţia ta acceptaţi o invitaţie la cină…

Şi aşa începu Kaeso să se strecoare în familie şi să câştige încrederea noului pater familias al Potitilor.

Anul 311 î.H.

Noua fântână arteziană de la capătul apeductului nu era numai cea mai mare din Roma, ci reprezenta şi o splendidă operă de artă. Bazinul înălţat, de mică adâncime, în care urma să se adune apa, avea formă circulară şi un diametru de patru metri jumătate. În centru, apa urma să curgă încontinuu în bazin din gurile a trei nimfe de râu sculptate magnific în piatră.

Mulţi dintre cei mai distinşi cetăţeni ai oraşului se adunaseră să asiste la inaugurarea fântânii arteziene. Cea mai importantă persoană era Appius Claudius, care zâmbea larg şi arăta strălucitor în toga purpurie de cenzor. Şi Quintus Fabius era prezent, cu încruntătura lui obişnuită. Acceptase să participe fără prea mare tragere de inimă, iar Kaeso se simţea obligat să stea lângă el.

Auspiciile fuseseră luate; augurul văzuse numeroase păsări de râu zburând în cerc pe deasupra Tibrului, semn cert al bunăvoinţei zeilor. În rândurile mulţimii se lăsă liniştea când inginerii se pregătiră să deschidă valvele. Quintus începu să mormăie:

— Aşadar asta e scuza de care s-a folosit prietenul tău Claudius pentru a rămâne cenzor cu mult peste termenul legal – o fântână!

Kaeso strânse din buze.

— Claudius a susţinut că munca lui la apeduct şi la drum este prea importantă pentru a fi întreruptă. A cerut permisiunea să rămână cenzor. Senatul şi-a dat aprobarea.

— Doar pentru c-a umplut Senatul cu lingăii lui! E viclean şi încăpăţânat ca strămoşii lui şi periculos, în egală măsură. Pentru a-şi atinge scopurile egoiste, a provocat o criză politică în oraş. Quintus clătină din cap. Aceste aşa-zise proiecte măreţe sunt o simplă diversiune, în timp ce continuă să facă presiuni pentru implementarea proiectelor lui radicale de vot. Nu va avea odihnă până când nu va reuşi să transforme republica romană într-o democraţie greacă guvernată de un demagog ca el – o nenorocire care nu va avea loc atâta timp cât mai am suflare în trup.

— Te rog, vere! Suntem aici pentru a sărbători o reuşită a ingineriei romane, nu pentru a discuta chestiuni politice. Trebuie să recunoşti că apeductul e o realizare de care putem fi cu toţii mândri.

Quintus mormăi ceva în barbă. Apoi chipul i se lumină pe neaşteptate.

— Ce face micuţul?

Kaeso zâmbi. Galeria rămăsese însărcinată imediat după nuntă, iar cu puţin timp în urmă dăduse naştere unui fiu. Kaeso ştiuse că Quintus o să fie încântat, dar era uluit de afecţiunea nemaipomenită pe care i-o arăta vărul său copilului.

— Micul Kaeso e sănătos. Îi place foarte tare morişca pe care i-ai dat-o şi toate celelalte jucării.

Quintus încuviinţă.

— Mă bucur! Micuţul e foarte isteţ şi ager. Cu plămânii pe care-i are, va deveni un orator remarcabil într-o bună zi.

— Asta aşa e, chiar ştie să se facă auzit, îl aprobă Kaeso.

Claudius se urcă pe o platformă şi ridică mâinile, făcându-i semn mulţimii să facă linişte.

— Cetăţeni! Suntem aproape gata să umplem fântâna. Dar mai întâi, dacă-mi daţi voie, aş vrea să spun câteva cuvinte despre modul în care am dus la bun sfârşit această extraordinară realizare inginerească.

Începu să ţină un discurs despre importanţa apei pentru un oraş aflat în dezvoltare, îşi aminti străfulgerarea care îl inspirase să înceapă proiectarea apeductului şi povesti câteva anecdote despre construcţie. Discursul era presărat cu jocuri de cuvinte şi întorsături de frază ingenioase. Chiar şi Quintus râse involuntar la câteva dintre remarcile lui.

— Sunt foarte mulţi cei cărora trebuie să le mulţumesc pentru contribuţia la această realizare impresionantă, spuse Claudius. I-am notat, ca să fiu sigur că nu uit pe nimeni. Începu să citească numele. Kaeso se simţi flatat că fusese menţionat în partea de început a lungii liste.

În timp ce Claudius continua să citească, Quintus îi şopti lui Kaeso:

— De ce-şi mijeşte ochii aşa?

Kaeso se încruntă. Quintus atinsese un subiect care îl preocupa din ce în ce mai tare: vederea cenzorului, care slăbea pe zi ce trecea; acum era nevoit să-şi lipească nasul de iubitele lui pergamente greceşti ca să le poată citi. Lista pe care o citea fusese scrisă cu litere mari, dar, chiar şi aşa, trebuia să-şi încordeze privirea ca să desluşească numele.

Quintus remarcă îngrijorarea de pe chipul lui Kaeso.

— Aşadar, zvonul e adevărat? Appius Claudius începe să orbească?

— Desigur că nu! Are ochii obosiţi, atâta tot, din cauză c-a lucrat foarte mult.

Quintus ridică o sprânceană.

— Ştii ce spun oamenii, nu-i aşa?

— Oamenii sunt neghiobi! murmură Kaeso. Auzise, într-adevăr, zvonul maliţios lansat de inamicii lui Claudius. Aceştia spuneau că cenzorul, care iubea

atât de mult cititul şi scrisul, era pedepsit de zei pentru că îngăduise ca îndatoririle religioase ale Potitilor faţă de Ara Maxima să le fie transferate sclavilor de la templu.

— Orice ai crede despre politica lui, vere, să ştii că Appius Claudius e un om pios, care îi cinsteşte pe zei. Dacă vederea lui slăbeşte, nu e din cauză că zeii îl pedepsesc.

— Şi, totuşi, zeii i-au pedepsit pe ceilalţi prieteni cu care te-ai înhăitat, Potitii, nu-i aşa? Şi foarte aspru, aş zice!

Kaeso răsuflă adânc, dar nu răspunse. În relaţiile cu Potitii din ultimul an, Kaeso acţionase în propriul interes, pentru a păstra secretul originii sale şi pentru a proteja viitorul copilului său. Dar oare avuseseră şi zeii un rol în ceea ce se întâmplase, făcându-l instrumentul mâniei lor împotriva unei familii lipsite de pietate?

— Te îndoieşti că sfârşitul îngrozitor al Potitilor a fost consecinţa judecăţii divine? insistă Quintus. Ce altă explicaţie poate exista pentru o suită aşa neobişnuită de morţi? În câteva luni, toţi bărbaţii din familie s-au îmbolnăvit şi au murit. N-a rămas niciun Potitius să ducă numele mai departe. Una dintre cele mai vechi familii romane a dispărut cu totul!

— Unii spun că au murit de ciumă, spuse Kaeso.

— O ciumă care atacă o singură familie şi doar bărbaţii?

— Asta credeau chiar Potitii.

— Da, şi în disperarea lor au convins Senatul să numească un dictator extraordinar, care să bată un cui în tăbliţa de lemn de la sanctuarul Minervei, ca să înlăture molima. N-a folosit la nimic. Cel puţin au avut sprijinul unui prieten credincios – al tău, Kaeso. Ceilalţi le-au întors spatele, temându-se să nu se molipsească de soarta lor potrivnică. Dar tu, care abia te împrieteniseşi cu ei, le-ai rămas loial până la sfârşit. N-ai încetat nici o clipă să le faci vizite celor bolnavi şi să-i alini pe supravieţuitori. Quintus dădu din cap cu înţelepciune. Cândva, cu mult timp în urmă, noi, Fabii, am fost pe punctul de a dispărea, după cum bine ştii. Dar s-a întâmplat în mod onorabil, în luptă, iar zeii au găsit de cuviinţă să-l cruţe pe unul dintre noi, pentru a duce mai departe numele familiei. Din păcate, soarta sărmanilor Potiti n-a fost deloc blândă. Să fii mândru de numele pe care i l-ai transmis fiului tău, Kaeso!

— Numele ăsta e mai valoros pentru mine decât viaţa însăşi, vere.

Appius Claudius termină de citit lista. Printre aplauze, ridică mâna să ordone deschiderea valvelor.

— Daţi-i drumul apeductului!

Din gurile a trei nimfe de râu ieşi o rafală de aer, de parcă ar fi suspinat. Sunetul bolborosit îi aminti lui Kaeso de horcăielile victimelor sale muribunde.

De câtă iscusinţă, şiretenie şi efort fusese nevoie ca să câştige încrederea Potitilor şi să se asigure că aceştia n-o să-l suspecteze niciodată! De la Appius Claudius învăţase arta şarmului; de la vărul său Quintus învăţase tot ce se putea despre otrăvuri. Odată începută, misiunea lui de a-i elimina pe Potiti îl acaparase complet. Fiecare nouă reuşită era mai îmbucurătoare decât cea dinainte. Parcă îl încercase un regret când îşi ucisese ultima victimă, dar, după ce se sfârşise, îl cuprinsese o senzaţie indescriptibilă de uşurare. Secretul lui era în siguranţă. Nimeni nu avea să-i spună vreodată fiului său adevărul ruşinos al originii lor.

Gemetele nimfelor deveniră mai puternice. Sunetul era atât de neobişnuit, încât mulţimea se dădu înapoi şi scoase o exclamaţie de spaimă. Apoi apa începu să curgă din toate cele trei guri la unison. Era o privelişte spectaculoasă. Torentele începură să umple bazinul cu apă înspumată.

Claudius strigă, încercând să acopere zgomotul:

— Cetăţeni, v-am adus apă curată! Apă curată şi proaspătă tocmai de la izvoarele de la Gabii.

Mulţimea izbucni în aplauze frenetice.

— Trăiască Appius Claudius! strigau oamenii. Trăiască cel care ne-a oferit apeductul!

Anul 279 î.H.

Bătrânul Appius Claudius, cunoscut acum ca Appius Claudius Caecus – „Orbul” – ţinea cel mai impresionant discurs al vieţii sale în faţa Senatului. După mai mult de două sute de ani, oratorul Cicero avea să declare discursul său una dintre cele mai înălţătoare declamaţii în limba latină, iar Appius Claudius Caecus avea să fie considerat tatăl prozei latine.

Avea loc o dezbatere cu privire la rezistenţa Romei în faţa armatelor regelui grec Pyrrhus, cea mai mare ameninţare cu care se confruntau romanii, după invazia galilor. Aşa cum strămoşul său, Alexandru cel Mare, cucerise Orientul cu o viteză uimitoare în urmă cu cincizeci de ani, aşa se gândea şi Pyrrhus că poate să invadeze Italia şi să-i subjuge repede pe „barbarii” din peninsulă - termenul fiind un epitet grec care desemna toate neamurile care nu vorbeau greacă.

Până atunci, romanii îi zădărniciseră planurile lui Pyrrhus. Invadatorul continua să câştige bătălii, dar aceste victorii erau costisitoare şi îi diminuau resursele, slăbeau moralul generalilor săi suprasolicitaţi şi reduceau numărul soldaţilor.

— Dacă vor mai fi multe „victorii pyrrhice”, declară Appius Claudius Caecus, regele Pyrrhus s-ar putea să descopere în curând, spre uluirea lui, că a câştigat prea multe bătălii! Sala răsună de râsete. Umorul neştirbit şi optimismul neabătut al senatorului orb erau foarte apreciate în timpul dezbaterilor sumbre din ultimii ani.

— Unii dintre voi cereţi să se facă pace cu Pyrrhus. Vreţi să se pună capăt vărsării de sânge. Sunteţi gata să-i faceţi concesii. Vreţi să-i permiteţi lui Pyrrhus să se instaleze pe pământul nostru, în speranţa că se va mulţumi cu un mic regat aici şi va renunţa la visul unui imperiu vestic care să întreacă imperiul lui Alexandru din est. Vă spun că Pyrrhus nu se va mulţumi niciodată cu-atât! Va unelti până ne va lua tot. Nu va fi mulţumit până când nu ne va face sclavii lui.

Ştiţi cu toţii că preţuiesc învăţăturile grecilor şi frumuseţile literaturii şi artei greceşti. Dar nu voi accepta niciodată să fiu condus de un grec şi nu mă voi supune niciunei legi care nu e scrisă în limba latină! Viitorul Italiei ne aparţine nouă – poporului şi Senatului Romei. Nu-i aparţine niciunui grec şi niciunui rege. Trebuie să continuăm să luptăm împotriva lui Pyrrhus, cu orice preţ, până când îl vom alunga cu totul din Italia. Când ultima corabie grecească se va îndepărta cu rămăşiţele armatei sale epuizate, Italia va fi a noastră, iar Roma va fi liberă să-şi împlinească destinul pe care i l-au hotărât zeii!

Cei mai mulţi senatori săriră în picioare, aplaudând şi aclamând. Văzând că discursul lui Appius Claudius a reuşit să câştige simpatia majorităţii, cei care susţinuseră încheierea păcii cu Pyrrhus se alăturară aclamaţiilor, dar fără tragere de inimă. Războiul împotriva lui Pyrrhus avea să continue.

Chiar în timp ce părăsea Casa Senatului, ajutat de un sclav care îi îndruma paşii pe scări, Claudius se gândea deja la următorul lui discurs. De vreme ce nu mai putea să citească sau să scrie, începuse să compună lungi discursuri în minte şi să le memoreze. Subiectul avea să fie legătura Romei cu Cartagina, marele port maritim de pe coasta Africii, întemeiat de fenicieni cam în aceeaşi perioadă în care Romulus fondase oraşul său şi a cărui dezvoltare se asemăna în multe privinţe cu cea a Romei. Senatul semnase de curând un pact de prietenie cu Cartagina, iar incursiunea lui Pyrrhus în sfera lor comună de interes făcuse din Roma şi Cartagina aliaţi – dar pentru cât timp? Claudius credea că de îndată ce Pyrrhus va fi alungat, între Roma şi Cartagina va apărea o rivalitate pentru dominaţia Siciliei, a sudului Italiei şi a rutelor de navigaţie din vestul Mediteranei.

— Bineînţeles că nici de data asta proştii de Fabi nu reuşesc să vadă esenţialul, murmură pentru sine. Încă mai cred că Roma ar trebui să se extindă spre nord până la Alpi şi dincolo de ei şi să ducă o politică de relaţii paşnice cu Cartagina. Dar destinul nostru se află în sud, către mare! Un conflict cu Cartagina e inevitabil!

Sclavul rămase tăcut. Se obişnuise să-l audă pe stăpânul său vorbind singur. Uneori Claudius purta discuţii complicate cu el însuşi, ceasuri întregi, schimbându-şi vocea în timp ce trecea de la un punct de vedere la altul.

Acum, în amurgul vieţii sale, slăbit şi aproape orb, un bărbat mai slab decât Claudius ar fi căzut pradă amărăciunii. Încercările lui radicale de reformare eşuaseră; Quintus Fabius ocupase funcţia de cenzor la câţiva ani după încheierea mandatului său şi anulase fără milă aproape toate decretele populiste emise de Claudius. Quintus Fabius fusese ales cenzor în repetate rânduri, iar susţinătorii săi îl supranumiseră Maximus. Appius Claudius devenise Orbul, în timp ce Quintus Fabius devenise Cel Mare. Claudius fusese nevoit să accepte că o guvernare adevărată a poporului nu o să fie instituită niciodată la Roma. Dar monumentele sale aveau să dăinuie. Apeductul appian era proslăvit ca o minunată realizare inginerească şi în fiecare an era pavată cu piatră o altă secţiune din Via Appia, care avea să dăinuiască secole de-a rândul. După o viaţă de victorii şi înfrângeri, Appius Claudius Caecus era mai pasionat ca niciodată de soarta Romei.

Traversa forumul sprijinindu-se de braţul călăuzei sale, când auzi o voce strigându-l:

— Onorate senator! Am putea sta puţin de vorbă?

Claudius se opri brusc, aproape sigur că recunoscuse vocea – şi totuşi, era imposibil! Vocea aceea, atât de dragă, îi aparţinea protejatului său de odinioară, Kaeso Fabius Dorso. Dar Kaeso nu se mai afla printre ei. Murise cu multe luni în urmă, răpus într-o luptă împotriva lui Pyrrhus. Cu toate că relaţia lor se răcise de-a lungul anilor, Claudius urmărise de la distanţă cariera lui Kaeso. Interesul lui din tinereţe faţă de arhitectură fusese, în cele din urmă, eclipsat de măiestria în luptă; asemenea unui adevărat Fabius, Kaeso se născuse pentru a deveni războinic. Claudius fusese îndurerat când aflase de moartea lui. Vocea aceea îi trezise o grămadă de amintiri.

Claudius strânse braţul călăuzei.

— Cine îmi vorbeşte? Ce vezi, sclavule? E un om sau doar umbra unui om?

— Te asigur, onorate senator, că nu sunt o umbră, răspunse glasul atât de familiar. Numele meu e Kaeso Fabius Dorso.

— A! înseamnă că eşti fiul vechiului meu prieten.

— Atunci, îţi aminteşti de tatăl meu?

— Bineînţeles. Condoleanţele mele pentru moartea lui.

— A murit în mod onorabil, luptând pentru Roma. Şi eu am luptat în bătălia aceea, sub comanda lui. L-am văzut căzând. I-am îngrijit trupul.

— Poţi fi foarte mândru de el.

— Sunt. Era un războinic neînfricat. Oamenii spun că a ucis mai mulţi inamici în campania aia decât orice alt soldat din legiune. Pentru tata, era o desfătare să provoace moartea invadatorilor.

— Setea de sânge are locul ei pe câmpul de luptă, declară Claudius. Plăcerea de a ucide a tatălui tău a fost pusă în slujba gloriei Romei şi a cinstirii zeilor.

Kaeso ridică mâna să atingă talismanul pe care-l avea la gât

— Fascinum-ul de aur pe care-l luase de pe cadavrul tatălui său pe câmpul de luptă. Amuleta nu reuşise să-l apere pe purtătorul ei de suliţa care îl omorâse, dar era o preţioasă amintire de familie. Kaeso o purta în memoria tatălui său.

— Spune-mi, Kaeso, câţi ani ai?

— Treizeci şi doi.

— Şi tatăl tău câţi ani avea când a murit?

— Cincizeci.

— E cu putinţă să fi trecut atâţia ani, atât de repede? Claudius clătină din cap. Dar ce-i asta, tinere? Te aud cumva plângând?

— Doar puţin. Mă simt extrem de onorat să aud cum tatăl meu e lăudat de un om renumit pentru discursurile lui impresionante.

— Chiar aşa? Claudius radia.

Sclavul lui îl cercetă pe Kaeso cu suspiciune şi îi şopti la ureche lui Claudius:

— Stăpâne! Omul acesta e un Fabius.

— Aşa e. Dar tatăl lui era diferit de toţi ceilalţi. Poate că fiul seamănă cu tatăl. Pare destul de respectuos.

— Te asigur, onorate senator, că am cel mai profund respect faţă de realizările tale. De asta m-am apropiat de tine astăzi. Speram că ai putea să-mi îndeplineşti o rugăminte.

— Poate, tinere, deşi sunt foarte ocupat. Vorbeşte.

— Tata cita mereu aforismele tale. Uneori, părea că jumătate din propoziţiile sale începeau cu: „După cum spunea Appius Claudius cu multă înţelepciune…” Speram că m-ai putea ajuta să fac o culegere cu maximele respective, în memoria tatălui meu. Pe multe le ştiu pe de rost, fireşte, dar nu pe toate. În plus, sunt sigur că există unele de care n-am auzit niciodată. Mă gândeam că mi le-ai putea dicta, iar eu le-aş putea scrie şi apoi le-am putea grupa după subiect. Am putea chiar încerca o traducere din latină în greacă.

— Ştii greacă?

— Destul de bine cât să-i traduc tatălui meu mesajele pe care le interceptam de la mesagerii lui Pyrrhus.

— Aşadar, fiul lui Kaeso nu numai că are o înclinaţie pentru literatură, dar stăpâneşte şi greaca! E drept că fiecare generaţie progresează faţă de cea anterioară.

— Nu pot spera să devin vreodată un războinic la fel de mare ca tatăl meu, spuse Kaeso cu modestie.

— Hai să facem o plimbare împreună. E o zi frumoasă, iar mişcarea îmi va face bine. Vom urca pe Capitoliu, iar tu îmi vei descrie noile ornamente pe care, din păcate, nu pot să le văd cu ochii mei slăbiţi.

Urcară agale poteca şerpuită până în vârf, unde în ultimii ani fuseseră ridicate grandioase construcţii publice. Culmea golaşă pe care Romulus ridicase cândva adăpostul de proscrişi devenise o regiune cu numeroase temple şi magnifice statui din bronz.

— Această nouă statuie a lui Hercules, întrebă Claudius, e chiar atât de impresionantă cum spun oamenii? Am atins-o, dar e atât de mare, încât nu reuşesc decât să-i cuprind gleznele.

Lui Kaeso statuia nu i se părea tocmai nouă – se afla acolo de când era el copil – dar poate că timpul avea altă unitate de măsură pentru mult mai vârstnicul Claudius.

— A, păi familia mea descinde din Hercules…

— Voi, Fabii, nu rataţi nici o ocazie să ne-o reamintiţi.

— … aşa că am tendinţa de a slăvi orice reprezentare a zeului şi, cu cât e mai mare, cu atât mai bine. De fapt, lucrarea aceasta din bronz e destul de reuşită. Hercules e îmbrăcat în blana leului din Nemeea şi în mână are un ciomag. Are o expresie feroce. Cred că dacă galii ar îndrăzni vreodată să se întoarcă, imaginea lui ar fi de ajuns pentru a-i ţine departe de Capitoliu.

— Se aseamănă cu statuia colosală a lui Jupiter din vârful templului?

— Nu, Jupiter e mult mai înalt decât Hercules, aşa cum cred că ar trebui să fie tatăl. Poate fi văzută tocmai de pe Colina Alba, la cincisprezece kilometri mai jos pe Via Appia!

— Cunoşti povestea statuii?

— Da. După ce Spurius Carvilius i-a zdrobit pe samniţi, le-a topit platoşele, apărătoarele picioarelor şi coifurile pentru a ridica statuia. Statura uriaşă a zeului reprezintă, literalmente, măreţia victoriei noastre asupra vechiului inamic. Din pilitura de bronz rămasă, consulul a realizat statuia sa în mărime naturală, care stă la picioarele lui Jupiter.

— Nu-i nevoie să mi-o descrii. Îmi amintesc foarte bine de urâţenia lui Carvilius! Şi cvadriga de pe frontonul Templului lui Jupiter e chiar atât de minunată pe cât se spune? Ştii, înainte era făcută din teracotă, un material expresiv, dar foarte fragil. Era reparată din când în când, dar unele fragmente erau la fel de vechi ca templul, făcute probabil chiar de mâna artistului Vulca. Dar acum teracota a fost înlăturată şi înlocuită cu o reproducere fidelă din bronz.

— Îmi amintesc teracota originală, spuse Kaeso. Crede-mă, bronzul e mult mai impresionant! Detaliile chipului lui Jupiter, nările fremătânde ale armăsarilor, ornamentele carului sunt cu adevărat remarcabile.

— Vai, numai de-aş mai avea ochi să văd! înlocuirea cvadrigii a fost făcută de dragii mei colegi Gnaeus şi Quintus Ogulnius. Mă bucură să văd că tinerii adoptă ideile populiste. În anul în care fraţii Ogulnius au fost curule aediles, i-au judecat şi condamnat pe cei mai corupţi dintre cămătarii bogaţi. Din proprietăţile confiscate, Ogulnii au plătit pentru noua cvadrigă din bronz. Au plătit şi pentru noua statuie a lui Romulus şi Remus de pe Palatinus, devenită un altar pentru oamenii de rând ai oraşului.

— Ştii că nu am văzut-o niciodată?

— Serios? Nici eu, dar scuza mea e lipsa văzului. Cât de tare îi detestă probabil vărul tău Quintus pe Ogulni şi politica lor!

— Acum, venerabilului meu văr i se spune Maximus, zise Kaeso.

— Presupun că v-a interzis tuturor celor din familie să-i aduceţi omagiu marelui monument al Ogulnilor. Trebuie să mergem acolo, ca să-l vezi în sfârşit.

Coborâră Capitoliul, traversară forumul şi urcară pe Scările lui Cacus. Claudius nu avea nevoie de ajutorul sclavului, pentru că ştia drumul pe de rost. Statuia gemenilor fusese înălţată pe un piedestal, la poalele smochinului din apropierea colibei lui Romulus. Nu avea o dimensiune colosală, dar era o imagine uimitoare: doi copilaşi dezbrăcaţi stăteau ghemuiţi sub o lupoaică, ridicându-şi feţele ca să sugă de la ţâţele animalului.

— Ei bine, ce părere ai, tinere?

— E remarcabilă. Impresionantă. Foarte frumoasă.

— Crezi că întemeietorul oraşului şi nefericitul său frate chiar au fost crescuţi de o lupoaică?

— Aşa spune legenda.

— Iar tu nu pui niciodată la îndoială legendele? Unii cred că lupoaica e o metaforă, sau poate o interpretare prea literală a unei povestiri transmise prin viu grai. La urma urmei, acelaşi cuvânt poate face referire la o prostituată. Nu e mai probabil ca gemenii să fi fost crescuţi de o astfel de femeie şi nu de un animal sălbatic?

Claudius nu putea să desluşească chipul bărbatului mai tânăr, dar simţea din tăcerea care se lăsase că fusese luat prin surprindere. Râse blajin.

— Iartă-mi sinceritatea. E limpede că în familiile serioase, cum este cea a Fabilor, nu se aduc în discuţie asemenea idei!

— Unele dintre ideile tale… sunt noi pentru mine, recunoscu Kaeso. Tata spunea că puneai adesea la îndoială modul lui de a gândi, dar îl şi inspirai. Îţi sunt recunoscător că mi-ai arătat statuia gemenilor şi a lupoaicei.

Claudius zâmbi.

— Nu mai e mult până la casa mea. Ţi-ar plăcea să-mi vezi biblioteca? S-a mărit considerabil din zilele când încercam să-l învăţ greaca pe tatăl tău. Noi pergamente sosesc în fiecare lună. Fireşte, nu pot să le citesc singur. Trebuie să mi le citească cineva cu glas tare. Ai o voce foarte plăcută, Kaeso.

— M-aş simţi onorat să-ţi citesc, venerabile senator.

Sclavul îi conduse spre casă.

— Vom lua o gustare, spuse Claudius, traversând vestibulul. După aceea, poate vom reuşi să ne apucăm de colecţia aceea de aforisme de care vorbeai.

Kaeso încuviinţă fericit, apoi se încruntă.

— Era o maximă care îl inspira foarte tare pe tata. Ceva legat de arhitectură şi destin…

— Fiecare om e arhitectul propriului destin.

— Exact! Tata a trăit după cuvintele astea.

— Sunt sigur că nimeni nu a pus în aplicare cuvintele astea mai fidel decât Kaeso Fabius Dorso.

Harta VIII – legendă:

temple:
1 Jupiter Capitolinus
2 Vesta • 3 Fortuna
4 Ceres • 5 Diana
6 Fortuna Muliebris
7 Castor 8 Iunona Regina
9 Aius Locutius
10 Magna Mater (Cibele)

clădiri de stat:
1 Casa Senatului
2 Casa Vestalelor

statui:
1 Jupiter • 2 Hercules
3 Romulus și Remus

altare:
1 Dis • 2 Mars • 3 Vulcan
4 Quirinus • 5 Asylaeus
6 Ara Maxima • 7 Consus

Tullianum (temniță)
Stânca Tarpeia
Coliba lui Romulus
Cloaca Maxima
Rostra
Arcada lui Scipio

500 m.

Câmpul lui Marte
Tibrul
Colina Capitoliului
Quirinal
Viminal
Roma
Poarta Collina
Poarta Esquilină
Subura
Esquilinus
Forumul
Forum Boarium
Palatinus
Circus Maximus
Aventinus
Caelius
fortificațiile lui Servius Tullius
Apeductul Appian
Poarta Capena
Via Appia
N
S

© MMVII Steven Saylor

VIII

Umbra lui Scipio

Anul 216 î.H.

— I-am îngenuncheat o dată pe aceşti cartaginezi blestemaţi. Vom reuşi s-o facem din nou! declară Quintus Fabius Maximus, cu o expresie neînduplecată, care l-ar fi făcut mândru pe străbunicul său, primul care, cu aproape nouăzeci de ani în urmă, îşi atribuise numele de Maximus. Într-o mână ţinea o cupă de vin. Cu cealaltă îşi bătea uşor buza superioară, un tic care atrăgea atenţia asupra unui neg proeminent. Din cauza acelei trăsături distinctive pe un chip care, în caz contrar, ar fi fost cât se poate de obişnuit, prietenii lui îi atribuiseră în joacă încă un nume, Verrucosus.

În partea cealaltă a camerei, tânărul Kaeso îi arunca priviri furişe gazdei sale – un bărbat care îl intimida – dorindu-şi ca propriile imperfecţiuni fizice să se fi limitat la un neg urât sau doi.

Kaeso avea un picior mai scurt. Unul din antebraţe avea o curbură neobişnuită şi nu-şi putea controla întotdeauna muşchii. Şchiopăta uşor şi nu fusese niciodată în stare să călărească. În plus, suferea de epilepsie. Crizele aveau loc în cele mai nepotrivite momente. În cel mai rău caz, îl făceau să-şi piardă complet cunoştinţa.

În pofida acestor defecte, mama lui îl asigurase întotdeauna că este un băiat frumos. La douăzeci de ani, Kaeso era destul de mare să se privească în oglindă cu ochi critici şi să vadă că aceste cuvinte nu erau doar măgulirea sau iluzia unei mame, ci purul adevăr.

Ochii lui aveau o nuanţă neobişnuită de albastru. Părul lucios era de culoarea mierii. Chipul lui i-ar fi putut servi de model unui sculptor grec. Dar la ce-i folosea un chip frumos, dacă trupul nu putea să călărească, să mărşăluiască sau să lupte aşa cum cereau vremurile? Ar fi fost mai bine să fi avut un trup viguros şi un neg de mărimea unui bob de năut pe buză, asemenea marelui şi puternicului său văr Maximus, care tocmai îl surprinsese pe Kaeso studiindu-l şi se încruntase.

Kaeso lăsă ochii în jos, jucându-se agitat cu amuleta de aur de la gât, o amintire preţioasă de familie, pe care şi-o pusese anume pentru acea ocazie foarte importantă.

Ceilalţi doi oaspeţi de la cină erau de aceeaşi vârstă cu Kaeso. Vărul său Quintus era fiul lui Maximus; Publius Cornelius Scipio era prietenul lor comun. Era un prilej sumbru. A doua zi de dimineaţă, Quintus şi Scipio urmau să plece la război. Cât de mult şi-ar fi dorit şi Kaeso să meargă cu ei!

Trecuseră şaptezeci de ani de când Appius Claudius Orbul ţinuse discursul lui emoţionant în faţa Senatului, împotriva invadatorului grec Pyrrhus. Retragerea definitivă a lui Pyrrhus din Italia era acum o amintire îndepărtată, dar mai trăiau nişte veterani care-şi aminteau de războiul şi mai însemnat care urmase, împotriva Cartaginei. Aşa cum prevăzuse Appius Claudius, după ce Pyrrhus, inamicul lor comun, fusese înfrânt, rivala maritimă a Romei devenise inamicul ei şi în luptă. Timp de peste două decenii, în Sicilia şi în Africa, pe pământ şi pe mare, romanii şi cartaginezii purtaseră un război însângerat. Pacea care urmase şi ale cărei condiţii fuseseră stabilite în interesul Romei ţinuse timp de o generaţie, dar acum cele două oraşe erau din nou în război, iar armatele Cartaginei, în frunte cu generalul Hannibal, aduseseră războiul în Italia.

— Înainte să plecaţi la luptă, spuse Maximus, adresându-li-se fiului său şi lui Scipio şi ignorându-l dinadins pe Kaeso, să vă reamintiţi că nu Roma a rupt pacea, ci intrigantul ăla nebun de Hannibal, când a îndrăznit să ne-atace aliaţii din Spania! Omul n-are pic de ruşine, scrupule sau onoare. Blestemată fie armata lui corcită de libieni, numizi, spanioli şi gali! Fie ca elefanţii lor să înnebunească şi să-i calce în picioare!

— Să bem pentru asta! spuse Quintus, ridicând cupa. Semăna cu tatăl său, serios şi afişând aceeaşi încruntătură gravă, care semăna mai degrabă a îmbufnare pe chipul lui tineresc.

Scipio îşi ridică şi el cupa, alăturându-se toastului. Asemenea lui Kaeso, fusese binecuvântat de zei cu un chip izbitor de frumos, dar avea părul mai întunecat şi trăsăturile mai aspre. Îşi purta părul lung şi pieptănat pe spate – oamenii spuneau că seamănă cu Alexandru – şi avea o constituţie robustă. Ca discipol, devenise în scurt timp mai erudit decât maeştrii săi. Ca atlet, îi întrecuse pe toţi ceilalţi. Ca soldat, îşi făcuse deja o reputaţie. Era renumit pentru mersul sigur şi iute şi pentru puterea braţelor. Scipio făcea o impresie puternică asupra tuturor celor pe care îi întâlnea.

Kaeso ridică şi el cupa cu întârziere. Doar Scipio păru să-l observe, înclinându-şi cupa spre el şi aruncându-i un zâmbet fugar.

— După cum bine ai spus, Maximus, cartaginezii fac o mare greşeală, zise Scipio. Vocea lui profundă era puternică, dar şi plăcută. Se zicea că va fi un mare orator când va împlini vârsta la care să poată candida pentru funcţie. Dar cred că te înşeli când spui că Hannibal e nebun. Obsedat, poate; ştim cu toţii povestea tatălui său, care a suferit pentru umilinţa la care a fost supus şi pentru concesiile făcute de Cartagina după ultimul război, şi care l-a pus pe Hannibal, copil pe-atunci, să jure ură veşnică faţă de Roma şi faţă de toate lucrurile romane. E

limpede că Hannibal a luat jurământul cât se poate de în serios. Nimeni nu-l poate acuza că nu şi-a făcut datoria de fiu! A încălcat pacea cu bună ştiinţă când i-a atacat pe aliaţii noştri din Spania. Apoi, se spune, a avut un vis despre viitor: un zeu l-a aşezat pe spatele unui şarpe uriaş, iar el a călărit şarpele peste pământ, smulgând copacii din rădăcini şi pietrele de la locul lor şi distrugând totul în cale. Hannibal a interpretat visul ca pe un semn că destinul lui este să nimicească întreaga Italie.

— Asta le-a spus el soldaţilor, replică Quintus, cu un zâmbet atotştiutor. Probabil c-a inventat visul ăla, ca să-i îmboldească la luptă.

— Adevărat sau nu, a pornit din Spania şi a traversat coasta de sud a Galiei. Toţi spuneau că Alpii o să-l ţină departe de Italia; nimeni nu s-a gândit c-ar putea traversa munţii cu armata şi elefanţii în perfectă stare. Dar a găsit o trecătoare şi s-a năpustit asupra noastră ca o furtună! A câştigat victorie după victorie. Eram cu tatăl meu la râul Ticinus, în prima bătălie a războiului, care s-a sfârşit atât de rău pentru noi…

— Nu fi modest, Scipio, spuse Quintus. Toată lumea ştie că i-ai salvat viaţa tatălui tău, când a fost rănit pe câmpul de luptă.

— Am făcut ce ar fi făcut orice fiu.

Scipio nu voia să facă mare caz nici de propriul curaj, nici de înfrângerile repetate pe care le suferiseră romanii în luptele cu Hannibal.

În decursul incursiunilor lui devastatoare în Peninsula Italică, Hannibal îşi câştigase reputaţia unei inteligenţe şi a unui curaj aproape supraomeneşti. Se dovedise un maestru al deghizărilor, reuşind să scape din comploturi de asasinare cu ajutorul perucilor şi al costumelor. Se vindecase după răni cumplite, printre care şi pierderea unui ochi. Gândise şi pusese în aplicare strategii de neînchipuit. Într-o noapte fără lună, provocase un adevărat dezastru în armata romană, legând nişte torţe aprinse de coamele unei cirezi de vite, care, în spaima lor, creau impresia unei armate numeroase alergând în toate direcţiile pe un versant de munte care, altfel, ar fi fost părăsit.

Chiar dacă ura lui neclintită şi aparenta imposibilitate de a-l învinge le inspirau aversiune şi frică, Hannibal câştigase, de asemenea, admiraţia ascunsă a multor romani, iar Scipio vorbea despre el cu un oarecare respect.

— Acum, acest Cacus chior şi armata lui de mercenari au ajuns în inima Italiei, zise Quintus. Cutreieră şi distrug în voie şi ne nimicesc aliaţii, unul câte unul. Dar nu pentru mult timp, nu-i aşa, Scipio?

— Ai dreptate, Quintus. Mâine o să pornim la drum să-l prindem pe Hannibal şi să-l nimicim, o dată pentru totdeauna!

Maximus protestă.

— Îmi cunoşti opinia în această privinţă, replică el înverşunat. Cu un an în urmă, Maximus fusese numit dictator cu puteri extraordinare. În timp ce colegii lui din Senat cereau încă o confruntare cu invadatorii, Fabius purtase un război din umbră, urmărind şi hărţuind armata lui Hannibal, dar evitând o confruntare directă. Sfatul lui de atunci şi de acum îndemna la prudenţă şi la răbdare. Era de părere că atâta timp cât romanii continuau să lupte împotriva cartaginezilor pe alte fronturi – pe mare, în Spania şi în Sicilia în Italia trebuia să evite alte lupte necugetate cu Hannibal, ai cărui elefanţi dezlănţuiţi şi călăreţi numizi se dovediseră până atunci de neînvins. Era mai înţelept ca romanii să stea deoparte şi să-i lase pe cartaginezi să-şi bată capul cu problemele organizatorice, de asigurare a hranei şi adăpostului necesar pe timp de iarnă pentru cincizeci de mii de mercenari şi zece mii de cai. Dar tacticile lui Maximus fuseseră luate în derâdere. Detractorii îl numiseră Cunctator – „încetinitorul" – şi devenise cel mai antipatizat om din Roma.

Acum era vremea consulului nou ales, Gaius Terentius Varro, un instigator populist, hotărât să pornească la luptă împotriva lui Hannibal. El şi celălalt consul, Lucius Aemilius Paullus, urmau să pornească a doua zi de dimineaţă în fruntea celei mai mari armate romane strânse vreodată, peste optzeci de mii de oameni. Planul era să-l copleşească numeric pe Hannibal. În pofida obiecţiilor pe care le avea tatăl său faţă de campanie, Quintus lua parte la luptă în calitate de tribun militar, la fel ca Scipio.

Kaeso se uită la ceilalţi doi tineri, conştient de limitele sale fizice. Din fericire pentru el, imperfecţiunile lui nu fuseseră vizibile imediat după naştere, pentru că altfel ar fi fost abandonat în sălbăticie; mama sa născuse înaintea lui doi fii cu diformităţi atât de accentuate, încât fuseseră lăsaţi undeva să moară, chiar la porunca tatălui său. Kaeso fusese ultimul copil. După moartea tatălui în bătălia de la Ticinus, Kaeso devenise pater familias al micii sale ramuri a Fabilor. Dar libertatea şi statutul său nu aveau să-i folosească prea mult. Nereuşind să facă cei zece ani obligatorii de serviciu militar, Kaeso nu avea să ocupe niciodată o funcţie publică şi, drept urmare, să candideze la Scara Onorurilor, o suită de funcţii care duceau către Senat şi către magistraturi.

Kaeso îl privi pe Scipio din partea cealaltă a camerei şi se simţi sfâşiat de un amestec de emoţii. Cât de mult îl admira pe Scipio! Cât de tare îl invidia! Prietenia statornică a acestuia îl făcea să se simtă deosebit şi totuşi, de fiecare dată când se compara cu el, se simţea cuprins de dispreţ faţă de sine. Scipio era tot ceea ce Kaeso nu era.

— Trebuie să adăugăm şi surzenia la lista ta cu defecte, tinere? rosti Maximus cu asprime. Kaeso, trezit brusc din reverie, se uită la vărul lui mai în vârstă cu o privire inexpresivă. Doar un oaspete plictisit îşi face gazda să se repete. Te-am rugat să ţii un toast. Se spune că te pricepi la cuvinte, Kaeso. Sunt sigur că aceşti doi tineri războinici merită nişte cuvinte de încurajare din partea celor care nu vor lua parte la luptă.

— Kaeso a fost tăcut toată noaptea, remarcă Scipio. Zâmbetul lui cald şi tonul blând contrastau puternic cu asprimea lui Maximus. Nu prea-i stă-n fire! De obicei e atât de glumeţ! Cred că bunul meu prieten este foarte preocupat în seara asta.

— Mă gândeam… Kaeso îşi drese glasul. Mă gândeam că înţeleptul meu văr Maximus are mare dreptate. Orice ar spune ceilalţi, strategia corectă de luptă împotriva acestui cartaginez viclean este una de ocolire şi aşteptare. Să-l lăsăm să-şi istovească puterile împotriva aliaţilor noştri. Cu cât ocupă un teritoriu mai mare, cu atât are mai mult de apărat. Să-l lăsăm să-şi împrăştie armata prin toată Italia. Să lăsăm recoltele să se strice şi să ne uităm cum trupele lui suferă de foame. Să aşteptăm să vină viscolele ca să semene boli printre oamenii lui. După cum te-am auzit spunând în repetate rânduri, vere Maximus, noul nostru consul Varro e nesăbuit. Vorbeşti întotdeauna deschis, nu-i aşa, vere? Chiar şi cu un biet infirm ca mine! Dar…

Kaeso răsuflă adânc.

— Dar, dacă tot trebuie să se poarte o bătălie şi dacă tot trebuie să aibă loc mai devreme, Roma nu şi-ar fi putut dori doi războinici mai buni decât aceştia, care să lupte pentru ea. Ridică cupa. Dacă fiecare soldat din armata lui Varro şi Paullus ţi-ar semăna ţie, Scipio, şi ţie, vere Quintus, atunci elefanţii lui Hannibal ar face bine să facă cale-ntoarsă şi să părăsească Italia mâine!

Cei doi războinici râseră şi ridicară cupele.

— Ăsta e Kaeso pe care-l ştiu eu! zise Scipio. Cel care mă face să râd!

Kaeso se înduioşă de privirea afectuoasă a prietenului său şi dădu uitării sentimentele de invidie şi nevrednicie.

Se servi ultimul fel de mâncare, cepe fierte în supă de vită. Quintus sugeră un ultim toast, dar Maximus chemă un sclav, să strângă cupele.

— O să-mi mulţumeşti mâine dimineaţă, când o să ieşi din Roma cu capul limpede pe umeri!

Oaspeţii invitaţi la cină se îndreptară către vestibul să-şi ia rămas-bun. Kaeso păşea încet în urma lui Maximus, care îl luă pe după umeri pe Quintus şi începu să-i şoptească ceva la ureche. Kaeso auzi fără să vrea.

— Mă bucur că am petrecut seara asta împreună, fiule – deşi părerea mea e c-ar fi trebuit să fie o reuniune doar pentru războinici. Nu l-aş fi invitat niciodată pe vărul Kaeso, dacă n-ar fi insistat prietenul tău Scipio. Nu reuşesc să înţeleg ce vede el la băiatul ăsta!

Quintus ridică din umeri.

— Scipio spune că viaţa înseamnă mai mult decât războaie şi politică. El şi Kaeso au interese comune. Amândoi iubesc cărţile şi poezia.

— Chiar şi-aşa…

O bătaie pe umăr îi atrase, dintr-odată, atenţia lui Kaeso.

— Cred c-ai băut prea mult vin în seara asta, remarcă Scipio. Te-ai îmbujorat.

Kaeso băgă pe neaşteptate mâna în interiorul tunicii, scoase un pergament rulat strâns şi i-l dădu repede lui Scipio.

— Ce-i asta?

— Un cadou de despărţire, răspunse Kaeso. Nu, nu-l desface acum. Citeşte-l mai târziu.

— Ce e?

— Am comandat o poezie de la Ennius. Ştiu că e preferatul tău.

— Scrisă special cu această ocazie? Dar de ce n-ai citit-o cu glas tare la cină? Ar fi putut adăuga puţin rafinament serii.

Kaeso se făcu şi mai roşu. Nu şi-ar fi dorit să împărtăşească poezia, cu Maximus încruntându-se la el.

— Ennius e războinic ca tine. Poezia e o chemare la arme. Foarte emoţionantă, te asigur. Nimeni nu scrie mai bine ca Ennius.

— Într-o bună zi, va fi la fel de faimos ca Homer, ţine minte ce-ţi spun, zise Scipio.

Kaeso ridică din umeri.

— Puţin cam pretenţios pentru gustul meu, dar ştiu cât de mult îţi plac poeziile lui. Citeşte-o înainte de luptă, să te îmbărbăteze. Sau după luptă, ca să sărbătoreşti victoria.

— Asta presupunând că o să supravieţuiesc, replică Scipio.

Kaeso se înfioră.

— Nu vorbi aşa, Scipio.

— În zilele care vor urma, oricare ar fi deznodământul luptei, foarte mulţi bărbaţi vor muri. Şi eu aş putea fi unul dintre ei.

— Nu! Zeii te vor apăra.

Scipio zâmbi.

— Îţi mulţumesc pentru binecuvântare, Kaeso. Şi pentru poezie.

***

După ce ieşiră din casa lui Maximus, Scipio şi Quintus plecară într-o direcţie, în timp ce Kaeso o luă în direcţia opusă.

Era o noapte caldă de vară, cu lună plină. Kaeso îşi urmărea încruntat umbra – o siluetă care traversa şchiopătând străzile întunecate şi liniştite de pe Palatinus. Duşmănia lui Maximus şi discuţia lui Scipio despre moarte îl mâhniseră şi-l enervaseră, dar cunoştea un loc unde putea să respire în voie şi să se relaxeze, chiar şi la ora aceea târzie din noapte.

Ajunse la poalele colinei Palatinus şi se îndreptă către Forum. După ce trecu de zona cu temple şi clădiri publice, ajunse într-o zonă mai sărăcăcioasă a oraşului. Străzile înguste şi şerpuite din Subura ofereau tot felul de distracţii, mai ales după lăsarea întunericului. În această ultimă noapte dinainte de plecarea lor la război, soldaţii umpleau tavernele, sălile de joc şi lupanarele. Undeva în apropiere avea loc o încăierare. Din altă parte se auzeau glasurile unor beţivi cântând un vechi cântec de luptă. Întreaga zonă mirosea a vin vărsat, urină şi vomă. Obloanele unei ferestre de la un etaj se deschiseră. Lumina clară a lunii dezvălui silueta unei prostituate care surâdea, îmbrăcată într-o tunică sărăcăcioasă. Aceasta îl privi pe Kaeso şi îi făcu semn, cu îndrăzneală. Kaeso se îndepărtă în grabă, uitându-se drept înainte.

Găsi strada pe care o căuta. Aleea umedă şi rece era atât de îngustă, încât putea atinge ambele ziduri în acelaşi timp. Nu exista nici o făclie pe ziduri, iar lumina lunii nu pătrundea întunericul; strada era cufundată în beznă. Ajunse la destinaţie şi ciocăni la uşa lucrată grosolan.

Se deschise o ferestruică, iar un ochi îl cercetă cu atenţie. Kaeso îşi spuse numele. Sclavul deschise uşa pe loc.

Îl conduse într-o încăpere aglomerată, unde atmosfera era foarte diferită de eticheta patriciană sobră, care domnea în casa lui Maximus. Într-un colţ, un muzician cânta la flaut o arie veselă, dar abia se auzea peste gălăgia conversaţiilor. Oaspeţi de toate vârstele – unii purtând haine bogate, alţii în tunici zdrenţuite – stăteau unii lângă alţii pe canapele sau pe carpete aşezate pe podea; erau prezente chiar şi câteva femei.

Fiecare ţinea în mână o cupă. Gazda – un bărbat solid, cu barbă, de vreo treizeci de ani – umbla încoace şi încolo, turnând vin dintr-un urcior de lut cu mânerul ciobit. Titus Maccius Plautus îşi ridică privirea, îl văzu pe Kaeso, îi zâmbi larg şi se îndreptă spre el, vărsând vin pe unul dintre oaspeţi, un tânăr cu înfăţişare plăpândă, care izbucni în râs.

Plautus găsi o cupă goală, i-o întinse lui Kaeso şi îi turnă nişte vin.

— Poftim, şefule! Leac pentru tristeţea ta.
— Ce te face să crezi că sunt trist?
— Privirea ta încruntată. Dar o să scăpăm de ea în curând, şefule. Plautus îl bătu pe spate, prieteneşte.
— Nu-mi mai spune aşa, sibarit prost.
— Dar eşti şeful meu! Eu sunt autor dramatic, iar tu deţii o parte substanţială a trupei de teatru. Asta te face şeful meu, nu? Şi şeful tuturor celor de-aici. Sau, cel puţin, al actorilor. Admiratorii lor nu pot fi luaţi în calcul.
Kaeso cercetă camera. Deşi prezentarea pieselor era sponsorizată de stat, ca parte a diferitelor ceremonii religioase, actoria nu era o profesie pentru cetăţenii onorabili. Majoritatea actorilor lui Plautus erau sclavi sau foşti sclavi, de diferite origini. Cei care jucau roluri eroice sau roluri feminine erau destul de tineri, iar unii chiar foarte chipeşi. Toţi erau foarte sociabili; erau puţine semne de sfială în cameră.
Unul dintre ei, un spaniol oacheş, sări dintr-odată de pe podea şi începu să jongleze cu o cupă, o broşă de cupru şi o mică lampă de lut. Privitorii lăsară cupele jos şi începură să bată din palme în ritmul cântecului la flaut. Deşi băuse, jonglerul reuşea să ţină obiectele în aer. Se prefăcu că-şi pierde echilibrul şi cade peste spectatori. Tovarăşii lui râdeau în hohote de fiecare dată când părea pe punctul să scape unul dintre obiectele cu care jongla.
Cu ochii la giumbuşlucurile tânărului, Kaeso suspină adânc şi se destinse. Aici se simţea mult mai în largul lui decât acasă la Maximus! Privirea îi căzu asupra unuia dintre actorii mai tineri, un nou-venit cu trăsături plăcute şi părul lung şi blond. Tânărul îi amintea puţin de Scipio.
— Nu te pot învinovăţi că te uiţi la băiatul grec, îi şopti Plautus la ureche, dar cel pe care trebuie să-l impresionăm în seara asta este individul de acolo, îmbrăcat într-o togă foarte scumpă.
— Cine e?
— Nimeni altul decât Tiberius Gracchus, vlăstarul unei familii foarte bogate de plebei. A fost ales curule aedile, aşa că va organiza Jocurile Romane anuale din septembrie. Pe lângă procesiunea religioasă şi Sărbătoarea lui Jupiter, întrecerile de care de luptă şi jocurile sportive, va exista, desigur, şi o zi dedicată comediilor pentru amuzamentul poporului. Pentru că el plăteşte nota şi pentru că e un admirator al teatrului, Gracchus este interesat personal de alegerea programului.
— Cred că i-ai dat un scenariu pentru aprobare?

— Da, o comedie pe care am numit-o Soldatul fanfaron. Adaptată după o lucrare greacă, cum e la modă, dar inspirată de realitatea romană. Gracchus a venit aici în seara asta să-mi înapoieze manuscrisul şi să-mi spună părerea lui.

— Şi?

— Îi place! Mi-a spus că s-a tăvălit pe jos de râs. Îl vede pe fustangiul caraghios din titlu ca pe un pamflet la adresa consulului nostru războinic Varro; spune că piesa e distractivă şi de actualitate. Un lucru bun, de vreme ce pentru producţia ei o să cer o taxă mult mai mare ca de obicei.

— Munca ta o merită, Plautus. Ai cei mai buni actori din oraş şi scrii cele mai spirituale dialoguri de comedie. Tu însemni pentru comedie ceea ce Ennius înseamnă pentru poezie.

Plautus îşi ridică ochii spre cer.

— Şi când te gândeşti c-am fost un băiat sărac din Umbria. Când am venit prima oară la Roma, am fost nevoit să-mi câştig existenţa ca brutar; credeam că n-o să scap niciodată de faina din păr. Ani întregi n-am fost decât un aşa-zis actor visător, cu un nume amuzant de scenă – da, mi se spunea Plautus din cauza piciorului meu plat, dar mi se părea şi un nume uşor de reţinut. Dar roata sorţii s-a întors, iar Plautus clovnul este cel mai bun scriitor de piese de teatru din oraş. Mă faci să roşesc, şefule.

— Nu-mi mai spune aşa!

O bubuitură neaşteptată le distrase atenţia. Jonglerul scăpase toate obiectele odată. Lampa se sparse de un perete. Cupa se rostogoli pe podea. Broşa îl lovi în frunte pe unul dintre actori. Acesta sări în picioare şi se năpusti cu pumnii asupra jonglerului. Cântăreţul la flaut începu o arie războinică, parcă vrând să-i încurajeze. Plautus se grăbi să oprească lupta.

Kaeso auzi un chicotit în spate.

— Am văzut-o venind. M-am dat la o parte exact la timp. Tu eşti Kaeso Fabius Dorso, cred.

Kaeso se întoarse.

— Da. Iar tu eşti Tiberius Gracchus.

— Aşa e. Era dificil să-i ghiceşti vârsta. Părul lui era argintiu la tâmple, dar pielea arsă de soare avea puţine riduri. Avea maxilare puternice, dar asprimea trăsăturilor era îndulcită de licărirea răutăcioasă de amuzament din ochii cenuşii. Dacă era beat, nu o arăta. Se purta cu o demnitate care părea înnăscută.

Kaeso şi Gracchus începură să discute. Gracchus vorbi cel mai mult, îndeosebi despre provocările organizării jocurilor romane şi munca excelentă a lui Plautus la Soldatul fanfaron. Gracchus avea o memorie uluitoare. Îi relată

secvenţe lungi de dialog, cuvânt cu cuvânt, iar interpretarea lui inexpresivă îl făcu pe Kaeso să râdă cu poftă. Nu se vorbi deloc despre Hannibal, onoare sau moarte. Asemenea subiecte importante de discuţie ar fi părut deplasate în casa lui Plautus.

După un timp, privirea lui Kaeso se opri asupra tânărului nou-venit pe care îl remarcase mai înainte. Tânărul grec îi răspunse la zâmbet.

— Cred că numele lui e Hilarion, spuse Gracchus, urmărind direcţia privirii lui Kaeso.

— Adevărat?

— Da. Hilarion înseamnă „vesel" în greacă. I se potriveşte. De ce nu-ţi încerci norocul cu el diseară, înainte să o facă altcineva?

— Nu sunt sigur la ce te referi, răspunse Kaeso.

Gracchus zâmbi.

— Homosexualitatea nu era privită cu ochi buni de strămoşii noştri, deşi cred că s-au dedat şi ei la asemenea lucruri, indiferent dacă se vorbea despre ele sau nu. Îndrăznesc să spun că vărul tău cel sobru, Maximus, n-ar fi de acord nici în zilele astea. Dar trăim într-o epocă nouă, Kaeso. Locuim într-o lume mai mare decât cea a strămoşilor noştri – o lume mai mare decât cea pe care oamenii ca Maximus au ochi să o vadă. Spartanii, care sunt cunoscuţi drept mari războinici, cred că nimic nu e mai bărbătesc decât iubirea dintre doi soldaţi; în noaptea nunţii, o femeie spartană trebuie să-şi taie părul şi să se îmbrace într-o tunică bărbătească pentru a-l face pe soţul ei să o dorească. Atenienii pun în centrul filosofiei lor iubirea dintre un bărbat mai în vârstă şi unul mai tânăr. Generalii cartaginezi fac dragoste cu tinerii lor ofiţeri înainte de a-i lăsa să se căsătorească cu fiicele lor. Jupiter l-a avut pe Ganimede, Hercules pe Hylas, Ahile pe Patrode, Alexandru pe Hephaestion – sau poate a fost invers, de vreme ce Alexandru era partenerul mai tânăr. Natura ne înzestrează cu pofte; poftele trebuie satisfăcute. Dacă se-ntâmplă să-ţi cadă privirea asupra unui sclav grec chipeş şi disponibil, de ce să nu faci ceva în privinţa asta? Atâta timp cât deţii poziţia dominantă, desigur. Bărbatul roman trebuie să domine întotdeauna.

Kaeso încuviinţă. Vinul îi înfierbântase sângele în vine. Se uită la tânărul grec cu păr lung şi se lăsă cuprins de dorinţă, deşi în inima lui tânjea după Scipio.

***

Luna lui Sextilis adusese o vreme înăbuşitoare la Roma. Toată lumea se plângea de căldură; oamenii deveniseră apatici şi irascibili. Asupra oraşului se lăsase un abur sufocant şi, împreună cu el, o atmosferă de încordare şi prevestiri sumbre.

În fiecare zi, forumul era plin de oameni care aşteptau veşti despre război, iar veştile erau întotdeauna aceleaşi: consulii romani şi Hannibal se urmăreau unii pe alţii prin Italia, de vreme ce fiecare parte voia să se lanseze în luptă în locul cel mai prielnic. Era doar o chestiune de timp; confruntarea îndelung aşteptată putea să aibă loc în orice moment.

În ziua în care sosiră cumplitele veşti, Kaeso traversa Forumul şchiopătând, fluierând fericit o melodie după noaptea plină de desfătări din casa lui Plautus.

Lângă templul Vestei, o femeie trecu plângând prin faţa lui. Apoi se întâlni cu doi senatori în vârstă, îmbrăcaţi în togi. La început crezu că se certau, pentru că unul din ei ţipa la celălalt.

— Toţi? întrebă unul. Cum e posibil? Nu te cred!

— N-ai decât, răspunse celălalt. Vestea nu e oficială. Nu există nici o veste oficială, de vreme ce nu a supravieţuit niciun ofiţer care să trimită mesaj la Roma!

— Nu poate fi adevărat, pur şi simplu nu se poate!

Kaeso simţi nişte furnicături la ceafa.

— Ce veşti?

Senatorii îl priviră cu chipuri palide.

— O nenorocire! spuse cel mai liniştit. Varro şi Paullus s-au confruntat cu Hannibal într-un loc numit Cannae, lângă coasta Adriaticii. Romanii au fost înconjuraţi. Întreaga armată a fost nimicită. Nu se ştie nimic despre soarta lui Varro, dar Paullus e mort, împreună cu cea mai mare parte a senatorilor.

— De unde ştiţi asta?

— O mână de supravieţuitori a ajuns azi-dimineaţă în Forum. Toţi spun aceeaşi poveste. Un masacru! Cea mai îngrozitoare zi din istoria Romei – nici măcar cucerirea oraşului de către gali n-a fost atât de rea. Şi nimic nu-l poate opri pe Hannibal să facă ce au făcut şi galii, să pornească spre oraş şi să-l ardă din temelii. Nimeni nu-i mai stă în cale. N-a mai rămas nici o armată romană!

— Nu poate fi chiar atât de rău, spuse Kaeso, clătinând din cap.

***

Dar a fost.

Victoria lui Hannibal la Cannae a fost copleşitoare. În a doua zi a lunii lui Sextilis, peste şaptezeci de mii de romani au pierit, iar zece mii au fost luaţi prizonieri. Numai trei sute cincizeci au scăpat, iar mulţi dintre ei fuseseră răniţi. Grozăvia înfrângerii depăşea cu mult ceea ce trăiseră romanii până atunci.

În mijlocul panicii care ameninţa să copleşească oraşul, Maximus preluă conducerea. Înţelepciunea politicii lui dispreţuite le era acum limpede tuturor, iar

mâna sigură cu care preluă conducerea oraşului îi impresionă pe toţi. Membrii rămaşi ai Senatului, o adunare cu păr sur şi fără dinţi, i-au oferit puteri extraordinare. Nimeni nu s-a opus numirii, poate şi din cauză că nu mai rămăsese nimeni să se opună. Practic fiecare membru apt al Senatului fie murise la Cannae, fie se lupta cu cartaginezii peste hotare. Nu mai rămăsese niciun bărbat cu experienţa politică şi poziţia socială a lui Maximus în oraş. Tot din acelaşi motiv – pentru că era unul dintre puţinii magistraţi rămaşi – curule aedile Tiberius Gracchus a fost numit Magister Equitum, care era mâna dreaptă a dictatorului.

La început, Maximus trimise călăreţi să caute supravieţuitori în toate cele patru zări, sperând că scăpaseră mai mulţi decât se crezuse. Când s-au întors călăreţii, aducând acasă doar câţiva oameni, n-au făcut decât să confirme cumplitul adevăr.

Ca să strângă o nouă armată, Maximus a decretat să fie recrutaţi băieţi care nu ajunseseră încă la majorat. Când numărul lor s-a dovedit insuficient, i-a declarat pe sclavi apţi pentru serviciul militar. Au fost recrutaţi şi înarmaţi opt mii de sclavi. Aşa ceva nu se mai întâmplase niciodată, dar nimeni nu avea o soluţie mai bună.

Kaeso răspunsese cu entuziasm chemării la arme, dar în faţa ofiţerului de recrutare, pe Câmpul lui Marte, în văzul tuturor, suferise un atac de epilepsie. Fusese dus acasă, inconştient fiind, şi Maximus însuşi îi interzisese să se mai prezinte, nevoind să mai fie făcut de ruşine de un membru al familiei.

În starea de isterie care cuprinsese oraşul, două vestale, Opimia şi Floronia, au fost acuzate de încălcarea jurămintelor. Veştile au provocat o zarvă cumplită. Mulţimea adunată în faţa Casei Vestalelor le-a acuzat pe păcătoase că au provocat distrugerea oraşului. Ambele vestale au fost judecate şi condamnate. Opimia s-a sinucis. Floronia a fost îngropată de vie lângă Porta Collina, sub privirile mulţimii gălăgioase. Bărbaţii găsiţi vinovaţi de pângărirea lor au fost bătuţi cu măciuca până la moarte de Pontifex Maximus.

În fiecare zi era confirmată moartea a mii de alţi bărbaţi. Mulţimi numeroase de femei, adunate în Forum să afle veşti, reacţionau cu o suferinţă incontrolabilă. Îşi sfâşiau hainele, îşi smulgeau părul şi cădeau la pământ, hohotind. Nebunia lor se răspândi în tot oraşul. Pe fiecare stradă se auzeau plânsete, toată noaptea. Roma era în pragul nebuniei.

În cele din urmă, Maximus decretă că asemenea manifestări extreme ale emoţiei erau o insultă la adresa bunei-cuviinţe religioase; larma bocetelor avea să alunge zeii din oraş. Porunci ca toate femeile să stea închise în casă şi impuse o

lege a tăcerii. S-a decretat ca perioada de doliu pentru morţii de la Cannae să se limiteze la treizeci de zile. După aceea, oraşul urma să-şi continue activităţile ca de obicei.

***

— Spectacolul trebuie să aibă loc! declară Plautus, printre loviturile de ciocan.

— Asta spui tu, murmură Kaeso.

— Asta spune vărul tău, dictatorul Maximus. Asta spune prietenul nostru Tiberius Gracchus, care mă asigură că jocurile romane vor avea loc aşa cum a fost plănuit. Ca noi toţi, şi eu am crezut că spectacolele vor fi anulate din cauza crizei. Cine are starea de spirit pentru o zi de comedie? Dar dictatorul crede că păstrarea programului iniţial va fi în măsură să liniştească poporul. Să sperăm că Hannibal nu-şi va face apariţia tocmai în timpul scenei de deschidere de la Soldatul fanfaron.

De deasupra, un tâmplar scăpă ciocanul, care trecu la foarte mică distanţă de capul lui Plautus.

— Idiotule! strigă Plautus. Asta primesc pentru c-am angajat mână de lucru liberă în loc să închiriez sclavi. Poate că nu e o idee bună să stăm sub schela asta.

Se aflau în Circus Maximus, unde se construia o scenă provizorie pentru jocurile romane, la unul dintre capetele traseului de curse. Tribunele arcuite urmau să-i găzduiască pe spectatori, cei mai umili dintre ei fiind nevoiţi să se îngrămădească în picioare, în semicercul din faţa scenei. Scena însăşi – o platformă de lemn cu un perete ornamentat ca decor – avea să fie înălţată în grabă şi la fel de iute demolată; după o zi de spectacol, era demontată în timpul nopţii, ca să elibereze traseul de curse pentru întrecerile de atletism de a doua zi. Drept urmare, nici standardele artistice nu erau prea ridicate. Coloanele împodobite şi sculpturile în relief ale decorului erau simple iluzii făcute din lemn, ghips, pânză şi vopsea, bătătoare la ochi dacă erau văzute de aproape, dar destul de convingătoare de la distanţă.

— Grecii nu au teatre permanente făcute din piatră? întrebă Kaeso.

— Da, uneori sunt construite pe versantele dealurilor, cu o acustică atât de bună, încât actorii nu trebuie să ridice vocea pentru a se face auziţi în rândurile din spate. Dar grecii, spre deosebire de romani, sunt un popor decadent, iubitor al plăcerilor şi extrem de senzual. Chiar dacă ne place o comedie bună, un spectacol poate fi apreciat doar în contextul unei festivităţi religioase, iar scena şi toate decorurile ei trebuie să dispară înainte de sfârşitul festivităţii. E o politică

stupidă, dar le asigură un loc de muncă acestor tâmplari nepricepuţi. Pari preocupat, şefule.

— Îmi fac griji pentru soarta prietenilor mei. Nu a sosit încă nici o veste despre vărul Quintus… sau despre Scipio… se încruntă Kaeso.

— Lipsa veştilor e semn bun.

— Aşa cred.

— Şi cea mai bună veste e că nu se-aude că Hannibal s-ar îndrepta spre Roma. Mă-ntreb ce-l reţine.

— Ieri, Maximus a ţinut un discurs. A spus că: „însăşi mâna lui Jupiter l-a oprit pe monstrul cartaginez.”

Plautus se încruntă.

— Oare acum îi scrie Ennius discursurile? Poporul iubeşte balivernele astea religioase. Îi linişteşte, la fel ca organizarea unei festivităţi când sfârşitul lumii ar putea fi atât de aproape. Clătină din cap. Mă întreb dacă Hannibal nu seamănă puţin cu unul dintre elefanţii lui – mare şi distrugător, dar în definitiv destul de prost.

— După Tiberius Gracchus, Hannibal ar dori să-i câştige mai întâi de partea lui pe duşmanii noştri şi să ne asedieze aliaţii, ca să cucerească toată Italia în timp ce noi nu avem nici o putere să-l oprim, şi-abia apoi să se-ndrepte spre Roma.

— Dar de ce s-ar obosi să cucerească braţele, unul câte unul, când ar putea să taie foarte uşor capul? Zilele trec, iar Hannibal nu mai soseşte.

— Nici veştile despre Scipio nu mai sosesc, şopti Kaeso.

— Uite, se apropie Tiberius Gracchus – şi nu pare fericit.

De fapt, Gracchus părea foarte îndârjit. Fără licărirea maliţioasă din privire, chipul lui avea o înfăţişare severă, demnă de un Magister Equitum într-o perioadă crucială pentru Roma.

— Veşti rele? întrebă Plautus.

— Veşti rele şi veşti şi mai rele, răspunse Gracchus.

Plautus oftă.

— Atunci vreau să le-aud pe cele rele, mai întâi.

— După o discuţie foarte lungă şi foarte neplăcută, eu şi dictatorul am hotărât că Soldatul fanfaron nu e o piesă potrivită pentru a fi prezentată la jocurile romane.

— Ce? Nu! Plautus era revoltat. Aşadar, comediile sunt anulate?

— Nu, comediile se vor juca, dar Soldatul fanfaron nu va fi printre ele.

— O scoateţi din spectacol? Avem un contract, Gracchus. L-ai semnat în calitate de curule aedile.

— Gândeşte-te, Plautus! Comedia ridiculizează un soldat încrezut şi fustangiu. Cine o să râdă la ea după ce s-a întâmplat la Cannae?

— Ţi s-a părut amuzantă. Ai crezut că este despre Varro!

— Care abia a scăpat cu viaţă! Oamenii sunt uluiţi de înfrângerea lui Varro, îngroziţi de erorile lui de calcul, copleşiţi de furie – dar nimeni nu vrea să-l vadă ridiculizat, nu după ce au murit şaptezeci de mii de oameni.

Plautus se ciupi de vârful nasului.

— Loviturile astea neîncetate de ciocan îmi dau dureri de cap. Da, îţi înţeleg punctul de vedere. Ce să facem, atunci?

— O să-l înlocuieşti cu altă piesă.

— În ultima clipă? Imposibil!

— Trebuie să ai ceva. Gândeşte-te!

— Păi… am lucrat la un scenariu. Nu e nici pe departe la fel de amuzant ca Soldatul fanfaron. Se numeşte Cufărul – o mică farsă despre o fată abandonată la naştere, care ajunge în final să fie reunită cu părinţii ei. Date fiind circumstanţele, cred că, cel puţin, nu ar supăra pe nimeni. Dar trebuie să mai lucrez la ea. Mai multe scene trebuie rescrise în întregime.

— Nu va trebui decât să pui totul cap la cap, spuse Gracchus. Poţi s-o faci, Plautus. Eşti amuzant când scrii sub presiune.

— Nu, fac indigestie când scriu sub presiune. Dar, dacă trebuie… da, cred că aş putea s-o fac… Dacă Hilarion poate s-o joace pe fată…

Gracchus se întunecă şi mai tare la faţă.

Plautus încremeni.

— Ai spus veşti rele – şi veşti şi mai rele. Ce e, Gracchus?

Gracchus îşi lăsă privirea în jos. Ce fel de veşti îl puteau face pe Magister Equitum să-şi ferească privirea? Kaeso îşi ţinu răsuflarea.

— Îţi aminteşti când vestalele au fost acuzate de încălcarea jurămintelor?

— Cum aş putea uita? întrebă Plautus. Timp de câteva zile, întregul oraş a fost obsedat de scandalul ăsta. A distras atenţia poporului de la Hannibal, oferindu-le nişte vinovaţi pentru ceea ce s-a întâmplat la Cannae. De parcă două vestale care şi-au pierdut fecioria ar fi putut fi responsabile pentru atâtea morţi! Oricum, nici nu ştim sigur dacă vestalele au fost într-adevăr vinovate de încălcarea jurământului. Dacă oamenii voiau răzbunare, pe Varro ar fi trebuit să-l îngroape de viu în locul acelei biete fete.

Gracchus răsuflă adânc.

— Uiţi ce funcţie am eu, Plautus. Ca Magister Equitum, reprezint religia statului, la fel ca Pontifex Maximus. A pune la îndoială sentinţa sau pedeapsa vestalelor ar fi echivalent cu blasfemia.

— Dacă spui tu. Ca băiat de la ţară, din Umbria, ce sunt, religia romană încă mi se pare puţin încurcată.

— Vorbesc serios, Plautus. Oamenii n-au chef de discuţii lipsite de patriotism sau de pietate. Trebuie să ai grijă ce spui.

Scriitorul plescăi din limbă.

— Am reţinut! Dar, despre ce vorbeai?

— Vestala Floronia a fost pedepsită cum se cuvine, dar Opimia a scăpat de pedeapsă, punându-şi singură capăt zilelor. S-au luat auspiciile şi s-a stabilit că zeii nu au fost împăcaţi pe deplin. Trebuie să se facă ceva pentru a compensa nereuşita de a o îngropa de vie pe una dintre vestale. Au fost consultate Cărţile Sibiline şi s-a găsit un verset.

Gracchus cită pasajul respectiv:

Un miel destinat sacrificiului moare înainte de vreme.
Ucideţi două fiare înainte de următoarea lună,
Din câmpiile din nord şi de la răsărit.

Plautus se încruntă.

— Aş vrea ca finanţatorii mei să fie la fel de îngăduitori faţă de expresiile mele trăsnite cum a fost Tarquinius faţă de Sibila! Şi care a fost interpretarea acestor versuri încântătoare?

— Preoţii s-au sfătuit şi au hotărât că, pentru curăţarea oraşului de păcatele vestalelor, trebuie să fie îngropaţi de vii doi gali şi doi greci.

Plautus clătină din cap.

— Sacrificiile omeneşti sunt un viciu cartaginez. Este unul dintre motivele pentru care îi considerăm nişte sălbatici.

— Nici tu, nici eu nu suntem în măsură să ne îndoim de recomandările Cărţilor Sibiline. Gracchus oftă. Preoţii au venit la mine pentru o listă cu nume.

— Latine?

— Edilii ţin un registru al tuturor străinilor care locuiesc în Roma, precum şi un registru al tuturor sclavilor, unde este înscrisă şi originea acestora. Preoţii au cerut listele, iar eu am fost nevoit să le dau. Nu ştiu cum i-au ales pe cei doi gali şi pe cei doi greci, dar azi-dimineaţă mi-au adus la cunoştinţă hotărârea lor.

Plautus era nemulţumit.

— Şi eu deţin un gal sau doi şi chiar mai mulţi greci! apoi înţelese. Pe Hercules! De asta eşti aici, nu-i aşa? Anularea Soldatului fanfaron a fost doar vestea rea. Spuneai c-ai una şi mai rea…

— Unul dintre grecii pe care i-au ales a fost Hilarion.

Kaeso, care ascultase în tăcere, scoase o exclamaţie de surpriză.

— Vei fi despăgubit corespunzător, bineînţeles, adăugă repede Gracchus, ferindu-şi privirea.

— Despăgubit?

— Pentru sacrificiul proprietăţii tale.

— Dar… de ce Hilarion?

— Nu ştiu. Preoţii au ales numele. Pontifex Maximus le-a dat mână liberă.

— Presupun că n-am de ales, nu?

— Nu. Lictorii au fost trimişi la tine acasă înainte să vin eu aici. Cred că l-au luat deja pe Hilarion. Muncitorii au început să sape groapa în Forum Boarium de noaptea trecută. Vor fi îngropaţi după-amiază.

— Cum era proverbul ăla etrusc? „Cu cât mai repede, cu atât mai bine”, spuse Plautus cu amărăciune. Se apucă cu mâinile de cap. Of, nu mai suport ciocăniturile astea infernale!

Tiberius Gracchus îşi luă rămas-bun şi se îndepărtă.

Kaeso îşi simţea picioarele şovăielnice. Capul îi vâjâia, cum se întâmpla de obicei înaintea unei crize. Privirea i se înceţoşă, iar ochii i se umeziră. Se înfioră, dar nu plânse.

— Nebunie! murmură Plautus. Ce fac oamenii când se întâmplă o grozăvie ca cea de la Cannae? Devin mai raţionali, mai îngăduitori, mai buni? Nu! Dau vina pe străini; îi pedepsesc pe nevinovaţi. Şi dacă încerci să le atragi atenţia asupra nebuniei lor, te fac trădător şi hulitor! Slavă zeilor că am comediile mele, în care pot să-mi vărs cele mai negre sentimente! Altfel, aş ajunge la fel de nebun ca toţi ceilalţi.

— Dar piesele tale nu sunt triste, rosti nedumerit Kaeso. Îi fac pe oameni să râdă.

— Comedia e mai întunecată decât tragedia, replică Plautus. Râsul izvorăşte întotdeauna din suferinţa cuiva, de obicei a mea. Iar acum… bietul Hilarion!

Cei doi bărbaţi rămaseră tăcuţi vreme îndelungată, ascultând zgomotul loviturilor de ciocan. Dintr-odată, Kaeso clipi şi se încruntă.

— Acela e cumva… vărul meu Quintus?

Un tânăr ofiţer purtând însemnele de tribun militar venea către ei cu pas sigur. Kaeso alergă spre el.

Quintus era palid şi tras la faţă. Avea o cicatrice proaspătă pe frunte, dar în rest părea nevătămat.

— Trăieşti! strigă Kaeso.

— Prin bunăvoinţa zeilor.

— N-am mai avut nici o veste de la tine. Tatăl tău a fost bolnav de îngrijorare.

— Chiar şi-aşa, se pare c-a reuşit să conducă oraşul. Înţeleg c-a fost numit dictator.

— Nu l-ai văzut?

— Abia am ajuns.

— Ce veşti ai?

— Veşti?

Kaeso se temea să întrebe.

— Ce s-a întâmplat cu Scipio?

Quintus zâmbi.

— Nu ştii? Şi-a dovedit din nou vitejia, aşa cum a făcut la Ticinus. Dacă a existat un erou roman care să se remarce după tragedia de la Cannae, acela a fost Scipio.

— Povesteşte-mi!

— Ticăloşii ne-au înconjurat. A urmat un măcel cumplit. Doar câţiva am reuşit să ne croim drum luptând şi să scăpăm de-acolo în viaţă. Ne-am împrăştiat. Eram răniţi, uluiţi, ne temeam că puteam fi capturaţi în orice moment. Au trecut zile până ne-am găsit unii pe alţii, ascunzându-ne, în tot timpul ăsta, de mercenarii lui Hannibal. Când ne-am regrupat în sfârşit şi ne-am aflat la o depărtare îndeajuns de mare de duşman ca să ne putem trage răsuflarea, a început o discuţie. Unde să mergem şi cine să ne conducă acolo? Mărturisesc că m-am aflat printre cei care s-au lăsat pradă deznădejdii şi care susţineau că trebuie să părăsim Italia pentru totdeauna. Am presupus că Hannibal o să pornească de îndată spre Roma, să ardă oraşul din temelii şi să-i ia pe cetăţeni în robie.

Există o armată romană în Spania şi o flotă romană în război pe mare. Am susţinut să ne alăturăm lor şi să vedem unde ne duce viitorul, pentru că Roma e distrusă pentru totdeauna şi n-are rost să ne întoarcem acasă.

Dar Scipio nici n-a vrut s-audă. Chiar dacă tatăl şi unchiul lui luptă în Spania, a spus că n-are de gând să li se alăture, atâta timp cât Roma are nevoie de noi să o apărăm. A râs de deznădejdea noastră şi ne-a făcut să ne ruşinăm. Ne-a convins să-i jurăm solemn lui Jupiter că nu vom părăsi niciodată oraşul, că vom muri luptând pentru el şi că n-o să cădem vii în mâinile lui Hannibal. Odată ce-am

făcut jurământul ăsta, parcă ni s-a luat o piatră de pe inimă. Ştiam că putem îndura orice, pentru că Scipio ne redase onoarea.

Apoi am pândit şi am aşteptat. Zilele treceau, iar Hannibal nu dădea niciun semn că ar vrea s-o pornească spre oraş. La început am fost nedumeriţi, apoi ne-am bucurat. Am pornit spre Roma, pe drumuri lăturalnice, ca să nu fim găsiţi de iscoadele cartagineze, înaintam încet. Unii soldaţi erau grav răniţi, dar Scipio n-a vrut cu niciun chip să-i lase în urmă. În cele din urmă, am ajuns la Via Appia, iar eu am pornit înainte călare. Sunt primul sosit.

— Şi Scipio?

— Ar trebui s-ajungă mâine sau poimâine.

— Aşadar, trăieşte?

— Da.

— Eşti sigur?

— Bineînţeles.

Kaeso începu să plângă de bucurie, fără ruşine, pentru că înainte nu putuse să verse lacrimi de tristeţe pentru Hilarion. Vestea fericită că Scipio trăieşte aproape îl făcuse să uite de tristeţea pentru Hilarion. Quintus, care văzuse lucruri îngrozitoare la Cannae şi care nu sperase să se mai întoarcă vreodată la Roma, plângea şi el.

Plecară împreună să-l caute pe Maximus.

***

În seara dinaintea Jocurilor Romane, oraşul s-a confruntat cu o nouă criză.

La porţile oraşului a sosit un sol din partea lui Hannibal, un nobil cartaginez pe nume Carthalo. Acesta s-a oferit să dea un mare număr de prizonieri romani contra unei recompense considerabile. Cu el veniseră şi câţiva reprezentanţi ai prizonierilor, care să le pledeze cauza, pentru că romanii le întorseseră de multe ori spatele celor care se predaseră duşmanului. În pofida interdicţiei, o mulţime numeroasă de femei se adună în Forum, stăruind pentru răscumpărarea soţilor, taţilor şi fiilor lor.

Senatul a dezbătut problema în spatele uşilor închise.

Reprezentanţii prizonierilor le-au justificat acţiunile. Rămăseseră pe câmpul de luptă de la Cannae până când acesta fusese acoperit de cadavre, apoi reuşiseră să spargă încercuirea inamicului şi să fugă în tabăra romană. A doua zi, decât să moară pe metereze, aleseseră să se predea. Era adevărat că nici nu muriseră cu vitejie, nici nu fuseseră destul de deştepţi ca să scape. Dar nu era mai bine să se plătească nişte bani pentru întoarcerea unor soldaţi romani adevăraţi, decât să fie înrolaţi alţi sclavi pentru apărarea oraşului?

Cei care erau împotriva plătirii răscumpărării susţinură că prizonierii preferaseră să se predea în loc să moară luptând, dovedindu-se astfel nişte laşi care meritau să fie vânduţi ca sclavi de către învingători. Pe lângă asta, orice răscumpărare plătită din trezoreria publică avea să-l îmbogăţească pe Hannibal, permiţându-i să angajeze mai mulţi mercenari.

În cele din urmă, s-a hotărât ca răscumpărarea să nu fie plătită. Prizonierii au fost lăsaţi în voia sorţii. Majoritatea urmau să fie trimişi înapoi în Cartagina, ca sclavi. Rudele lor nu aveau să-i mai vadă niciodată.

În tot oraşul se auzeau plânsete amare. Maximus îşi trimise lictorii să păstreze ordinea.

Aceasta era atmosfera în care au început Jocurile Romane. Invocarea lui Jupiter de pe Capitoliu a avut o notă de disperare. Procesiunea de la Templul lui Jupiter la Circus Maximus a fost dominată de tristeţe. Mulţi dintre senatorii şi magistraţii care ar fi fost prezenţi în mod normal lipseau. Festinul lui Jupiter a fost doar puţin mai bogat decât raţiile zilnice neîndestulătoare, distribuite de dictator pe durata crizei.

Trupa lui Plautus a jucat Cufărul. Repetiţiile pentru noua piesă fuseseră făcute pe fugă, iar soarta cumplită a lui Hilarion le zdruncinase moralul. Spectacolul a fost un dezastru. Singura consolare a lui Plautus a fost că spectatorii comediei erau şi mai zguduiţi decât actorii. Publicul abia dac-a observat intrările întârziate, replicile omise sau pe cele spuse greşit. Nimeni nu a fluierat sau huiduit; nimeni nu a râs.

Întrecerile de atletism au fost la fel de lipsite de viaţă. Mulţi dintre cei mai buni alergători şi boxeri ai Romei muriseră la Cannae, iar sclavii bine pregătiţi, care mânau de obicei carele de luptă, fuseseră înrolaţi în armată.

Cetăţenii care au luat parte la Jocurile Romane şi-au făcut fără tragere de inimă datoria patriotică de a participa la o festivitate anuală care data de pe vremea regilor. Masacrul de la Cannae, scandalul fecioarelor vestale şi sfâşietoarea respingere a rugăminţii prizonierilor pentru răscumpărare îi împietriseră.

Roma era înnebunită de durere şi de nelinişte. Viitorul oraşului era foarte nesigur.

Anul 212 î.H.

Patru ani mai târziu, războiul cu Cartagina continua şi nu se întrevedea niciun sfârşit.

Hannibal nu porni niciodată un asalt asupra Romei. Acest fapt curios deveni o parte din istoria oraşului, încă una dintre legendele sale. În cel mai vulnerabil moment al existenţei sale, fusese cruţat de un asalt care i-ar fi provocat fără îndoială distrugerea. Cum şi de ce supravieţuise Roma? Unii credeau că atribuirea conducerii lui Fabius Maximus, atunci când haosul ameninţase să cuprindă oraşul, fusese o decizie foarte inspirată, iar Scipio era elogiat pentru exemplul plin de însufleţire pe care i-l oferise tinerei generaţii; dar cei mai mulţi, dându-le dreptate preoţilor, credeau că Jupiter însuşi abătuse furia lui Hannibal, oferindu-le romanilor şansa de a se regrupa.

Hannibal şi armata lui de mercenari rămaseră în Italia. Strategia lui aparentă – de a izola Roma şi de a-i slăbi influenţa asupra peninsulei prin câştigarea de partea sa a aliaţilor acesteia, cu forţa sau cu diplomaţia – avu un succes limitat. Romanii evitară o altă confruntare directă cu Hannibal, dar îi loviră fără milă pe aliaţii care îi trădaseră. Romanii îşi regrupară forţele, îşi refăcură resursele şi îşi recăpătară moralul cu o iuţeală remarcabilă.

Între timp, fronturile din Spania, Sicilia şi de pe mare se extinseseră spre est. Filip al Macedoniei, urmaşul lui Alexandru, se aliase cu Cartagina. Pentru a se opune ameninţării lui Filip, Roma trimisese ambasadori în Grecia şi Asia, să caute noi aliaţi.

Pe măsură ce lupta dintre cele două oraşe s-a extins în toată lumea mediteraneană, de la Pilonii lui Hercules până la Strâmtoarea Dardanele, romanii au dezvoltat o politică de alianţe din ce în ce mai cuprinzătoare. Senatorii mai vizionari îşi îngăduiau vise măreţe, despre un imperiu mult mai mare decât puteau cuprinde graniţele Italiei. Roma era asemenea păsării legendare Phoenix, mistuită de foc doar ca să renască din propria cenuşă.

***

Întorsăturile sorţii îi aduseră neaşteptat de mult noroc şi lui Kaeso. Din cauza defectelor sale fizice şi a lipsei perspectivelor politice, părinţii lui îşi pierduseră speranţa de a-i găsi o soţie potrivită. După masacrul de la Cannae, care diminuase drastic numărul tinerilor necăsătoriţi, mama lui Kaeso reuşise să-i găsească o soţie patriciană cum nu se poate mai potrivită.

Sestia nu era frumoasă. Oamenii spuneau că are trăsături masculine, dar lui Kaeso i se părea suficient de plăcută. Asemenea lui Kaeso, Sestia nu se aşteptase să se căsătorească şi era mulţumită că Fortuna îi hărăzise statutul de matroană. Părea mulţumită să-şi vadă de treburile gospodăriei şi nu pretindea mai multă atenţie din partea lui Kaeso decât îi cerea el ei. Nu îl întreba niciodată despre cheltuieli sau afaceri, despre venirile şi plecările neaşteptate, despre rugăciunile ciudate pe care le făcea la ore fixe sau despre parfumurile exotice care se simţeau adesea pe hainele lui. Nevoile ei simple şi lipsa ei de curiozitate erau pe placul lui Kaeso.

Ambii căzuseră de acord, de la început, că scopul principal al căsătoriei lor era asigurarea unui urmaş. Făceau dragoste la intervale regulate, deşi niciunul nu manifesta prea mult entuziasm. Eforturile le-au fost răsplătite. La un an după nuntă, Sestia născu o fetiţă.

Kaeso se simţi incredibil de uşurat când văzu că mica Fabia se născuse fără niciun defect fizic. Se temuse că bebeluşul ar putea fi un monstru, asemenea copiilor pe care îi născuse mama lui înainte de el, sau, în cel mai bun caz, fragilă şi diformă, ca el. Dar Fabia era perfectă în toate privinţele. În clipa aceea, după ce le mulţumi zeilor, Kaeso jură să nu mai facă alt copil.

Rudele lui şi ale Sestiei îl sfătuiră să mai încerce, în speranţa că ar putea avea şi un fiu, dar Kaeso, temându-se să sfideze Parcele şi cam sătul să facă sex cu soţia lui, rămase neînduplecat. Fabia avea aproape trei ani acum.

Sestia îi adusese o zestre mică, dar folositoare. Cu ea, Kaeso reuşise să cumpere toate părţile celorlalţi investitori în compania de teatru a lui Plautus. Faptul că era unicul proprietar al trupei de comedie nu avea să-l facă niciodată bogat şi în mod cert nu avea să-i câştige respectul rudelor sale de neam patrician, dar lui Kaeso îi făcea plăcere poziţia de impresar şi juca un rol activ în conducerea companiei. Se consulta cu Plautus în privinţa operelor greceşti din care urma să se inspire, se tocmea cu magistraţii în privinţa bugetelor şi a plăţilor pentru spectacole şi cel mai mult îi plăcea să asiste la audiţiile tinerilor sclavi recomandaţi de Plautus pentru extinderea trupei de teatru.

***

A patra comemorare a tragediei de la Cannae a venit şi a trecut, trezind amintirile dureroase ale masacrului şi ale urmărilor lui, dar şi un sentiment de reînnoire şi de speranţă; deznădejdea de nedescris a acelor zile părea acum îndepărtată şi ireală, asemenea unui vis urât. Când Sextilis a trecut şi i-a lăsat locul lunii septembrie, Kaeso aştepta cu nerăbdare Jocurile Romane anuale,

pentru că dragul său prieten Scipio fusese numit curule aedile şi se ocupa de organizarea festivităţilor.

Conform legii, Scipio fusese prea tânăr pentru a candida, dar în ziua votului mulţimea care îl adora îl ridicase pe umeri şi îl purtase prin oraş, cerând alegerea lui cu scandări, cântece şi urale zgomotoase. Alaiul devenise atât de mare şi nedisciplinat, încât funcţionarii de la vot fuseseră copleşiţi. După o şedinţă grăbită, acceptaseră alegerea, fără precedent, a unui bărbat de douăzeci şi patru de ani în funcţia de curule aedile.

Ulterior, Scipio negase că ar fi avut vreo implicare în manifestaţia neaşteptată care dusese la alegerea lui.

— Dacă toată Roma vrea să mă facă edil, spusese el, înseamnă că am vârsta necesară!

Surprins sau nu de alegerea lui, acesta părea pregătit să accepte funcţia. Chiar în ziua în care a fost numit edil, a făcut public un plan detaliat pentru organizarea celor mai spectaculoase Jocuri Romane de până atunci.

— Oraşul are nevoie de o festivitate, declară el, un mijloc de a uita lunile şi anii de griji necontenite. Să facem în aşa fel încât anul acesta jocurile să nu fie doar o îndatorire patriotică, ci şi o adevărată încântare!

Câţiva nemulţumiţi se plânseră că legile privind alegerile, pe care Roma le respectase secole de-a rândul, fuseseră încălcate pentru a răsplăti un tânăr încrezut şi că tăgăduirile categorice ale lui Scipio că ar fi avut vreun rol în influenţarea alegerilor dovedeau că este prefăcut şi viclean. Ei bine, se gândi Kaeso, care politician nu este? Şi cine ar merita mai mult să facă legile să se încline de partea sa, dacă nu tânărul erou de la Ticinus şi Cannae? Kaeso era uluit de hotărârea şi ambiţia prietenului său, dar nu şi de popularitatea lui uriaşă. După părerea lui, nimeni nu merita iubirea poporului roman mai mult decât Scipio.

Pentru programul de teatru, Scipio ceru, după cum era de aşteptat, o comedie de la compania lui Kaeso. După ce se sfătui cu Plautus, Kaeso sugeră Soldatul fanfaron.

Era o alegere îndrăzneaţă. În urma tragediei de la Cannae, Gracchus anulase montarea, temându-se că reprezentarea unui soldat orgolios şi afemeiat o să fie considerată o satiră de prost gust la adresa generalilor romani înfrânţi. Dar acum, odată cu introducerea unor jocuri de cuvinte noi şi a unor aluzii susţinute de costume – oare ochiul acoperit cu o bucată de pânză ar fi prea evident? — personajul Soldatului fanfaron putea fi văzut ca o parodie la adresa celui mai înfumurat soldat dintre toţi – Hannibal. Până atunci, frica romanilor de

cartaginezi fusese prea mare pentru a tolera satira, dar, în anii care trecuseră de la înfrângerea de la Cannae, Hannibal se dovedise nehotărât şi făcuse din ce în ce mai multe greşeli. Romanii încă îl detestau şi îl dispreţuiau; erau oare pregătiţi să râdă de el?

Când Scipio se duse acasă la Kaeso după un exemplar al piesei, Kaeso se aştepta să-l ia şi să-l citească în voie. În schimb, Scipio începu să-l citească pe loc. Kaeso îl lăsă singur în camera de studiu şi plecă să se plimbe prin grădină. Apoi îl auzi pe Scipio râzând, în ora care urmă, râsul continuă aproape fără oprire. În cele din urmă, Scipio ieşi în grădină, strângând într-o mână pergamentul şi ştergându-şi o lacrimă de râs cu cealaltă. Avea un zâmbet maliţios şi arăta la fel de lipsit de griji ca un băiat care nu-şi îmbrăcase încă prima togă.

— Plin de haz! încântător! O adevărată desfătare! Îndrăgostiţii se găsesc unul pe celălalt, iar Soldatul fanfaron îşi primeşte pedeapsa binemeritată – o biciuire zdravănă chiar acolo, pe scenă! Dac-ar păţi aşa toţi desfrânaţii, desfrânarea ar pieri – într-adevăr! E piesa perfectă pentru această ocazie. Pe Hercules, chiar aveam nevoie să râd aşa – la fel şi poporul Romei! O să le placă şi o să mă iubească pentru că le-am oferit-o! îl bătu pe Kaeso pe piept cu pergamentul. Eşti un tip ingenios, Kaeso Fabius Dorso.

Kaeso lăsă ochii în jos.

— Plautus e cel ingenios.

— Fără-ndoială. Dar dacă n-ai fi tu să finanţezi compania, scriitorul dramatic n-ar avea nici o scenă, iar fără scenă, toate frazele lui spirituale n-ar fi decât vorbe în vânt. Nu te subaprecia, Kaeso. Ştii să recunoşti talentul, la fel cum un general ştie să recunoască vitejia. Eşti o cunoştinţă preţioasă. Piesa îi provocase lui Scipio o veselie atât de mare, încât îl ciufuli pe Kaeso, apoi îl lovi jucăuş peste fund, cu pergamentul.

Kaeso roşi atât de puternic, încât Scipio se retrase şi clipi uimit, apoi îl bătu din nou pe fund şi râse zgomotos. Kaeso îşi trase răsuflarea, apoi începu şi el să râdă. Râse de el, de absurditatea lumii, de vanitatea ridicolă a Soldatului fanfaron. Râse până când începură să îl doară şalele şi să îi curgă lacrimi din ochi. Nu mai râsese aşa de foarte mult timp.

***

Splendoarea Jocurilor Romane din anul acela a întrecut tot ce văzuse Roma până atunci. Ritualurile sacre din vârful Capitoliului au fost săvârşite într-o atmosferă de bună dispoziţie şi optimism; oamenii zâmbeau în timp ce rosteau cuvintele antice care îi consacrau festivităţile din zilele următoare lui Jupiter, regele zeilor. Procesiunea către Circus Maximus a fost o festivitate plină de

veselie, în care au defilat cu mândrie călăreţi în veşminte strălucitoare, boxeri sumar îmbrăcaţi şi dansatori care au rotit lăncile în ritmul cântecelor de flaut, lire şi tamburine. Mimi cu măşti alergau prin mulţime, ciupind fetele şi femeile de fund şi provocând hohote de râs. Cădelniţe în formă de cap de cerber au fost agăţate în vârful unor prăjini, înmiresmând aerul cu nori de tămâie.

În apropiere de Circus Maximus, mirosul cădelniţelor era înlocuit de cel al cărnii fripte în aer liber, de mireasma pâinii proaspăt scoase din cuptor, mirosul pătrunzător al saramurii de peşte şi aroma delicată a măslinelor sărate în ulei. Niciun edil nu mai hrănise vreodată poporul Romei atât de bine sau atât de copios. Exista atât de multă mâncare, în atât de multe locuri, încât nimeni nu era nevoit să stea la coadă şi toată lumea putea să se întoarcă pentru încă o porţie de câte ori voia. Festinul lui Jupiter avea să ţină toată ziua şi să continue şi a doua zi. Timp de două zile, toată lumea era bogată, având tot timpul stomacul plin, petrecându-şi timpul după bunul plac, aducându-i slavă lui Jupiter.

În toiul festinului, un tânăr cu chip plăcut şi voce puternică – unul dintre actorii-ucenici ai lui Plautus – se urcă pe o cutie şi se adresă mulţimii.

— Cetăţeni! Nu vă mai îndopaţi o oră şi veniţi să vedeţi Soldatul fanfaron! E o comedie nouă scrisă de Plautus – aşa e, autorul dramatic cu picior plat din Umbria, cel care vă face să râdeţi cu lacrimi! Veniţi să-l vedeţi pe Soldatul fanfaron, Pyrgopolynices, cum se dă pe lângă concubina sa, fermecătoarea Philocomasium!

Mulţimea începu să râdă, auzind cum se chinuie băiatul să pronunţe caraghioasele nume greceşti.

— Veniţi, cetăţeni, să-l vedeţi pe deznădăjduitul Pleusicles, un tânăr îndrăgostit fără speranţă, care face tot ce-i stă în putinţă s-o salveze pe concubina soldatului! Veniţi să-l vedeţi pe bătrânul şi mâniosul Periplectomenus… Băiatul ridică din sprâncene şi îşi duse un deget la buze. Şi, orice-aţi face, nu-i spuneţi lui Periplectomenus despre pasajul secret care leagă casa lui de cea a soldatului, pentru că veţi strica planul! Veniţi să-i vedeţi pe sclavii vicleni Palaestrio, Sceledrus şi Lurcio, care ştiu întotdeauna mai mult decât lasă să se înţeleagă!

Băiatul sări de pe cutie, scoase un fluier şi începu să cânte o arie veselă, în timp ce-i conducea pe spectatori în Circus Maximus. Kaeso stătea sub scenă, nu departe de trapă – Plautus se gândise la o mulţime de moduri ingenioase de a o folosi în timpul jocului – şi se uita printr-o gaură cum se umplu tribunele. Scipio sosi printre primii, ocupându-şi locul în secţiunea rezervată pentru demnitari împreună cu o suită de prieteni şi colegi. Era o zi plăcută, cu cer senin. Festinul îi

bine dispusese pe spectatori, aşa că erau pregătiţi să se amuze. Însă, având burţile pline şi fiind toropiţi de căldură, exista pericolul să adoarmă.

Dar se dovedi că se îngrijorase degeaba. Orice spectator care ar fi aţipit chiar şi pentru o clipă ar fi fost trezit de hohotele de râs din jurul lui. Actorii îşi jucară rolurile spectaculos. Kaeso nu-i văzuse niciodată interpretând replicile lui Plautus cu atâta energie în timpul repetiţiilor; râsul spectatorilor îi încuraja să dea ce au mai bun. În ziua aceea, Kaeso văzu dovada vie a unei convingeri pe care Plautus i-o dezvăluise cândva, după mai multe pahare de vin:

— Când devine comedia sublimă? Când dramaturgul, actorii şi spectatorii se implică în mod egal, lucrând împreună în armonie, pentru încântarea zeilor cu muzica râsetelor omeneşti. Când oamenii râd, şi zeii râd, iar, pentru scurt timp, lumea asta tristă devine nu doar suportabilă, ci de-a dreptul frumoasă.

Sfârşitul spectacolului a fost încununat de aplauze furtunoase. Spectatorii i-au ovaţionat pe actori, îndeosebi pe cel care jucase rolul lăudărosului Pyrgopolynices. Plautus a urcat pe scenă să facă mai multe plecăciuni. Apoi, Scipio, râzând şi luat prin surprindere, a fost ridicat pe umerii tovarăşilor săi, pentru a primi recunoştinţa mulţimii.

Kaeso rămase sub scenă, studiind spectatorii prin gaura lui de observaţie. În momentul acela îşi dorea foarte mult să fie lângă Scipio, dar, într-o asemenea mulţime, i-ar fi fost imposibil să se apropie de el. Între timp, Scipio trimise un tânăr sclav care, agil, îşi făcu loc printre oameni şi ajunse sub scenă.

Îl găsi pe Kaeso şi îşi trase răsuflarea.

— Stăpânul meu, Publius Cornelius Scipio, m-a trimis să vă spun că şi-ar dori să vă felicite personal, dar are treburi care nu suportă amânare şi trebuie să plece de îndată. A adăugat că se va simţi onorat dacă veţi veni peste trei zile la cină, după ce se vor termina Jocurile.

— Bineînţeles, răspunse Kaeso. Vom veni. Plautus va fi încântat.

Sclavul zâmbi şi clătină din cap.

— Stăpânul meu vă roagă să veniţi singur. Spune că îl va ospăta pe autorul dramatic în altă seară, dar, după ce se termină Jocurile, îşi doreşte o cină liniştită, în tovărăşia unui prieten vechi.

Nici o forţă de pe pământ nu l-ar fi putut opri pe Kaeso să-l vadă pe Scipio în noaptea stabilită.

***

— Câtă agitaţie! Mi-aş dori doar să fi fost şi tata aici, să fi văzut toate astea. Scipio se uită în pahar şi agită vinul. Lui Kaeso i se părea că prietenul său băuse foarte puţin în seara aceea. Poate că reuşita Jocurilor i se urcase un pic la cap.

— Tatăl tău e acolo unde Roma are cea mai mare nevoie de el, cu unchiul tău, conducând legiunile din Spania, îl linişti Kaeso. Ai mai primit veşti de la ei în ultima vreme?

Scipio se încruntă.

— Ultima scrisoare de la tata a sosit acum aproape două luni, iar de la unchiul Gnaeus, la câteva zile după aceea. Niciun cuvânt de-atunci. Absolut nici o veste din Spania. Doar o tăcere îndelungată.

Kaeso ridică din umeri.

— Scrisorile se mai pierd pe drum. Tatăl şi unchiul tău sunt nişte oameni atât de ocupaţi, încât chiar mă mir că mai au timp să-ţi scrie. Spaniei i se spune cuibul cu vipere pentru că a fost baza militară a lui Hannibal la început, nu? Toată lumea zice că în acest război nu există un câmp de luptă mai important decât cel din Spania.

— Sau mai aprig. Sunt acolo de ani buni, încercând să-i alunge pe cartaginezi. După spusele tatălui meu, dacă există un om care să ne urască mai mult decât Hannibal, acela e fratele lui, Hasdrubal, comandantul cartaginezilor din Spania.

Kaeso încuviinţă cu o mişcare a capului, neştiind ce să spună. Ar mai fi dorit nişte vin, dar nu era politicos să bea mai mult decât gazda. Paharul plin al lui Scipio părea doar o oglindă întunecată, în care să-şi aţintească privirea.

— În ultima scrisoare, tata se plângea de laşitatea localnicilor. Aliaţii celtiberi au părăsit tabăra romană peste noapte. Au pretins că o adunare tribală are nevoie de ei în celălalt capăt al peninsulei, dar era limpede că fugeau pentru că auziseră că o armată de suessitani din Gallia va veni în sprijinul cartaginezilor. Scipio oftă. Tata se simţea deja depăşit numeric de cartaginezi şi de numizi. De necrezut ce cavalerie pot aduna ticăloşii ăia africani – după cum am aflat, spre regretul nostru, la Cannae! Numizii s-au născut parcă pe cai. Tata spune că au un conducător foarte puternic în Spania, un prinţ tânăr şi cutezător, pe nume Masinissa, de-abia ieşit din copilărie, dar foarte sigur pe el. Masinissa îl îngrijorează acum, chiar mai mult decât Hasdrubal. Scipio oftă din nou.

— Poate că Masinissa a fost adevăratul model care a inspirat Soldatul fanfaron, spuse Kaeso. Spre uşurarea lui, Scipio râse.

— Ce încântare a fost piesa! Serios, Kaeso, actorii tăi s-au întrecut pe ei înşişi. M-au făcut foarte mândru. M-am uitat la toate celelalte comedii, dar niciuna nu m-a făcut să râd măcar pe jumătate la fel de mult ca a ta.

— Plautus ar trebui să primească laudele. Dar o să le accept, cu recunoştinţă, în numele lui. În cinstea lui Plautus! spuse şi ridică paharul. Scipio îi urmă exemplul, iar Kaeso fu fericit să-l vadă golindu-şi cupa.

Vinul păru să-şi facă efectul aproape pe loc. Poate că, fiind în mod obişnuit atât de cumpătat, vinul i se urca mai repede la cap decât unui băutor mai experimentat precum Kaeso.

— O piesă nemaipomenită, spuse el visător. Iar întrecerile de atletism au fost la fel de spectaculoase: carele de luptă, boxul, alergările, aruncarea suliţei, toate au fost minunate. Mi-a plăcut îndeosebi demonstraţia de lupte greceşti, deşi atleții nu erau complet dezbrăcaţi, cum le place grecilor. Zâmbi răutăcios. Poate că şi ţie ţi-ar fi plăcut aşa, Kaeso?

Acesta se bâlbâi o clipă, dar Scipio nu părea să aştepte un răspuns. Era încântat să vorbească despre Jocuri.

— Ce părere ai avut de Festinul lui Jupiter?

— A fost cel mai frumos festin public din câte-mi pot aminti. Mi s-a părut foarte drăguţ că toţi participanţii au primit vase cu ulei de măsline. Iar meniul de a doua zi a fost chiar mai bun decât cel din prima zi.

— Aşa ţi s-a părut, nu? Friptură de pasăre şi de porc, frigărui cu ceapă şi năut cu sos de peşte. Nu-i aşa că-ţi place sosul de peşte? Mă refer la ăla bun, nici prea dulce, nici prea sărat – nu la sosul ăla ieftin care se vinde în Subura, ci la ăla care e bine fermentat, atât de iute, că-ţi ia gura foc. Pun pariu că majoritatea oamenilor care au luat parte anul ăsta la Festinul lui Jupiter nu gustaseră niciodată un sos de peşte la fel de bun ca cel pe care li l-am oferit eu. Când se vor gândi la cel mai bun sos de peşte pe care l-au mâncat vreodată, se vor gândi la mine.

— Şi te vor vota?

— Exact! Scipio chicoti ca un băieţel şi îşi dădu pe spate coama de păr castaniu.

Kaeso clipi şi se gândi ce să spună.

— Cred că Jocurile te-au costat o avere.

— Ai dreptate. Tata mi-a dat cea mai mare parte a banilor, dar n-au fost nici pe departe de-ajuns. Nici nu-ţi poţi închipui toate cheltuielile! A fost ca organizarea unei campanii militare – planificare, aprovizionare, transport. Mă tem c-am fost nevoit să mă împrumut puţin.

— Scipio! Acum mă simt vinovat c-am cerut plata pentru care am căzut de acord.

— Prostii! Orice politician se îndatorează ca să finanţeze spectacole publice pentru alegători. Pentru asta există cămătarii. Ştii, cred c-o să mai torn puţin din vinul ăsta foarte bun. La urma urmei, l-am plătit din bugetul Jocurilor!

Scipio umplu două cupe.

— Să închinăm în cinstea prieteniei noastre!

— Pentru prietenia noastră! murmură Kaeso şi dădură amândoi paharele peste cap.

Ochii lui Scipio scânteiară în lumina lămpii.

— Prietenia noastră înseamnă mult pentru mine, Kaeso. Eşti aşa diferit de majoritatea oamenilor cu care mă asociez zilele astea! Sunt mânaţi de ambiţie, încercând tot timpul să iasă în faţă, preocupaţi doar de războaie şi politică. Vieţile lor nu cunosc altă dimensiune – nu există nimic altceva în afară de Scara Onorurilor. Căsătoriile lor se fac cu un scop precis, la fel şi prieteniile. Acelaşi lucru e valabil şi în educaţie – învaţă pe dinafară câteva pasaje, ca să poată strecura din când în când câte un citat în conversaţie, dar nu ştiu să aprecieze o operă frumoasă sau nişte idei măreţe. Nu ştiu să deosebească operele lui Ennius de Iliada! Nici măcar slăvirea zeilor nu înseamnă prea mult pentru ei, în afara rolului pe care-l joacă în avansarea pe scara ierarhică.

Scoase un oftat.

— Presupun că aşa merge lumea, dar noi doi ştim că viaţa înseamnă mai mult decât goana după bogăţie şi onoare, înăuntrul nostru există o scânteie unică de viaţă, care e diferită de orice altceva, un fel de flacără tainică care trebuie preţuită şi îngrijită, aşa cum vestalele îngrijesc flacăra sacră. Uneori, mi-e greu să-mi amintesc. Uneori te invidiez că stai departe de Scara Onorurilor.

Kaeso râse cu neîncredere.

— Cred că glumeşti, Scipio. Se uită cu atenţie la prietenul său, admirându-i frumuseţea. Conştient fiind de câte realizase Scipio şi de cât de adorat era de cei din jurul lui, lui Kaeso îi era greu să-şi imagineze că Scipio ar fi putut invidia pe cineva.

Chipul lui Scipio deveni grav. Îi luă mâna lui Kaeso şi se uită în ochii lui.

— Nu, Kaeso, nu glumesc. Prietenia ta e diferită de oricare alta. Înseamnă enorm pentru mine. Tu însemni enorm pentru mine.

Kaeso se uită la mâna care rămăsese peste a lui. Dacă ar fi îndrăznit să-şi mişte arătătorul, ar fi atins arătătorul lui Scipio, un gest inconfundabil de intimitate.

— Cred că e din cauza vinului, murmură el.

— Poate. Dar se spune că adevărul este în vin. Tu nu simţi acelaşi lucru în privinţa mea?

Inima lui Kaeso începu să bată nebuneşte. Se simţea ameţit şi avea gura uscată. Vinule, dă-mi puterea să spun adevărul! se gândi el. Dar va îndrăzni oare să spună cu glas tare ce simte pentru Scipio? Nu se temea că prietenul lui l-ar fi

luat în râs sau ar fi făcut ceva care să-l umilească, dar chiar şi cea mai mică urmă de milă sau dispreţ pe chipul lui Scipio ar fi fost devastatoare pentru el.

Deschise gura să vorbească. Ridică privirea, intenţionând să se uite în ochii lui Scipio, dar prietenul său îşi întorsese privirea spre un sclav care tocmai intrase în încăpere.

— Ce e, Daphnis?

— Un mesager, stăpâne. Spune că e urgent.

Scipio se încruntă.

— Probabil vreun negustor de la Jocuri, care vrea să-şi primească banii.

— Nu, stăpâne. E un centurion. Are un mesaj din partea unchiului vostru din Spania.

Scipio îşi retrase mâna din a lui Kaeso. Se ridică şi răsuflă adânc. Aburii vinului se risipiră pe loc.

— Condu-l înăuntru.

Centurionul avea o expresie sumbră. Îi întinse lui Scipio o tăbliţă de ceară, de tipul celor folosite pentru scrierea şi rescrierea unor mesaje scurte. Acesta o privi o clipă, apoi clătină din cap.

— Nu, citeşte-mi-o cu glas tare.

Centurionul se împotrivi.

— Sunteţi sigur, edile?

— Citeşte-o!

Centurionul desfăcu legătura şi deschise tăbliţa, uitându-se îndelung la literele mici şi neciteţe scrise pe ceară, apoi îşi drese glasul.

— Nepotului meu, Publius. Am veşti tragice pentru tine. Tatăl tău, iubitul meu frate… Soldatul ezită îndelung, apoi ridică bărbia cu hotărâre şi continuă. Tatăl tău, iubitul meu frate, a murit. A plecat să-i oprească pe suessitani, înainte ca aceştia să le vină în ajutor cartaginezilor şi numizilor, şi s-a întâlnit pe neaşteptate cu toţi cei trei duşmani, unul după altul. A fost înconjurat. În toiul luptei – luptând, reorganizându-şi oamenii, intervenind acolo unde lupta era mai grea – a fost străpuns de o lance în partea dreaptă.

Scipio scoase un ţipăt şi îşi duse pumnul la gură. După o clipă, îi făcu semn centurionului să continue.

— A căzut de pe cal. Romanii şi-au pierdut curajul şi au luat-o la fugă, dar era imposibil să străpungă rândurile cavaleriei numizilor. Singurii supravieţuitori au fost cei care au reuşit să rămână în viaţă până la căderea nopţii, când întunericul a pus capăt luptei şi le-a permis să scape de duşman. Nepoate, jelesc împreună cu tine pierderea suferită, dar acum nu mai pot să scriu. Moartea eroică a tatălui tău

i-a făcut pe Hasdrubal şi pe Messinia mai cutezători ca niciodată. Aliaţii noştri spanioli s-au împrăştiat. Situaţia e deznădăjduită. Jupiter, fii scutul meu! Marte, fii sabia mea! Rămas-bun, nepoate! Unchiul tău, Gnaeus.

După ce termină, centurionul îi întinse din nou tăbliţa lui Scipio, care o luă, dar părea incapabil să o privească. O puse deoparte şi întrebă cu voce spartă:

— Asta-i tot ce-a trimis unchiul meu? N-a trimis niciun obiect care să-mi amintească de tatăl meu? O bucată din armura lui? Un suvenir?

— Unchiul tău…

— Ce-i cu el? Vorbeşte!

— Şi unchiul tău e mort, edile. Din cauza furtunilor, a trebuit s-aştept multe zile până să prind un loc pe-o corabie din Spania. Tocmai când mă îmbarcam, a sosit alt mesager. Aducea veşti despre lupta în care a pierit Gnaeus Cornelius Scipio. Inamicul i-a asediat tabăra şi a trecut de metereze. Gnaeus s-a refugiat într-un turn de observaţie, dar inamicii i-au dat foc turnului. Comandantul şi oamenii lui au ieşit şi au murit luptând. Nu cunosc alte detalii, dar sunt sigur că a murit la fel de eroic ca fratele lui.

Scipio privea încremenit flacăra pâlpâitoare a lămpii care lumina încăperea. Vocea lui era ciudat de rece.

— Tatăl meu… unchiul meu… morţi amândoi?

— Da, edile.

— Imposibil!

— Te asigur, edile, că…

— Dar cine conduce legiunile din Spania?

— Nu… nu sunt sigur, edile.

Scipio rămase mult timp cu privirea aţintită asupra flăcării. Centurionul, obişnuit să aştepte ordine, rămase tăcut şi nemişcat. Kaeso nici nu îndrăznea să se uite la prietenul său, temându-se să-i vadă suferinţa. Dar Scipio, cu părul său lung şi trăsăturile frumoase, părea o statuie a lui Alexandru. Se uita la flacără împietrit, cu o privire în care nu se citea nimic.

În cele din urmă, se ridică, cercetându-şi pe rând mâinile şi picioarele, cu o expresie nedumerită, de parcă ar fi uitat cine este şi ar fi avut nevoie să se descopere. Apoi se îndreptă cu pas hotărât spre ieşire.

Kaeso îl urmă.

— Scipio, unde te duci?

— Unde mă cheamă zeii, răspunse el fără nici o altă explicaţie. Ajuns în vestibul, se opri să se uite la busturile de ceară ale strămoşilor lui. Apoi deschise

uşa şi ieşi din casă aşa cum era îmbrăcat, într-o tunică subţire şi în papuci de casă.

Traversă neabătut străzile întunecate şi pustii, coborând către Forum, apoi o apucă pe drumul care ducea în vârful Capitoliului. Kaeso îl urmă de la distanţă. Citise în poeme şi în piese despre oameni posedaţi de zei, dar nu văzuse niciodată cu ochii lui. Oare Scipio era posedat de un zeu? Reacţia lui la aflarea îngrozitoarelor veşti părea atât de ciudată, iar mişcările lui erau atât de sigure, încât lui Kaeso nu-i venea să creadă că Scipio ştie ce face.

Ajuns în vârful Capitoliului, Scipio intră în Templul lui Jupiter. Kaeso se opri la baza treptelor. I se părea nelalocul lui să-l urmeze înăuntru.

Aşteptă. Peisajul învăluit în întuneric i se părea neobişnuit şi cam înfiorător. Zona sacră de temple şi statui înalte era foarte tăcută, de parcă înşişi zeii dormeau.

Dar nu pentru mult timp. Un pâlpâit de torţe îi atrase atenţia. Se apropia un grup de magistraţi şi de preoţi, în frunte cu Pontifex Maximus.

Preotul înclină capul în semn de recunoaştere.

— Tu eşti vărul mai tânăr al lui Maximus.

— Da. Kaeso Fabius Dorso.

— Ai auzit vestea? O tragedie! Cea mai cruntă înfrângere de după Cannae!

— Am auzit veştile chiar în prezenţa edilului, răspunse Kaeso liniştit. L-am urmat până aici.

— Tânărul Scipio e în templu?

— L-a chemat Jupiter.

— L-a chemat?

— Asta a spus Scipio.

Pontifex Maximus se uită neîncrezător la uşile deschise ale templului. El şi ceilalţi hotărâră să aştepte lângă trepte, asemenea lui Kaeso. În curând li se alăturară şi alţii, pentru că vestea tragediei se răspândise cu iuţeala fulgerului prin oraş, la fel ca şi cea despre veghea solitară a lui Scipio în templu. Încetul cu încetul, se adunase o mulţime numeroasă. Din toate părţile se auzeau tânguiri slabe şi strigăte îndurerate. Lumina atât de multor torţe făcu din noapte zi. Dacă zeii dormiseră până atunci, se gândi Kaeso, acum cu siguranţă se deşteptaseră.

În cele din urmă, Scipio ieşi din templu. Oamenii îi strigară numele, precum şi pe cele ale tatălui şi unchiului său, apoi îi înălţară rugi lui Jupiter ca să-i apere şi să-i salveze. Mulţi dintre cei adunaţi în faţa edificiului credeau că Scipio vorbise cu zeul şi îi aşteptau mesajul.

Scipio rămase atât de mult timp pe veranda templului, nemişcat şi abia părând să observe mulţimea, încât Kaeso se temu că prietenul lui îşi pierduse minţile.

Dintr-odată, Scipio făcu câţiva paşi în faţă, ridică mâinile şi strigă:

— Cetăţeni! Faceţi linişte! Nu auziţi vocea lui Jupiter? Tăceţi!

Mulţimea tăcu. Toate privirile erau aţintite asupra lui Scipio. Acesta înclină capul şi privi mulţimea cu o expresie uluită. În cele din urmă, de parcă ar fi descifrat o enigmă, ridică din sprâncene şi încuviinţă printr-o mişcare a capului.

— Nu, niciunul dintre voi nu poate auzi ce aud eu – dar mă puteţi auzi pe mine, aşa că ascultaţi ce am de spus. Cetăţeni! Acum mult timp, i-am salvat viaţa tatălui meu, în lupta de la râul Ticinus. Dar când furia inamicilor noştri l-a înconjurat în Spania, eu n-am fost acolo şi n-am putut să-l salvez. Când şi-au întors mânia asupra fratelui lui, Gnaeus, tata n-a fost acolo să-i sară-n ajutor şi nici eu n-am fost. Tatăl meu e mort. Unchiul meu e mort. Legiunile din Spania sunt împrăştiate şi au rămas fără conducători. Roma e lipsită de apărare împotriva duşmanilor noştri din vest. Dacă Hasdrubal ar veni să i se alăture fratelui său în Italia… dacă l-ar aduce cu el pe căţelandrul numid Masinissa… ce s-ar alege de Roma?

Din mulţime se ridicară strigăte de spaimă.

— Asta nu trebuie să se întâmple niciodată! strigă Scipio. Trebuie să-nchidem rana sângerândă din Spania. Hasdrubal şi Masinissa trebuie să fie alungaţi. Suessitanii trebuie să fie pedepsiţi. În noaptea asta, înaintea voastră, pe treptele lăcaşului zeului, voi face jurământul pe care mi-l cere Jupiter. Jur să-i iau locul tatălui meu – dacă poporul Romei mă va considera vrednic să primesc comanda. Jur să-i răzbun moartea. Jur să-i alung pe ucigaşii lui din Spania, iar după ce această sarcină va fi îndeplinită, jur să-l alung din Italia pe monstrul cu un singur ochi şi pe toate corciturile şi mercenarii aflaţi sub comanda lui, până la ultimul. Vom porni la război împotriva Cartaginei. Îi vom face să regrete că au îndrăznit vreodată să provoace Roma.

S-ar putea să fie nevoie de mulţi ani; s-ar putea să fie nevoie de toate zilele care mi-au mai rămas de trăit – dar când voi sfârşi, Cartagina nu va mai reprezenta niciodată un pericol pentru noi. Fac acest jurământ faţă de voi şi faţă de Jupiter, cel mai mare dintre zei. Pe Jupiter îl rog să-mi dea putere. Pe voi vă rog să-mi daţi locul pe care l-a avut tatăl meu.

Mulţimea reacţionă. Vaietele şi plânsetele se transformară în strigăte de bucurie. Oamenii începură să scandeze:

— Trimiteţi fiul în Spania! Trimiteţi fiul în Spania! Trimiteţi fiul în Spania!

Kaeso privi chipurile magistraţilor şi preoţilor din faţa mulţimii. Aceştia nu se alăturară scandărilor, dar nici nu îndrăzniră să le oprească. Cei mai înţelepţi ar fi susţinut că Scipio era mult prea tânăr şi prea lipsit de experienţă pentru a fi învestit cu o asemenea autoritate, aşa cum fusese prea tânăr pentru funcţia de edil. Dar îi ceruse comanda legiunilor din Spania direct poporului şi cine ar fi îndrăznit să se pună de-a curmezişul?

Kaeso lăsă capul în jos, mirându-se de propria lui îndrăzneală. Cum de i-a trecut prin cap, fie şi numai o clipă, că ar putea pretinde dragostea unui om pe care îl iubesc atât de mulţi? Fie că era sortit triumfului, fie că era sortit înfrângerii, Scipio pornise pe un drum pe care Kaeso nu putea spera să-l urmeze.

***

— Cum m-am simţit eu azi, aşa s-au simţit probabil oamenii în prezenţa lui Alexandru cel Mare, zise Kaeso.

Plautus îi aruncă o privire sarcastică.

— Adică îndrăgostit nebuneşte?

Kaeso zâmbi strâmb.

— Ce idee absurdă! Chiar şi în atmosfera lipsită de inhibiţii a casei dramaturgului, se simţea stânjenit să vorbească despre sentimentele lui faţă de Scipio.

— E chiar atât de absurd? întrebă Plautus. Toţi oamenii lui Alexandru erau îndrăgostiţi de el şi de ce n-ar fi fost? Se spune că nu a existat niciodată un bărbat mai frumos sau mai plin de avânt – avea un foc divin, o scânteie de la zei. Iar Alexandru i-a întors iubirea cel puţin unuia dintre ei, tovarăşul lui până la moarte, Hephaestion. Se spune că a înnebunit de durere după moartea lui Hephaestion şi s-a grăbit să i se alăture în ţinutul lui Hades. Cine spune că tu n-ai putea fi pentru Scipio ceea ce a fost Hephaestion pentru Alexandru?

— Nu fi caraghios! în primul rând, Hephaestion îl egala pe Alexandru ca atlet şi ca războinic. Pe lângă asta, grecii sunt greci, iar romanii sunt romani.

Plautus dădu din cap.

— Oamenii sunt la fel peste tot. De aceea comedia e universală. Slavă zeilor pentru asta! Râsul e tot râs, indiferent dacă eşti în Corint sau Corsica – sau chiar în Cartagina. Oricui îi place să râdă, să mănânce, să se înmulţească şi să doarmă bine – de obicei în ordinea asta.

Kaeso dădu din umeri şi sorbi o gură de vin.

Plautus zâmbi atotcunoscător.

— Scânteie divină sau nu, prietenul tău Scipio nu şi-a onorat toate obligaţiile sociale. Nu spuneai că vrea să mă invite la cină pentru a sărbători succesul nostru

comun? A trecut aproape o lună de la Jocurile Romane, iar eu încă mai aştept invitaţia la cină.

— Cred că glumeşti, Plautus. Ai idee cât de ocupat este Scipio cu pregătirile pentru preluarea comenzii legiunilor din Spania? N-are timp de oaspeţi! Cred c-am fost ultima persoană cu care a luat masa de plăcere.

— În acest caz, ar trebui să te consideri norocos şi onorat.

— Mă consider. Îmi imaginez că va trece mult timp până când Scipio va zâmbi din nou aşa cum a zâmbit în noaptea aceea – relaxat, mulţumit şi aproape fără griji. Acum greutatea destinului apasă pe umerii lui.

Plautus încuviinţă.

— Şi-a asumat o misiune dificilă, care îi va aduce ori victoria, ori înfrângerea.

— Vom vedea cu timpul, murmură Kaeso. Îl rugă în tăcere pe Jupiter să aibă grijă de prietenul lui.

Anul 201 î.H.

Unsprezece ani mai târziu, Scipio îndeplinise jurămintele făcute lui Jupiter, spiritelor tatălui şi unchiului său şi poporului Romei.

După victorii decisive în Spania, mută câmpul de luptă în Africa, ameninţând Cartagina, în pofida obiecţiilor înverşunate ale lui Fabius Maximus, care susţinea că era preferabil ca Hannibal să fie înfrânt definitiv în Italia, în loc să fie ademenit în afara ei, şi care îi avertiză pe senatori cu privire la pericolele şi complicaţiile unei campanii africane. Dar strategia lui Scipio avu un succes răsunător. Cuprinşi de panică, cartaginezii îl chemară pe Hannibal din Italia să le apere oraşul. Vecinii ei o trădară, aşa cum făcuseră, cu ani în urmă, mulţi dintre aliaţii invidioşi ai Romei. Scipio se folosi de acest avantaj. Războiul îndelungat dintre romani şi cartaginezi atinse punctul culminant în bătălia de la Zama, oraş aflat la circa o sută şaizeci de kilometri de Cartagina.

Înainte de luptă, făcând o ultimă încercare de a ajunge la masa negocierilor, Hannibal ceru să vorbească cu Scipio, iar cei doi se întâlniră faţă în faţă în cortul lui Scipio. Urmă o tăcere îndelungată, în care fiecare se simţi copleşit de ura şi admiraţia faţă de celălalt. Hannibal vorbi primul, cerând pacea în pofida gustului amar pe care i-l provoca acel cuvânt. Oferi condiţii avantajoase pentru Roma, dar degeaba. Scipio dorea o victorie, nu o înţelegere. Nimic altceva nu ar fi satisfăcut jurământul pe care i-l făcuse lui Jupiter.

Hannibal încercă o ultimă rugăminte.

— Erai copil când am început războiul împotriva Romei. Între timp, tu ai crescut, iar eu am îmbătrânit. Soarele tău abia răsare. Al meu apune. Odată cu vârsta a venit oboseala, dar şi înţelepciunea. Ascultă-mă, Scipio: cu cât e mai răsunător triumful unui om, cu atât mai puţin poţi spera c-o să dureze. Fortuna se poate întoarce împotriva unui om într-o clipită. Crezi că deţii superioritatea în acest război, dar când vor începe vărsarea de sânge şi nebunia, nimic nu va mai conta. Eşti dispus să mizezi atâţia ani de război şi atâta sânge vărsat pe rezultatul unei singure ore de luptă?

Scipio rămase neînduplecat. Îi aminti lui Hannibal că Roma îi făcuse de multe ori propuneri de pace Cartaginei, iar aceasta refuzase întotdeauna să le asculte. Era prea târziu pentru negocieri. Cât despre Fortuna, Scipio îi cunoştea foarte bine capriciile. Ea îi răpise fiinţele cele mai dragi din viaţa lui, dar îi oferise şi şansa de a se răzbuna.

Lui Hannibal i se permise să se întoarcă teafăr în tabăra cartagineză.

A doua zi, cei mai faimoşi generali din lume, în fruntea celor mai puternice armate, au început bătălia. Lupta încrâncenată a fost un adevărat test de rezistenţă pentru ambele tabere. Scipio se rugase să-i pună pe fugă; reuşi să obţină o victorie la limită, dar era totuşi o victorie. Înfrânt, istovit, părăsit de Fortuna, Hannibal fugi înapoi în Cartagina.

Condiţiile romanilor au fost foarte dure. Deposedată de navele de război şi de proviziile militare şi obligată să plătească reparaţii uriaşe, Cartagina a devenit puţin mai mult decât un stat vasal al Romei. Războiul care făcuse ravagii în toată Mediterana timp de şaptesprezece ani ajunsese la final, iar Roma deveni mai puternică ca niciodată, o putere care ar fi putut concura cu legendarii egipteni sau perşi, la apogeul imperiilor lor. Supravieţuitorii care luptaseră şi câştigaseră războiul se puteau considera pe bună dreptate cea mai nobilă generaţie din istoria Romei, iar cel mai nobil dintre toţi era, fără îndoială, Publius Cornelius Scipio, care avea să fie supranumit Africanus – cuceritorul Africii.

***

— S-a tuns scurt! Când s-a întâmplat asta? Nu l-am văzut niciodată fără coama lui de păr lung castaniu, rosti Kaeso melancolic.

Se uita prin gaura de sub scenă la tribunele aglomerate din Circus Maximus, unde Scipio sosise, în sfârşit, să-şi ocupe locul de onoare. Mulţimea se ridică şi îl aclamă îndelung, strigând „Africanus! Africanus!“. În cele din urmă, spectatorii începură să se aşeze, iar Kaeso reuşi să-l vadă desluşit pe cel căruia îi erau destinate aclamaţiile.

— Eşti dezamăgit, şefule? îl întrebă Plautus, care inspecta pentru ultima oară trapa. Acea sarcină simplă îl făcea să gâfâie şi să pufăie; de-a lungul anilor, pe măsură ce devenise din ce în ce mai faimos, se îngrășase din ce în ce mai tare. Nu-i stă bine cu părul scurt?

— Dimpotrivă! îi stă foarte bine. Kaeso se uita puţin chiorâş. Vederea lui nu mai era la fel de bună ca înainte. Nu mai arată ca un băiat…

— Cred şi eu! Ar trebui să aibă pe puţin treizeci şi cinci de ani.

— Dar e mai chipeş ca niciodată. Nu mai seamănă aşa de tare cu Alexandru; poate mai degrabă cu Hercules. Aproape că era prea drăguţ, înţelegi? Acum arată atât de aspru, atât de…

— Pe Venus şi Marte, nu te mai agita atâta! râse Plautus. Nu e decât un om.

— Crezi? Ai văzut procesiunea triumfală?

— O parte din ea. A durat prea mult, aşa că n-am avut răbdare să stau s-o văd pe toată.

— Atâţia prizonieri, atâta pradă de război! Măreţia carului de luptă, splendoarea armurii! Toţi oamenii care-i strigau numele…

— Mă bucur că s-a hotărât să introducă şi o după-amiază de comedii printre festivităţi – deşi trebuie să recunosc că am fost un pic surprins când ne-a cerut să jucăm din nou Soldatul fanfaron.

— De ce n-ar fi vrut Soldatul fanfaron? îi aduce aminte de prima lui funcţie publică; oamenii vorbesc şi acum de Jocurile Romane din anul acela. Şi e un mod inteligent de-a le arăta oamenilor că nu se ia prea în serios. Spectatorii pot vedea piesa ca pe o parodie nevinovată despre cel mai iubit soldat al Romei, un om care şi-a câştigat dreptul de a se lăuda, invincibilul Scipio Africanus. Faptul că îi lasă să râdă pe seama lui îi va face să-l iubească şi mai mult.

— În timp ce tu, şefule, n-ai putea să-l iubeşti pe Scipio mai mult decât îl iubeşti deja.

Kaeso nu răspunse. Era cufundat în gânduri, meditând la succesul impresionant al lui Scipio. Propria lui viaţă i se părea cumplit de banală şi meschină prin comparaţie – o căsătorie liniştită, dar lipsită de iubire, o fiică de care nu se simţise niciodată prea apropiat, o suită nesfârşită de distracţii cu actori şi sclavi şi un trai la limita decenţei, cu banii câştigaţi de la compania de teatru şi de pe urma scribilor angajaţi să copieze cărţi greceşti, pe care le vindea elitei învăţate.

Plautus îl bătu pe umăr.

— Revino-ţi, şefule! Ai trăit în umbra lui Scipio toată viaţa. L-ai admirat, l-ai dorit, l-ai idolatrizat, l-ai invidiat – cred că de toate, cu excepţia urii.

— N-aş putea niciodată să-l urăsc!

— Aici te deosebeşti de restul cetăţenilor. Acum îl adoră – îl venerează ca pe un zeu – dar într-o bună zi se vor întoarce împotriva lui.

— Imposibil!

— Inevitabil. Oamenii sunt schimbători. Doar tu eşti devotat, ca un îngrijitor de sanctuar. Scipio ar trebui să te preţuiască mai mult! Te-a invitat măcar o dată la cină de când ne-am întâlnit să discutăm despre punerea în scenă a piesei?

— A fost foarte ocupat. Kaeso se încruntă. Apoi o mişcare neaşteptată îi atrase atenţia; unul dintre actori uitase prin ce parte trebuia să-şi facă intrarea în scenă şi folosea pasajul de sub scenă să treacă în partea cealaltă. Intrase de curând în companie şi era destul de tânăr; păreau să fie din ce în ce mai tineri, în fiecare an. Era, de asemenea, neobişnuit de frumos, cu părul lung şi umerii laţi. În trecere, îi aruncă un zâmbet lui Kaeso.

Plautus se uită peste umăr, apoi îl privi din nou pe Kaeso şi zâmbi.

— A, da, noul băiat din Massilia. Trecând peste tunsoarea lui Scipio, văd că nu ţi-ai pierdut de tot slăbiciunea pentru frumuseţile cu păr lung.

— Cred că nu, recunoscu Kaeso cu un zâmbet strâmb.

Pe scenă, piesa începuse. Tropăitul actorilor pe scânduri le răsuna puternic în urechi, dar nu la fel de tare ca primul hohot de râs al spectatorilor. În pofida gălăgiei, Kaeso era sigur că-l putea auzi clar pe Scipio râzând mai tare şi mai cu poftă decât toţi.

Anul 191 î.H.

— Se pare că nu reuşim să ne mai vedem decât la teatru, spuse Scipio. Când te-am văzut ultima oară, Kaeso? Cred c-au trecut cel puţin doi ani de-atunci.

Se sărbătorea inaugurarea unui nou templu pe Palatinus, închinat unei zeiţe recent introduse în panteonul roman: Cibele, Marea Mamă a Zeilor, căreia romanii îi spuneau Magna Mater. Cultul ei, se spunea, data din timpurile preistorice, dar nu era originar din Roma, nici măcar din Italia. Fusese adoptat de la unul dintre noii aliaţi ai Romei din est, regatul Frigiei. Extinderea sferei de influenţă a Romei, după înfrângerea Cartaginei, adusese un aflux de oameni noi, limbi noi, idei noi – şi zeităţi noi. Cibele nu semăna cu nici o zeitate văzută până atunci la Roma. Statuia din noul templu o înfăţişa purtând haine exotice şi împodobită din cap până în picioare cu testicule de taur. Preoţii lui Cibele fuseseră, de asemenea, aduşi din Frigia, împreună cu statuia ei. Aceştia erau numiţi galli, fiind, de asemenea, ceva complet nou pentru Roma: eunuci.

În cinstea evenimentului, au fost organizate jocuri şi un teatru provizoriu a fost înălţat în faţa templului. Compania lui Plautus urma să pună în scenă o comedie nouă. La acest spectacol, Kaeso se hotărâse să stea în tribună, în loc să rămână în culise, şi îl invitase pe Scipio să stea lângă el. Înainte să poată răspunde la invitaţia prietenului său, freamătul mulţimii le atrase atenţia. Gallii sosiseră în grup şi îşi ocupau locurile de onoare, în apropierea lui Kaeso şi a lui Scipio. Preoţii erau îmbrăcaţi ţipător, cu turbane roşii şi robe galbene. Purtau brăţări la încheieturi şi erau vopsiţi în obraji.

— Ţi-i închipui pe bunicii noştri punând eunuci de neam străin pe statele sacre de plată? întrebă Scipio. Strămoşii noştri îi vedeau pe eunuci ca pe nişte simpli linguşitori ai regilor, jumătăţi de oameni care nu se puteau înmulţi şi astfel nu reprezentau nici o ameninţare la adresa moştenitorilor regilor. O republică nu are rege, aşa că nu are nevoie de eunuci. Cu toate astea, mulţumită Cibelei, acum avem eunuci în Roma. Sunt fascinanţi, nu crezi? Am auzit că-şi taie singuri testiculele. Intră într-un fel de transă şi nu simt nimic. E uimitor la ce acte îi poate împinge zelul religios pe unii oameni!

Gândul că un bărbat s-ar putea castra singur îi provocă fiori lui Kaeso, dar se pomeni uitându-se la unul dintre galii, un tânăr excepţional de frumos, cu ochi negri, buze pline şi piele străvezie. Auzise că un bărbat care se castra la maturitate nu-şi pierdea apetitul erotic. Ce fel de înclinaţii ar fi putut avea un

astfel de tânăr, care fusese dispus să facă aşa ceva pentru zeiţa lui? Kaeso nu-şi putea stăpâni curiozitatea.

Cu glas tare, spuse:

— Dacă cineva ar trebui să ştie despre Marea Mamă şi despre galii, acela eşti tu, Scipio. La urma urmei, tu le-ai urat oficial bun-venit în oraş şi ai acceptat piatra neagră în dar.

Piatra neagră era obiectul de cult cel mai de preţ al noului templu, fiind mai importantă chiar şi decât statuia zeiţei. Se spunea că ar fi căzut din cer, iar forma ei înfăţişă o imagine primitivă a zeiţei, o masă amorfa sugerând o femeie fără trăsături distinctive, aflată într-o stare avansată a sarcinii. Această piatră de culoare neagră nu semăna cu nimic venerat până atunci în Roma, dar când galii din oraşul frigian Pessinus o oferiseră în dar, împreună cu rugămintea de a institui cultul Cibelei în Roma, preoţii găsiseră un verset în Cărţile Sibiline, care le cerea romanilor să accepte darul şi să o primească cu braţele deschise pe noua zeiţă.

Pe lângă însemnătatea religioasă, cultul Cibelei avea şi una politică. Oamenii vizionari, asemenea lui Scipio, credeau că viitorul Romei se află acum în est. După ce ameninţarea lui Hannibal fusese îndepărtată, romanii îşi îndreptaseră atenţia către înfrângerea lui Filip al Macedoniei, cu ajutorul Frigiei. Acceptarea Marii Mame urma să-i întărească Romei legăturile cu noul său aliat. Piatra sosise pe o corabie, în portul Ostia. Versetul din Cărţile Sibiline spunea că doar cel mai nobil dintre romani putea să o accepte, astfel încât această onoare i-a revenit în mod firesc lui Publius Cornelius Scipio Africanus.

Gândul la galii şi la sacrificiul lor îl făcu pe Kaeso să ridice mâna către talismanul de aur care atârna de un lănţişor la gâtul lui. Cu mulţi ani în urmă, pusese deoparte suvenirul de familie şi uitase de el, până într-o zi, când dăduse de el într-o cutie cu lucruri vechi. Strălucirea aurului îi atrăsese atenţia şi se hotărâse să înceapă să-l poarte din nou la ocazii speciale, după cum fusese obiceiul pe vremea strămoşilor săi.

Atingerea fascinum-ului îi trezi alte gânduri. Îşi drese glasul şi îi spuse lui Scipio, ca din întâmplare:

— Toate religiile astea noi care au invadat Roma – unele oficiale, altele… nu chiar atât de oficiale. Ce părere ai despre aşa numitul cult al lui Bacchus? Se spune că oferă iniţiere în ritualuri secrete, care duc la o eliberare extatică de lumea materială.

Scipio îl privi pieziş şi ridică o sprânceană.

— Cultul lui Bacchus e controversat, ca să nu spun mai mult. Am auzit şi eu de el, ca toată lumea. Pare să se fi născut dintr-un cult grecesc care venerează un zeu al vinului şi nebunia. Nu ştiu cât preţ să pun pe ce-am auzit sau cât de răspândit e cultul. Dar ştiu că nu e recunoscut de stat.

— Aşadar, nu e ilegal.

— Presupun că nu. Dar, din ceea ce am auzit, ritualurile extatice ale cultului nu sunt nimic altceva decât nişte orgii ale unor beţivi, în timpul cărora este încurajat orice act sexual posibil. Şi… Scipio coborî glasul. Iniţierea în cult le cere bărbaţilor să se supună penetrării anale – de parcă ar fi sclavi! Am mai auzit şi că acest cult nu e nimic mai mult decât un paravan care ascunde un cuib de criminali fără scrupule. Aşa-zişii preoţi şi preotese sunt falsificatori, şantajişti, chiar şi ucigaşi. Scipio răsuflă adânc. Kaeso, te-aş sfătui să stai departe de orice cult care nu e recunoscut oficial şi mai ales de cultul lui Bacchus!

— Da, fireşte, murmură Kaeso. Schimbă repede subiectul. Acum am devenit bunic!

Scipio zâmbi.

— Am auzit. Felicitări!

— Fiica mea e foarte norocoasă că s-a măritat cu tânărul Menenius. Niciun alt bărbat nu i-ar fi putut dărui un copil mai frumos. Mi-ar fi plăcut ca soţia mea să fi trăit s-o vadă pe micuţa Menenia.

— Da, am fost mâhnit să aud de moartea Sestiei.

Kaeso ridică din umeri.

— Sincer să fiu, nu i-am fost niciodată un soţ prea bun. Niciun tată prea bun pentru Fabia. Dar rolul de bunic pare să mi se potrivească. Ţin la micuţa Menenia aşa cum nu am ţinut niciodată la mama sau la bunica ei. Dar tu, Scipio? Am auzit că ai o fetiţă.

— Aşa el Dacă tu crezi că o răsfeţi pe Menenia, ar trebui să mă vezi pe mine cu Cornelia!

Kaeso dădu din cap.

— Ciudat că fiica ta şi nepoata mea au aproape aceeaşi vârstă.

— Poate c-o să fie prietene când o să mai crească, aşa cum am fost noi doi.

— Mi-ar plăcea, spuse Kaeso. Mi-ar plăcea foarte mult. Îl studie cu atenţie pe Scipio. Părul lui castaniu, tuns scurt, era acum înspicat cu fire argintii. În trăsăturile lui aspre nu se mai distingea nici o urmă a băiatului care fusese cândva, doar ochii mai străluceau uneori cu exuberanţă tinerească, atunci când râdea. Plăcerea de a-l vedea râzând era unul dintre motivele pentru care îl invitase să stea lângă el în ziua aceea la spectacol. Ropotul aplauzelor şi

freamătul mulţimii le distrase atenţia. Mulţi spectatori se ridicaseră de pe scaune pe neaşteptate. Plautus tocmai intrase în teatru şi se îndrepta spre locul liber de lângă Kaeso. La şaizeci şi trei de ani, scriitorul dramatic umbrian era marele maestru al scenei romane. Publicul îl ştia din vedere şi îl aclamă în picioare.

Numai gallii nu-l recunoscură. Se uitară unii la alţii nedumeriţi, apoi se ridicară şi începură şi ei să aplaude, ezitant.

Plautus îl îmbrăţişă pe Kaeso, apoi îl salută pe Scipio. După ce se aşezară toţi trei, aplauzele se stinseră.

— Aşadar, prietenul meu cu picior plat, ce piesă se joacă azi? întrebă Scipio.

Plautus ridică din umeri.

— A, o bagatelă căreia i-am dat numele personajului principal, Pseudolus, un sclav plin de duh.

— O bagatelă? E capodopera ta! îl contrazise Kaeso.

— O spui cu toată convingerea, aşa cum îi stă bine proprietarului trupei de teatru! râse Plautus. Anumite secvenţe de dialog sunt strălucite, trebuie să recunosc; dar nici pe departe atât de strălucite ca în viaţa reală. Mă refer, Scipio, la dialogul pe care l-ai purtat cu vechiul tău duşman Hannibal, când v-aţi întâlnit faţă în faţă în ultima ta misiune din răsărit – dacă e să dau crezare zvonurilor.

Scipio îi istorisise deja întâmplarea lui Kaeso, când se întâlniseră în faţa teatrului, dar o povesti din nou, plin de bunăvoinţă.

— E-adevărat. Când am fost în Ephesus, am aflat că şi Hannibal se află acolo, aşa că am pus la cale o întâlnire. Spionii noştri spun că rătăceşte pe la răsărit de ani buni, oferindu-şi serviciile oricărui rege care ar dori să provoace Roma. E din cauza blestematului de jurământ pe care i l-a făcut tatălui său. O să comploteze pentru distrugerea noastră atâta timp cât mai are suflare în trup; pur şi simplu i-a intrat în sânge şi nu se poate opri. Până acum, nu şi-a câştigat niciun aliat.

— Şi ce-aţi vorbit? dori să afle Plautus.

— Una, alta. La un moment dat, l-am întrebat cine a fost, în opinia lui, cel mai mare general al tuturor timpurilor.

— O întrebare importantă! spuse Plautus. Şi care a fost răspunsul?

— „Alexandru”, a răspuns Hannibal. Şi ce comandant s-ar afla pe locul doi? „Pyrrhus”, a spus el. Şi al treilea? „Eu!“, a declarat Hannibal. Am izbucnit în râs, apoi l-am întrebat: „Şi pe ce loc te-ai fi aflat dacă m-ai fi învins?“ Hannibal m-a privit în ochi şi a răspuns: „în acest caz, m-aş fi considerat mai presus de Pyrrhus şi chiar decât Alexandru – de fapt, mai presus de toţi generalii care au trăit vreodată!“

Plautus se bătu cu palma pe genunchi.

— Ce neruşinare! N-aş putea inventa niciodată o asemenea frază sau un personaj cum e Hannibal.

— E o măgulire cartagineză, nu-ţi dai seama? zise Scipio. Vicleană şi indirectă. Dar… m-am simţit, oricum, măgulit. Oftă. N-am nici o îndoială că într-o bună zi Hannibal va fi asasinat sau împins să se sinucidă. Nu de către mine, bineînţeles, ci de către cei care vor veni după mine.

Kaeso clătină din cap.

— Nu va exista niciodată un om la fel de mare care să-ţi ia locul.

Scipio râse cu amărăciune.

— Frumoase vorbe, prietene, dar, vai, eu devin pe zi ce trece din ce în ce mai neînsemnat, iar spaţiul pe care-l ocup devine tot mai uşor de umplut. Simt cum influenţa mea scade. Lumea s-a săturat de mine, la fel cum s-a săturat de Hannibal. Când îi aud numele, nu mai tremură. Zâmbesc afectat. Când îmi aud numele, ridică din umeri. Duşmanii politici îmi dau târcoale ca lupii, aşteptând ocazia să mă nimicească cu vreo acuzaţie nefondată. Aceiaşi oameni înguşti la minte, care îl vor omorî pe Hannibal, mai devreme sau mai târziu mă vor trimite şi pe mine în exil, dacă le va sta în putinţă.

Kaeso era abătut.

— Nu! Nu te cred. Sunt sigur că eşti la apogeul puterii. Ai fost ales pentru a primi piatra neagră a Cibelei. În onoarea ta se construieşte o arcadă magnifică, ce va servi drept intrare pe Colina Capitoliului. Arcada lui Scipio Africanus va dăinui veşnic, ca monument închinat gloriei tale.

— Poate. Monumentele durează. Oamenii nu. Cât despre glorie… Clătină din cap. Când ne-am întâlnit prima oară, înaintea bătăliei de la Zama, Hannibal a spus ceva ce n-am putut uita niciodată: „Cu cât e mai răsunător succesul unui om, cu atât mai puţin poţi spera c-o să dureze.” Atât eu, cât şi Hannibal vom fi daţi deoparte, înghiţiţi de trecerea timpului. Vrei să vezi viitorul? Uită-te acolo.

Arătă spre un senator din mulţime, un bărbat de vreo patruzeci de ani, ceva mai tânăr decât Scipio. Chipul lui supt văzut din profil era dominat de un nas coroiat. Stătea uşor aplecat în faţă, încordat, studiind mulţimea cu o privire de pasăre de pradă.

— Puternicul meu duşman: Marcus Porcius Cato. Un aşa-numit Om Nou, primul din familia sa care a fost ales în funcţia de consul, spuse Scipio cu oarecare dispreţ. Dar statutul lui de neofit nu-l împiedică să mă defăimeze cu orice ocazie şi să critice pe la spate decizia mea de încheiere a războiului împotriva Cartaginei – de parcă am avea vreun motiv să atacăm un port inofensiv, care a rămas fără campionul ei, fără flotă şi fără colonii. Spune că

acordul pe care l-am încheiat după bătălia de la Zama nu rezolvă nimic pe termen lung, pentru că nu l-am decapitat pe Hannibal şi n-am ars Cartagina din temelii. Dar mă defăimează şi pe plan personal; spune că „m-am făcut grec” pentru că se-ntâmplă să-mi placă băile şi teatrul. Dată fiind aversiunea lui faţă de tot ce nu e roman, sunt surprins să-l văd astăzi în public. Oare ce caută aici?

Ca la un semn, Cato se ridică de pe scaun.

— Cetăţeni! Cetăţeni! Ascultaţi-mă! strigă el, cu un glas atât de puternic şi răsunător, încât reuşi să atragă imediat atenţia întregii mulţimi. Cetăţeni, mă cunoaşteţi bine. Sunt Marcus Porcius Cato. Am început să slujesc Roma de la vârsta de şaptesprezece ani, când m-am înrolat, pe vremea când ticălosul de Hannibal pusese Italia pe jar. De atunci mi-am dedicat întreaga viaţă salvării acestui oraş şi conservării stilului de viaţă roman. Acum patru ani, mi-aţi făcut onoarea de-a mă alege consul şi de-a mă trimite în Spania; ca urmare, am fost întâmpinat cu un triumf pentru înăbuşirea revoltei de-acolo. Dacă au mai fost tulburări în Spania după plecarea mea, cred că putem afirma fără să ne înşelăm că s-au întâmplat din vina succesorului meu.

Scipio murmură o obscenitate. El preluase controlul în Spania după Cato.

— Pentru că sunt primul din familia mea ales în această funcţie înaltă, unii mă numesc un „Om Nou“. Dar vă asigur că vitejia şi curajul strămoşilor mei mă fac la fel de vechi ca oricare dintre cei prezenţi aici! Aşa că sper să-mi acordaţi atenţia voastră câteva clipe şi să vă gândiţi la ce am de spus.

Cetăţeni! Ce faceţi astăzi aici? Ce e spectacolul ăsta decadent la care aţi venit să luaţi parte? Gândiţi-vă: iată-vă adunaţi să urmăriţi o piesă de inspiraţie greacă, jucată în onoarea unei zeiţe asiatice aduse dintr-un ţinut condus de un rege, totul ca să faceţi un grup de eunuci străini să se simtă bineveniţi! La toate astea, eu spun: nu, nu şi iar nu!

Cum de s-a ajuns la o asemenea ruşine? O să vă spun eu cum. Bogăţia şi toate viciile care derivă din bogăţie – lăcomia, iubirea de lux, oportunismul – v-au îndepărtat de virtuţile strămoşilor voştri. Mă uit în jurul meu şi nu văd decât moravuri uşoare, depravare şi necinste. S-a ajuns până-ntr-acolo încât întinăm cu bună ştiinţă puritatea religiei noastre, batjocorind zeii antici care ne-au apărat secole de-a rândul!

Lucrurile merg din rău în mai rău. Nu ne-am mulţumit s-aducem preoţi eunuci în mijlocul nostru; se-aude că-n rândurile populaţiei s-au răspândit credinţe străine, care sunt chiar mai neobişnuite şi mai periculoase. Nu ne mulţumim să punem în scenă piese ca cea pe care o veţi vedea astăzi – încă o colecţie revoltătoare de obscenităţi greceşti; în ultima vreme, nişte senatori, iar ei ştiu

bine la cine mă refer, au pus în discuţie înălţarea unui teatru de piatră permanent la Roma. Noi, romanii, o să devenim la fel de depravaţi şi iubitori de plăceri ca grecii?

Tu, Marcus Junius Brutus! Cato arătă către pretorul care finanţa jocurile. Ce-ar spune strămoşul tău erou, cel care a răzbunat siluirea Lucreţiei şi l-a doborât pe ultimul rege, Tarquinius, dac-ar vedea această privelişte jalnică? Iubita noastră Roma s-a ridicat pe culmile gloriei doar ca să cadă într-un abis al ruşinii?

Cetăţeni, vă rog stăruitor! Dacă vorbele mele au aprins cea mai mică scânteie de patriotism în inimile voastre, urmaţi-mi exemplul şi părăsiţi de îndată locul acesta!

Cato îşi strânse ostentativ faldurile togii. După câţiva paşi, se opri şi se întoarse.

— A, şi încă ceva: Cartagina trebuie distrusă! După aceste cuvinte, ieşi mândru din teatru, urmat de o suită considerabilă.

Câţiva dintre spectatori îi urmară exemplul, dar cei mai mulţi începură să-l huiduie pe Cato, care nu aruncă nici o privire înapoi. Oamenii se foiau pe locurile lor. Teatrul era cuprins de freamăt.

Scipio se ridică. Nu spuse nimic ca să atragă atenţia mulţimii, dar încetul cu încetul toate privirile se aţintiră asupra lui. Se făcu linişte.

— Cetăţeni! Dacă senatorul care tocmai ne-a pus la încercare răbdarea, tulburând bucuria acestui eveniment, n-ar fi găsit de cuviinţă să mă atace personal – lucru pe care pare să-l facă tot timpul, asemenea unui om cu un tic imposibil de controlat – n-aş fi îndrăznit să vă mai pun şi eu răbdarea la încercare, ţinându-vă la rândul meu un discurs. Totuşi, simt că e de datoria mea să vă spun, în primul rând, asta: un om care lasă dezordine în urma lui nu are dreptul să-l defăimeze pe cel care vine după el! Aşa cum a trebuit să curăţ mizeria lăsată în urmă de elefanţii lui Hannibal, la fel am fost nevoit să rânduiesc dezordinea lăsată în urmă de Cato în Spania.

Publicul izbucni în râs. Încordarea provocată de discursul lui Cato se risipi într-o clipită.

— În al doilea rând: dacă toţi anii petrecuţi în slujba poporului roman îmi dau dreptul să vorbesc în numele lui, daţi-mi voie să-mi cer iertare de la oaspeţii noştri de onoare, preoţii zeiţei Cibele, pentru defăimările pe care le-a rostit senatorul la adresa lor. Vă asigur că nu toţi romanii sunt la fel de bădărani şi neospitalieri.

Gallii, care ascultaseră cu chipurile împietrite tirada lui Cato, zâmbiră şi dădură din cap în semn de acceptare a scuzelor lui Scipio.

— De asemenea, daţi-mi voie să-mi cer iertare pentru cuvintele aspre pe care colegul meu ţi le-a adresat ţie, Marcus Junius Brutus, sponsor generos al acestor festivităţi. În loc să-l citez pe nobilul tău strămoş într-o replică retorică, dă-mi voie să folosesc exemplul unuia dintre strămoşii lui renumiţi. O, dar am uitat – Cato nu are strămoşi renumiţi.

Brutus râse şi strigă:

— Aşa, aşa! Bine zis, Africanus!

— Cât despre celelalte aiureli ieşite din gura senatorului, o să spun doar atât. Arătă către Plautus. În anul cumplit al tragediei de la Cannae, toată puterea lui Hannibal n-a putut să împiedice punerea în scenă a operei acestui scriitor. Sunt sigur că o toană a lui Cato n-o va împiedica nici astăzi. Spectacolul trebuie să continue!

Publicul sări în picioare, râzând şi aplaudând, şi îl ovaţionă îndelung pe Scipio.

Reacţia mulţimii îl linişti pe Kaeso. Era dovada că temerile sumbre ale lui Scipio în privinţa viitorului erau fără temei. Dar ce povară trebuia să poarte prietenul său, nevoit să îndure atacurile unor oameni precum Cato! Oricare ar fi fost problemele mărunte ale lui Kaeso, cel puţin nu trebuia să-şi facă griji că duşmani fără scrupule urzeau distrugerea lui. Poate că nu era un lucru chiar atât de rău să duci o viaţă neînsemnată. Se gândi la cuvintele pe care i le spusese Hannibal lui Scipio, dar le inversă înţelesul. Murmură cu glas tare:

— Cu cât e mai neînsemnat succesul unui om, cu atât mai mult poţi spera c-o să dureze.

— Ce-ai spus? întrebă Plautus, după ce aclamaţiile se opriră.

— Nimic, răspunse Kaeso. Absolut nimic.

***

Piesa se bucură de un succes răsunător.

La final, Kaeso refuză invitaţia de a sărbători acasă la Plautus. Ieşi singur din teatru, şchiopătând uşor. Festivităţile din ziua respectivă se încheiaseră, dar străzile erau încă pline de oameni care îl înghionteau din toate părţile. De mai multe ori a fost nevoit să ocolească o baltă de vomă lăsată în urmă de cineva care sărbătorise prea mult. Remarcă doar vag ce se întâmpla în jurul lui. Ca întotdeauna după ce îl vedea pe Scipio, era neliniştit şi tulburat, cufundat în gândurile despre viaţa pe care ar fi putut s-o ducă dacă ar fi fost alt om, cu alt destin, un om ca Scipio, sau unul care ar fi putut să fie camaradul lui de arme, demn să împărtăşească aventurile, gloria, cortul cu el…

Pe măsură ce se apropia de destinaţie, o casă de pe Aventinus, mulţimea se rărea. Străzile erau aproape pustii. Scoase un suspin de uşurare, bucuros că scăpase de înghesuială şi ştiind că locul spre care se îndrepta o să-l facă să uite toate grijile pământeşti.

Pe o stradă respectabilă dintr-un cartier respectabil, ajunse la o casă cu obloanele trase. Bătu la uşă. Ferestruica de observaţie se întredeschise uşor. O clipă uită parola, dar apoi şi-o aminti: „Pe Muntele Falemus din Campania cresc strugurii din care se face vinul falernian.” Parola era schimbată frecvent, dar avea întotdeauna legătură cu vinul, pentru că vinul era darul lui Bacchus pentru omenire şi avea un rol esenţial în venerarea lui.

Uşa se deschise, apoi se închise repede în urma lui. Grădina din centrul casei fusese acoperită şi toate ferestrele aveau obloane grele, ca nu cumva zgomotele dinăuntru să se audă la vecini. Prin urmare, interiorul era destul de întunecat, fiind luminat din loc în loc de flăcările slabe ale unor lămpi, iar sunetele erau înăbuşite.

Se auzea o arie exotică cântată la tamburină şi la fluier. Melodia era când lentă şi visătoare, când vioaie şi frenetică. Chipuri cunoscute de bărbaţi şi femei ieşiră din penumbră. Îi zâmbiră şi îşi înclinară capetele respectuos.

— Bun venit, mare preot, rostiră ei la unison.

Unul dintre ei îi şopti la ureche:

— Un nou acolit e înăuntru şi aşteaptă iniţierea.

Kaeso ridică braţele. Bărbaţii şi femeile îl dezbrăcară, apoi îi unseră trupul cu ulei parfumat, din cap până-n picioare. Îi duseră o cupă de vin la gură. Kaeso dădu capul pe spate şi bău. Vinul i se scurse din gură pe piept, de unde limbi lacome se grăbiră să-l lingă. Mâinile îi alunecară peste umeri, piept, şolduri şi fese, mângâindu-l, dezmierdându-l, excitându-l.

Îl luară de mâini şi îl conduseră într-o cameră care mirosea a transpiraţie şi a tămâie. Aici muzica se auzea mai tare şi se putea distinge acum murmurul unui cântec monoton, în care era invocat numele lui Bacchus. Camera era plină de fum de tămâie şi de trupuri calde şi goale, aşezate unul lângă altul. În mijlocul camerei, pe un piedestal înalt, dominând mulţimea adunată, se găsea statuia lui Bacchus, zeul vinului şi al euforiei, cu frunze de viţă-de-vie în păr şi un zâmbet de extaz înmărmurit pe chip.

Kaeso privi statuia, cu veneraţie şi recunoştinţă. Sosirea cultului la Roma marcase începutul unei noi perioade din viaţa sa. Kaeso găsise în sfârşit un sens pentru viaţa sa în îmbrăţişarea caldă şi tainică a zeului. Capul începu să-i vâjâie dintr-odată, cum se întâmpla uneori înaintea unui atac de epilepsie, dar asta nu-l

nelinişti. Preoţii şi preotesele lui Bacchus îi explicaseră că boala lui nu era un blestem, ci un semn al bunăvoinţei zeului. Aşa cum Scipio se aflase întotdeauna într-o legătură specială cu Jupiter, la fel şi Kaeso descoperise în cele din urmă că avea o legătură specială cu zeul Bacchus.

Vâjâitul din cap dispăru. De data asta, zeul binevoise să-l lase în simţiri.

Cineva îi şopti la ureche:

— Mare preot, iniţiatul e gata pentru ritual.

Altcineva îi apucă cu fermitate sexul rigid şi îi şopti la cealaltă ureche.

— Iar tu pari să fii pregătit pentru iniţiat!

Kaeso atinse fascinum-ul care îi atârna pe pieptul gol. Închise ochii strâns. Acoliţii îl ghidară pas cu pas până când sexul lui întâmpină un cerc de rezistenţă, fiind apoi înghiţit într-o îmbrăţişare convulsivă. Auzi strigătul înăbuşit al iniţiatului, urmat de un suspin şi de un geamăt. Kaeso se lăsă în voia plăcerii care punea stăpânire pe el.

Cine era iniţiatul din faţa lui? Bărbat sau femeie, tânăr sau bătrân? Nu ştia. În spatele ochilor închişi şi-l imagina pe Scipio, Scipio când avea încă părul lung şi nici o cicatrice din lupte nu-i umbrise încă frumuseţea perfectă. Scipio era cel căruia îi erau destinate toată dragostea şi toată dorinţa dinăuntrul lui.

Chiar şi pe culmile extazului, ştia că imaginea lui Scipio era doar o fantezie. Dar extazul pe care îl resimţea era real. La urma urmelor, doar clipele acelea de eliberare erau adevărate. Restul era iluzie. Gloria pământească nu însemna nimic; chiar şi Scipio recunoscuse. Scipio atinsese o culme a gloriei necunoscută altor oameni, dar trăise el vreodată plăcerile de nedescris pe care le simţise Kaeso de când intrase în cultul lui Bacchus?

Anul 183 î.H.

Kaeso îşi trecu degetele prin părul albit şi închise ochii o clipă, ca să-i odihnească. Cât de tare îi slăbise vederea în ultimii ani! Când era tânăr, chiar şi trecut de patruzeci de ani, putea să citească fără efort toate poemele lui Ennius şi piesele lui Plautus, oricât de mici ar fi fost literele. Acum, oricât s-ar fi chiorât, îi era aproape imposibil să citească oricare dintre documentele împrăştiate înaintea lui. Cititul era treaba secretarului său, desigur, dar Kaeso voia să se asigure că nu se strecoară nici o greşeală.

Se hotărâse să-şi lichideze toate proprietăţile. Găsise un grup de cumpărători pentru trupa de teatru, iar scribii erau vânduţi la bucată. Îşi verifica şi testamentul, deşi termenii erau destul de simpli; întreaga lui avere avea să-i fie încredinţată nepoatei lui, Menenia.

Deschise ochii şi se uită de jur-împrejurul camerei de lucru, la rafturile pline cu pergamente. De-a lungul anilor, adunase o colecţie însemnată de opere, anticipând ani lungi de singurătate, în care-ar fi avut nevoie de multe scrieri să-i ţină companie. În mijlocul dulapurilor de cărţi se afla un mic altar din piatră, pe care se afla o statuie în miniatură a lui Bacchus. Kaeso se uită lung în ochii zâmbitori ai zeului, apoi îşi întoarse privirea.

— Cred că ne-am terminat treaba pe ziua de azi, poţi să pleci, îi spuse el secretarului. Trimite-l înăuntru pe Cletus.

Secretarul plecă. Peste câteva clipe, în cameră intră un sclav tânăr şi chipeş, cu umerii laţi şi părul lung.

— Cletus, vreau să ies la o plimbare.

— Desigur, stăpâne. Vremea e destul de bună. Sclavul îi oferi lui Kaeso un antebraţ vânjos de care să se sprijine. Kaeso nu prea avea nevoie de sprijin, dar îi plăcea să se rezeme de braţul lui Cletus.

Făcură o plimbare lungă prin oraş.

Kaeso vizită întâi arcul construit în memoria victoriilor lui Scipio, aflat în centrul oraşului, pe drumul care ducea spre vârful Capitoliului. Sculpturile în relief înfăţişând victoriile lui Africanus erau la fel de splendide pe cât şi le amintea. Era un monument admirabil în memoria prietenului său.

Apoi se îndreptă spre cimitirul de la Poarta Esquilină, să pună flori la umilul monument funerar al lui Plautus. În ziua aceea se împlinea un an de la moartea autorului dramatic. Cât de mult îi simţea Kaeso lipsa – îi lipseau intuiţia lui ascuţită, umorul pătrunzător, devotamentul statornic faţă de prieteni. Cel puţin,

zecile de piese scrise de Plautus aveau să dăinuie; Kaeso păstrase copii după toate.

Sprijinindu-se de braţul lui Cletus – pentru că începea să se simtă slăbit – porni către colina Aventinus, punctul terminus al excursiei. În apropiere de Circus Maximus, observă un grup foarte însufleţit de bărbaţi. După felul în care vorbeau toţi odată, se părea că discutau nişte veşti de mare însemnătate. Erau oare veşti fericite sau tragice? Nu-şi putea da seama după chipurile lor.

Printre ei îl recunoscu pe Lucius Pinarius, o veche cunoştinţă, şi îl trimise pe Cletus să-l cheme.

— Ce se-ntâmplă, Lucius?

— N-ai aflat?

— Te-aş mai fi întrebat dac-aş fi ştiut?

— A murit Hannibal.

Kaeso răsuflă adânc. Doar atât: a murit Hannibal. Ar fi putut la fel de bine să i se spună că marea secase sau că luna căzuse de pe cer. Şi totuşi trebuia să fie adevărat. Ce-ar fi putut să fie mai simplu, sau mai inevitabil? Hannibal era mort.

— Cum s-a întâmplat?

— S-a sinucis. La şaizeci şi patru de ani, încă mai complota împotriva noastră, încercând să stârnească revolte în Grecia şi Asia. Senatul s-a săturat, în sfârşit, de vicleniile lui şi a trimis o forţă militară să-l extrădeze. Cred că n-a putut face faţă umilinţei de a fi judecat şi executat. S-a otrăvit. Dar, înainte de a muri, i-a dictat unui scrib ultimele sale cuvinte: „Să-i punem acum capăt marii nelinişti a romanilor, cărora li s-a părut o sarcină prea îndelungată şi prea grea să aştepte moartea unui bătrân detestat.”

— Un sfârşit amar.

— Şi îndelung aşteptat. Scipio Africanus…

— Da, ştiu: Scipio ar fi trebuit să-l ucidă atunci când a avut ocazia şi să ardă Cartagina din temelii. Dar nu vreau să aud niciun cuvânt rău despre dragul meu prieten răposat, mai ales azi!

Kaeso îi întoarse spatele lui Pinarius şi-l chemă pe Cletus să-i ofere braţul, ca să poată pleca.

Cum se adeveriseră spusele lui Scipio! Totul ajunsese să se întâmple exact după spusele lui. Dar ce lovitură a sorţii ca doi mari generali, care dominaseră cândva lumea ca doi titani, să moară în acelaşi an!

Cu ajutorul lui Cletus, Kaeso urcă panta colinei Aventinus, ajungând în final la casa sărăcăcioasă a lui Ennius. Poetul locuia singur şi avea o singură sclavă

care-l slujea. Ea îi deschise uşa lui Kaeso şi îl conduse în camera de lucru a lui Ennius. Cletus rămase în vestibul.

— Cred c-ai auzit vestea.

— Despre Hannibal? Da. Poetul, care nu era îmbrăcat prea îngrijit de obicei şi care arăta mereu de parcă ar fi avut nevoie urgent de o tunsoare şi de un bărbierit, arăta acum şi mai rău. Cred că Hannibal nu va avea nevoie de un epitaf pentru mormânt. Din câte-am auzit, şi-a rostit singur epitaful cu limbă de moarte.

Kaeso zâmbi.

— Ce se aude de epitaful lui Scipio? L-ai terminat?

— Da. Urmează să fie dăltuit pe monumentul lui funerar. M-am simţit foarte onorat că a cerut în testament să i-l compun eu.

— Cine altcineva? Ai fost întotdeauna poetul lui preferat Şi?

Ennius îi întinse o bucată de pergament.

Kaeso se împotrivi.

— Ştii că nu mai văd bine. Citeşte-mi-o cu glas tare.

Ennius îşi drese glasul.

Soarele care răsare deasupra mlaştinilor de la răsăritul
Lacului Maeotis
Nu luminează niciun om la fel de măreţ în fapte ca mine.
Dacă ar fi posibil ca un muritor să urce până la cerul zeilor,
Porţile nemuririi s-ar deschide pentru mine şi numai pentru mine.

Kaeso zâmbi strâmb.

— Puţin cam pompos pentru gustul meu, dar este exact ce şi-ar fi dorit Scipio. Unde e Lacul Maeotis?

Ennius ridică o sprânceană.

— E ochiul de apă situat dincolo de Pontul Euxin, la capătul lumii civilizate. Nu am nici o amintire despre el din viaţa asta, dar cred că am fost acolo într-o viaţă anterioară; desigur, n-aş fi văzut niciodată răsăritul cu ochii mei, de vreme ce am fost orb în timpul acelei încarnări.

Kaeso dădu din cap. De când devenise adeptul învăţăturilor filosofului grec Pitagora, Ennius era convins de metempsihoză sufletelor. Era foarte sigur că-şi începuse existenţa în trupul lui Homer, autorul Iliadei. Celelalte încarnări ale lui includeau un păun, mai mulţi războinici renumiţi şi pe însuşi Pitagora.

Ennius încă mai vorbea, dar Kaeso, pe care explicaţiile poetului îl oboseau, îşi lăsă mintea să rătăcească în voie. Gândurile lui se întoarseră la Scipio. Cu câtă

precizie îşi prevestise prietenul său soarta! În cele din urmă, duşmanii îl copleşiseră. Obţinuse o ultimă victorie militară, o campanie triumfătoare împotriva cutezătorului rege Antioh, care îndrăznise să ameninţe hegemonia Romei în Grecia. Dar fusese o victorie a la Pyrrhus; când se întorsese la Roma, Scipio fusese acuzat că primise mită de la rege şi conspirase să devină conducător alături de el. Nici o acuzaţie nu putea fi mai gravă pentru un politician roman decât aceea că dorise să devină rege. Nu exista nici o îndoială că acuzaţia fusese pusă la cale de Cato. Nedorind să se supună judecăţii, Scipio hotărâse să se retragă la moşia lui de la Liternum, pe coasta de sud a Romei. Se retrăsese din război, din viaţa politică şi din viaţă pur şi simplu, ascunzându-se în spatele unor ziduri masive, cu un corp de veterani devotaţi care să îl apere. Întristat şi dezamăgit, se îmbolnăvise şi murise la vârsta de cincizeci şi doi de ani. Iar acum murise şi Hannibal.

— Doi titani, hăituiţi până la moarte de oameni mai neînsemnaţi decât ei, murmură Kaeso.

— Dacă mă-ntrebi pe mine, pentru Scipio e mai bine aşa, spuse Ennius. Roma a devenit un loc insuportabil. Aerul e otrăvit. Retrograzi înguşti la minte precum e Cato au preluat conducerea.

Kaeso încuviinţă.

— Şi gusturile oamenilor s-au schimbat. Văd asta în teatru. Nu se mai joacă comediile lui Plautus. Acum avem tragediile lui Ennius. Oamenii pleacă de la teatru cu o dispoziţie sumbră, pe potriva acestor zile sumbre.

Ennius mormăi:

— Mi-ar plăcea să scriu o comedie, dacă aş găsi ceva la care să râd. Cum de s-a ajuns la asta? Îţi aminteşti de exaltarea oamenilor, de încrederea şi camaraderia pe care le-am simţit cu toţii când am cucerit, în sfârşit, Cartagina? Apoi au urmat victoriile din răsărit – zile năvalnice, cu bogăţii nesfârşite şi idei noi care invadau Roma din toate părţile. Dar lucrurile s-au schimbat repede. Poporul a devenit neliniştit. Oameni precum Cato le-au manipulat temerile, iar drept urmare am făcut un salt înapoi foarte urât. Ennius oftă. Cred că cea mai rea manifestare a acestui salt înapoi a fost desfiinţarea îngrozitoare a cultului lui Bacchus.

Kaeso se crispă. Deschise gura să schimbe subiectul, dar Ennius abia îşi începuse tirada.

— Ce zile oribile: anchetele, acuzaţiile nefondate de crimă şi conspiraţie împotriva statului, scoaterea în afara legii a cultului şi a membrilor săi! Mii de bărbaţi şi femei executaţi, siliţi să plece în exil sau să se sinucidă! Ura

dezlănţuită împotriva bieţilor oameni a fost revoltătoare şi totuşi nu s-a putut face absolut nimic pentru a o împiedica; dacă spuneai ceva împotriva anchetei, erai catalogat drept partizan şi persecutat împreună cu ei!

Şi, totuşi, s-ar putea să mai existe o rămăşiţă a cultului. S-a făcut o nouă serie de arestări. Chiar zilele trecute am asistat la una pe strada mea. Scena s-a desfăşurat după tipicul bine cunoscut: bărbatul acuzat, uluit şi tremurând de frică, a fost târât afară din casă de lictorii cu feţele împietrite. În timpul acesta, sclavul familiei, care îl trădase pe sărmanul nefericit, a stat deoparte, încercând să nu pară vinovat. Priveliştea îţi dădea fiori!

Kaeso nu mai putea suporta. Se ridică brusc şi îi spuse lui Ennius că trebuie să-şi ia rămas-bun.

— Atât de curând? Am crezut…

— Mă tem că n-am prea mult timp la dispoziţie. Am vrut doar să ascult epitaful lui Scipio. Mulţumesc. Dar acum chiar trebuie să plec. Aştept oaspeţi după-amiază.

— Invitaţi la cină?

— Nu chiar.

Întors acasă, obosit de plimbarea lungă, Kaeso stătea singur în camera de lucru şi se uita la mulţimea de pergamente din bibliotecă; îi erau ca nişte prieteni vechi, de la care se vedea nevoit să-şi ia rămas-bun, cu tristeţe. Se asigură că testamentul se află la locul lui. Deşi nu-l putea citi, găsi pasajul pe care secretarul îl subliniase de dimineaţă, după instrucţiunile lui. Acesta făcea referire la fascinum şi specifica dorinţa lui Kaeso ca Menenia să-l poarte la ocazii speciale şi să-şi amintească astfel de bunicul ei care o iubise. Îşi scoase talismanul de la gât şi îl puse peste testament.

Luă carafa şi îşi turnă un pahar de vin falemian de cea mai bună calitate, în care strecură un praf. Cu paharul în mână, îngenunche în faţa altarului lui Bacchus. Sărută statuia zeului şi aşteptă.

La scurt timp după aceea, auzi ciocănituri puternice în uşa din faţă. Câteva clipe mai târziu, Cletus intră alergând în camera de lucru.

— Bărbaţi înarmaţi, stăpâne. Cer să intre în casă.

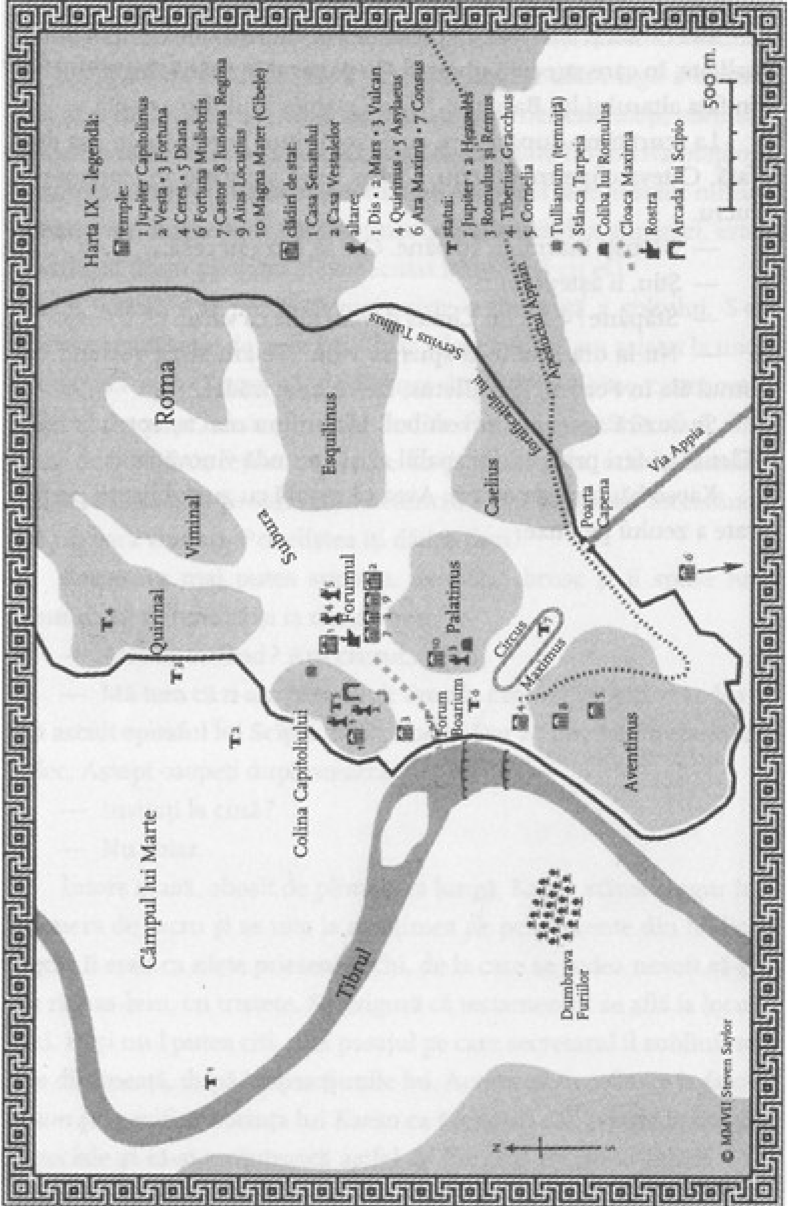
— Ştiu, îi aşteptam.

— Stăpâne? Faţa lui Cletus deveni albă ca varul.

— Nu la ora asta le-ai spus să vină? Te-am auzit vorbind cu omul ăla în Forum, ieri, Cletus. De ce m-ai trădat?

Se auziră zgomote în vestibul. Lictorii nu mai aşteptau la uşă. Cletus îşi feri privirea, incapabil să-şi ascundă vinovăţia.

Kaeso bău repede otrava. Avea să moară cu gustul licorii preferate a zeului pe buze.

IX

Prietenul Gracchilor

Anul 146 î.H.

— Fiică, mamă, soţie, văduvă…

Pe măsură ce pronunţa fiecare cuvânt, Cornelia îşi unea unul câte unul degetele de la cele două mâini, un gest oratoric pe care-l văzuse la tatăl ei. Era foarte tânără când murise Scipio, dar acesta lăsase o impresie puternică asupra ei şi multe dintre gesturile şi expresiile feţei lui şi chiar câteva dintre frazele folosite de el se regăseau la ea. Deşi se apropia de patruzeci de ani, Cornelia era o femeie izbitor de frumoasă. Părul ei castaniu reflecta lumina soarelui cu străluciri roşiatice şi aurii.

— Fiică, mamă, soţie, văduvă, repetă ea. Care e cel mai important rol al unei femei în viaţă? Tu ce părere ai, Menenia?

— Cred… Prietena ei zâmbi timid. Cornelia şi Menenia erau de aceeaşi vârstă şi erau amândouă văduve. Deşi nu la fel de frumoasă, avea o ţinută plină de graţie, care atrăgea privirile, în egală măsură, când cele două intrau într-o cameră împreună. Cred c-ai omis o categorie, Cornelia.

— Care-ar fi aia?

— Iubită. Menenia atinse cu o mână talismanul pe care îl purta la gât, un fascinum străvechi moştenit de la bunicul ei. Cu cealaltă mână atinse uşor braţul unui bărbat care stătea lângă ea şi schimbară amândoi o privire lungă şi plină de înţeles.

Blossius era un filosof italian născut la Cumae. Cu părul lung, grizonat şi barba tăiată îngrijit, avea un aer demn, care se potrivea cu cel al Meneniei. Cornelia era impresionată de legătura deosebită dintre cea mai bună prietenă a ei şi preceptorul copiilor ei. Doi adulţi maturi, trecuţi de mult de vârsta iubirii impetuoase, care descoperiseră totuşi unul în celălalt nu doar un tovarăş de drum, ci un suflet pereche.

— Ce te face să pui întrebarea asta? dori să afle Blossius. Ca adept al şcolii stoice, tindea să răspundă la o întrebare printr-o altă întrebare.

Cornelia închise ochii şi îşi ridică faţa spre lumina caldă a soarelui. Era o zi liniştită pe Palatinus; se auzeau păsările cântând pe acoperişuri.

— Mă gândeam şi eu. Eu şi Menenia ne-am pierdut amândouă taţii la o vârstă fragedă. Şi suntem amândouă văduve, după ce am fost căsătorite şi am îngropat bărbaţi mult mai în vârstă decât noi. După moartea tatei, rudele mele au pus la cale căsătoria cu bunul Tiberius Gracchus. Iar tu ai fost a doua soţie a lui Lucius Pinarius, nu-i aşa?

— A treia, de fapt, răspunse Menenia. Dragul de el, avea nevoie mai mult de o îngrijitoare decât de o iapă de prăsilă.

— Şi totuşi ţi-a dăruit un fiu minunat, pe tânărul Lucius.

— Da. Iar ţie Tiberius ţi-a dăruit mulţi copii.

— Doisprezece, mai precis. Şi i-am iubit pe toţi. Dar, vai, doar trei au rămas în viaţă!

— Şi ce copii remarcabili sunt cei trei, spuse Menenia, mulţumită în mare parte şi învăţăturii primite de la Blossius. Îşi strânse iubitul de braţ. Fiica ta, Sempronia, are deja o căsătorie fericită şi lumea aşteaptă lucruri măreţe de la Tiberius şi Gaius.

Cornelia dădu din cap.

— Cred c-am răspuns întrebării pe care am pus-o, cel puţin în ceea ce mă priveşte. De vreme ce nu mai am tată sau un soţ în viaţă – şi nici timp pentru un iubit! — rolul de mamă este cel mai important pentru mine. Realizarea mea vor fi cei doi fii ai mei. Îmi doresc să înfăptuiască lucruri atât de măreţe, încât, atunci când voi muri, oamenii să-şi amintească de mine nu ca de fiica lui Scipio Africanus, ci ca de mama lui Tiberius şi Gaius Gracchus.

— O aspiraţie nobilă, spuse Blossius. Dar o femeie există doar prin intermediul bărbaţilor din viaţa ei: taţi, soţi, fii… iubiţi? Îi aruncă o privire afectuoasă Meneniei. Stoicismul ne învaţă că fiecare bărbat este valoros prin el însuşi, indiferent de poziţia socială. Cetăţean sau sclav, consul sau pedestraş – toţi au o scânteie unică din esenţa divină. Dar femeile? Nu au şi ele o valoare intrinsecă, aparte de orice rol pe care îl joacă în relaţia cu bărbaţii din vieţile lor?

Cornelia râse.

— Blossius dragă, doar un stoic ar îndrăzni să exprime o concepţie atât de radicală! Cu o generaţie în urmă, ai fi putut fi exilat doar pentru c-ai sugerat o asemenea idee.

— Poate, replică Blossius. Dar cu o generaţie în urmă două femei n-ar fi putut sta singure şi nesupravegheate într-o grădină, discutând idei cu un filosof.

— Chiar şi-n zilele noastre, mulţi romani de modă veche ar fi îngroziţi să audă această discuţie, spuse Menenia. Cu toate astea, iată-ne aici. Lumea se schimbă.

— Lumea se schimbă mereu, o aprobă Blossius. Uneori în mai rău.

— Atunci va fi de datoria copiilor noştri să o schimbe în mai bine, declară Cornelia.

Menenia zâmbi.

— Şi care dintre fiii tăi va schimba mai mult lumea?

— Greu de spus. Sunt atât de diferiţi. Tiberius e foarte serios şi prea grav pentru un băiat de optsprezece ani, mult mai matur decât alţii de vârsta lui. Acum, că s-a înrolat în armată şi a plecat să lupte cu bieţii cartaginezi sau ce a mai rămas din ei, sper să nu devină mai ursuz decât e deja. Micul Gaius, pe de altă parte, are doar nouă ani, dar e aşa de diferit! Mă tem că e chiar prea impulsiv şi iute la mânie.

— Dar foarte sigur pe el, spuse Blossius, mai ales pentru un băiat de vârsta lui. Ca preceptor al lor, pot spune că ambii fraţi au remarcabil de multă încredere în ei – trăsătură pe care cred c-au moştenit-o de la mama lor.

— Iar eu cred c-au moştenit-o de la bunicul lor, deşi a murit cu mult timp înainte ca ei să se nască. Cât de mult mi-aş dori ca băieţii să-l fi cunoscut şi ca eu să-l fi avut aproape mai mult timp! Dar am făcut tot ce mi-a stat în putinţă să le insuflu un respect profund pentru realizările bunicului lor. Poartă cu mândrie numele de Gracchus şi au tot dreptul s-o facă, dar sunt, de asemenea, obligaţi să se ridice la standardele lui Scipio Africanus.

Menenia oftă.

— În ceea ce-l priveşte pe Lucius al meu, sper doar să se întoarcă teafăr şi nevătămat din războiul lui Cato. Acesta era numele pe care i-l dăduseră mulţi romani noii campanii împotriva Cartaginei. Cato în persoană nu trăise destul ca să vadă izbucnirea războiului, dar nu încetase niciodată să pledeze pentru el. Ani la rând, oricare ar fi fost tema dezbaterilor – construcţia de drumuri, comenzile militare, reparaţiile de canale – îşi încheiase fiecare discurs în Senat cu aceeaşi frază: „Şi, în concluzie… Cartagina trebuie distrusă!” Oamenii râdeau de obsesia lui, dar, în cele din urmă, de dincolo de mormânt, Cato triumfase. Acum se părea că visul lui urma să se realizeze. Potrivit ultimelor veşti din Africa, armatele romane asediau Cartagina, ai cărei apărători nu mai puteau să li se opună mult timp.

Cornelia clipi şi duse mâna streaşină la ochi. Se făcuse deodată prea cald în grădină şi soarele ardea puternic. Păsările nu mai cântau.

— Nu se mai pune problema dacă Cartagina va fi distrusă…

— Ci când, completă Blossius.

— Şi când se va-ntâmpla asta…

— Cartagina va fi al doilea oraş pe care Roma îl va face să sufere această soartă în decurs de câteva luni. Filosoful locuia în casa Corneliei, iar cei doi se vedeau aproape zilnic; gândurile lor erau adesea asemănătoare. Când generalul Mummius a cucerit Corintul, străzile Romei au fost pline de veselie.

— Iar ale Corintului, de jale! Cornelia clătină din cap. Atâţia bărbaţi omorâţi, atâtea femei luate sclave! Una dintre cele mai rafinate şi îmbelşugate cetăţi din Grecia, distrusă din temelii de armatele romane.

Blossius ridică o sprânceană.

— Un exemplu pentru oricine ar îndrăzni să ne conteste supremaţia, potrivit spuselor lui Mummius.

— Templele au fost pângărite. Opere de artă valoroase au fost distruse de soldaţii lui dezlănţuiţi. Chiar şi cei mai înverşunaţi inamici romani ai grecilor s-au ruşinat de barbarismul lui Mummius…

Cornelia tăcu brusc. Ascultă cu atenţie. În locul cântecelor păsărilor, în aer plutea acum un alt sunet.

— Auziţi? Parc-ar fi un freamăt.

— Din Forum? întrebă Menenia.

— Nu, cred că se aude de undeva din împrejurimi. Myron! Un tânăr sclav care stătea pe jos în apropiere sări iute în picioare. Cornelia îl trimise să afle ce se întâmplă. Cât îi aşteptară întoarcerea, cei trei rămaseră tăcuţi, cuprinşi de aceeaşi nelinişte. O stare de agitaţie însemna veşti. Veştile puteau fi bune sau rele…

În cele din urmă, Myron se întoarse, fără suflare, dar zâmbitor.

— Veşti nemaipomenite din Africa, stăpână! Cartagina a fost cucerită. Războiul s-a sfârşit! O corabie a ancorat în Ostia azi-dimineaţă, iar mesagerii tocmai au sosit la Roma. Asta-i tot ce-am aflat până acum, dar, dacă vreţi, pot să dau o fugă până-n Forum.

Menenia începu să plângă. Blossius o îmbrăţişă. Cei doi păreau să fi uitat cu totul de Cornelia. Privindu-i, aceasta se simţi dintr-odată foarte singură. Căldura din grădină îi provoca o stare de ameţeală. Lumina puternică îi aduse lacrimi în ochi.

— Da, Myron, du-te să vezi ce mai poţi afla. Poate că există veşti despre… victimele din armata romană.

— Imediat, stăpână. Myron se întoarse să iasă şi se ciocni de un bărbat care tocmai intra în grădină.

Cornelia îşi feri ochii de soare. Se uită cu ochii întredeschişi la noul venit, apoi scoase un ţipăt.

— Nicomedes! Tu eşti?

Bărbatul era unul dintre sclavii lui Tiberius. Îl însoţise pe stăpânul său în Cartagina.

— Dar ce faci aici, Nicomedes? De ce nu mai eşti cu Tiberius? În pofida căldurii, Cornelia tremura.

— Nu vreau să vorbesc în numele stăpânului meu, o să-l las pe el s-o facă. Nicomedes zâmbi şi scoase o tăbliţă de ceară din desagă.

— O scrisoare? De la Tiberius?

— Scrisă chiar de mâna mea, printre ruinele fumegânde ale Cartaginei, aşa cum mi-a dictat-o fiul vostru, stăpână, care nu e doar bine, sănătos, ci şi un erou al legiunilor romane.

— Un erou?

— După cum veţi vedea când veţi citi această scrisoare.

Cornelia dădu din cap. Se simţea neobişnuit de calmă.

— Myron, du-te şi adu-l pe tânărul Gaius. Ar trebui să fie de faţă, să audă şi el cuvintele fratelui său. Blossius, vrei, te rog, s-o citeşti tu? Îi întinse tăbliţa. Îmi tremură mâinile şi nu cred c-aş putea să desluşesc literele.

Peste câteva clipe apăru şi Gaius, alergând în faţa lui Myron. Era un băiat chipeş, care semăna leit cu bunicul lui.

— E-adevărat, mamă? Cartagina a fost cucerită şi a sosit o scrisoare de la Tiberius?

— Da, Gaius. Stai aici lângă mine, cât o citeşte Blossius.

Filosoful îşi drese glasul.

— *Scumpei mele mame, fiica marelui Africanus: îţi scriu aceste cuvinte din oraşul pe care l-a cucerit cândva bunicul meu şi care tocmai a fost cucerit din nou de armatele romane. Nu va mai fi cucerit şi-a treia oară. De azi înainte, Cartagina nu va mai exista. Pe lângă această scrisoare, Nicomedes v-aduce şi un suvenir din partea mea: coroana murală, pe care am primit-o pentru că am fost primul soldat care a escaladat zidurile inamicului.*

Nicomedes scoase din săculeţ o coroană din argint care reproducea un zid de cetate, cu creneluri şi turnuri, şi i-o întinse Corneliei.

— Fiul vostru a primit-o în cadrul unei ceremonii publice, în faţa armatei, şi a purtat-o la ospăţul victoriei, unde a stat la loc de cinste. A trimis-o acasă pentru ca mama lui să fie prima din Roma care o vede.

— Primul care a escaladat zidurile! murmură Gaius, uitându-se la coroana din mâinile mamei sale. Primul roman care a pus piciorul în Cartagina! Îţi poţi închipui cât de periculos trebuie să fi fost?

Cornelia îşi putea închipui foarte bine, iar gândul o făcu să ameţească. Dar reuşi să zâmbească slab şi puse coroana pe capul lui Gaius. Era prea mare pentru

el şi îi alunecă pe ochi. Toţi râseră. Gaius îşi luă mânios coroana de pe cap. Aceasta căzu pe podea cu un zăngănit.

— Nu e amuzant, mamă! Coroana n-a fost făcută pentru mine!

— Potoleşte-te, Gaius! Cu un oftat, Cornelia se aplecă să ridice coroana şi o puse în poală. S-auzim şi restul scrisorii de la fratele tău. Continuă, te rog, Blossius.

— Am veşti bune şi pentru prietena ta, Menenia: fiul ei, Lucius, s-a luptat cu vitejie, a ucis mulţi inamici şi nu are nici o rană.

— Slavă zeilor! strigă Menenia. Încercă să-l ia de mână pe Blossius, dar acesta era absorbit de scrisoare. Se încruntase.

— Continuă, Blossius, zise Cornelia. Ce mai scrie Tiberius?

— Doar… o descriere… a luptei. Nimic de natură personală.

— Foarte bine. S-o auzim!

— Nu sunt sigur c-ar trebui să citesc cu glas tare aşa ceva, în faţa băiatului. Sau în faţa ta. Cred că e un semn al respectului profund al lui Tiberius faţă de tine să-i scrie mamei sale cu aceeaşi sinceritate cu care i-ar fi scris regretatului său tată…

— Ce spuneai puţin mai înainte despre valoarea femeilor, Blossius?

— Nu e o chestiune de valoare, ci de… sensibilitate.

— Prostii! Dacă nu vrei s-o citeşti cu glas tare, o s-o fac eu! Cornelia puse coroana murală deoparte, se ridică în picioare şi luă tăbliţa.

— *Cât despre Cartagina,* citi ea, *spiritul lui Cato poate să-şi găsească, în sfârşit, odihna: Oraşul, la fel de vechi ca Roma, e acum complet nimicit. Portul a fost distrus, casele, arse, altarele pentru sacrificii umane au fost transformate în moloz. Grădinile au fost smulse din rădăcini. Mozaicurile somptuoase din pieţele publice au fost inundate de lacuri de sânge.*

Bărbaţii au fost măcelăriţi, atât cât am avut puterea s-o facem; puţinii rămaşi în viaţă vor deveni sclavi. După câte ştiu, toate femeile au fost violate, indiferent de vârstă sau statut. Multe au fost ucise, deşi implorau îndurare. Nebunia distrugerii a pus stăpânire pe învingători. Bărbaţii şi femeile care au supravieţuit vor fi separaţi în funcţie de sex şi vânduţi în pieţe de sclavi aflate la sute de kilometri distanţă una de alta, astfel încât niciun bărbat şi nici o femeie de neam cartaginez să nu se mai poată împerechea vreodată. Neamul lor va pieri. Înainte de a fi vânduţi, le vor fi tăiate limbile, astfel încât limba lor şi chiar numele zeilor lor să dispară cu totul de pe faţa pământului.

Pământul se ară şi se presară cu sare ca să nu mai rodească. Blossius m-a învăţat că sarea era substanţa preţioasă care a dat naştere Romei cu mult timp în

urmă, aşa că e cum nu se poate mai potrivit ca sarea să pecetluiască distrugerea Cartaginei.

Când Alexandru a cucerit Persia, a ales să lase oraşul Babilon neatins şi să-i facă pe locuitori supuşii lui şi a fost slăvit de către zei şi de către oameni pentru îngăduinţa de care a dat dovadă. Noi am urmat un exemplu mai vechi, pe acela al grecilor necruţători care au prădat oraşul Troia şi au lăsat în urmă doar ruine. Dramaturgii greci vorbesc despre multe nenorociri care s-au abătut după aceea pe capul învingătorilor greci – Ajax, Ulise, Agamemnon şi ceilalţi. Mă rog ca zeii să privească cu ochi buni ceea ce i-am făcut Cartaginei şi să-i ofere o soartă dreaptă poporului roman, care a înfăptuit acest lucru teribil pentru gloria lui Jupiter.

Cornelia puse deoparte tăbliţa, cu mâini tremurânde.

— Ce mi-ar fi plăcut să fiu acolo! spuse Gaius, cu ochii sclipind. Ce zi glorioasă trebuie să fi fost! Iar acum n-o să se mai întâmple niciodată, pentru că nu mai există Cartagina, iar eu sunt prea tânăr şi nu va mai exista niciodată alt război cu ea. Abia aştept să se întoarcă acasă Tiberius şi să-mi spună mai multe despre luptă!

Menenia lăsă ochii în jos.

— Războiul e în firea lucrurilor şi va fi întotdeauna, spuse Blossius încet. E limpede că zeii Romei au fot mai puternici decât cei ai Cartaginei. Trebuie să fim recunoscători pentru asta. Şi totuşi… mă tem pentru viitorul Romei. Câtă dreptate are Tiberius să amintească de exemplul grecilor care-au distrus Troia! Grecul Ahile era aproape invincibil; totuşi, când a profanat leşul troianului Hector, zeii au dezaprobat sfidarea lui şi şi-au retras protecţia, iar Ahile a murit pe câmpul de luptă, ca orice muritor.

Roma a intrat într-o eră nouă. După distrugerea Corintului, respectul romanilor faţă de cultura greacă a degenerat în jafuri necruţătoare. Odată cu distrugerea Cartaginei, romanii nu mai au niciun rival pe Mediterană. Dar cum le va face Roma faţă răspunderilor care vin împreună cu o putere şi o bogăţie fără precedent în istoria lumii? Trebuie să ne rugăm ca zeii să-i dea Romei conducători înţelepţi pe viitor – şi femei înţelepte, care să-i educe pe acei bărbaţi în copilărie!

Blossius, Menenia şi Cornelia îşi întoarseră privirile spre tânărul Gaius. Inspirat de descrierile măcelului de la Cartagina, acesta îndrăznise să ridice coroana murală şi încerca să şi-o pună din nou pe frunte, fără să ia seama la privirile aţintite asupra lui.

Anul 133 î.H.

— Tiberius o să dea de necazuri serioase, mamă. Nu ştie ce poate să i se întâmple. Nu vreau să am nimic de-a face cu asta. Lucius Pinarius, care moştenise părul castaniu şi ochii verzi ai Pinarilor, luă o bucată de varză murată în garum. Felul acesta de mâncare, servit rece, era preferatul familiei în zilele fierbinţi de vară.

Blossius luă şi el o bucată de varză, cu toate că de obicei îi provoca indigestie. Deşi toţi copiii Corneliei erau mari acum, Blossius locuia în continuare în casa ei, dar îşi petrecea mare parte a timpului acasă la Menenia, la doar câţiva paşi de Palatinus. Era de neconceput ca Menenia şi Blossius – o patriciană romană şi un filosof din Cumae – să se căsătorească, dar relaţia lor dăinuise. Văduva şi stoicul îmbătrâneau împreună.

Menenia nu mâncă nimic. Când era prea cald, nu avea poftă de mâncare; obişnuia să se plângă că toată luna august nu putea să pună nimic în gură. În spatele ei stătea un sclav care le făcea vânt cu un evantai din pene de păun.

— Tu şi Tiberius Gracchus sunteţi prieteni vechi, spuse ea. Ar trebui să te bucuri pentru el. Ai fi putut privi alegerea lui în funcţia de tribun ca pe o şansă pentru tine, dar în ultimul an ai preferat să-l eviţi. Ce-i cu legea care instituie o comisie de redistribuire a pământului pe care a reuşit s-o adopte? Ai fi putut să lucrezi în comisia aia…

— Dacă aş fi vrut să mi se termine cariera chiar înainte de a începe! Toată povestea asta va avea un final urât.

— Nu neapărat, replică Blossius. E drept că Tiberius îşi asumă multe riscuri. Sincer să fiu, cutezanţa lui mă uimeşte, deşi n-ar trebui; în definitiv, e urmaşul bunicului său şi fiul mamei lui.

— Şi discipolul lui Blossius! izbucni Lucius. Voi, stoicii, aţi susţinut tot timpul că cea mai bună formă de guvernare nu e republica, ci un rege drept. Aţi semănat tot felul de idei periculoase în mintea lui Tiberius.

Blossius îşi păstră cumpătul, dar varza începu să-şi facă de cap în stomacul lui.

— Tiberius e un vizionar. Şi dacă învăţăturile mele l-au inspirat, atunci sunt mândru de realizarea mea.

— Dar vei suferi şi tu consecinţele alături de el, când proiectul se va nărui?

— Tiberius e cel mai îndrăgit om din Roma, zise Blossius.

— E şi cel mai detestat om din Roma, replică Lucius.

— Lucius! Blossius! Nu vă mai certaţi! Nu mai suport, e prea cald. Menenia oftă. Acum aş vrea să-mi explicaţi pe rând, încă o dată, din punctul vostru de vedere, ce încearcă să facă Tiberius Gracchus şi de ce planul lui promite să aibă un asemenea succes sau eşec.

Blossius ridică o sprânceană.

— Draga mea, te prefaci că nu ştii, ca să ne faci să ne apărăm poziţiile folosind raţiunea şi nu emoţiile. Ai putea să relatezi situaţia la fel de bine ca oricare dintre noi.

Menenia râse.

— O s-o fac, dacă aşa o să staţi liniştiţi! Pe vremea când strămoşii noştri cucereau Italia, bucată cu bucată, Roma a intrat în posesia unor loturi întinse de pământ aparţinând domeniului public. Mai târziu, au fost confiscate alte terenuri de la oraşele italiene care trecuseră de partea lui Hannibal. Statul a hotărât să le împartă acest pământ cetăţenilor romani şi aliaţilor italieni, ca răsplată pentru serviciile militare aduse Romei; micile ferme asigură stabilitatea economiei, iar armata se alege cu noi soldaţi, de vreme ce proprietarii de pământ sunt siliţi să servească în armată. Pentru ca fermele să rămână mici şi pentru a se asigura o distribuire corectă, au existat întotdeauna limite în privinţa mărimii terenului pe care îl putea deţine o singură persoană.

Dar, aşa cum spune proverbul etrusc, banii schimbă totul. În Roma au intrat cantităţi uluitoare de aur şi argint de la oraşele şi provinciile cucerite, aşa că un grup restrâns de cetăţeni a devenit foarte, foarte bogat. Unii dintre ei au descoperit căi de a evita limitele legale şi au cumpărat suprafeţe întinse de teren din domeniul public, precum şi sclavi care să lucreze la fermele lor uriaşe. Ca urmare a acestui lucru, nenumăraţi bărbaţi liberi din toată Italia au fost obligaţi să-şi lase pământurile şi să vină la oraş, unde se zbat să supravieţuiască, se feresc să-şi întemeieze familii şi nu au nici o obligaţie de a se înrola în armată. Situaţia nu-i aduce foloase decât unui număr restrâns de proprietari de pământ colosal de bogaţi. Săracii din Italia, adică masele, sunt deposedaţi de pământuri, iar legiunile romane au din ce în ce mai puţini soldaţi. Trebuie să se facă ceva pentru a lua înapoi terenurile dobândite ilegal de marii proprietari şi pentru a le redistribui poporului. Menenia părea încântată de ea. Gata. Am explicat situaţia pe placul vostru?

— Nici eu n-aş fi putut s-o expun mai bine, zise Blossius, deşi aş adăuga că implicaţiile acestei situaţii depăşesc simpla chestiune a distribuirii pământului. Mai este şi războiul din Spania – o luptă nejustificată şi dezastruoasă, care durează de prea mult timp şi care a fost tratată ineficient de către senatorii aflaţi

la conducere. Asta a condus la mari nemulţumiri în rândurile soldaţilor şi la impunerea unor măsuri disciplinare aspre şi umilitoare. Mă gândesc la cazul în care dezertorii din campania spaniolă au fost prinşi, bătuţi şi vânduţi ca sclavi.

Se uită cu poftă la varza din faţa lui, dar se hotărî să nu mai rişte.

— Afluxul de sclavi a dus la alte probleme, cum ar fi revolta de proporţii care are loc chiar acum în Sicilia. Sclavii ameninţă să preia conducerea întregii insule! Iar asta e doar cea mai recentă şi mai impresionantă izbucnire de violenţă a sclavilor răzvrătiţi. Numărul lor a atins proporţii alarmante în toată Italia şi mulţi dintre ei sunt trataţi oribil. Situaţia devine din ce în ce mai periculoasă pe zi ce trece. Fermieri alungaţi de pe pământurile lor; prea puţin respect şi răsplată pentru soldaţii de rând; prea mulţi sclavi nenorociţi şi disperaţi. Cetăţenii Romei cer să se facă ceva – iar Tiberius Gracchus a declarat că va rezolva aceste probleme.

— Are douăzeci şi nouă de ani şi a ajuns deja tribun! exclamă Menenia. Cornelia trebuie să fie foarte mândră de el.

Lucius zâmbi atotştiutor şi rosti plin de dispreţ:

— E util să ai un socru important! Appius Claudius e probabil cel mai influent om din Senat.

— A, Claudii sunt aduşi în discuţie tot timpul! Şi politica lor pare să devină mai radicală cu fiecare generaţie, spuse Blossius. Da, Tiberius are un aliat puternic în persoana lui Claudius, dar marii proprietari de pământ vor face orice să-şi păstreze proprietăţile. Am văzut cum au decurs lucrurile până acum. Tiberius a prezentat o propunere de redistribuire a pământului, dar a fost de ajuns ca unul dintre ceilalţi nouă tribuni să se împotrivească şi proprietarii au reuşit să-l convingă pe tribunul Marcus Octavius să voteze împotrivă.

Lucius interveni, agitat:

— Şi acum ajungem la motivul pentru care nu vreau să am nimic de-a face cu Tiberius şi cu politica lui. Când Octavius şi-a exprimat împotrivirea, Tiberius a cerut ca acesta să fie înlăturat prin votul poporului şi l-a silit să renunţe la funcţie. Dar Octavius a refuzat, aşa că unul dintre sclavii eliberaţi ai lui Tiberius l-a luat cu forţa de la tribuna oratorică, iar în încăierarea care a urmat unul dintre slujitorii lui Octavius a fost orbit. Acum duşmanii lui Tiberius îl numesc inamic al poporului pentru că a făcut ceea ce nici măcar Coriolanus nu a reuşit: a silit un tribun să renunţe la funcţie!

— Dar acţiunea lui Tiberius a fost perfect legală…

— Nu ştiu dacă excluderea lui Octavius a fost legală sau nu, dar ştiu că Tiberius a recurs la violenţă. Da, a obţinut în sfârşit ceea ce îşi dorea: propunerea

lui a devenit lege. Pentru redistribuirea terenurilor e nevoie de o comisie. Şi pe cine numeşte Tiberius în comisia aia puternică? Pe el însuşi, pe socrul lui, Appius Claudius, şi pe fratele lui mai mic, Gaius, care abia a împlinit douăzeci şi unu de ani!

— Tiberius avea nevoie de oameni de încredere, insistă Blossius.

— Miroase a nepotism, replică Lucius. Mamă, îmi sugerai mai devreme c-aş fi putut să-mi asigur un loc în comisia lui Tiberius. Te asigur că nici o forţă de pe faţa pământului nu m-ar fi putut convinge să fac una ca asta!

Iar acum vedem ultima iniţiativă a lui Tiberius. După cum ai spus chiar tu, mamă, banii schimbă totul. Regele Attalus din Pergamum a murit, iar prin testament îi lasă Romei întregul lui regat – pământurile care în vremurile străvechi i-au aparţinut Troiei ne aparţin acum nouă. În Roma vor intra bogăţii imense, în mod obişnuit, tot aurul şi prăzile s-ar duce direct în vistieria Senatului, dar Tiberius a avut altă idee, propunând să le fie împărţite direct oamenilor, împreună cu loturile de pământ, pentru a-i ajuta să-şi cumpere unelte pentru fermă şi provizii de început. Duşmanii lui o numesc mituire publică la o scară fără precedent, îl acuză pe Tiberius că vrea să devină rege.

— Niciodată! rosti Blossius plin de dispreţ.

— Atunci încearcă să provoace o revoluţie de jos în sus. Sfidează supremaţia Senatului, folosindu-se de funcţia de tribun pentru a face lucruri pe care niciun tribun nu le-a mai făcut vreodată.

— Cred că e foarte interesant, zise Menenia. De ce eşti atât de convins că planul lui va eşua?

— Pentru că pe zi ce trece are din ce în ce mai puţini susţinători, mamă. Fie că a fost sau nu în interesul lor, oamenii de rând au început să creadă că Tiberius le-a contestat suveranitatea când a alungat din funcţie un tribun care îi era rival. Şi dacă el îşi imaginează că se poate folosi de bogăţiile din Pergamum pentru propriile interese politice, ignorând Senatul, atunci chiar se joacă cu focul. Dacă vrea să devină rege, aşa cum susţin inamicii lui? Lucius îşi întoarse privirea către Blossius. Şi-a format deja o curte şi are un filosof grec drept sfetnic.

Blossius îşi pierdu cumpătul.

— Filosofia mea o fi greacă, dar m-am născut în Italia, iar în venele mele curge sânge nobil campanian. Da, am fost preceptorul lui Tiberius în copilărie. De ce nu mi-ar cere şi acum părerea?

— Pentru că magistraţii romani nu se sfătuiesc cu filosofi greci în chestiuni politice – dacă nu vor să fie văzuţi drept despoţi greci. Nu fac decât să repet ce spun duşmanii lui Tiberius. Şi tot ei mai întreabă: Cui i-a dus ambasadorul din

Pergamum la Roma testamentul regal, diadema şi haina purpurie a răposatului rege Attalus? Senatului? Nu! S-a dus direct acasă la Tiberius.

— Nu ca să-l numească rege! protestă Blossius. Ambasadorul i-a făcut doar o vizită de curtoazie lui Tiberius. Legăturile diplomatice dintre Gracchi şi casa lui Attalus există de o generaţie. Acum treizeci de ani, tatăl lui Tiberius s-a dus, în calitate de ambasador roman, să cerceteze nişte acuzaţii de sediţiune aduse împotriva tatălui răposatului rege şi a dovedit că acuzaţiile erau fără temei. De atunci, familia regală din Pergamum a păstrat o strânsă legătură cu Gracchii.

— Oricare ar fi explicaţia, întâmplarea trezeşte suspiciuni.

Blossius clătină din cap.

— Prostii! Duşmanii lui Tiberius s-ar folosi de orice calomnie pentru a-l distruge. Acţionează în folosul poporului, iar proprietarii de pământuri spun că vrea să fie rege. Alegătorii ar trebui să aibă destulă minte ca să nu plece urechea la asemenea minciuni.

— Vom vedea destul de curând ce cred alegătorii, zise Lucius. Tiberius candidează pentru un nou mandat de tribun. Pentru ceilalţi magistraţi e ilegal să deţină funcţia doi ani la rând…

— Dar nu şi pentru tribuni, replică Blossius. S-a mai întâmplat ca un tribun să rămână în funcţie. Dacă nu sunt destui candidaţi noi pentru cele zece poziţii într-un an…

— Asta pune la cale Tiberius? Să-şi păstreze funcţia mituindu-i sau speriindu-i pe ceilalţi candidaţi?

— Ceilalţi vor sta deoparte pentru că aşa va cere poporul.

Lucius oftă, exasperat.

— Nu-ţi dai seama la ce duc toate astea? Dacă lui Tiberius i se va permite să candideze din nou la funcţia de tribun, invocând numărul insuficient de candidaţi, şi va câştiga, duşmanii lui se vor înverşuna mai tare; asta înseamnă mai multă violenţă. Dacă va pierde alegerile, va pierde şi imunitatea asigurată de funcţie, iar inamicii lui îl vor trimite la judecată pentru vreo acuzaţie inventată şi în exil. Orice s-ar întâmpla, Tiberius se află într-o situaţie foarte primejdioasă.

Urmă o tăcere îndelungată, întreruptă în cele din urmă de suspinul lui Lucius.

— Nu spun că nu sunt de acord cu propunerea lui Tiberius de redistribuire a pământului. E un ţel frumos. Trebuie să se facă şi se va face – într-un final. Dacă Tiberius ar fi luat lucrurile treptat şi nu atât de repede…

— Chiar şi aşa, marii proprietari avari tot mi s-ar fi împotrivit, se auzi un glas răguşit.

— Tiberius! strigă Menenia. Sări de pe scaun, îmbrăţişându-l şi sărutându-l pe obraz pe noul venit. De unde vii?

— Din Forum, unde-am ţinut un discurs, de unde altundeva? Se apropie ziua alegerilor. M-am gândit c-aş putea să-l găsesc pe Blossius aici. Tiberius Gracchus devenise un bărbat izbitor de frumos; mulţi dintre cei care îl comparau cu busturile bunicului său declarau că nepotul era chiar mai arătos. În ziua aceea părea cam neîngrijit; eforturile noii campanii începeau să lase urme. În pofida oboselii, avea o aură care trecea dincolo de prezenţa lui fizică impunătoare, un farmec imposibil de definit, pe care grecii îl numeau kharisma. Grădina intimă a Meneniei părea prea mică pentru el.

Blossius se ridică şi îl salută. Schimbară câteva cuvinte în şoaptă. Apoi Tiberius se întoarse către Lucius, care rămăsese aşezat şi nu scosese niciun cuvânt.

— Am auzit fără să vreau câteva dintre comentariile tale. M-am obişnuit să mă apăr în faţa duşmanilor, dar poate c-ar trebui să petrec mai mult timp explicându-mi acţiunile în faţa prietenilor.

Lucius se ridică şi îşi îndreptă umerii.

— N-am avut intenţia să te jignesc, Tiberius. Dar aici, în casa mamei mele, nu fac niciun secret din îndoielile mele. Am vorbit liber în prezenţa lui Blossius.

— Iar Blossius mi-a luat apărarea, fără îndoială. Dar nici măcar Blossius nu poate rosti cuvintele care vin direct din inima mea, pentru că nici măcar el nu a trăit ce am trăit eu în ultimul an. Menenia, crezi c-ai putea să-mi dai puţin vin? Mi s-a uscat gâtul de la atâta vorbit.

Un sclav îi aduse imediat un pahar. Tiberius bău cu sete, dar vocea lui era la fel de răguşită ca înainte.

— Lucius, cu un an în urmă, când am început prima campanie pentru funcţia de tribun, nu eram prea diferit de toţi ceilalţi candidaţi. Urmăream avansarea în viaţa politică, sperând să-mi fac un renume. Da, credeam în discursurile pe care le ţineam – sau, mai bine spus, în discursurile pe care mi le scria Blossius – şi în necesitatea unei reforme agrare, a unei purtări mai bune faţă de soldaţi şi aşa mai departe. Dar susţinerea acelor obiective nu însemna nimic mai mult pentru mine decât un mijloc de a-mi atinge scopul, o cale de a obţine voturi şi de a-mi începe ascensiunea pe Scara Onorurilor.

Apoi am făcut o călătorie prin toată Italia, să văd cu ochii mei situaţia din provincie. Ceea ce am văzut m-a îngrozit. Oamenii liberi şi familiile lor plecaseră în masă din zonele rurale. De parcă întreaga peninsulă ar fi fost înclinată de o mână de titan şi toţi oamenii aceia s-ar fi rostogolit spre Roma,

unde locuiesc acum unii peste alţii. Abia poţi trece pe străzile Suburei zilele astea, aşa de aglomerate au devenit.

Şi după ce au depopulat provincia de oameni liberi, au umplut-o la loc cu sclavi care lucrează pământul roditor al fermelor şi trudesc în vii – armate întregi de sclavi străini, muncind până la epuizare pentru câţiva oameni bogaţi, care au pus mâna pe tot pământul. Şi nu exagerez când spun asta – sclavii ăştia se prăbuşesc unde lucrează şi mor acolo. Nu e neobişnuit să vezi un sclav mort pe câmp, în timp ce ceilalţi continuă să lucreze în jurul lui, sub ameninţarea biciului unui supraveghetor fără milă. Sclavii au devenit atât de ieftini, atât de uşor de înlocuit, încât sunt trataţi mult mai rău decât animalele.

Tiberius clătină din cap.

— Ştim cu toţii că situaţia asta există. Vorbim cu toţii despre „problema pământului” la modul general, ne gândim ce se poate face şi propunem măsuri politice. Dar să vezi realitatea cu ochii tăi, călătorind zi de zi prin provincie, e o experienţă diferită. Am fost profund zguduit de ce am văzut.

Dar altceva m-a schimbat cu total. Am spus că provincia a fost depopulată de oameni liberi, dar nu e în întregime adevărat. Ici şi colo mai dai peste câte un fermier care a reuşit cumva să-şi păstreze proprietatea, lucrându-şi pământurile după vechiul obicei; membrii familiei lucrează cot la cot cu câţiva sclavi. Aceste mici proprietăţi au fost înconjurate de ferme întinse; sunt asemenea unor mici insule din provincia romană care a existat cândva. Şi pentru că fermierii ăştia şi-au câştigat pământurile în schimbul serviciului militar sau au fii care în prezent sunt înrolaţi în legiuni, vezi adesea o armură primită ca trofeu sau copia unui steag al legiunii, afişate cu mândrie la poartă. Într-o clipită vezi legătura dintre o comunitate prosperă de mici fermieri, o armată puternică şi o Romă puternică şi plină de viaţă.

Trecând pe lângă o astfel de mică fermă, în Etruria, am văzut o pancartă la o poartă, pe care scria: „Tiberius Gracchus, ajută-ne să ne păstrăm pământurile!“ Zâmbi cu tristeţe. Numele meu era scris greşit şi literele erau cam grosolane, dar semnul acela m-a cutremurat. Şi a fost doar primul dintr-un lung şir. După aia am văzut asemenea pancarte la fiecare mică fermă pe lângă care treceam, chiar şi la cele aflate departe de drumurile principale. „Tiberius Gracchus, dă-le pământul public înapoi săracilor.” „Tiberius Gracchus, opreşte invazia sclavilor.” „Tiberius Gracchus, dă-ne înapoi pământul şi munca.” „Tiberius Gracchus, ajută-ne.” Vestea călătoriei mele se răspândise de la o fermă la alta. Când am ajuns înapoi la Roma…

Vocea lui Tiberius era înecată de emoţie şi devenise atât de răguşită, încât abia mai putea vorbi. Menenia îi mai aduse vin. Tiberius îl dădu peste cap şi continuă.

— Misiunea pe care mi-am asumat-o e mult mai importantă decât mine. Politicienii vin şi trec, cu certurile şi calomniile lor şi luptele fără scrupule pentru avansare. Ceea ce contează cu adevărat e destinul Romei şi soarta poporului roman, îndeosebi a celor care hrănesc şi apără oraşul, care îşi dau sudoarea, sângele şi urmaşii pentru gloria Romei.

Urmă o tăcere îndelungată. În cele din urmă, Blossius făcu un pas în faţă. Avea lacrimi în ochi.

— Dragul meu băiat! Mă laud că ţi-am fost preceptor, dar discipolul l-a întrecut cu mult pe maestru! Ai fost întotdeauna isteţ, serios şi disciplinat, dar nu mi-am imaginat niciodată că băieţelul Corneliei ne va umbri pe toţi când va creşte.

Tiberius zâmbi slab.

— Blossius, cred că nu-mi înţelegi ideea. Când spun că politicienii vin şi pleacă, pe când soarta poporului rămâne aceeaşi, chiar la asta mă refer. Nu-mi fac iluzii în privinţa însemnătăţii sau funcţiei mele, decât în măsura în care voi găsi o cale de a folosi puterea poporului în folosul său şi al gloriei Romei.

— Fireşte. Bine zis! Blossius îşi şterse lacrimile cu mânecile tunicii. Dar spuneai c-ai venit după mine?

— Da. Sunt nişte chestiuni practice pe care vreau să le discut cu tine. Claudius crede c-ar trebui să propun scurtarea perioadei serviciului militar înainte de alegeri. Tot el crede c-ar trebui să aduc în discuţie propunerea ca judecătorii să nu mai fie numiţi obligatoriu din rândurile senatorilor.

— Asta presupune o discuţie serioasă. Poate acasă la mama ta?

— Desigur. Menenia şi Lucius mi-au suportat destul vorbăria.

— Prostii! zise Menenia. Eşti oricând bine-venit în această casă, Tiberius. Ştii că-mi place să te aud vorbind! Dar trebuie să faci ceva cu răguşeala asta. O infuzie de mentă cu miere poate face minuni.

— Voi încerca, promise Tiberius. O zi bună, Menenia. Şi la fel şi ţie, Lucius. Îi zâmbi, dar Lucius dădu doar din cap drept răspuns. Tiberius şi Blossius îşi luară rămas-bun.

Grădina părea dintr-odată foarte tăcută şi liniştită şi, cumva, goală. Mama şi fiul stăteau departe unul de altul, fiecare adâncit în gândurile lui.

Pe Lucius, povestirea înduioşătoare a lui Tiberius despre pancartele din provincie îl lăsase indiferent. Lui i se părea că Tiberius era fie un politician ambiţios, care nu putea să renunţe la mască şi la discursuri nici măcar în grădina

unui prieten, fie un idealist sincer, orbit de viziuni de măreţie şi nepăsător faţă de pericolele îngrozitoare care îl aşteptau. În orice caz, cuvintele înflăcărate ale lui Tiberius îl făcuseră să se simtă mai stingher ca niciodată.

Menenia se gândea la prietena ei, Cornelia, şi la cât de diferiţi se dovediseră a fi fiii lor. Ce era mai bine: să ai un fiu care lăsa în urmă o dungă luminoasă asemenea unei comete, cu toată nesiguranţa plină de strălucire a focului celest, sau să ai un fiu la fel de impasibil şi de previzibil ca un bulgăre de pământ? Menenia trebuia să recunoască că o invidia pe Cornelia, cel puţin în prezent. Dar va avea oare motive să o compătimească pe viitor?

***

— Ce bine-ar fi fost dacă alegerea tribunilor n-ar fi avut loc în miez de vară, se plânse Tiberius. Tocmai acum susţinătorii mei cei mai înfocaţi sunt plecaţi din oraş să caute muncitori pentru strângerea recoltelor în provincie. Blossius, crezi c-ai putea să…

Un fald al togii îi tot aluneca de pe umăr. Blossius îl îndreptă.

— Nu e nici o întâmplare că alegerile au loc în perioada asta, remarcă filosoful. Familiile cele mai importante din Roma au plănuit întotdeauna fiecare aspect al alegerilor, astfel încât să iasă în avantaj. Dar dacă e o cauză dreaptă şi candidatul e demn de încredere, voinţa poporului va triumfa.

Cornelia intră în cameră.

— Stai să mă uit la tine, Tiberius.

Fiul ei făcu un pas înapoi, îndatoritor, şi adoptă o poziţie afectată, apucând faldurile togii cu o mână.

— Arăţi minunat! Tatăl şi bunicul tău ar fi foarte mândri de tine. Aş vrea doar ca fratele tău mai mic să fie aici să te vadă. Gaius fusese trimis să cutreiere provincia în căutare de susţinători şi să-i convingă să se întoarcă la Roma pentru alegeri.

Cornelia îl sărută pe obraz.

— Vino. A sosit augurul şi ne-aşteaptă în grădină. Nu-ţi mai da ochii peste cap, Blossius! Ştiu ce părere ai tu despre ceremoniile religioase, dar ritualul acesta trebuie respectat de dragul tradiţiei. Tatăl şi bunicul lui Tiberius n-ar fi apărut niciodată în faţa alegătorilor în ziua alegerii, fără să consulte mai întâi un augur.

În grădină, augurul puse pe pământ o colivie cu trei găini, înconjură colivia de trei ori, invocându-i pe zei şi pe strămoşii lui Tiberius Gracchus. Aruncă nişte grăunţe pe pământ, la dreapta şi la stânga coliviei, apoi deschise uşiţa. Auspiciile urmau să fie stabilite urmărind mişcarea păsărilor, dacă se mişcau în grup sau

separat şi în ce direcţie; dreapta indica bunăvoinţa zeilor, în vreme ce stânga indica dezaprobarea lor.

Dar păsările nu ieşiră din colivie. Cloncăniră şi se înghesuiră unele în altele, fără să ia în seamă uşiţa deschisă. Augurul bătu din picior. Gesticulă, să le sperie. În cele din urmă, apucă colivia şi o zgâlţâi zdravăn. Una dintre găini ieşi, dar nu se apropie de grăunţe. Îşi ridică aripa stângă, apoi se întoarse şi fugi înapoi în colivie.

Augurul era foarte stânjenit.

— Auspiciile… sunt nehotărâte, zise el.

Cornelia se încruntă.

— Aripa stângă, murmură ea. Avea o presimţire neplăcută.

— Din păcate, spuse Tiberius, prevestirile augurilor nu sunt atât de exacte pe cât ne-am dori noi să fie. Viitorul e învăluit în taină. Viitorul va sosi oricum.

Mama şi fiul schimbară o privire lungă. Cornelia îşi dădu seama că Tiberius este la fel de neliniştit, dar nu spuse nimic.

Tiberius se îndreptă spre vestibul. Se opri să privească chipurile strămoşilor săi. Atinse fruntea marelui Africanus, apoi îi făcu semn sclavului să deschidă uşa.

În stradă îl aştepta o mulţime de susţinători. Mulţi petrecuseră noaptea în faţa casei lui, păzind uşa cu schimbul. În ultimele zile ale campaniei, discursurile ambelor tabere deveniseră atât de aprinse, iar încăierările de stradă între grupuri, atât de violente, încât mulţi se temeau pentru siguranţa lui Tiberius. Se zvonea că duşmanii lui conspirau să-l omoare înainte de alegeri; adversarii politici susţineau că Tiberius însuşi lansase zvonul, pentru a strânge susţinători. Oricare ar fi fost adevărul, o mulţime numeroasă îl aştepta în stradă, iar la vederea lui oamenii izbucniră în urale.

Tiberius se îndreptă spre ei, zâmbind larg. Se împiedică de prag, pierzându-şi echilibrul. Înaintă şovăielnic şi se lovi cu degetul mare de la piciorul stâng de o piatră din drum; i se păru că-şi aude oasele sfărâmându-se. În cel mai bun caz, i se rupsese doar unghia. Sângele udă partea din faţă a încălţămintei, înnegrind pielea. Se simţea ameţit şi i se făcuse greaţă. Întinse mâna după un punct de sprijin, găsi braţul lui Blossius şi îl apucă strâns.

— Te-ai rănit! zise în şoaptă filosoful.

— Au observat? Tiberius îşi ţinea faţa aplecată şi vorbea printre dinţii încleştaţi.

Blossius cercetă mulţimea care aclama.

— Nu pare să fi observat nimeni.

— Bine. Atunci vom continua ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic.

— Dar poţi să mergi?

— Dacă mă ţin bine de braţul tău, da. Dar mai întâi voi spune câteva cuvinte. Oamenii pe care îi vezi au stat aici toată noaptea, aşteptând acest moment.

Tiberius privi mulţimea şi reuşi să zâmbească. Ridică mâinile, făcându-le semn că vrea să vorbească.

— Susţinători devotaţi, dragi prieteni, tovarăşi romani: lunga noapte a trecut şi orice rău ar fi pus la cale duşmanii noştri, suntem încă în viaţă!

Cuvintele lui au fost primite cu multe urale şi râsete.

— M-aţi vegheat toată noaptea, lucru pentru care vă mulţumesc. Şi vă promit că în al doilea an ca tribun voi face tot ce-mi va sta în putinţă să veghez asupra voastră – să vă înapoiez terenurile care vă aparţin de drept, să vă apăr de proprietarii de pământ avari şi de susţinătorii lor corupţi şi să fac din Roma copiilor voştri un loc mai drept, mai bogat şi mai bun pentru toţi cetăţenii muncitori.

Pentru a face toate astea, trebuie să câştig alegerile de astăzi. Iar pentru a câştiga alegerile, trebuie, înainte de toate, să rămân în viaţă. Ameninţarea duşmanilor noştri e cât se poate de reală. Aş putea fi atacat oriunde şi în orice clipă. Nu mă tem de o luptă; am luat parte la destule bătălii! Am fost primul care a escaladat zidurile Cartaginei şi am fost răsplătit cu coroana murală. Am luptat şi în Spania, alături de mulţi bărbaţi curajoşi, din rândurile voastre. Dar aici, la Roma, nu mai sunt soldat, ci simplu cetăţean. Nu port arme. Voi trebuie să fiţi protectorii mei. Fără protecţia voastră, sunt lipsit de apărare.

— Te vom apăra! strigă un bărbat din primul rând. Dacă trebuie, vom muri pentru tine, Tiberius Gracchus! I se alăturară mulţi alţii.

— Mă rog lui Jupiter să nu se ajungă la asta. Dar dacă voi băga de seamă o ameninţare iminentă şi voi avea nevoie de un cerc de oameni curajoşi în jurul meu, s-ar putea să nu vă pot cere ajutorul. Glasul meu e răguşit şi s-ar putea ca zarva să fie prea puternică, aşa că acesta va fi semnalul meu. Tiberius îşi ridică mâinile către cer, apoi le îndoi, îndreptându-şi palmele spre cap. Semnul era clar: strângeţi-vă în jurul liderului.

Mulţimea începu să bată din palme şi să-i scandeze numele. Tiberius se agăţă de braţul lui Blossius cu o mână, iar cu cealaltă făcu semn mulţimii. Începu să meargă, încercând să nu tresară de durere.

— Poate că e bine că m-am împiedicat, îi şopti el lui Blossius. Auspiciile arătau un început rău. Acum începutul rău e în urma mea!

Şchiopătând uşor în pofida sprijinului lui Blossius, porni spre Capitoliu, unde aveau loc alegerile. În timp ce cobora de pe Palatinus, mai mulţi susţinători se

alăturară suitei sale. Mult mai mulţi îl aşteptau în Forum. Se dădură la o parte, făcându-i loc să treacă, ovaţionând şi întinzând mâinile să-l atingă, apoi se alăturară alaiului care venea în urma lui.

Tiberius făcu o pauză pe treptele care duceau spre Capitoliu, în faţa arcadei lui Scipio Africanus. Monumentul era decorat cu imagini ale victoriilor bunicului său în Africa şi Asia. Scipio scăpase cu viaţă din bătălia de la Cannae, îşi pierduse tatăl, pe care îl salvase o dată în luptă, şi se confruntase cu Hannibal şi biruise. Tiberius râse cu poftă la ideea absurdă că un deget lovit ar fi motiv să dea înapoi. Jură în tăcere să urce către locul alegerilor fără să şchiopăteze sau să se sprijine de Blossius şi să nu arate niciun semn de suferinţă. Trecuse pe sub arcadă şi parcursese o distanţă scurtă, când auzi un zgomot deasupra capului. Doi corbi se băteau pe acoperişul unei clădiri de lângă drum, în stânga lui, cârâind şi dând din aripi. Cearta lor desprinse o ţiglă de pe acoperiş. Ţigla căzu chiar în faţa lui Tiberius şi se sparse cu un zgomot puternic. Tiberius tresări.

— Prevestirea augurului, poticneala… şi acum asta! murmură el. Trei semne rele unul după altul…

— Prostii! îi şopti Blossius la ureche. Găinile s-au purtat ca găinile. Oamenii se împiedică şi se lovesc la degete în fiecare zi. Corbii se ceartă. Tiberius, dacă începi să vezi semne în orice accident sau întâmplare, vei avea într-adevăr aerul unui rege; doar un despot îşi imaginează că universul se învârte în jurul lui. Un corb a desprins o ţiglă de pe acoperiș – nimic mai mult!

Tiberius dădu din cap, îşi aranjă toga şi continuă să urce.

Platforma din faţa Templului lui Jupiter gemea deja de oameni când sosiră Tiberius şi suita lui. Doar plebeii puteau vota pentru tribuni, aşa că se adunaseră în grupuri de vot numite triburi. Chiar şi în cea mai paşnică zi de alegeri, funcţionarii menţineau cu greu ordinea. Pentru propria apărare şi pentru ţinerea la distanţă a mulţimii, li se permitea să poarte cu ei suliţe fără vârf de metal. Vestea sosirii lui Tiberius provocă o zarvă nemaipomenită. Unii îl aclamau, alţii îl huiduiau. Câţiva începură să se îmbrâncească şi chiar să se ia la bătaie. Funcţionarii de vot se adunară să facă ordine, agitându-şi suliţele.

De-a lungul secolelor, în locul de adunare fuseseră ridicate atâtea altare şi statui, iar numărul alegătorilor sporise atât de mult, încât simpla acţiune a împărţirii lor în triburi devenise o provocare. Alegerile puteau fi câştigate sau pierdute după cum susţinătorii unui candidat reuşeau sau nu să se adune când erau chemaţi. Susţinătorii lui Tiberius sosiseră devreme şi în număr mare, pentru a ocupa cele mai bune locuri de unde i se puteau adresa mulţimii şi pentru a păstra căile de acces. Dacă susţinătorii celorlalţi candidaţi puteau fi ţinuţi la

periferia zonei de vot sau excluşi complet, şansele lui Tiberius aveau să fie mai mari.

Avându-l alături pe Blossius şi înconjurat de câţiva dintre cei mai aprigi susţinători, Tiberius a fost condus prin mulţime, până pe treptele Templului lui Jupiter. La vederea lui, din mijlocul mulţimii izbucniră alte aclamaţii, iar de pe margini, fluierături.

Sperase să se poată adresa mulţimii, dar forfota neîntreruptă îi zădărnicea intenţia. Nu mai văzuse niciodată o adunare de vot atât de gălăgioasă. Participanţii păreau să fie în mişcare continuă, strigând şi gesticulând. Ici şi colo păreau să fi izbucnit încăierări, mai ales la periferie sau în locurile în care vreo statuie sau vreun altar îngreunau deplasarea. Locul adunării semăna cu un câmp de luptă.

Câţiva dintre funcţionarii însărcinaţi cu buna desfăşurare a votului, pierzându-şi cumpătul, băteau cu suliţele în pământ să se facă linişte, cerând să înceapă organizarea triburilor. Alegătorii păreau să nu-i audă sau nu erau dispuşi să coopereze. Era o scenă haotică.

Mulţimea se dădu la o parte şi Fulvius Flaccus, unul dintre susţinătorii lui Tiberius din Senat, veni repede spre el, gâfâind.

— Tiberius, vin de la o reuniune extraordinară a Senatului. Toată dimineaţa, inamicii tăi i-au cerut consulului Scaevola să declare alegerile de azi adunare ilegală…

— Ilegală? Poporul are dreptul de a-şi alege tribunii…

— Susţin că dezordinea e prea mare, o ameninţare la adresa siguranţei publice – sau mai rău.

— Mai rău?

— Vărul tău, Scipio Nasica, pretinde c-ai de gând să instigi mulţimea împotriva statului şi că, după masacrarea adversarilor din Senat, te vei declara rege…

— Nasica! Tiberius scuipă cuvântul. Cei doi veri, ambii descendenţi ai lui Africanus, se dispreţuiau. Nu exista în tot Senatul un reacţionar mai hotărât decât Nasica. În timp ce Tiberius devenise eroul oamenilor de rând, Nasica nu făcea niciun secret din faptul că nu-i putea suferi. Nici măcar când participase la campanie, pentru voturile lor, nu se putuse abţine să nu-i jignească.

— Ştiu mai bine decât voi, gloata, de ce are nevoie statul, îi strigase el odată unei mulţimi dezordonate; adversarii lui politici spuneau, mai în glumă, mai în serios, că aceasta era lozinca lui de campanie.

Iar altădată, în timp ce strângea mâna bătătorită a unui muncitor de la o fermă, Nasica comentase dispreţuitor:

— Cum poţi să faci asemenea bătături? Mergând în mâini?

Blossius încercă să-l liniştească:

— Consulul Scaevola e un om bun.

— Aşa e, zise Flaccus. A refuzat să aprobe orice încercare de a anula alegerile. Dar asta nu l-a oprit pe Nasica. „Dacă consulul nu va lua măsuri pentru salvarea statului, atunci trebuie s-o facă cetăţenii de rând”, asta a spus Nasica. El şi o mulţime de alţi senatori s-au adunat afară, unde li s-a alăturat o ceată de ucigaşi înarmaţi cu bâte – cel mai josnic soi de oameni pe care ţi-l poţi închipui.

— Au plănuit asta dinainte, zise Blossius.

— Evident! îl aprobă Flaccus. Iar acum vin încoace, în frunte cu Nasica. Vor să te omoare, Tiberius! Îşi imaginează că sunt într-o misiune sacră – senatorii s-au legat la cap cu marginea roşie a togilor, asemenea preoţilor pe cale să împlinească un sacrificiu!

Tiberius simţi că-i îngheaţă sângele în vine. Se uită la mulţimea care nu bănuia nimic din ceea ce era pe cale să se întâmple.

— Semnalul! strigă Blossius. Dă semnalul!

Tribunul ridică mâinile spre cer. Mişcarea atrase atenţia mulţimii. Când toate privirile erau aţintite asupra lui, Tiberius făcu semn spre cap.

Susţinătorii înţeleseră pe loc. Le smulseră suliţele funcţionarilor, le rupseră în bucăţi şi le împărţiră. Bucăţile mai lungi puteau fi folosite drept bâte, iar capetele ascuţite, drept pumnale. La locul adunării se aflau şi câteva banchete. Începură să le smulgă şi pe ele, pentru a folosi scândurile ca arme.

Adversarii lui Tiberius din mulţime crezură că semnalul acestuia înseamnă altceva.

— Arată spre cap… vrea o coroană! strigară oamenii. Uitaţi-vă la susţinătorii lui. Adună arme… vor să cucerească Capitoliul cu forţa. O să-l declare rege pe Tiberius!

În haosul care sporea, se auzi şi mai mare zarvă la intrarea în zona adunării. Sosiseră Nasica şi ceilalţi senatori, împreună cu ceata lor de ucigaşi.

Urmă o încăierare violentă. Zgomotele luptei de pe Capitoliu se auzeau până jos în Forum, pe Palatinus şi chiar pe malul celălalt al Tibrului.

Mai mulţi dintre susţinătorii lui Tiberius alergară spre el şi îi oferiră armele lor, dar acesta le refuză. Se întoarse cu spatele la luptă şi cu faţa la Templul lui Jupiter, ridicând braţele în semn de rugăciune.

— Jupiter, rege al zeilor, protector al bunicului meu în luptă…

Blossius îl apucă de faldurile togii şi îi strigă:

— Du-te-n templu! Fugi! Când o să vină după tine, invocă protecţia lui Jupiter…

Blossius primi o lovitură de bâtă în stomac. Căzu în genunchi fără suflare.

Mai multe mâini îl apucară pe Tiberius. Îi smulseră toga. Rămas doar în tunica de dedesubt, Tiberius începu să urce scările templului, şchiopătând din cauza degetului rănit; se împiedică de o treaptă şi căzu. Dădu să se ridice, dar o bâtă îl lovi în cap, făcându-l să-şi piardă din nou echilibrul. Încercă să se ridice, împleticit. O altă bâtă îl lovi cu forţă în cap, zdrobindu-i ţeasta.

Blossius reuşise să se ridice. Roba îi era mânjită de sânge şi de bucăţi palide de creier. Se uita înspăimântat şi fără să-i vină să creadă la rămăşiţele însângerate care stăteau ghemuite pe trepte.

Unul dintre ucigaşi îl recunoscu.

— E filosoful grec, sfătuitorul pretinsului rege!

— Aruncaţi-l de pe Tarpeia!

Ţipând şi râzând, îl apucară pe Blossius de mâini şi de picioare şi coborâră treptele cu el. Se îndreptară spre stâncă, ferindu-se de bâte şi sărind peste cadavrele care zăceau pe drum.

Ajunseră la prăpastie, dar, în loc să-l îmbrâncească peste margine, se amuzară legănându-l înainte şi înapoi, ca să-i facă vânt.

— Număr până la trei: unu… doi… trei!

Îi dădură drumul în gol.

O clipă, Blossius păru să se înalţe spre cer. Apoi începu să se prăbuşească; avea un gol înnebunitor în stomac.

În mod normal, căderea s-ar fi încheiat la poalele Capitoliului. Dar mulţi oameni fuseseră împinşi de pe Tarpeia înaintea lui.

Câţiva reuşiseră să se apuce de vreun colţ de stâncă şi să rămână agăţaţi de ea. Prăbuşindu-se în gol, Blossius se prinse de hainele unuia dintre aceşti bărbaţi şi reuşi să întârzie o clipă căderea. Dar, aproape pe loc, îşi dădu drumul şi căzu peste următorul, apucându-se pe rând de cei agăţaţi cu disperare de stâncă, oprindu-se şi căzând iar. De mai multe ori se întâmplase ca unul dintre cei agăţaţi deasupra lui să nu se mai poată ţine şi să cadă pe lângă el ţipând.

În cele din urmă, secătuit de ultima picătură de voinţă, copleşit de groază şi nemaiavând de ce să se apuce, Blossius căzu în abis.

Dar nu ateriză pe pământ tare, ci pe o grămadă de trupuri. Alte trupuri continuau să cadă în jurul lui ca grindina.

***

La căderea nopţii, ucigaşii începură să adune cadavrele, le încărcară în căruţe şi traversară Forum Boarium, ca să le arunce în Tibru.

Blossius îşi reveni în simţiri. La început crezu că fusese îngropat de viu, dar mormanul care îl sufoca nu era de pământ, ci de cadavre. Căruţa se hurduca zdravăn, provocându-i dureri în tot trupul. Ar fi gemut, dar nu avea destul aer în plămâni. Greutatea de pe piept nu-i dădea voie să respire.

De undeva se auzeau suspinele şi ţipetele înăbuşite ale unor femei. Una dintre ele striga:

— Lăsaţi-mă să iau trupul soţului meu! Daţi-mi măcar trupul lui!

O voce aspră de bărbat îi porunci să se dea înapoi.

Căruţa se opri. Lumea începu să se clatine. Grămada de cadavre din jurul lui se mişcă şi se rostogoli asemenea unei stânci care se desprindea la o alunecare de teren. Se rostogoli şi el, neputincios.

Dintr-odată, se pomeni sub apă. Şocul îl făcu să-şi recapete complet cunoştinţa. Reuşi să ajungă la suprafaţă, bolborosind şi dând din mâini, şi trase aer în piept. Cerul de deasupra era întunecat şi plin de stele. Râul care curgea cu repeziciune era plin de cadavre. În pofida năucelii, Blossius reuşi totuşi să-şi dea seama care este ţărmul cel mai îndepărtat şi începu să înoate spre el. Se ciocni de multe cadavre care pluteau. Unul dintre ele păru să-l înconjoare cu braţul. Se zbătu să se elibereze, cuprins de panică. Bărbatul nu putea fi viu; se vedea după ţeasta lui zdrobită.

În timp ce făcea eforturi disperate să se elibereze, observă chipul mortului.

Era Tiberius.

Fără să stea pe gânduri, întinse mâna după cadavru, dar acesta dispăru luat de curent, la fel de lipsit de viaţă ca o ramură plutind pe apă.

Epuizat şi zguduit de suspine, Blossius ieşi la mal şi se cufundă în uitare.

***

— Imaginează-ţi consecinţele, scumpă mamă, dacă ţi-aş fi urmat sfatul – dacă mi-aş fi legat soarta de cea a lui Tiberius! Lucius Pinarius se plimba agitat prin grădină. Acum tu trebuie să urmezi sfatul meu. Alungă-l din casa noastră pe neghiobul ăsta periculos!

Arătă spre Blossius, care stătea dezbrăcat până la mijloc, aşteptând răbdător ca Menenia să-i îngrijească numeroasele răni cu unguent şi bandaje curate. Trecuseră trei zile de la ciocnirea lui cu moartea, dar era încă foarte zguduit.

Tot oraşul era cutremurat de masacrul de pe Capitoliu. Cel puţin trei sute de oameni muriseră. Nimeni nu-şi putea aminti ceva asemănător; pentru întâia oară de la căderea lui Tarquinius şi primii ani nesiguri ai Republicii, neînţelegerile

politice duseseră la vărsare de sânge în masă, romanii omorându-se între ei. Pângărirea cadavrelor îi deranjase chiar şi pe mulţi dintre cei care se împotriviseră lui Tiberius şi provocase mânie şi indignare în rândurile multor romani. Dar grupul de senatori care îl nimicise pe Tiberius, în frunte cu Scipio Nasica, nu avea regrete. După ce obţinuseră victoria, porunciseră arestarea, interogarea şi execuţia fără judecată a tuturor celor implicaţi în ceea ce numeau ei „revolta Gracchus”. Noi nume se adăugau permanent la lista suspecţilor; cei arestaţi erau torturaţi până când îi implicau şi pe alţii. Oraşul era cuprins de panică. Tibrul era plin de bărci care îi transportau pe oameni la Ostia, unde sperau să se îmbarce pe corăbii care să-i ducă departe de Italia, în exil.

Blossius tresări când Menenia unse cu alifie înţepătoare o tăietură de pe umăr, apoi îi luă mâna şi i-o sărută.

— Fiul tău are dreptate, zise el. Am supravieţuit masacrului de pe Capitoliu şi oamenii lui Nasica nu m-au căutat până acum, dar vor veni foarte curând.

Se auziră bubuituri în uşă. Blossius încremeni, apoi se ridică şi se acoperi.

Un grup de lictori înarmaţi năvăli în grădină. Comandantul lictorilor nu le aruncă decât o privire lui Lucius şi mamei lui, apoi se uită urât la Blossius.

— Aici erai, filozofule! Te-am căutat întâi acasă la pretinsul rege. Nu e aia adresa ta oficială aici, la Roma, unde trăieşti pe spezele fiicei lui Africanus? Credeai că poţi scăpa de noi ascunzându-te aici? Sau aşa vă câştigaţi existenţa voi, filosofii, trecând de la o văduvă romană la alta, ca să le beţi vinul şi să vă împrăştiaţi sămânţa în paturile lor?

Lucius făcu mânios un pas în faţă, dar lictorul ridică bâta, făcându-l să se dea înapoi. Mama lui era mai puţin sfioasă. Îşi înmuie degetele în borcanul cu alifie, după care le băgă în ochii lictorului. Bărbatul scăpă bâta şi începu să şteargă unguentul înţepător de la ochi.

— Căţea! strigă el. Dacă n-ai fi femeie, ce-ai făcut tu ar fi considerat un act de revoltă; te-aş dezbrăca şi te-aş biciui pentru asta!

Bărbatul se aplecă să-şi ridice bâta, apoi îl lovi cu putere pe Blossius în pântec. Filosoful se încovoie de durere. Doi lictori îl apucară de braţe şi îl scoaseră cu brutalitate din grădină.

Menenia îşi acoperi faţa şi începu să plângă. Lictorul se uită urât la ea.

— O să-ţi lipsească atât de mult bătrânul stoic? Pare cam ramolit pentru rolul de armăsar. Eşti încă o iapă destul de frumoasă. Sunt sigur c-o să poţi găsi un roman tânăr şi puternic să te călărească!

Bărbatul se uită pieziş la Lucius; insulta îi era adresată în egală măsură şi lui, provocându-l să facă un gest necugetat. Lucius încleştă pumnii şi lăsă capul în jos, fierbând de mânie şi de ruşine.

Imediat după plecarea lictorilor, Menenia îl apucă de braţ.

— Du-te după ei, îl rugă ea. Fă tot ce-ţi stă în putinţă pentru Blossius!

— Nimeni nu poate face nimic, mamă!

— Atunci vezi măcar unde-l duc şi ce-i fac. N-aş suporta să dispară pur şi simplu şi să nu aflu niciodată ce i s-a întâmplat. Te rog, Lucius, te implor!

Cedând în faţa lacrimilor ei, Lucius ieşi în fugă din casă. Cu inima tresăltând, îi urmări pe lictori de la depărtare şi îi văzu intrând şi în alte case de pe Palatinus şi arestând alţi oameni. Prizonierii erau legaţi unul de altul şi mânaţi în şir pe o potecă şerpuită spre Forum.

Urmându-i pe prizonieri, Lucius asistă la o scenă care părea desprinsă dintr-un coşmar şi n-ar fi fost potrivită să se petreacă în Forum, în plină zi. Sub privirile batjocoritoare ale unui grup de bărbaţi bine îmbrăcaţi, unii dintre ei senatori, lictorii siliră un bărbat în haine zdrenţuite şi pline de sânge să intre într-o cutie de lemn în care abia încăpea. Înainte de a pune capacul, goliră înăuntru un borcan plin de vipere care se zvârcoleau. Chiar şi înăbuşite de cutie, ţipetele bărbatului răsunau în tot forumul. Privitorii loveau cutia cu bâtele şi râdeau.

Prizonierii au fost duşi în faţa unui tribunal în aer liber. Lucius se amestecă în mulţimea de gură-cască, stând mai în spate şi încercând să nu atragă atenţia asupra lui.

Printre judecătorii de pe estradă se afla şi Scipio Nasica, care conducea interogatoriul. Blossius a fost primul prizonier chestionat.

— Eşti Blossius din Cumae, filosoful stoic? întrebă Nasica.

— Ştii bine că sunt.

— Doar răspunde la întrebare. Există reguli diferite pentru interogarea cetăţenilor şi cea a străinilor. Eşti Blossius din Cumae?

— Da. Spui că sunt străin, dar m-am născut în Italia.

— Italia nu e Roma.

— Cu toate astea, prin venele mele curge sânge nobil campanian.

Nasica ridică o sprânceană.

— Da, tribunalul ştie de strămoşii tăi Blossii, care au trădat Roma şi i-au îndemnat pe ceilalţi campanieni să treacă de partea lui Hannibal.

Blossius oftă.

— Asta s-a întâmplat cu mult timp în urmă.

— Poate. Vii din Cumae, nu-i aşa?

— Da.
— După cum spuneam, Italia nu e Roma – iar Cumae abia poate fi considerată parte a Italiei. Locuitorii oraşului Cumae vorbesc greaca. Practică vicii greceşti. Trimit filosofi să răspândească idei imorale aici, în Roma.
— Când Tiberius Gracchus era copil, l-am învăţat virtutea, nu viciul. Când a devenit bărbat, i-am oferit sfaturi şi îndrumări.
— Tribunalul nu este interesat de cariera ta îndoielnică. Noi investigăm o revoltă adevărată, nu filosofia ta imaginară. Ne interesează în primul rând să aflăm ce ştii despre activităţile pretinsului rege Tiberius Gracchus şi despre încercarea lui recentă de a răsturna ordinea de drept.
— E absurd! N-a existat nici o astfel de încercare.
— Erai de faţă când Tiberius Gracchus s-a întâlnit cu ambasadorul din Pergamum, care a adus testamentul regal al răposatului rege Attalus?
— Da.
— Şi ai văzut când Tiberius Gracchus a primit diadema şi mantia purpurie a regelui?
— Da, dar…
— Nu şi-a pus diadema pe cap?
— Poate, puţin, în glumă…
— Nu ai întocmit, la porunca lui Tiberius Gracchus, un plan de distribuire a comorii lăsate prin testament de regele Attalus?
— Planul acela a fost doar ipotetic…
— Văd că nu eşti obişnuit să răspunzi la întrebări cu un simplu da sau nu, Blossius. Cât de mult vă place vouă, filosofilor, să vă auziţi vorbind! Poate c-ar trebui să poruncesc să ţi se taie limba, ca să grăbesc acest interogatoriu. Apoi o să poţi răspunde bătând cu piciorul în pământ – o dată pentru da, de două ori pentru nu.
Blossius se făcu livid. Spectatorii izbucniră în râs. Lucius încerca să se facă cât mai mic cu putinţă.
Pe măsură ce interogatoriul continua, deveni limpede că scopul lui Nasica nu era atât să-l acuze pe Blossius, cât să-şi justifice acţiunile pe care le întreprinsese împotriva lui Tiberius. Îl sili pe Blossius să răspundă cu da sau nu la o suită de întrebări incriminatoare.
— Ţinând cont de răspunsurile tale, cred că tribunalul trebuie să tragă concluzia că orice nelegiuire ai fi comis împotriva statului roman a fost dusă la împlinire la porunca lui Tiberius Gracchus. Am dreptate?
Blosius oftă.

— Cum aş putea să răspund la o asemenea întrebare?

— O să reformulez. Toate acţiunile împotriva statului roman pe care le-ai întreprins au fost din porunca lui Tiberius Gracchus. Da sau nu?

— Da.

— Foarte bine. O ultimă întrebare: Ce s-ar fi întâmplat dacă Tiberius Gracchus ţi-ar fi poruncit să-i dai foc Capitoliului? Ai fi făcut-o?

— Asta-i nebunie curată! Tiberius n-ar fi dat niciodată un asemenea ordin.

— Răspunde la întrebare!

Blossius scrâşni din dinţi.

— Dacă Tiberius ar fi poruncit aşa ceva, atunci aşa ar fi fost drept, pentru că Tiberius nu dădea niciodată un ordin care să nu fie în interesul poporului!

Nasica se lăsă în spate pe scaun şi încrucişă braţele, afişându-şi dispreţul.

— Iată, vorbeşte filosoful şi putem vedea cât de greşite şi prefăcute sunt de fapt ideile lui! Am terminat interogatoriul. Mai există cineva de faţă care vrea să depună mărturie în folosul acuzatului? Se uită la spectatori. Lucius lăsă capul în jos şi se ascunse în mulţime.

Judecătorii de la tribună se sfătuiră puţin, apoi Nasica se ridică şi se adresă mulţimii.

— Declarăm că Blossius din Cumae a vorbit în mod deschis şi sincer despre revolta recentă pusă la cale de Tiberius Gracchus. Afirmăm, de asemenea, că Blossius s-a discreditat cu propriile cuvinte pe el, învăţăturile lui şi pe oricine i-a fost vreodată elev. Dacă ar fi fost cetăţean, ar fi fost condamnat la moarte pentru trădare, dar, de vreme ce e un simplu străin, va fi exilat din oraş pe viaţă. E liber să plece din faţa acestui tribunal. Trebuie să părăsească Roma înainte de răsărit sau va fi executat fără întârziere. Aduceţi următorul prizonier!

***

— Nici măcar o întrebare despre convingerile mele! Nici măcar o acuzaţie care să aibă legătură cu stoicismul sau cu valorile în spiritul cărora l-am instruit pe Tiberius! Cât de aroganţi sunt oamenii ăştia! Eu, Blossius din Cumae, sunt prea neînsemnat chiar şi pentru a se obosi să mă execute!

Blossius îşi strânsese lucrurile din casa Corneliei şi venise să-şi ia rămas-bun de la Menenia.

— Ar trebui să vin cu tine. Nu mai e nimic pentru mine aici. Glasul Meneniei era trist şi apatic. Groaza pe care i-o provocase arestarea lui Blossius, uşurarea pe care o simţise când fusese eliberat, iar apoi vestea îngrozitoare a exilului o epuizaseră.

— Prostii, zise Blossius. Fiul tău e aici. Nu am stabilit noi cândva că cel mai important rol al unei femei e acela de mamă?

— Asta a fost hotărârea Corneliei, nu a mea.

— Cornelia are nevoie de prietenia ta mai mult ca niciodată. Pierderea lui Tiberius a distrus-o.

Menenia clătină din cap.

— Ar trebui să vin cu tine.

— Nu, iubito. Exilul nu e de tine.

Lucius stătea în apropiere, fără să spună nimic. Avusese dreptate şi asta era dovada – politica radicală a lui Tiberius îi adusese acestuia şi aliaţilor săi pieirea. Dar faptul că avusese dreptate nu-i oferea nici o satisfacţie. Nu simţea decât ruşine şi amărăciune.

— Unde te vei duce, Blossius?

— Mai întâi voi lua o barcă până la Ostia.

— În toiul nopţii?

Blossius o linişti.

— În vremurile astea, râul e foarte aglomerat noaptea. Nu voi fi singurul care fuge din oraş! La Ostia mă voi îmbarca pe prima corabie care pleacă spre răsărit. Trebuie să existe vreun monarh undeva, în Grecia sau Asia, care să-mi ofere adăpost – un om care să aprecieze învăţăturile stoice… un om care să nu se teamă de Roma…

Un neghiob, vrei să spui, ca tine, gândi Lucius. Dar îşi muşcă limba şi nu spuse nimic.

Anul 129 î.H.

Lucius Pinarius luă scrisoarea din mâna tremurândă a mamei sale. Era scrisă în greacă, pe un pergament de cea mai bună calitate. Lucius citi încet şi cu atenţie fiecare cuvânt.

De la Blossius pentru Menenia, salutări şi cea mai profundă afecţiune:

Ce alinare sunt pentru mine scrisorile tale, ca balsamul pe o rană! Fiecare zi în care soseşte un sol cu o scrisoare de la tine e o zi de sărbătoare pentru mine.

Sunt fericit s-aud că tu şi Lucius sunteţi sănătoşi. Mă bucur că afacerea fiului tău prosperă. Din învoielile cu statul se fac probabil bani frumoşi, mai ales în construcţii.

Îţi mulţumesc că mi-ai trimis veşti despre Cornelia. După părerea mea, e cât se poate de potrivit să mai fie în doliu şi acum, după trei ani de la moartea lui Tiberius. Felul în care a murit fiul ei, profanarea trupului său şi urmările revoltătoare sunt motive care justifică o perioadă de doliu mai lungă decât cea cuvenită în mod normal.

Dar spui că fratele lui Tiberius nu mai poartă negru. Gaius e tânăr şi trebuie să-şi continue viaţa. Nu ştiu ce să cred despre aşa-zisa lui hotărâre de a se retrage complet din viaţa politică şi de a se ocupa exclusiv de afaceri (ca Lucius). În anumite privinţe, potenţialul de lider al lui Gaius îl întrecea pe cel al fratelui său. Ce pierdere să renunţe la Scara Onorurilor! Dar cine-l poate învinovăţi că alege alt destin, după ce s-a întâmplat cu fratele lui?

Mă întreb, totuşi, dacă Gaius nu se va întoarce, în cele din urmă, în viaţa politică. Chemarea politicii e puternică în sângele lui!

Cât despre dregătoria mea, sunt mândru să te anunţ că regele Aristonicus are din ce în ce mai multă încredere în mine.

Da, îl numesc cu mândrie rege, deşi romanii refuză să-i recunoască statutul şi l-au catalogat drept rebel. Testamentul răposatului rege Attalus a fost declarat nul şi neavenit când generalul Aristonicus a revendicat tronul din Pergamum atât prin forţa armelor, cât şi prin autoritatea morală. Cât de supăraţi trebuie să fie senatorii romani să-şi vadă spulberate visele de a pune mâna pe comoara din Pergamum! Lăcomia lor şi setea de a pune mâna pe comoara aceea au fost printre motivele pentru care l-au ucis pe Tiberius.

Regele Aristonicus e un om remarcabil. Am toată încrederea că, urmând sfaturile mele, va atinge idealul stoic de rege drept. Vorbim adesea despre noul

capitoliu pe care visează să-l întemeieze – îi vom pune numele de Heliopolis, Oraşul Soarelui – în care toţi oamenii din toate clasele sociale, inclusiv sclavii, vor fi liberi.

Aristonicus e şi un geniu în arta războiului, slavă zeilor! Îşi va apăra cu îndrăzneală dreptul la tronul din Pergamum împotriva armatelor romane. Când va triumfa, să sperăm că şi alţi conducători din Asia şi Grecia se vor ridica şi se vor elibera de autoritatea Romei şi a republicii ei corupte. Singura speranţă pentru restul lumii este să se împotrivească dominaţiei romane în fiecare clipă.

Dar iată-mă pălăvrăgind despre politică! Iartă-mă, iubirea mea. Fără tine în preajmă, nu prea am altceva la care să mă gândesc. Viaţa mea nu mai e aceeaşi; partea din mine care e în esenţă vie – un om din carne şi oase, capabil de iubire, dorinţă, lacrimi şi râsete – e ofilită şi istovită, asemenea unei viţe-de-vie cândva vânjoase, care a fost smulsă din pământul roditor şi ud. Cât de mult îmi lipseşti! Cuvintele tale, chipul tău, muzica glasului tău, căldura trupului tău! Poate cândva - în Heliopolis? — vom fi din nou împreună. Dar, vai, vremea aceea nu a sosit încă!

Ca întotdeauna, îţi cer să distrugi această scrisoare imediat după ce o citeşti. Împotriveşte-te oricărei tentaţii de a-mi păstra scrisorile din motive sentimentale. Arde-le! Şi eu fac la fel cu toate scrisorile pe care le primesc de la tine, deşi mă doare cumplit.

Ţi-o spun pentru siguranţa ta, nu a mea. Am văzut, spre durerea noastră, cât de lipsiţi de scrupule au devenit duşmanii virtuţii şi cum pot întoarce cuvintele virtuoşilor împotriva lor.

Toată dragostea mea pentru tine…

Lucius lăsă jos pergamentul, cu mâini tremurânde. Nu era sigur ce îl jignea mai mult – complimentul prefăcut al stoicului în privinţa succesului afacerilor lui, laudele tipice la adresa parvenitului Aristonicus sau metaforele lascive în legătură cu el şi Menenia. O viţă-de-vie vânjoasă smulsă din pământul roditor şi ud, într-adevăr!

— Mamă, jură-mi c-ai făcut întocmai aşa cum ţi-a spus, c-ai distrus toate scrisorile pe care ţi le-a trimis.

Menenia îl privi cu lacrimi în ochi. Se încruntă şi ridică dintr-un umăr.

— Pe Hercules şi pe Hades! Nu le-ai dat foc, nu? Le-ai păstrat.

— Nu pe toate! Doar câteva, murmură Menenia. Doar pe cele mai… personale. În niciuna dintre scrisorile pe care le-am păstrat nu e nimic care ar putea să…

— Orice scrisoare de la Blossius e periculoasă, mamă. Nu-nţelegi? Trebuie să distrugem tot ce dovedeşte c-am păstrat legătura cu el după ce a părăsit Roma şi mai ales după ce i s-a alăturat lui Aristonicus. Nu contează ce scrie în ea, cu toate că această ultimă scrisoare e cât se poate de incriminatoare! Unde sunt scrisorile pe care le-ai păstrat? Du-te şi adu-le! Acum! Nu trimite un sclav, du-te tu! Adu-le aici de îndată! Voi aprinde focul în coşul pentru jar.

Rămas singur în grădină, Lucius plecă capul şi îşi lăsă mâinile să cadă pe lângă trup. I se înmuiară genunchii; o clipă crezu că o să se prăbuşească. De dragul mamei sale, se prefăcuse doar mânios, ascunzând spaima pe care începuse s-o simtă de când trecuse prin Forum în dimineaţa aceea şi auzise veştile din Pergamum.

Impostorul Aristonicus fusese capturat. Armata lui fusese nimicită. Regatul răposatului Attalus şi comoara lui uriaşă se aflau, în sfârşit, în mâinile armatei romane. Comandantul roman Marcus Perperna se lăuda deja cu triumful pe care urma să-l primească când avea să-l aducă pe Aristonicus să mărşăluiască dezbrăcat prin Roma, biciuindu-l în văzul tuturor până când ar fi implorat să fie ucis şi apoi ștrangulându-l în celula întunecată din Tullianum.

La auzul veştilor, Lucius se întorsese repede acasă, îi povestise pe scurt mamei sale despre înfrângerea lui Aristonicus şi ceruse să vadă orice scrisoare primită de la Blossius. Nu-i spusese încă nimic despre Blossius şi, până acum, din cauză că era fie prea şocată, fie prea speriată, mama lui nu întrebase nimic. Cât de tare se temea Lucius de momentul acela!

Menenia se întoarse cu câteva bucăţi de pergament. După cât de uzate erau, Lucius îşi dădu seama că le recitise de nenumărate ori. Luă scrisorile din mâna ei cu un oftat.

— Eşti sigură că astea sunt toate?

— Da, Lucius.

— Să ne rugăm zeilor ca Blossius să fi făcut aşa cum ţi-a spus şi să fi ars toate scrisorile tale către el. Lucius puse scrisorile pe foc una câte una. El şi mama lui le priviră cum ard şi se transformă în cenuşă.

— Toate scrisorile lui… toate cuvintele lui… distruse, şopti Menenia.

Apoi îşi luă inima-n dinţi şi întrebă:

— Şi Blossius?

— Blossius e mort, mamă. A făcut ce era mai bine şi mai înţelept. Dacă l-ar fi capturat… Lucius se temu să rostească cuvintele cu glas tare: tortură, umilinţă, moarte lentă. Îşi drese glasul. S-a sinucis, ca să nu fie capturat. A murit ca un roman.

— A murit ca un stoic. Menenia închise ochii. Căldura răspândită de scrisorile care ardeau – ultimele dovezi ale existenţei lui Blossius pe pământ – îi încălzea lacrimile de pe obraji.

Lucius o privi. Orice ar fi gândit despre Blossius, era mişcat de suferinţa ei. La fel ca în ziua plecării lui Blossius, Lucius nu simţea niciun pic de satisfacţie, doar ruşine profundă şi tristeţe.

Anul 124 î.H.

— Când eram copil, zise Gaius Gracchus zâmbindu-le ascultătorilor lui, bătrânul meu îndrumător Blossius m-a pus să citesc toată opera lui Euripide. Dragul de Blossius! Regret să spun că n-am reţinut prea mult din Euripide şi nu mi-au rămas în minte decât câteva rânduri din Bacchae:

Zeii au multe înfăţişări.
Zeii aduc momentele de criză la apogeu
În timp ce omul le prevesteşte.
Sfârşitul anticipat
Nu s-a petrecut încă.
Dar zeul a găsit o cale
La care niciun om nu se aştepta.
Aşa se încheie spectacolul.

— Ei bine, dragi prieteni, „spectacolul” e departe de a se fi încheiat. Acesta nu e decât începutul! Zeii au găsit deja o cale „la care niciun om nu se aştepta”. Care dintre noi ar fi putut anticipa această zi în urmă cu nouă ani, când a murit fratele meu Tiberius?

Gaius făcu o pauză de efect. Numără în gând până la zece. Pauza intenţionată, făcută la momentul potrivit, era o tehnică oratorică pe care o învăţase de la Tiberius: Te mişti prea repede, frăţioare. Fă câte o pauză din când în când, mai ales după ce ai spus ceva spiritual sau profund. Trage-ţi răsuflarea – numără până la zece – şi lasă-i pe ascultătorii tăi să gândească şi să simtă o clipă…

Gaius nu se afla în Forum, în faţa unei mulţimi dezordonate de cetăţeni, ci în grădina luminată de lămpi a casei mamei sale, de pe Palatinus, adresându-se unei adunări restrânse de susţinători. Se sărbătorea o victorie. Gaius Gracchus, care jurase să nu se mai implice niciodată în politică după moartea fratelui său, tocmai fusese ales tribun al plebeilor, călcând pe urmele lui Tiberius.

— De fapt, poate că mama ar fi anticipat-o. Gaius făcu semn către Cornelia, care stătea întinsă pe un divan din apropiere. Nu a fost zi în copilăria mea în care să nu fiu îndemnat să mă ridic la înălţimea realizărilor bunicului meu. Şi totuşi, exemplul mamei mele mă inspiră cel mai mult şi reprezintă cea mai mare provocare pentru mine. A existat vreodată un muritor, bărbat sau femeie, care să posede asemenea îndrăzneală şi curaj? S-o salutăm cu toţii pe Cornelia, fiica lui

Africanus, soţia lui Tiberius Gracchus, care a fost de două ori consul şi a cărui statuie se află în Forum, şi mama lui Tiberius – martirul poporului!

Cornelia zâmbi atât de frumos, încât oricine ar fi putut crede că nu mai auzise niciodată asemenea cuvinte. Dar, în realitate, Cornelia se aflase de multe ori în preajma lui Gaius în timpul campaniei, în toată Roma şi în provincie, jucând rolul mamei mândre şi acceptând cu bucurie omagiile excesive pe care i le aducea fiul ei. Susţinătorii lui Gaius o venerau pe Cornelia şi îl adorau pe Gaius pentru că o venera.

În ultimele zile de campanie, numărul celor veniţi să-l audă pe Gaius vorbind le întrecuse toate aşteptările. Nici măcar Tiberius, la apogeul popularităţii lui, nu strânsese asemenea mulţimi. În ziua alegerilor, Roma fusese invadată de o mulţime atât de numeroasă de alegători, încât hanurile nu reuşiseră să-i găzduiască pe toţi. Oamenii dormeau în copaci, lângă drum şi pe trepte.

O consecinţă a masacrării lui Tiberius şi a adepţilor lui fusese mutarea locului de votare. Alegerile nu mai erau înghesuite pe vârful Capitoliului, ci se desfăşurau pe Câmpul lui Marte, în afara zidurilor oraşului, unde triburile aveau destul loc să se adune. Se construiseră un fel de ţarcuri pentru ca alegătorii să poată intra să voteze pe rând. Dar chiar şi noile spaţii se dovediseră neîncăpătoare pentru numărul alegătorilor sosiţi să-l sprijine pe Gaius. Înghesuiala ameninţase în repetate rânduri să se transforme în răzmeriţă, dar, în final, alegerile se încheiaseră fără vărsare de sânge. Gaius câştigase cu uşurinţă mandatul care îi permitea să ducă la împlinire o suită de reforme, chiar mai radicale decât ale fratelui său.

După ce o omagie pe Cornelia, Gaius îşi întoarse privirile asupra altui susţinător aflat în preajma lui.

— Şi să nu-l uităm pe dragul meu prieten Lucius Pinarius. Nici măcar el nu a putut să prevadă întoarcerea mea în politică. Şi totuşi acest om şi-a pus toată fiinţa şi averea lui considerabilă în slujba campaniei mele, când m-am hotărât să candidez la funcţia de tribun. Lucius reprezintă o nouă forţă în acest oraş: Ordinul Ecvestru, numit aşa după tradiţia strămoşilor noştri de a-i răsplăti pe cei mai buni războinici cu un cal de luptă din banii publici, în zilele acestea, cei acceptaţi în Ordinul Ecvestru sunt numiţi de către cenzor pe criteriul averii; ei sunt oameni avuţi, care au ales să renunţe la Scara Onorurilor şi formează o elită distinctă, separată de Senat. Lucius Pinarius e un negustor atât de inspirat, încât aş putea jura că are comerţul în sânge, aşa cum eu am politica. Membrii acestui Ordin, care muncesc din greu şi îşi riscă averile pentru a face din Roma un oraş

mai înfloritor, sunt viitorul. Senatorii leneşi, care risipesc mai mult decât produc – şi care ne privesc pe noi, pe ceilalţi, de sus – reprezintă trecutul.

Lucius se ocupă de proiecte de construcţii în tot oraşul. Are o soţie devotată şi un fiu şi tot succesul pe care şi l-ar putea dori cineva. Eu şi Lucius am fost parteneri de afaceri mulţi ani; ne cunoaştem atât de bine încât ne…

— Terminăm unul altuia propoziţiile? întrebă glumeţ Lucius.

— Într-adevăr! Şi totuşi nimeni n-a fost mai surprins decât Lucius când m-am hotărât să candidez la funcţia de tribun. Şi nimeni n-a fost mai surprins decât mine când Lucius s-a avântat în politică cu capul înainte, alături de mine – sau, mai bine zis, în spatele meu, de vreme ce preferă să joace rolul din spatele scenei. Salutaţi-l toţi împreună cu mine – Lucius Pinarius, distins membru al Ordinului Ecvestru, prieten, susţinător financiar, confident de încredere!

Spre deosebire de Cornelia, Lucius nu era obişnuit să i se aducă laude în public. Deşi trecuse de patruzeci de ani, roşi ca un băiat.

Toată lumea cunoştea povestea lui Gaius: tragedia asasinatului lui Tiberius, retragerea din viaţa politică şi, în final, revenirea triumfătoare. Dar nimeni nu cunoştea povestea lui Lucius. Doar Lucius îşi cunoştea emoţiile amestecate care îi conduseseră acţiunile până în noaptea aceea. Ruşinea că nu încercase să facă nimic nici înainte, nici după moartea lui Tiberius îl chinuise fără încetare. Afacerile fuseseră un mod de a-şi distrage atenţia şi se dovediseră foarte profitabile; viaţa de familie îi oferise multe bucurii; statutul de membru al Ordinului Ecvestru îi adusese o mare satisfacţie. Dar toate aceste realizări nu reuşiseră să-i diminueze sentimentul că eşuase. Îşi găsise alinarea doar în prietenia cu Gaius, lăsând deoparte prudenţa şi luând poziţie împotriva forţelor retrograde care îi distruseseră respectul de sine şi fericirea mamei sale.

— Alături de Lucius se află mama lui, virtuoasa Menenia. Şi lângă ea stă minunata mea soţie, Licinia. Vă mulţumesc pentru că i-aţi ţinut companie mamei mele, în toate nopţile în care mă întorceam târziu acasă, după ce le făcusem cinste alegătorilor cu un rând de băutură.

Soţia lui lăsă sfioasă capul în jos.

— Dar Gaius, iubitule, chiar trebuia să faci cinste în fiecare noapte, fiecărui alegător şi în toate tavernele din Roma?

La auzul comentariului ei, oaspeţii izbucniră în hohote de râs şi cerură să li se umple din nou cupele cu vin.

— Dragi prieteni, aş putea petrece toată noaptea, vorbind despre fiecare dintre voi şi mulţumindu-i fiecărui alegător pe nume, dar asta-i o petrecere în cinstea unei victorii şi veţi asculta un discurs victorios! Ştiu că mi-aţi auzit deja toate

promisiunile, dar există o diferenţă: înainte le auzeaţi de la un simplu candidat, acum le auziţi de la un tribun al plebeilor!

Gaius aşteptă până când uralele furtunoase se potoliră.

— În primul rând, în legătură cu armata, propun ca statul să plătească pentru îmbrăcămintea soldaţilor, în loc să le ceară să se îmbrace pe cheltuiala lor. Propun, de asemenea, ca niciun băiat sub vârsta de şaptesprezece ani să nu fie obligat să se înroleze. Cel mai important, trebuie să se întemeieze noi colonii, pentru a li se asigura noi ferme veteranilor noştri. Bărbaţi curajoşi rătăcesc pe străzi fără ţintă, bărbaţi care au slujit Roma ani întregi, riscându-şi viaţa şi membrele pentru promisiunea unei vieţi mai bune. Acea promisiune trebuie respectată!

Pentru binele cetăţenilor, propun ca statul să stabilească preţul grânelor. Nu spun că oamenilor ar trebui să li se dea cereale gratis, aşa cum susţin adversarii mei, ci la un preţ rezonabil, asigurat prin subvenţii din vistierie. Propun de asemenea ca statul să construiască grânare în oraş, în care să se depoziteze surplusul de grâne. La ce mai este bun statul, dacă nu-i poate asigura hrana unui cetăţean care munceşte şi familiei lui?

Propun un program amplu de construcţii de drumuri, supravegheat de membrii pricepuţi ai Ordinului Ecvestru şi angajarea de cetăţeni apţi în loc de sclavi. Trezoreria s-a umplut din cuceririle străine; de ce să lăsăm banii să stea nefolosiţi, când putem construi cu ei drumuri mai noi şi mai bune?

Trebuie să se reformeze şi tribunalele. Din cele mai vechi timpuri, doar senatorii au avut dreptul de a-i judeca pe ceilalţi cetăţeni. Ei conduc tribunalele civile şi penale. Se judecă chiar şi pe ei înşişi; când guvernatorul unei provincii este acuzat de aplicarea unor taxe prea mari, senatorii trebuie să stabilească dacă este vinovat sau nu. Propun ca pe lângă cei trei sute de senatori care au dreptul să ocupe funcţia de judecători să se adauge şi trei sute de membri ai Ordinului Ecvestru. Sistemul de judecată va cunoaşte o schimbare de care are mare nevoie şi poate că-n acest fel vom începe să vedem şi judecăţi drepte!

Astfel, dragi prieteni, am rezumat programul care, astăzi, a fost primit cu mare însufleţire de alegători. Pe cetăţenii săraci îi vom câştiga de partea noastră cu subvenţionarea grâului, crearea de locuri de muncă în slujba statului şi noi colonii. Pe membrii bogaţi ai Ordinului Ecvestru îi vom convinge prin contractele de lucrări publice şi noile atribuţii de judecători. Păcat de bieţii senatori – nu le va mai rămâne nimic în afară de demnitate!

Oaspeţii aplaudară călduros. Cineva strigă:

— Dar reforma agrară?

Gaius se strâmbă, apoi reuşi să schiţeze un zâmbet slab.

— Da, ce-i cu reforma agrară? în ultimii nouă ani, s-a făcut deja mare parte din redistribuirea necesară. Ironic, nu-i aşa? Fratele meu Tiberius a susţinut nevoia urgentă de reformă agrară. A vorbit în favoarea ei, a cerut-o cu insistenţă şi pentru asta a fost omorât. Apoi ucigaşii lui şi-au dat seama că nu au de ales – era fie reforma, fie o revoluţie – şi imediat după aceea viperele alea prefăcute au ridicat în slăvi idealurile lui Tiberius, prelucrând legislaţia lui şi punându-şi numele lor pe ea, iar apoi bătându-se pe spate şi felicitându-se pentru salvarea Republicii!

Vocea lui Gaius devenise foarte ascuţită. Un slujitor care stătea în spatele lui ridică fluierul la buze şi suflă o notă joasă. Încordării din încăpere îi luară locul râsete şi aplauze răzleţe. Gaius, vizibil relaxat, zâmbi, se întoarse şi îl înconjură cu braţul pe micul cântăreţ la fluier, care avea un început de chelie.

— Îl cunoaşteţi cu toţii pe Licinius; e unul dintre sclavii eliberaţi ai soţiei mele. Licinius mă ajută să pun în practică un truc oratoric pe care l-am învăţat de la fratele meu. Când încep să-mi pierd controlul – dacă devin prea sentimental sau prea plin de zel Licinius suflă o notă la fluier şi îmi recapăt stăpânirea. Mă pregăteşte bine, nu credeţi?

Gaius îl sărută pe creştetul chel. Oaspeţii râdeau în hohote.

— Bine, să revin la discurs. Am ajuns la cheia de boltă, cel mai ambiţios proiect dintre toate: să le acordăm cetăţenie deplină tuturor aliaţilor Romei din întreaga Italie. Ani întregi am fost martori la abuzuri ale magistraţilor romani împotriva popoarelor supuse din Italia, care plătesc taxe şi luptă alături de noi în legiuni, dar fără privilegiile unei cetăţenii cu drepturi depline. Dacă le vom oferi acest dar, Roma va câştiga un număr considerabil de noi cetăţeni devotaţi – şi acei noi alegători şi-l vor aminti pe tribunul care le-a câştigat drepturile. Cu asemenea susţinere, tribunul respectiv ar putea călăuzi Roma spre cel mai glorios destin.

Gaius lăsă ochii în jos.

— Când eram mic, Blossius m-a învăţat despre epoca de aur a Atenei şi despre marele conducător care a făcut posibilă acea epocă de aur, un bărbat stăpânit de idealuri măreţe, pe nume Pericles. Cu toate realizările de până acum, Roma nu a intrat încă în epoca ei de aur. Dar mă rog zeilor ca, odată cu aceste alegeri, Roma să-şi fi descoperit propriul Pericles.

Lucius îl asculta uimit. Asta era o înfloritură retorică nouă; Gaius nu mai vorbise până atunci de epoca de aur şi nu se mai comparase niciodată cu Pericles. Cuvintele lui sugerau ambiţii mult mai mari decât cele ale fratelui său Tiberius.

Ascultându-i discursul, Lucius se simţi cuprins de exaltare, dar şi de un fior de teamă. Citi aceleaşi reacţii pe chipul mamei lui, pe al Liciniei şi pe al Corneliei.

Gaius îşi încheie discursul pe un ton grav.

— Peste tot pe unde-am călătorit, în campania pentru funcţia de tribun, oamenii mi-au pus două întrebări: „Ce te-a determinat să intri în campanie?“ şi „Nu te temi că vei avea parte de aceeaşi soartă ca fratele tău?“.

Vă dau şi vouă, în seara asta, acelaşi răspuns pe care li l-am dat acelor cetăţeni: Un vis m-a îndemnat să las deoparte frica şi trândăvia şi să nu mă mai ascund de lume. În visul acela, Tiberius m-a strigat pe nume şi mi-a spus: „Frate, de ce zăboveşti? N-ai cum să scapi de soartă. O viaţă şi o moarte ne sunt sortite tuturor – s-o trăieşti pe prima şi s-o întâlneşti pe cealaltă şi să le pui pe amândouă în slujba poporului.”

Toţi auziseră povestea în timpul campaniei, dar, auzind-o din nou cu această ocazie fericită, izbucniră în aplauze furtunoase. Multora li se umplură ochii de lacrimi.

După ce-şi încheie discursul victorios, Gaius se plimbă printre oaspeţi, ţinând să-i mulţumească fiecăruia personal. Apoi se retrase într-un colţ, cu mama, cu soţia lui, cu Menenia şi cu Lucius.

— Cât de rafinat ai devenit! remarcă Menenia. Ştii, cred că eşti un orator chiar mai talentat decât fratele tău. Dacă te-ar fi auzit Blossius! E frumos că-l pomeneşti în discursurile tale.

— Povestea aia despre visul tău cu Tiberius îmi dă fiori, zise Cornelia. Să vorbeşti cu atâta uşurinţă despre moarte…

— E o poveste nemaipomenită, mamă. Ai văzut cât de mult le-a plăcut; aşa se-ntâmplă de fiecare dată când o spun. Şi apoi, e adevărat. Chiar am avut un asemenea vis şi mi-a schimbat viaţa.

— Dar să-ţi prevesteşti propria moarte…

— Nu e nimic profetic. Desigur că voi muri slujind poporul! Poate când voi ţine un discurs în Forum, poate în timp ce voi conduce o armată pe câmpul de luptă, poate în timp ce voi dormi în patul meu; poate mâine, poate peste cincizeci de ani. Asemenea lui Tiberius, sunt patriot şi politician. Cum altfel aş putea muri, dacă nu în slujba Romei?

— O, Gaius, cât cinism! Cornelia se-ncruntă, dar era vădit uşurată de răspunsul lui superficial.

Şi Lucius se simţea, în taină, uşurat. Poate că cinismul lui Gaius era exact trăsătura care avea să-l ţină în viaţă.

Anul 122 î.H.

— Dar unde sunt toţi? Lucius dădu un ocol peristilului, cercetând grădina năpădită de buruieni şi camerele care o înconjurau.

Noua casă a lui Gaius din Subura era mai mare, dar nu la fel de frumoasă ca locuinţa ancestrală a Gracchilor de pe Palatinus. Pentru al doilea mandat consecutiv ca tribun, Gaius alesese să plece de lângă mama sa şi de pe Palatinus, cu reşedinţele lui luxoase. Alesese o casă spaţioasă, dar dărăpănată din districtul Subura, ca să se afle în mijlocul cetăţenilor de rând, care erau cei mai înfocaţi susţinători ai săi.

Lucius înţelegea motivaţia politică a mutării prietenului său, dar, chiar şi aşa, districtul i se părea deprimant, cu prostituate la fiecare colţ, veterani de război schilodiţi cerşind pe străzi şi mirosuri neplăcute. Şi de ce era casa atât de goală? Unde erau constructorii şi inginerii, ambasadorii străini, magistraţii, soldaţii şi învăţaţii care umpluseră casa de pe Palatinus în timpul primului an al lui Gaius în funcţia de tribun, când programul lui legislativ ambiţios şi energia neobosită îl consacraseră drept cea mai puternică forţă în stat?

— Se vor întoarce, zise Gaius, făcându-şi apariţia din spatele unei coloane a peristilului. Părea neliniştit şi obosit. Abia se întorsese după mai multe săptămâni petrecute în locul unde fusese cândva Cartagina şi unde acum se punea temelia unei noi colonii romane. Trecuse o generaţie de când Tiberius câştigase coroana murală pentru escaladarea zidurilor inamice; câmpurile presărate cu sare din jurul oraşului făcut una cu pământul deveniseră iar roditoare. Noua colonie romană avea să se numească Iunonia.

— Cum au mers lucrurile… la Iunonia? întrebă Lucius.

— Pari cam îngrijorat, Lucius. Ce-ai auzit?

Lucius ridică din umeri.

— Zvonuri.

— Pariez că nu de bine. Gaius oftă. Trebuie să-ţi mărturisesc că luarea auspiciilor de la ceremonia de întemeiere a mers rău. Vântul puternic a rupt stindardele şi a împrăştiat ofrandele de pe altare. Vântul ăla blestemat! Preotul a spus că putea auzi râsul lui Hannibal în şuierul vântului.

— Şi… umblă vestea că lupii au fugit cu semnele care marcau graniţele oraşului, zise Lucius.

— Asta-i o minciună sfruntată, născocită de inamicii mei! izbucni Gaius. Închise ochii, încercând să se liniştească. Unde e Licinius, cu fluierul lui, să mă

calmeze? Ceea ce contează e faptul că, în pofida tuturor obstacolelor, Cartagina renaşte ca o colonie a Romei. Zâmbi. Dacă vei rămâne vreodată fără proiecte de construcţii de drumuri aici, în Italia, se va găsi destul de lucru pentru tine acolo, Lucius.

Acesta reflectă asupra răspunsului primit, bucuros de schimbarea de subiect, apoi începu să râdă cu poftă.

— Dacă găseşti ceva de râs, atunci, pe Hercules, spune-mi şi mie! zise Gaius.

— Bine. Acum câteva zile, treceam prin Forum Boarium. Se făcuse o coadă lungă de bărbaţi şi femei, cu bonuri pentru raţia din provizia de grâne a statului. Pe cine crezi c-am văzut aşteptând răbdător la coadă? Pe Piso Frugi, nemernicul ăla bătrân.

— Pe Piso Frugi? Nu te cred!

— Acelaşi senator care s-a împotrivit cel mai înverşunat stabilirii subvenţiei la grâu! Am stat şi m-am uitat la el o clipă, fără să-mi vină să cred, iar în final l-am întrebat: „Cum îndrăzneşti să profiţi de pe urma unei legi pe care ai criticat-o atât de vehement?“

— Şi ce ţi-a răspuns?

— Ticălosul bătrân a clipit, apoi a strâmbat din nas. „Dacă tâlharul ăla de Gaius Gracchus mi-ar fi furat toţi pantofii şi i-ar fi împărţit poporului, iar singura cale de a recupera fie şi o singură pereche ar fi fost să stau la coadă cu toţi ceilalţi, aş fi făcut-o, doar din principiu. Ce să mai spun acum, când goleşte vistieria, ca să cumpere grâu pentru adepţii lui! Aşa că, da, voi sta la acest rând, pentru că vreau să recuperez cât de mult pot!“

Gaius clătină din cap.

— De necrezut! Ai observat că cei care protestează cel mai vehement împotriva ajutoarelor publice sunt cei care îşi fac drum cu coatele, ca să ajungă în primele rânduri unde se dau acele ajutoare?

— Ăsta era şi gândul meu!

— Ce s-a mai întâmplat în Roma cât am fost plecat? Gaius încerca să pară dezinteresat, dar privirea lui arăta cât de importantă era pentru el întrebarea. Văzând că Gaius ezită să răspundă, exclamă exasperat: Haide, Lucius, spune-mi ce e mai rău! Are de-a face cu Livius Drusus, nu-i aşa? Ce-a mai pus la cale ticălosul ăla?

Problemele cu tribunul Livius Drusus începuseră înainte ca Gaius să o pornească spre Africa. Plecarea lui ar fi trebuit să fie încununată de o înfăptuire măreaţă: aprobarea de către adunarea poporului a noii legi care le oferea cetăţenie romană aliaţilor din Italia. Dar, în ultima clipă, tribunul Livius Drusus,

care sprijinise întotdeauna reformele lui Gaius, se împotrivise adoptării legii, stârnind mulţimea în cel mai josnic mod cu putinţă.

— Credeţi că acum e greu să găsiţi un loc bun la teatru? a întrebat el. Aşteptaţi până-o să vină italienii în oraş să ia parte la festivităţile noastre! Vă place să staţi la cozi lungi la ospeţele publice sau pentru a vă primi subvenţia la grâu? Atunci o să vă placă şi mai mult când toţi italienii o să se strecoare în faţa voastră! Vreţi să vi se diminueze toate privilegiile, doar pentru ca Gaius Gracchus să se dea bine pe lângă noii lui prieteni?

Opoziţia lui Drusus a avut parte de susţinerea poporului. A fost o înfrângere dureroasă pentru Gaius în ajunul plecării în Africa.

— Drusus n-a stat cu mâinile-n sân în lipsa ta, recunoscu Lucius. De fapt, n-a încetat nici o clipă să-ţi submineze autoritatea. Lumea spune că l-a întrecut pe Gaius Gracchus.

— Cum adică?

— Mai întâi, a propus înfiinţarea unor colonii pentru veterani în condiţii chiar mai generoase decât cele propuse de tine. Apoi te-a acuzat că-i exploatezi pe săraci…

— Ce?!

— … din cauză că legile tale îi obligă pe oameni să plătească arendă dacă vor să lucreze pământul statului.

— Renta e infimă! A fost o concesie necesară pentru a câştiga mai mulţi susţinători.

— Drusus a propus o lege care le permite celor săraci să lucreze pământul statului fără să plătească nimic în schimb.

— Şi retrograzii înguşti la minte din Senat n-au nimic de spus?

— Îl sprijină pe Drusus la fiecare pas. Nu-ţi dai seama? Drusus e omul lor de paie. Propunând legi mai avantajoase decât ale tale, îţi fură susţinătorii. Pe moment, inamicii tăi sunt dispuşi să promulge nişte legi care nu le servesc intereselor lor egoiste, aruncându-le câteva oase oamenilor de rând.

— Dar, de îndată ce voi fi anihilat, vor fi liberi să-i scuipe pe oameni în faţă şi să-şi vadă de interesele lor, ca şi până acum.

— Exact. Din păcate, cetăţenii de rând nu reuşesc să vadă dincolo de faţada lui Drusus. I-a câştigat de partea lui cu promisiuni făţarnice.

Umerii lui Gaius se încovoiară. Părea istovit.

— În primul an ca tribun, toate au mers bine. În al doilea, totul merge rău! Nu pot decât să sper că în al treilea…

— Al treilea mandat de tribun? Gaius, e imposibil. Ţi s-a acordat al doilea mandat doar datorită unei prevederi interpretabile din lege, de care şi Tiberius sperase să se folosească – nu au fost destui candidaţi pentru toate cele zece poziţii. Pentru a reuşi, am apelat la cooperarea unor oameni care, în mod normal, ţi-ar fi fost rivali.

— Şi acelaşi lucru se va întâmpla din nou şi anul acesta, pentru că asta va cere poporul!

Lucius nu era de aceeaşi părere, dar nu mai zise nimic.

Anul 121 î.H.

— Mă vor împinge la acte de violenţă, dacă le va sta în putinţă. Asta vor: să mă încolţească, să mă facă de ruşine, să mă aducă la o asemenea stare de disperare, încât să le întorc loviturile. Abia atunci mă vor putea distruge, pretinzând c-au făcut-o de dragul Romei.

Gaius se plimba nervos prin peristil, înconjurând grădina lăsată în paragină a locuinţei sale din Subura. De când nu izbutise să obţină al treilea mandat de tribun, situaţia lui era din ce în ce mai precară.

— Alegerile au fost o farsă, pline de ilegalităţi, zise el.

— Asta e deja o poveste veche, Gaius. Am mai discutat de multe ori subiectul. Nu putem schimba trecutul. Lucius, căruia nu-i stătea în fire să se plimbe când era agitat, era la fel de neclintit ca stâlpul de care se rezema. Frământarea lui se petrecea înlăuntru, nevăzută.

Până când mai avea Gaius de gând s-o ţină una şi bună cu alegerile fraudate? Cel mai greu de suportat era că numărul susţinătorilor lui se împuţinase considerabil înainte de ziua alegerilor; strategia inamicilor lui funcţionase. După alegeri, în decursul ultimelor zile în funcţia de tribun, influenţa lui Gaius continuase să scadă. Frustrării îi luase locul nechibzuinţa.

— Recunosc, am făcut o greşeală…

— O greşeală crucială.

— … când le-am poruncit susţinătorilor mei să distrugă băncile de lemn înălţate pentru lupta gladiatorilor, dar am avut motive întemeiate. O tribună cu plată pentru cei bogaţi le-ar fi blocat vederea celor săraci…

— Dar ai recurs la violenţă.

— Au fost distruse nişte bănci. Nimeni n-a fost rănit, cel puţin nu grav.

— Ai provocat o revoltă, Gaius. Le-ai făcut jocul duşmanilor tăi. Acum spun că eşti un agitator primejdios, un demagog violent. Lucius oftă. Discutaseră de multe ori despre asta.

Acum, că Gaius nu mai era tribun, duşmanii lui politici anulau una după alta toate legile pe care le adoptase el, distrugându-i realizările. Astăzi, primise vestea cea mai rea. Senatul avea în plan dezbaterea revocării legii de întemeiere a Iunoniei. Colonia care ar fi fost cel mai durabil monument al lui Gaius – stabilind pentru totdeauna o legătură între bunicul lui, biruitorul lui Hannibal, fratele lui, primul care escaladase zidurile Cartaginei, şi el, întemeietorul Iunoniei – urma să fie lăsată de izbelişte.

Gaius era mâhnit şi neliniştit. Începuse să creadă că duşmanii lui voiau să-l vadă mort cu orice preţ şi că doar asta avea să-i mulţumească.

— E adevărat ce se spune despre… acţiunea caritabilă a Corneliei? întrebă Lucius.

— Despre ce vorbeşti?

— Mama ta a pus la cale un plan prin care să aducă cosaşi şomeri din provincie să-şi caute de lucru la Roma.

— Toată lumea ştie de el. Nici măcar Piso Frugi nu s-a împotrivit. Cosaşii asigură mână de lucru ieftină.

— Unii spun că e doar un pretext, un mod de a spori numărul susţinătorilor tăi devotaţi din oraş – pentru orice eventualitate.

— Ce eventualitate?

— Violenţa de care se pregătesc ambele tabere. Lucius privi peste umăr. Unii dintre cosaşi se aflau chiar în casa lui Gaius, plimbându-se încoace şi încolo fără stare, înarmaţi cu şipci şi coase.

— Ce se va-ntâmpla, Gaius?

— Nu ştiu, dar, orice-ar fi, tu nu vei avea nici o legătură cu asta, Lucius.

— Nu-mi mai destăinui planurile tale. De când te-ai întors din Iunonia, m-ai îndepărtat. Ţii întruniri fără ştirea mea. Ai dărâmat tribunele de la lupta gladiatorilor fără să-mi spui niciun cuvânt. Habar n-am avut de planul Corneliei de a-i ajuta pe cosaşi.

— Dacă te-am exclus de la consfătuirile mele, Lucius, am făcut-o doar pentru binele tău. Oamenii nu mai vorbesc despre noi în aceeaşi suflare. Dacă ai noroc, vor uita că ai fost cândva cel mai înfocat susținător al meu din rândul membrilor Ordinului Ecvestru. Eşti om de afaceri, Lucius, nu politician. Te-ai ţinut departe de Scara Onorurilor. Nu eşti o ameninţare reală pentru duşmanii mei din Senat. De ce să suferi şi tu soarta mea?

— Sunt prietenul tău, Gaius.

— Ai fost şi prietenul lui Tiberius, dar n-ai ridicat un deget să-l ajuţi, pe el sau pe Blossius, la drept vorbind.

Lucius primi înţepătura în tăcere. Deznădejdea scosese la iveală o latură meschină şi duşmănoasă a lui Gaius.

— Gaius, când Fortuna a fost de partea ta, m-am bucurat de prietenia pe care mi-ai oferit-o şi chiar dacă Fortuna ţi-a întors spatele acum, eu n-o s-o fac niciodată.

Gaius ridică din umeri.

— Atunci vino cu mine acum!

— Unde?

— În Forum. Va avea loc un protest împotriva propunerii de abandonare a Iunoniei.

Gaius păru să se însufleţească brusc. Străbătu casa cu paşi mari, strigând şi adunându-şi suita.

— În picioare toată lumea! Ce mai aşteptăm? Destul cu trândăvia! Să ne îndreptăm spre Casa Senatului!

Dând curs unui imbold, Lucius intră repede în camera de lucru a lui Gaius şi luă o tăbliţă de ceară şi un stil. Gaius era încă cel mai mare orator al generaţiei sale. Cu această ocazie, ar fi putut rosti vreo replică memorabilă. Stilul de metal era un instrument remarcabil, elegant, dar destul de rezistent şi greu şi bine ascuţit la un capăt.

***

Era o zi toridă. O umezeală sufocantă prevestea o ploaie cu tunete şi fulgere.

Când se apropiară de Casa Senatului, Gaius şi suita lui văzură un bărbat înalt şi slab ieşind pe o uşă laterală şi ducând un bol mic. Bărbatul se numea Quintus Antyllius şi era secretarul consulului Opimius. Bolul era plin cu măruntaie de capră. Înainte de a-şi începe activitatea zilnică, Senatul asista la ritualul sacrificării unui animal şi examinării organelor de către un augur. Fuseseră luate auspiciile. Antyllius arunca măruntaiele.

Când trecu pe lângă ei, Antyllius se uită dispreţuitor la Gaius şi suita lui:

— Daţi-vă din calea mea, gunoaielor. Faceţi-i loc unui cetăţean cumsecade.

Insulta reuşi să provoace furia pe care Lucius şi-o ţinea de obicei în frâu. Sângele începu să-i zvâcnească la tâmple, iar faţa i se făcu roşie ca focul.

— Pe cine îndrăzneşti tu să numeşti „gunoi”? întrebă el.

— Pe rahatul ăsta, răspunse secretarul şi făcu semn spre Gaius cu bolul. Măruntaiele se revărsară, împroşcându-i toga lui Gaius. Gaius se încruntă şi tresări, ceea ce îl făcu pe Antyllius să izbucnească în râs.

Fără să stea pe gânduri, acţionând doar din impuls, Lucius sări şi înfipse stilul de metal în pieptul lui Antyllius.

Oamenii scoaseră o exclamaţie de surpriză. Antyllius scăpă bolul din mâini. Măruntaiele se împrăştiară peste tot, făcându-i pe toţi să se dea înapoi. Antyllius apucă stilul şi încercă să şi-l scoată din piept, dar metalul lustruit era alunecos din cauza sângelui. Partea din faţă a togii se înroşi. Se prăbuşi, zvârcolindu-se şi zdrobindu-şi capul de o piatră.

Gaius se uita când la cadavru, când la Lucius, nevenindu-i să-şi creadă ochilor.

Cineva de pe stradă, care văzuse crima, intră în fugă în Casa Senatului, să le spună senatorilor. Aceştia ieşiră în grabă, unii pe uşa principală, iar alţii pe cea laterală, apropiindu-se de Gaius şi de suita lui. În fruntea lor se afla consulul Opimius. Prima lui reacţie la vederea trupului lui Antyllius a fost una de mânie, urmată curând de o expresie de bucurie abia reţinută.

— Ucigaşule! strigă el, uitându-se fix la Gaius. Ai ucis un slujitor al Senatului, care îndeplinea o îndatorire sacră.

— A aruncat măruntaie însângerate pe un tribun al plebeilor, replică Gaius mânios. Tu l-ai pus să facă asta?

— Nu mai eşti tribun. Nu eşti decât un nebun – şi un ucigaş!

Bărbaţii din ambele tabere începură să-şi arunce insulte. Unul dintre oamenii lui Gaius alergă să-i aducă pe susţinătorii lui, care se adunaseră în faţa Casei Senatului. Când aceştia începură să sosească, câţiva dintre senatori se gândiră că erau încercuiţi intenţionat. Se speriară. Izbucniră nişte încăierări.

Un fulger orbitor lumină brusc scena. Gaius le strigă oamenilor să rămână liniştiţi, dar cuvintele lui fură înghiţite de un tunet asurzitor. Câteva clipe mai târziu, cerul se deschise. O ploaie puternică scăldă mulţimea. Vântul aprig mătură Forumul. Răzvrătiţii se împrăştiară.

Lucius îşi aminti de o povestire de la începuturile Romei, pe care o citise în copilărie într-o carte de istorie, şi simţi un fior de teamă. Romulus, primul rege, dispăruse în timpul unei furtuni puternice. Gaius fusese acuzat că îşi doreşte o coroană, iar acum izbucnise o furtună aşa cum Lucius nu mai văzuse niciodată. El nu cunoştea rolul pe care îl jucase un alt Pinarius în moartea lui Romulus, dar ştia că gestul lui nebunesc şi necugetat pecetluise soarta lui Gaius Gracchus.

***

A doua zi, Lucius făcu ceva ce nu mai făcuse decât o singură dată până atunci. Purtă talismanul familiei.

În copilărie, o văzuse pe mama lui purtându-l la diferite ocazii. Când devenise tată, Menenia îi dăruise obiectul moştenit din tată în fiu, pe care să-l dea la rându-i mai departe; îi explicase că era foarte vechi şi îi povestise puţinul pe care-l ştia despre originea lui, spunându-i şi despre puterea lui de a ţine răul departe. Lucius îl purtase în ziua în care îl primise, doar pentru a-i face pe plac mamei sale, apoi îl pusese undeva şi uitase de el.

Dar în noaptea aceea, în timp ce furtuna continuase să facă ravagii, fascinum-ul îi apăruse în vis, plutind deasupra unui foc uriaş. Când se trezi, îl căută printre podoabele aruncate alandala într-o cutie şi îşi puse lănţişorul la gât. Amuleta de aur, ascunsă sub tunică şi togă, era rece. Lucius nu era un om deosebit de pios,

dar dacă amuleta avea într-adevăr vreo putere protectoare, din toate zilele vieţii sale, asta era cu siguranţă ziua în care avea cea mai mare nevoie s-o poarte.

Pentru a ajunge la casa lui Gaius din Subura, trebuia să treacă prin Forum. Dinspre Casa Senatului se auzeau strigăte şi plânsete. Mulţimea îl jelea pe Quintus Antyllius.

Casa lui Gaius gemea de lume. Domnea o atmosferă de isterie abia ţinută în frâu. Oamenii se precipitau nebuneşte dintr-o parte în alta, într-o dispoziţie surprinzător de optimistă, care avea chiar un aer festiv. Ultima oară când Lucius văzuse un asemenea amestec de teamă, încordare şi camaraderie fusese când se aflase în faţa zidurilor Cartaginei împreună cu Tiberius, înainte de asediul final – sentimentul că o lume nouă era pe cale să se nască şi conştientizarea faptului că mulţi dintre ei nu aveau să mai fie în viaţă a doua zi ca s-o vadă.

Gaius, care stătea în mijlocul unui grup de cosaşi înarmaţi cu coase, îl văzu şi îi făcu semn să se apropie.

— Ai venit prin Forum?

— Da, dar nu m-am apropiat de Casa Senatului. Am auzit strigăte, dar n-am văzut…

— Nu contează. Tonul lui Gaius era surprinzător de rezervat. Ochii şi urechile mele aleargă în toate părţile, aducându-mi veşti noi la fiecare câteva minute. Quintus Antyllius a fost pus pe un catafalc în faţa tribunei oratorilor. Senatorii se-ntrec în elogii făţarnice. Bocitoarele plâng şi-şi smulg părul. Intre timp, mă tem că unii dintre susţinătorii mei mai înfocaţi s-au adunat la periferie. Până acum, au fost doar câteva ocări, nu s-a ajuns la violenţă. De fiecare dată când bocitoarele strigă „Antyllius!“, oamenii mei răspund cu „Tiberius!“. Desigur, cadavrul fratelui meu a fost târât pe străzi şi azvârlit în râu. Nimeni nu ne poate acuza că i-am făcut aşa ceva lui Antyllius.

— Gaius, ceea ce am făcut ieri… e de neiertat.

— Şi de-a dreptul nepotrivit cu firea ta! Gaius zâmbi, dar ochii lui erau trişti. Cred că Furiile ţi-au dezlănţuit mânia – cine ar fi crezut că ţii atâta în tine? În sfârşit, Quintus Antyllius nu e o mare pierdere pentru lume. Fireşte că Opimius mă învinovăţeşte pe mine de crimă. Chiar în clipa asta le ţine o cuvântare celorlalţi senatori, susţinând că plănuiesc să-i omor pe toţi. „Gracchii pun la cale o baie de sânge!”, aşa strigă. E interesant că acuză opoziţia de nişte crime pe care chiar ei le pun la cale.

— Se va ajunge la asta, Gaius? O baie de sânge?

— Întreabă-l pe Opimius. Face tot ce-i stă în putinţă să-i aţâţe pe senatori împotriva mea. A propus o măsură pe care o numeşte Decretul Suprem. Sună

ameninţător, nu-i aşa? Le va permite consulilor „să ia toate măsurile necesare pentru apărarea statului”. Cu alte cuvinte, îi va împuternici să ucidă orice cetăţean, pe loc, fără judecată.

— Gaius, aşa ceva nu se poate întâmpla.

— Şi totuşi, zeii au permis să se întâmple. Un individ nătâng precum Opimius nu-şi dă seama că acest aşa-numit Decret Suprem nu va fi folosit doar o singură dată. Cu el se va deschide cutia Pandorei. Dă-i voie statului să-şi ucidă cetăţenii o dată şi acelaşi lucru se va întâmpla din nou şi din nou.

Vocea i se frânse.

— Vai, Lucius! Ce se va alege de iubita noastră republică? De sărmana şi greu încercata noastră republică, pierdută fără speranţă?

Luă mâinile lui Lucius în ale sale o clipă, apoi se retrase şi se întoarse să li se adreseze cosaşilor şi celorlalţi susţinători ai lui.

— Adunaţi cu toţii ce arme aveţi! Philocrates, adu-mi sabia! N-o să-i aştept să m-atace acasă. Mă voi duce în Forum şi voi rosti o rugăciune în faţa statuii tatălui meu.

Licinia veni alergând şi îl apucă strâns de togă.

— Nu, bărbate! Eşti în siguranţă în această casă, unde susţinătorii tăi te pot apăra.

— Doar zeii mă pot apăra acum.

— Atunci du-te fără arme! Dacă vei ieşi înarmat, cu oameni înarmaţi în jurul tău, se va ajunge cu siguranţă la violenţă şi vor da vina pe tine.

— Prefer să mor în luptă decât ca o oaie oferită spre sacrificiu. Zâmbi trist.

— Gaius, asta nu-i o glumă! Aceiaşi oameni care l-au ucis pe Tiberius sunt hotărâţi să te ucidă şi pe tine.

— Cât timp respir, sunt un cetățean liber al Romei. Refuz să fiu prizonier în casa mea. Gaius se desprinse din braţele ei şi se îndreptă spre uşă.

Licinia era cutremurată de suspine. Lucius încercă să o consoleze, dar îl respinse. După ce ultimul susţinător din suita lui Gaius ieşi din vestibul, Lucius alergă după ei.

În timp ce Gaius înainta pe străzile Suburei, obloanele se deschideau în calea lui. Oamenii îl aclamau, dar puţini ieşiră să se alăture suitei. Lucius se uita în jur, agitat. Unde erau mulţimile numeroase care promiseseră cândva să-l apere pe Gaius până la moarte? Păreau să se fi risipit ca ceaţa. Când mica ceată intră în Forum, nişte gură-cască se uitară la ei plini de curiozitate, apoi se împrăştiară, simţind că urmează o încăierare.

Gaius se reculese îndelung în faţa statuii tatălui său, cercetând chipul încremenit al bătrânului Tiberius. În stânga lui, stătea sclavul său devotat, Philocrates, iar la dreapta se afla Lucius. Gaius rosti pe un ton visător:

— Bunicul meu este şi acum o amintire vie în inimile romanilor; oamenii mă cunosc drept nepotul lui Scipio Africanus, nu drept fiul lui Tiberius Gracchus. Dar şi tata a fost un roman nobil. Victoriile lui din Spania au pus bazele unei păci care durează de douăzeci şi cinci de ani. Călătoriile întreprinse în Asia ca ambasador l-au făcut confidentul regilor. A fost ales consul de două ori, a fost răsplătit cu triumfuri de două ori şi a servit ca cenzor. Fratele meu ar fi fost la fel de mare dacă ar fi trăit. Am sperat că măcar eu aş putea să… Vocea i se frânse. Lacrimile îi şiroiau pe obraji. Am trăit şi am murit în zadar?

Lucius auzi strigăte din direcţia Casei Senatului, urmate de zgomotele unei lupte de stradă. Se auzeau din ce în ce mai aproape.

— Gaius, trebuie să ne-ntoarcem acasă la tine! N-avem cum să le ţinem piept.

Gaius tresări. Ciuli urechile, apoi clătină din cap.

— Lupta s-a mutat între noi şi Subura. Nu ne putem întoarce. Aici îi voi înfrunta. Aici voi cădea.

Lucius simţi că-i piere curajul, dar trase aer în piept şi se îmbărbătă.

— N-o să te părăsesc, Gaius!

— Eşti un prieten adevărat, Lucius.

La orizont îşi făcură apariţia nişte bărbaţi înarmaţi. De cum îl văzură pe Gaius, scoaseră un strigăt şi o luară la fugă spre el. Suita lui era cu mult depăşită numeric. Oamenii se uitară la Gaius, aşteptând ordine, dar acesta era tăcut şi neclintit, ca statuia tatălui său. Câţiva dintre susţinători se panicară şi o luară la fugă care încotro.

În cele din urmă, Gaius strigă deznădăjduit:

— Lucius! Philocrates! Urmaţi-mă toţi! Îşi aruncă toga, aşa cum făcuse şi Lucius şi ceilalţi care purtau togă, ca să poată fugi mai bine în tunica de dedesubt.

Fugiră din Forum cu toată mulţimea pe urme. Ocoliră poalele colinei Palatinus şi traversară Circus Maximus. Pe străzile înguste ale Aventinului scăpară de urmăritori. Ajunseră la Templul Dianei, aproape de vârful colinei.

Gaius dădu buzna în templu. Cei câţiva susţinători care îl urmaseră îl văzură căzând în genunchi în faţa statuii zeiţei.

— Zeiţă a vânătorii! strigă el, cu respiraţia întretăiată. Fiică a lui Jupiter, soră a lui Apollo! Acceptă acest sacrificiu! Aşeză mânerul sabiei pe podea şi îşi îndreptă vârful către piept. Doi dintre adepţii lui săriră să-l oprească. Unul dintre

ei îl apucă de umeri şi îl trase înapoi. Celălalt apucă sabia şi i-o întinse lui Philocrates.

Gaius plângea şi bătea cu pumnii în podea.

— Romani nerecunoscători şi trădători, vă blestem! strigă el. V-am arătat calea spre libertate şi v-aţi întors împotriva mea. Am riscat totul pentru voi, iar acum voi m-aţi părăsit. Fiţi, dar, pentru totdeauna sclavii ucigaşilor din Senat!

Lui Lucius i se părea că prietenul său fusese cuprins de un soi de nebunie. Gaius fusese întotdeauna un bărbat curajos şi un luptător, dar acum părea hotărât să moară de mâna lui. Se încrezuse orbeşte în cauza sa şi totuşi acum renunţa la ea; se pusese trup şi suflet în slujba cetăţenilor de rând ai Romei, dar acum îi blestema. Lucius era şocat, dar nu-l putea judeca pe Gaius. El însuşi fusese cuprins de nebunie cu o zi în urmă, când îl omorâse pe Antyllius fără să stea pe gânduri.

Unul dintre susţinătorii rătăciţi de restul grupului intră alergând în templu.

— Sunt pe urmele mele! strigă el. Vin încoace!

Lucius şi Philocrates îl ridicară pe Gaius şi îl întoarseră cu faţa spre ieşire. Ţâşni de lângă ei şi ieşi în stradă. Urmăritorii îl văzură şi se luară după el.

Pentru Lucius, fuga aceea impetuoasă semăna cu un coşmar. Străzile şerpuite de pe Aventinus, vechea fântână de la capătul apeductului apian, depozitele de sare aflate de-a lungul Tibrului şi pieţele aglomerate din Forum Boarium erau locuri cât se poate de cunoscute şi totuşi, acum, îi păreau atât de stranii. Când îi vedeau trecând, oamenii râdeau şi îi încurajau cu urale, asemenea unor spectatori care asistau la o cursă de alergări. Alţii făceau glume răutăcioase la adresa micului grup cuprins de disperare şi aruncau în ei cu ridichi şi napi sau cu oase şi copite de la piaţă.

La podul de peste Tibru, câţiva fugari se opriră şi se întoarseră, hotărâţi să opună rezistenţă. Îl rugară pe Gaius să meargă mai departe, jurând să apere podul cât de mult puteau. Însoţit doar de Philocrates şi Lucius, Gaius ajunse pe celălalt mal al Tibrului, tocmai când urmăritorii soseau la capul podului. Zgomotele luptei se auzeau şi de cealaltă parte a râului.

Malul vestic al Tibrului era în mare parte sălbatic şi neatins de mâna omului. Cei trei părăsiră drumul şi se avântară în frunzişul des. O potecă îngustă îi conduse spre o mică pajişte înconjurată de copaci înalţi. Pământul moale părea să absoarbă sunetul paşilor, în mijlocul pajiştii se afla un altar din piatră, scăldat de razele soarelui. Lucius avea tot mai acut senzaţia că totul se petrece într-un vis.

— Unde suntem? întrebă el în şoaptă.

— În Dumbrava Furiilor, răspunse Gaius cu voce spartă. Tisiphone, Megaera şi Allecto: surorile răzbunătoare, care îi pedepsesc cu nebunia pe muritorii păcătoşi. Pentru ele se sacrifică doar oi negre. Le vezi chipurile pe altar? Au bice şi torţe. Părul lor e făcut din şerpi. Sunt mai bătrâne decât Jupiter. S-au născut din sângele vărsat când titanul Cronos l-a castrat pe tatăl său, Uranus - din crima unui fiu împotriva tatălui. Şi totuşi eu mi-am onorat întotdeauna tatăl şi bunicul! De ce m-au condus Furiile aici?

Căzu în genunchi în faţa altarului. Dinspre copaci răzbăteau nişte strigăte slabe, semn că urmăritorii se apropiau.

— Philocrates, mai ai sabia mea?

Tânărul sclav începu să tremure.

— Stăpâne, te rog…

— Ucide-mă, Philocrates. La Templul Dianei mi-am pierdut curajul şi i-am lăsat să mă oprească. Fă-o pentru mine, Philocrates! Acum! Îşi lăsă capul pe spate şi îşi umflă pieptul.

— Nu pot s-o fac, stăpâne.

— Îţi poruncesc, Philocrates!

Plângând şi tremurând, tânărul sclav întoarse sabia asupra lui şi se avântă în ea. Strigătul lui de suferinţă răsună printre copaci. Urmăritorii îl auziră şi se îndemnară unii pe alţii în direcţia lui. Erau foarte aproape.

Gaius îngenunche lângă sclav. Mângâie părul tânărului, apoi îi smulse sabia din piept. Îşi ridică privirea către Lucius, întinzându-i mânerul.

— Asta vor Furiile, murmură Gaius. Asta-ţi cer să faci, Lucius. Tu ai început totul, când l-ai ucis pe Antyllius. Acum tot tu trebuie să-i pui capăt.

— Înfăptuind ultimul lucru pe care mi-aş dori să-l fac pe lumea asta? strigă Lucius.

— Vei permite să fiu torturat şi făcut bucăţi de inamicii mei?

Lucius luă sabia. Nu putea să se uite la faţa lui Gaius.

Îngenunche lângă el şi-l înconjură cu un braţ. Ridică lama spre gâtul lui.

Cu ultima suflare, Gaius proferă un blestem.

— Să fie sclavii Senatului pe veci!

Lama sabiei îi crestă gâtul. Gaius se zvârcoli. Sângele curgea cald şi umed pe braţul pe care Lucius îl ţinea în jurul lui.

Lucius se dădu înapoi şi se ridică, tremurând. Trupul lui Gaius, încă zguduit de spasme, căzu lângă cadavrul sclavului. Lucius aruncă sabia între ei.

Se retrase în umbră, ascunzându-se în frunziş, tocmai când urmăritorii intrau pe mica pajişte.

— Pe toţi zeii! E mort deja! strigă unul dintre ei. Uitaţi-vă la cele două cadavre – l-a lăsat pe sclav să-l ucidă, iar apoi sclavul şi-a luat singur viaţa. Laşul ne-a păcălit!

— Nu contează, zise altul. Răsplata e aceeaşi, indiferent cine l-a ucis. Consulul Opimius a promis câte o recompensă generoasă pentru capul fiecărui cetăţean de pe lista lui şi cea mai grasă dintre toate e cea pentru capul lui Gaius Gracchus. E al meu!

Îşi împinse tovarăşii, mârâind, apoi îşi ridică sabia şi ciopârţi gâtul lui Gaius, până când capul se desprinse de trup. Îl apucă de păr şi îl învârti ca pe un trofeu deasupra capului, scoţând strigăte de triumf. Stropii de sânge îi împroşcară pe privitori şi pătară altarul. Câteva îl loviră pe Lucius în faţă, dar acesta nici nu clipi.

— Ce facem cu sclavul? întrebă cineva, lovind cadavrul cu piciorul.

— Nu valorează nimic. Lăsaţi-l deocamdată. Să ne-ntoarcem în oraş, prieteni, mai sunt mulţi de omorât acolo!

Cuprins de greaţă, clocotind de mânie şi paralizat de frică, Lucius rămase ascuns în frunziş, fără să scoată un sunet. După plecarea urmăritorilor, ridică mâna la piept şi pipăi amuleta de sub tunică. Uluit că era încă în viaţă, murmură o rugăciune către puterea care găsise de cuviinţă să-l apere.

***

În zilele care au urmat, peste trei mii de cetăţeni romani au fost executaţi în baza Decretului Suprem. Mişcarea Gracchilor a fost complet nimicită.

În mod extraordinar, Lucius scăpase teafăr şi nevătămat din masacru. Zile întregi stătuse închis în casă, aşteptând un ciocănit în uşă, care nu mai venise. Numele lui nu apăruse pe lista oficială a inamicilor statului. Nu reuşea să-şi explice omisiunea. Era drept că, spre final, relaţia lui cu Gaius devenise mult mai discretă. Oricare ar fi fost motivul, duşmanii lui Gaius nu veniseră după el, o întâmplare fericită, căreia nu i-a găsit niciodată o explicaţie logică.

De altfel, nici destinul lui nu părea să aibă vreo logică. Se distanţase de Tiberius şi de Blossius şi astfel le supravieţuise nebuniilor lor, spre ruşinea şi regretul său; apoi îmbrăţişase plin de curaj cauza lui Gaius şi totuşi supravieţuise căderii lui, ceea ce îl făcea să se simtă şi mai ruşinat şi mai ros de regrete. În cele din urmă, ajunse la concluzia că viaţa lui stă sub semnul unui soi de farmec, care îl fereşte de întorsăturile obişnuite ale sorţii. După moartea lui Gaius, se retrăsese din politică, dedicându-şi restul vieţii carierei, care îl ţinuse foarte ocupat; întotdeauna existau drumuri de construit. Devenise, de asemenea, mai pios. În fiecare seară, înainte de culcare, rostea o rugăciune de mulţumire către zeul din

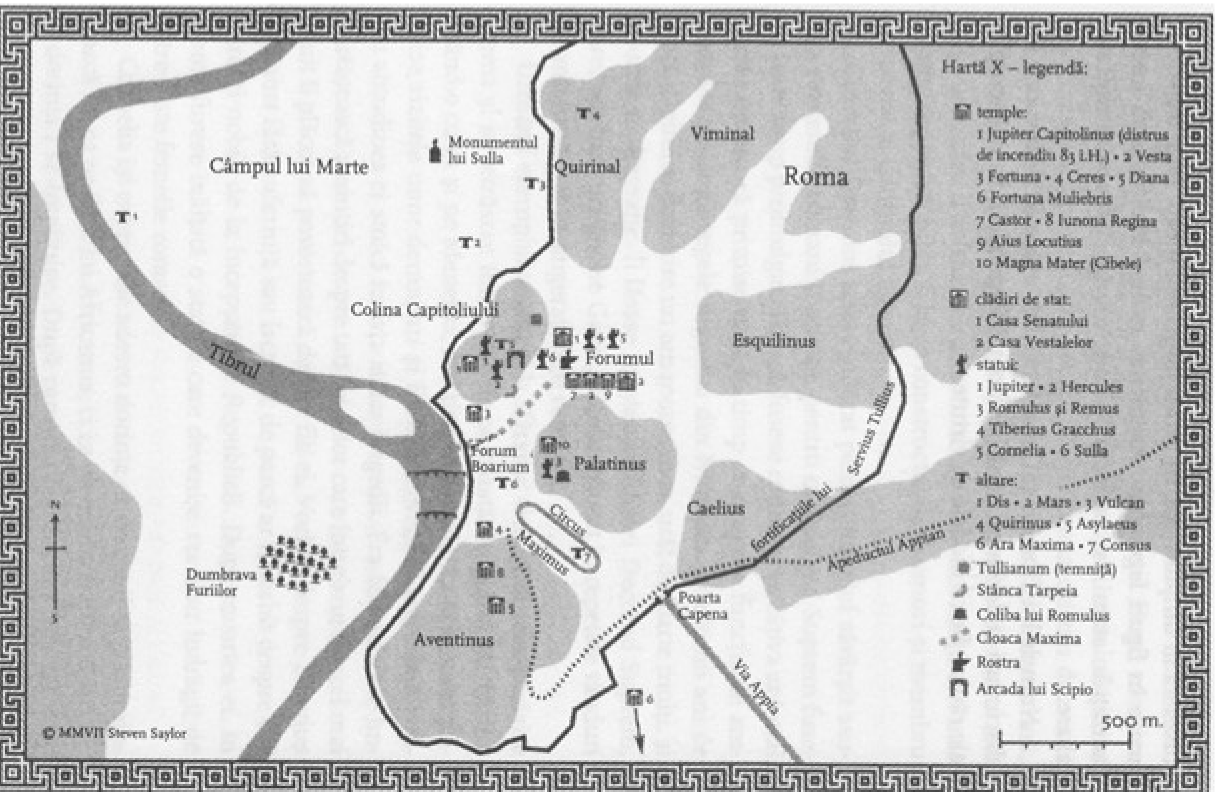
fascinum, care îi salvase viaţa. Murise în patul lui, mulţi ani mai târziu, soţ şi tată iubit, faimos constructor de drumuri şi membru respectat al Ordinului Ecvestru.

Consulul Opimius a fost judecat pentru măcelul săvârşit asupra cetăţenilor romani şi achitat, pentru că Decretul Suprem fusese între timp promulgat. Totuşi, fusese condamnat câţiva ani mai târziu pentru că primise mită în timp ce ocupase funcţia de ambasador pe lângă regele Iugurtha din Numidia. În ultimii ani de viaţă, Opimius devenise un om morocănos, urât de foarte mulţi, şi murise în dizgraţie. Îi lăsase moştenire Romei Decretul Suprem, care, aşa cum prevestise Gaius, fusese invocat în repetate rânduri în anii haotici şi însângeraţi care veniseră.

Urmând exemplul tatălui ei la sfârşitul vieţii, Cornelia părăsise Roma şi se retrăsese într-o vilă de pe coastă, în golful Misenum, luând-o cu ea şi pe Menenia, să-i ţină companie. La Misenum primise vizitele unor demnitari şi filosofi, devenind legendară pentru atitudinea ei stoică în faţa atâtor tragedii. Era fericită să le împărtăşească amintiri despre tatăl ei celor care întrebau, dar cel mai mult îi plăcea să povestească despre fiii ei. Vorbea despre Tiberius şi Gaius fără suferinţă sau lacrimi, de parcă ar fi vorbit despre doi bărbaţi nobili de la începuturile Republicii. După moartea ei, în Roma fusese înălţată o statuie care devenise un altar îndrăgit de către toate femeile romane.

Cornelia îşi exprimase adesea dorinţa ca oamenii să şi-o amintească nu ca pe fiica lui Africanus, ci ca pe mama fraţilor Gracchi. Şi dorinţa i se împlinise. După moartea lor, cei doi fraţi rămăseseră la fel de fervent iubiţi de către unii şi urâţi de către alţii cum fuseseră în timpul vieţii, iar dubla tragedie a morţii lor îi transformase în figuri legendare. Asemenea mamei lor, fuseseră imortalizaţi în statui, iar pe locurile unde muriseră fuseseră ridicate altare.

Numele lui Tiberius şi Gaius Gracchus aveau să fie invocate în discursuri şi dezbateri până la sfârşitul Republicii, fie ca exemple ale răului, fie ca modele de virtute.

Hartă X – legendă:
temple:
1 Jupiter Capitolinus (distrus de incendiu 83 î.H.) • 2 Vesta
3 Fortuna • 4 Ceres • 5 Diana
6 Fortuna Muliebris
7 Castor • 8 Iunona Regina
9 Aius Locutius
10 Magna Mater (Cibele)
clădiri de stat:
1 Casa Senatului
2 Casa Vestalelor
statui:
1 Jupiter • 2 Hercules
3 Romulus şi Remus
4 Tiberius Gracchus
5 Cornelia • 6 Sulla
altare:
1 Dis • 2 Mars • 3 Vulcan
4 Quirinus • 5 Asylaeus
6 Ara Maxima • 7 Consus
Tullianum (temniţă)
Stânca Tarpeia
Coliba lui Romulus
Cloaca Maxima
Rostra
Arcada lui Scipio
500 m.
Roma
Câmpul lui Marte
Monumentul lui Sulla
Quirinal
Viminal
Esquilinus
Colina Capitoliului
Forumul
Tibrul
Forum Boarium
Palatinus
Caelius
Servius Tullius
fortificaţiile lui
Apeductul Appian
Circus Maximus
Poarta Capena
Via Appia
Aventinus
Dumbrava Furiilor
N
S
© MMVII Steven Saylor

X

Capete în Forum

Anul 81 î.H.

— Cum de s-a ajuns la aşa ceva? murmura Lucius Pinarius, în timp ce traversa grăbit Forumul, pentru a-şi face curaj. În pofida vremii plăcute de primăvară, purta o manta cu glugă. Se juca agitat cu amuleta care îi atârna la piept – o moştenire de familie de la bunicul lui răposat – şi spunea în şoaptă o rugăciune către zei, cerându-le protecţia.

Se însera şi soarele apunea sângeriu deasupra acoperişurilor clădirilor, care aruncau umbre lungi. Lucius trecu pe lângă Rostra, iuţind pasul. În zilele acelea, galioanele corăbiilor capturate în războaie nu mai erau singurele ornamente de la tribuna oratorilor, încercă să nu se uite, dar nu se putu abţine să nu arunce o privire spre capetele tăiate înfipte în şirul de ţăruşi înalţi, care înconjurau acum tribuna. Unele capete se aflau acolo de o lună sau mai mult şi erau într-o stare avansată de putrefacţie, iar trăsăturile deveniseră de nerecunoscut. Altele, din care mai picura încă sânge, fuseseră puse atât de recent, încât gurile lor căscate şi ochii larg deschişi încă mai exprimau uimire şi groază.

Lucius le cercetă fugitiv chipurile şi le mulţumi zeilor că nu se află printre ele niciunul pe care să-l recunoască.

Pe un piedestal înalt, dominând Rostra, se găsea cel mai nou ornament al Forumului, o statuie a unui general călare. Soarele care murea scălda statuia poleită cu aur într-o lumină roşiatică atât de puternică, încât pe Lucius îl dureau ochii când se uita la ea. Sculptorul surprinsese perfect postura încrezătoare şi trăsăturile cutezătoare ale dictatorului Lucius Cornelius Sulla. Statuia părea să se uite la şirul de capete tăiate cu un zâmbet rece şi satisfăcut.

Deasupra statuii lui Sulla se vedeau în depărtare ruinele carbonizate ale templelor antice de pe vârful Capitoliului, o altă amintire a situaţiei disperate în care se afla Roma. Cu doi ani în urmă, un incendiu puternic măturase Capitoliul, distrugând totul în calea lui, inclusiv templul antic închinat lui Jupiter. Focul fusese un semn rău, prevestind ororile imposibil de descris ale războiului civil şi răzbunarea înfiorătoare a învingătorului.

Se îndepărtă de Rostra şi iuţi pasul, ajungând în dreptul unui avizier. Mai mulţi oameni se adunaseră să citească ultimele liste. Li se spunea listele proscrişilor, fiindcă cuprindeau numele celor care fuseseră denunţaţi oficial drept inamici ai dictatorului Sulla. Un proscris putea fi ucis de către oricine, fără teamă de urmări, chiar şi în propria casă. Pe capul lui se oferea o recompensă. Proprietăţile sale erau confiscate şi licitate de către autorităţile statului.

Citind noile liste, o parte dintre cei adunaţi scoaseră suspine de uşurare. Câţiva îşi înăbuşiră strigătele de deznădejde. Cei mai mulţi îşi ascundeau chipurile. Şi Lucius făcu la fel, trăgându-şi gluga pe frunte în timp ce se strecura în faţa mulţimii să citească listele.

Numele pe care se temea să-l vadă, cel al fratelui mai mic al soţiei sale, nu se afla pe liste. Atinse talismanul de la gât şi murmură o rugăciune de mulţumire.

— Ce-i asta? Un bărbat din spate se aplecă peste umărul lui şi studie lista cu atenţie. Vorbea cu glas nefiresc de puternic. Mă înşală cumva privirea? Văd că au postat numele unui anume… Lucius Pinarius!

Lucius se întoarse, cu inima cât un purice. Îl recunoscu pe bărbatul care vorbise – era prietenul unui prieten, dar nu reuşea să-şi amintească numele lui. La vederea expresiei de pe chipul lui Lucius, bărbatul râse forţat.

— Era doar o glumă! zise el.

— Nu e amuzant – nu e deloc amuzant! izbucni Lucius cu voce spartă. Să spui aşa ceva chiar şi în glumă… Aş fi putut fi ucis, neghiobule! Aş fi putut fi ucis aici, pe loc, înainte s-apuc să scot un singur cuvânt!

Era adevărat. Astfel de atrocităţi se petreceau zilnic. Un bărbat se apropie de avizier să citească ultima listă şi descoperi spre groaza lui că şi numele său era trecut pe ea. Strigătul lui de groază îl dădu de gol în faţa asasinilor care stăteau la pândă în apropiere, aşteptând ocazia de a ucide încă un duşman al dictatorului şi de a cere recompensa pentru el.

Lucius îşi făcu drum cu coatele să iasă din mulţime şi traversă în grabă Forumul, mergând cât de repede putea fără să atragă atenţia. Drumul abrupt din spatele Templului lui Castor îl duse repede în vârful Palatinului. De acolo mai avea de mers doar câţiva paşi până acasă.

Tocmai când cotea pe o stradă îngustă, se opri brusc şi tresări. Unul dintre vecinii lui era scos cu forţa din casă de o ceată de bărbaţi cu înfăţişare aspră. Bărbatul se ţinea disperat cu degetele de tocul uşii, până când îl traseră cu putere şi îl aruncară în stradă. Din casă se auzeau ţipetele familiei.

Cei câţiva trecători care se nimeriseră pe stradă se întoarseră şi o luară la fugă, care încotro, mai puţin Lucius, care înlemnise. Privi îngrozit cum asasinii îl înjunghie pe bărbat de moarte. Sunetul metalului sfâşiind carnea îi întorcea stomacul pe dos. Soţia şi copiii bărbatului alergară în stradă, tocmai când ucigaşii îi tăiau capul.

Şeful grupului ridică capul tăiat. Lucius îl recunoscu pe ucigaş, un susţinător faimos al dictatorului Sulla, pe nume Cornelius Phagites.

— Vă vine să credeţi? le zise Phagites tovarăşilor săi. Ăsta e pe listă de mai bine de-o lună. A stat ascuns până azi, când a îndrăznit să vină acasă. Neghiobul, credea că poate să treacă nevăzut pe lângă Phagites! Pentru cei care s-au aflat pe listă atât de mult timp, se oferă o recompensă specială. Capul lui va valora o mică avere, când i-l vom duce lui Sulla!

Phagites rânji, dezvăluind un şir de dinţi strâmbi şi stricaţi. Îl văzu pe Lucius uitându-se la el şi îi aruncă o privire atât de plină de răutate, încât acesta se temu că o să se scape pe el.

— La ce te uiţi, cetăţene?

Lucius nu răspunse nimic şi îşi văzu de drum, cu pas grăbit.

Ajunse acasă, îngrozit. Sclavul care îi deschisese zăvori repede uşa în urma lui. Soţia lui stătea în atrium, dincolo de vestibul, alăptându-l pe fiul lor nou-născut. O doică stătea în apropiere, aşteptând să ducă copilul la culcare. La vederea chipului răvăşit al soţului său, Iulia îşi sărută copilul pe frunte şi îl dădu în grija sclavei. Aşteptă până când fata se făcu nevăzută, înainte să vorbească.

— Veşti rele, nu-i aşa? Te rog, Lucius, spune-mi repede!

— Nu e ceea ce crezi. Se grăbi să o îmbrăţişeze, atât pentru a o linişti, cât şi pentru propria alinare. Am văzut ceva… îngrozitor… în drum spre casă. Înfiorător! Dar noua listă…

— Era şi Gaius pe listă? Iulia se desprinse din îmbrăţişare. Degetele ei se încleştară dureros în braţele lui Lucius.

— Nu, Iulia, nu era! Linişteşte-te! Numele lui nu era pe listă.

— Încă nu, rosti un glas răguşit din umbră, dar îl vor afişa în curând. Asta spun informatorii mei.

Iulia se repezi spre silueta cocoşată din umbră.

— De ce te-ai dat jos din pat, frăţioare? Eşti prea bolnav ca să te ridici.

Gaius Iulius Caesar avea doar optsprezece ani, dar era tras la faţă şi se mişca ca un bătrân, greoi şi cocârjat.

Era nebărbierit şi părul încâlcit şi neîngrijit făcea din numele lui o parodie; cu generaţii în urmă, ramura familiei Iulius din care făcea parte îşi luase porecla Caesar, însemnând „posesorul unui păr frumos”.

— Mă simt mult mai bine, surioară. Sincer. Fierbinţeala şi frigurile au trecut.

— Se vor întoarce. Aşa se manifestă frigurile. Vin şi trec până când se vindecă complet.

— Acum ai devenit şi doctorul meu?

Iulia îl sărută pe frunte.

— Eşti într-adevăr mai rece decât erai mai înainte. Crezi c-ai putea mânca un pic de supă? Trebuie să-ţi păstrezi forţele.

***

În încăperea în care luau masa, Lucius ridică o farfurioară din argint deasupra capului, cu ambele mâini. Lăsă capul în jos şi rosti o rugăciune.

— Asylaeus, ţie îţi oferim cele mai bune porţii de mâncare

— Ţie, care ai fost venerat de Tatăl Romulus; ţie, protector al vagabonzilor, fugarilor şi exilaţilor; ţie, al cărui altar de pe Capitoliu a oferit refugiu celor care nu-l găseau în altă parte. Apără-l pe acest oaspete îndrăgit din casa mea, fratele meu prin căsătorie, tânărul Gaius! Oferă-i protecţie aici, sub acoperişul casei mele! Ţie, Asylaeus, îţi închin această rugăciune.

— Apără-mi fratele, Asylaeus! spuse Iulia.

— Apără-ne pe toţi, murmură Gaius.

Lucius se tolănise pe divan, lângă Iulia. Încerca să ciugulească nişte bucăţele de friptură de porc de pe un platou de argint. Îi era foame, dar vederea cărnii fripte îi întorcea stomacul pe dos, după toate ororile la care asistase în ziua aceea. Nici Iulia nu avea poftă de mâncare, în schimb, Gaius termină repede un bol de supă şi îl începu pe al doilea.

Văzând că Lucius se uită la el, îi zâmbi slab.

— Ai făcut un lucru curajos, astăzi, când te-ai dus în Forum să citeşti noua listă. Îţi mulţumesc, cumnate.

Lucius ridică din umeri.

— Am făcut-o pentru liniştea mea sufletească. Atâta timp cât nu apari pe nici o listă, eu şi Iulia nu putem fi pedepsiţi că adăpostim un proscris.

— Mâine o să mă mut, promit.

— Prostii! zise Iulia. Poţi sta aici cât vrei.

Lucius oftă, dar Gaius îl scuti de neplăcerea de a obiecta.

— Îţi mulţumesc, surioară, dar trebuie să plec de-aici pentru propria-mi siguranţă. De îndată ce mă voi pune pe picioare, va trebui să părăsesc oraşul şi să plec cât mai departe de Italia. Aş fi plecat deja, dacă n-ar fi fost blestematele astea de friguri. Sulla vrea să mă vadă mort.

Lucius clătină din cap.

— Cum de s-a ajuns la una ca asta? Pe vremea bunicilor noştri, Gaius Gracchus a fost decapitat şi ucigaşul lui a primit o recompensă la schimb, iar trupurile Gracchilor au fost aruncate în Tibru fără să li se facă o înmormântare potrivită, dar romanii de bună-credinţă au fost revoltaţi. Acum apar zilnic capete noi pe Rostra şi nimeni nu face nimic. Trupurile decapitate ale cetăţenilor sunt

aruncate în Tibru ca resturile de la piaţa de peşte. Ai auzit ultima atrocitate? Sulla a dezgropat şi a profanat cu bună ştiinţă trupul unchiului tău, Marius, singurul om care ar fi putut pune capăt acestei nebunii. A tăiat cadavrul în bucăţi şi l-a uns cu fecale, a scobit ochii din orbite şi i-a tăiat limba. Ce vremuri am ajuns să trăim! Cei puternici nu se mai tem de zei. Ticăloşia nu mai are limite!

Gaius se făcu palid.

— E adevărat ce spui în legătură cu Marius? Nici măcar pe Sulla nu l-aş fi crezut în stare de o asemenea ticăloşie!

— Toată lumea şuşoteşte despre asta. De ce n-ar fi adevărat? Sulla nu se va da în lături de la nimic pentru a-şi pedepsi duşmanii. Îi torturează cât trăiesc, iar acum a ajuns să le profaneze mormintele.

Gaius rămăsese cu privirea aţintită pe bolul cu supă, dar Lucius ştia că este cufundat în gânduri. Tânărul Gaius era un om raţional şi calm. Chiar dacă fusese slăbit de boală şi se afla într-o situaţie primejdioasă, continua să-şi ţină în frâu sentimentele. Lucius îl invidia pentru stăpânirea lui de sine.

— Întrebi cum de s-a ajuns la asta, Lucius. Ai sugerat răspunsul când ai pomenit de Gracchi. Pe vremea bunicilor noştri, destinul Romei avea două direcţii posibile – calea Gracchilor sau calea inamicilor lor. Au învins inamicii şi am apucat-o pe calea greşită. De-atunci, nimic n-a mai fost cum trebuie. Gaius Gracchus a încercat să le asigure mai multe drepturi cetăţenilor de rând, iar apoi să le ofere aceleaşi drepturi şi aliaţilor noştri. Inamicii lui egoişti şi înguşti la minte i-au respins legile, dar problemele izvorâte din nedreptate şi inegalitate nu au dispărut. În schimb, a izbucnit un război lung şi sângeros între noi şi aliaţii noştri din Italia. Ceea ce Gracchii ar fi reuşit prin mijloace paşnice s-a rezolvat cu forţa şi cu vărsare de sânge. Ce pierdere! Gracchii au fost nimiciţi doar fiindcă au văzut un viitor mai bun. Ucigaşii lor au rămas nepedepsiţi şi, de atunci, cei aflaţi la putere n-au ezitat nici o clipă să folosească violenţa. Când au fost ucişi Gracchii, oamenii au fost şocaţi să vadă romani omorându-se între ei. Acum am trăit un război civil şi o tragedie pe care strămoşii noştri nu şi-ar fi închipuit-o niciodată posibilă – o armată romană a asediat Roma!

Izbucnirea războiului civil de care vorbea Gaius fusese probabil inevitabilă. Numeroasele războaie străine purtate de Roma duseseră la formarea de armate din ce în ce mai mari şi la sporirea considerabilă a averilor comandanţilor militari. O epocă a cuceririlor dusese la apariţia unei generaţii de comandanţi militari, ale căror puteri ajunseseră să le întreacă pe cele ale Senatului. Mânaţi mai mult de ambiţie şi de suspiciuni decât de convingerile politice, comandanţii se întorseseră unii împotriva altora. În scurtul şi sângerosul război civil care

urmase, Sulla îi înfrânsese pe rivalii săi, Marius şi Cinna, apoi înaintase spre Roma, asediase oraşul şi obligase Senatul să-l numească dictator.

— Acum învingătorul are oraşul în puterea lui, zise Gaius. Jură cu pietate să reinstaureze republica şi autoritatea legitimă a

Senatului, dar nu înainte de a scăpa statul de toţi duşmanii şi potenţialii duşmani, împărţindu-le proprietăţile susţinătorilor lui.

Gaius îşi coborî privirea asupra bolului de supă. Era sigur că va fi considerat unul dintre duşmanii lui Sulla, pentru că Marius fusese unchiul său şi pentru că se căsătorise recent cu fiica lui Cinna, Cornelia.

— Faptul că un asemenea monstru a ajuns să ne conducă dovedeşte cât de mult am decăzut! declară Iulia. Zeii sunt mânioşi şi ne pedepsesc. În vremurile vechi, titlul de „dictator” inspira onoare şi respect. Strămoşii noştri au fost norocoşi să aibă un dictator precum Cincinnatus, care a acceptat titlul doar ca să salveze statul, iar apoi s-a retras. Dar, după ce a fost folosit de Sulla, cuvântul „dictator” va fi dispreţuit pe vecie.

— Un monstru, după cum bine ai spus, murmură Lucius, rozându-şi unghia de la degetul mare, neliniştit. Un nebun! Îţi aminteşti când a fost afişată prima listă a proscrişilor? Oamenii s-au îngrămădit la avizier să citească numele. Ce groază i-a cuprins când au văzut optzeci de nume pe listă – optzeci! Optzeci de cetăţeni rămaşi fără apărare, optzeci de romani cumsecade transformaţi în animale care puteau fi vânate şi măcelărite! Am fost revoltaţi şi îngroziţi de uşurinţa cu care Sulla a condamnat atâţia oameni la moarte. Iar apoi, a doua zi, s-au adăugat la listă încă două sute de nume. Şi alte două sute în ziua următoare! În a patra zi, a ţinut un discurs despre restabilirea legii şi a ordinii. Cineva a îndrăznit să-l întrebe câţi oameni mai intenţionează să adauge pe lista proscrişilor. Iar Sulla a răspuns de parcă şi-ar fi cerut scuze, asemenea unui magistrat care rămăsese în urmă cu sarcinile: „Până acum am proscris toţi inamicii pe care am reuşit să mi-i amintesc, dar sunt sigur că mai există câţiva pe care i-am omis. Vă promit, însă, că de îndată ce mi-i voi aminti, îi voi trece şi pe ei pe lista proscrişilor.”

— Era o glumă, zise Gaius cu amărăciune. Trebuie să recunoşti, Sulla are un umor macabru.

— E nebun de legat, precum Cassandra! izbucni Lucius. Crimele nu se mai termină! În fiecare zi apare o nouă listă. Şi toţi cei care îi oferă adăpost unui proscris, fie ei şi părinţii lui, sunt trecuţi, de asemenea, pe lista proscrişilor. Fiii şi nepoţii proscrişilor îşi pierd cetăţenia şi li se confiscă proprietăţile. Nu se întâmplă doar la Roma, ci în oraşe din toată Italia. În fiecare clipă a fiecărei zile sunt omorâţi oameni şi orice ucigaş îşi primeşte recompensa, chiar şi un sclav

care şi-a ucis stăpânul sau un fiu care şi-a omorât tatăl. E curată nebunie – o insultă la adresa strămoşilor noştri, o crimă împotriva zeilor.

— E un mijloc prin care Sulla şi prietenii lui acumulează mai multe bogăţii, zise Gaius. Primele nume de pe listă îi erau într-adevăr inamici, oameni care luptaseră împotriva lui în războiul civil. Apoi am început să vedem şi alte nume – membri ai Ordinului Ecvestru, care nu au fost niciodată interesaţi de politică, sau fermieri bogaţi, care nici măcar nu au pus vreodată piciorul în Roma. De ce au fost proscrişi? Pentru ca Sulla să poată pune mâna pe proprietăţile lor. Statul vinde bunurile în licitaţii publice, dar prietenii dictatorului sunt singurii oameni care îndrăznesc să liciteze.

— Deci oamenii sunt pur şi simplu ucişi pentru proprietăţile lor.

— Oamenii sunt ucişi de către proprietăţile lor, răspunse Gaius. Acum câteva zile, eram în Alba. Treceam pe lângă o casă frumoasă de ţară, cu grădini şi vii, când tovarăşul meu mi-a spus: „Asta-i moşia care l-a ucis pe Quintus Aurelius."

Iulia oftă.

— Gaius, nu e amuzant!

— Atunci nu cred că vei râde când îţi voi spune că s-au comis crime fără ca victimele să fie proscrişi, iar criminalii le-au trecut numele pe liste post mortem. Se spune că totul a pornit de la Lucius Sergius Catilina, care şi-a omorât cumnatul. Crima nu numai că a fost legalizată, dar Catilina a primit şi o recompensă pentru ea!

Discuţia lâncezi o vreme. Gaius mai mâncă nişte supă. Lucius se uita la mâncarea neatinsă din faţa lui. În cele din urmă, Iulia sparse tăcerea:

— Credeţi că putem să ne încredem în promisiunea lui Sulla de renunţare la funcţia de dictator şi de retragere din viaţa politică? A spus c-o va face într-un an sau doi, cel mult.

— Nu putem decât să ne rugăm că spune adevărul, zise Lucius cu glas posac.

— Şi ce dacă spune adevărul? interveni Gaius. Ce se va schimba dacă Sulla se va retrage din viaţa politică? Vor avea loc din nou alegeri, iar Senatul va fi din nou la putere – iar locurile libere lăsate de oamenii lui Marius vor fi ocupate de cei ai lui Sulla şi nu se va schimba nimic. Lucrurile distruse înainte de războiul civil vor rămâne distruse. Dacă i s-ar fi oferit şansa, poate că Gaius Gracchus ar fi pus lucrurile în ordine şi ar fi readus la viaţă Republica; un despot răzbunător şi îngust la minte ca Sulla nu va reuşi niciodată să facă una ca asta. Va fi nevoie de altcineva pentru a salva Roma, un om care să reuşească să îmbine viziunea politică a Gracchilor, geniul militar al lui Scipio Africanus şi o doză din cruzimea lui Sulla.

Gaius căzu pe gânduri, de parcă ar fi vorbit de propriile ambiţii pentru viitor. Era absurd, se gândi Lucius. Febra îi dădea cumnatului său iluzii de grandoare. Gaius ar fi trebuit să se gândească cum să-şi păstreze capul pe umeri, nu să viseze cu ochii deschişi la salvarea Republicii.

— Poate că omul la care te gândeşti este Pompeius Magnus, sugeră Lucius. Se referea la unul dintre protejaţii lui Sulla, un geniu militar care era cu doar şase ani mai în vârstă decât Gaius. Sulla, căruia îi plăceau poreclele – el însuşi îşi luase numele de Felix, „Norocosul” – începuse să i se adreseze tânărului Gnaeus Pompeius, pe jumătate în glumă, pe jumătate în serios, cu porecla de Magnus, „cel Mare”. Aşa îi rămăsese numele.

— Pompeius! rosti Gaius dispreţuitor. N-aş prea crede. N-are tăria de caracter necesară unui adevărat conducător.

— Atunci…

Lucius ridică o sprânceană. Cu toate că nu-l avea la inimă pe Pompeius, i se părea că Gaius nu avea destulă experienţă pentru a face o caracterizare atât de aspră. Gaius îi citi gândurile.

— Crezi c-ar trebui să-mi justific afirmaţia? Atunci, nu e nevoie să dau decât un singur exemplu pentru a arăta slăbiciunea fundamentală din caracterul lui Pompeius. În afară de faptul că taie capete, care e cel mai despotic comportament al lui Sulla? Pune la cale căsătorii pentru cei din jurul lui. Şi nu e o joacă nevinovată de-a peţitorul. A obligat numeroase femei să se căsătorească cu protejaţii lui; astfel de acţiuni transformă căsătoria în viol şi sunt o insultă la adresa zeilor. Şi nu doar atât. A anulat căsătorii, silind soţii să divorţeze şi să se căsătorească cu alţi parteneri aleşi de el.

— Un alt indiciu al nebuniei lui Sulla, zise Lucius.

— Poate. Dar dacă şi Pompeius e de aceeaşi părere, supranumitul „cel Mare” n-a avut totuşi destul curaj să-i ţină piept stăpânului său. Sulla i-a spus lui Pompeius să divorţeze de Antistia – o soţie devotată din toate punctele de vedere – şi să se însoare cu fiica lui vitregă, Aemilia, chiar dacă Aemilia era deja însărcinată cu copilul soţului ei! Şi Pompeius s-a supus fără să crâcnească, ca un servitor slugarnic al vreunui monarh asiatic. Acesta e omul care va salva Roma? N-aş prea crede! Gaius clătină din cap. Nu m-aş înjosi niciodată să mă comport atât de ruşinos şi lipsit de onoare pentru a intra în graţiile cuiva, indiferent de urmări. Niciodată!

— Atunci, interveni Iulia cu intenţia de a destinde atmosfera, să ne rugăm să nu fii niciodată nevoit să faci o alegere atât de îngrozitoare, iar căsnicia ta cu Cornelia să fie lungă şi fertilă! zâmbi slab. Când mă gândesc la o căsnicie

frumoasă, îmi vine în minte cea a părinţilor noştri; tu nu eşti de aceeaşi părere, Gaius? Păreau întotdeauna atât de fericiţi împreună! Dacă zeii n-ar fi hotărât să-l ia pe tata atât de repede…

Iulia şi Gaius îşi pierduseră tatăl în urmă cu trei ani. După toate aparenţele, tatăl lor fusese un bărbat sănătos şi robust, în floarea vârstei, dar, într-o zi, în timp ce se încălţa, se prăbuşise la pământ, mort. Şi tatăl lui murise de tânăr, într-o manieră la fel de neaşteptată. Iulia şi Gaius fuseseră profund îndureraţi de pierderea tatălui lor şi deveniseră şi mai apropiaţi.

Văzând tristeţea care se aşternuse pe chipul surorii sale, Gaius se întinse spre ea şi o atinse pe umăr cu blândeţe.

Atunci se auzi un zgomot atât de puternic din vestibul, încât tresăriră toţi trei. Cineva încerca să spargă uşa. Se auzi lemnul trosnind şi balamalele cedând.

Gaius dădu să fugă, dar nu reuşi să facă decât câţiva paşi. Era prea slăbit. Se clătină şi ar fi căzut dacă Iulia nu s-ar fi repezit să-l sprijine.

O ceată de bărbaţi înarmaţi năvăli în cameră. Lucius păli când îl recunoscu pe liderul lor: Cornelius Phagites.

Phagites zâmbi, dezvăluindu-şi dinţii strâmbi.

— A, iată-l pe cel pe care-l căutam – tânărul Caesar!

Iulia se puse în faţa lui Gaius, ca o mamă apărându-şi fiul. Deşi îi tremurau genunchii, Lucius se apropie de Phagites, care era mult mai înalt decât el şi îşi înălţă bărbia.

— Aţi făcut o greşeală. Acesta e fratele soţiei mele, Gaius Iulius Caesar. Numele lui nu se află pe listele proscrişilor.

Phagites râse.

— Numele nu e trecut pe listă! îl îngână el batjocoritor. Cât de des am auzit fraza asta?

— E-adevărat! Am verificat chiar eu noua listă, în după-amiaza asta. M-ai văzut când mă întorceam din Forum. Nu-ţi aminteşti?

Phagites îl privi chiorâş.

— Păi… dacă numele nu e încă pe listă, poate fi adăugat mai târziu, zise el, dar în glas i se citea o urmă de îndoială, de care Lucius profită imediat.

— Una e să înşfaci oameni care sunt înscrişi pe listă şi cu totul alta să te iei de oameni care nu se află pe listă, Phagites. Mai devreme sau mai târziu, Lucius Cornelius Sulla va renunţa la funcţia de dictator, aşa cum a promis. El şi-a garantat imunitate pe viaţă împotriva oricăror acuzaţii, dar mă îndoiesc că v-a oferit şi vouă asemenea protecţie. Mă-nşel cumva?

Phagites se încruntă.

— Nu.

— Ceea ce-nseamnă că într-o bună zi cei care au făcut greşeli vor fi traşi la răspundere. Asta e o astfel de greşeală, Phagites. Gaius Iulius Caesar nu se află pe listă. E cetăţean cu drepturi depline, nu inamic al statului. N-ai niciun drept să-i faci rău.

Phagites se întoarse către unul dintre oamenii lui, care scoase o bucată de pergament şi o studiară amândoi cu atenţie o vreme, şuşotind. Într-un sfârşit, Phagites ridică capul. Zâmbi cu superioritate şi îl privi dispreţuitor pe Lucius.

— Cât eşti dispus să-mi plăteşti pentru a fi sigur că nu fac nici o… greşeală?

Lucius îşi muşcă buza. Reflectă îndelung, apoi şopti o sumă.

Phagites râse.

— În locul tău, şi eu aş fi vorbit în şoaptă! Ar trebui să-ţi fie ruşine că oferi atât de puţin pentru a te asigura că nu i se întâmplă nimic rău scumpului frate al soţiei tale. De patru ori mai mult şi o să-ţi iau în calcul oferta.

Lucius înghiţi în sec.

— Bine.

Phagites dădu din cap.

— Aşa mai merge. Acum tot ce mai ai de făcut e să mă rogi să iau banii şi o să-mi văd de drum.

— Poftim?!

— Roagă-mă! Trebuie să mă distrez puţin în seara asta, nu? În genunchi, cetăţene, şi roagă-mă să-ţi accept oferta.

Lucius se uită la Iulia, care îşi feri privirea. Spaima părea să-l fi secătuit pe Gaius de ultima fărâmă de putere; abia mai reuşea să se ţină pe picioare. Lucius căzu în genunchi.

— Te rog, Cornelius Phagites, ia banii pe care ţi-i ofer şi lasă-ne în pace!

Phagites râse şi îl ciufuli.

— Mult mai bine, cetăţene! în regulă, du-te şi adu banii! Dar să ştii că faci un târg prost. Cumnatul tău va fi mort înainte de următoarele ide. Acum o să-ţi iau banii şi îl voi lăsa pe tânărul Caesar să-şi păstreze capul; iar mai târziu, când îi voi lua într-adevăr capul, voi mai primi o plată de la Sulla. Voi fi plătit de două ori pentru acelaşi cap – să-l las pe umeri şi să-l dau jos de pe umeri!

Lucius îi aduse banii. Phagites şi oamenii lui plecară fără să mai spună o vorbă. Iulia era prea zguduită să poată vorbi. Gaius se îndreptă împleticit spre divan şi se prăbuşi pe el.

Lucius îi puse o mână pe frunte. Tânărul avea din nou febră mare.

***

În cursul acelei nopţi, Lucius şi Iulia au chemat o lectică şi l-au mutat pe Gaius la loc sigur. Dacă îl găsise Phagites, puteau să-l găsească şi alţii. Faptul că numele lui nu se afla încă pe lista proscrişilor nu-i garanta siguranţa.

În zilele şi nopţile care au urmat, Gaius a fost mutat de la un refugiu la altul, chiar dacă starea lui de sănătate nu se îmbunătăţise. Între timp, cei mai vârstnici dintre Iulii începuseră negocieri aprinse cu o parte dintre apropiaţii lui Sulla, încercând să-l salveze pe Gaius. Lucius se întâlnea cu Iulii în fiecare zi, sperând să afle veşti bune.

Proscrierile continuară. În fiecare zi erau adăugate alte nume. Lucius începu să se teamă că şi numele lui ar putea apărea pe liste. Repară şi întări uşa spartă de Phagites şi de oamenii lui. Avea tot timpul un pumnal la el. Cumpără o otravă cu efect imediat de la un individ dubios de pe coastă şi i-o dădu Iuliei să o păstreze. Moartea prin decapitare era înfiorătoare, dar rapidă, îşi spunea în sinea lui, însă îl treceau fiorii când se gândea ce-ar fi putut păţi Iulia după ce el n-ar mai fi fost. Voia să-i ofere o cale de a se salva repede. Ce vremuri trăiau, dacă un bărbat trebuia să ia în calcul asemenea lucruri!

Într-o zi, primi un vizitator însoţit de o escortă numeroasă. Era un tânăr frumos, cu o coamă de păr auriu. Lucius îl recunoscu: Chrysogonus, un actor care devenise unul dintre favoriţii lui Sulla. Încă din tinereţe, Sulla avea o slăbiciune pentru actori, mai ales pentru cei blonzi. Chrysogonus purta o tunică din stofă verde, scumpă, brodată cu fir de argint. Haina costase probabil o avere, se gândi Lucius. Se întrebă cine murise pentru haina pe care o purta iubitul lui Sulla.

— N-o să stau mult, zise Chrysogonus, uitându-se curios prin vestibul, de parcă ar fi cercetat o proprietate care ar fi putut fi a lui într-o bună zi. Prietenul meu Felix îţi trimite un mesaj.

Lucius abia îşi reţinu dezgustul când îl auzi pe fostul sclav şi actor vorbind cu atâta familiaritate despre cel mai puternic om din Roma. Chrysogonus, ghicindu-i dispreţul, îl fixă cu o privire rece. Lucius simţi că i se usucă gura.

— Ce spune Sulla?

— Fratele soţiei tale va fi lăsat să trăiască…

— Eşti sigur? Iulia, care se ascunsese până atunci, veni repede lângă soţul ei.

— Îmi dai voie să termin? Chrysogonus ridică o sprânceană. Gaius Iulius Caesar va fi lăsat în viaţă, dacă se va întâlni faţă în faţă cu prietenul meu Felix.

— Ca să-l vadă pe băiat decapitat sub ochii lui? izbucni Lucius.

Chrysogonus îi aruncă o privire plină de răutate.

— Dictatorul vă va face o vizită în seara asta. Dacă vrea într-adevăr să primească iertarea dictatorului, tânărul Caesar va fi aici. Cu o mişcare teatrală, Chrysogonus se răsuci pe călcâie şi plecă, însoţit de gărzile de corp.

***

În noaptea aceea, în faţa casei lui Lucius îşi făcu apariţia un alai sărbătoresc. În el se afla Chrysogonus, împreună cu alţi actori şi mimi, bărbaţi şi femei; râdeau şi glumeau de parcă ar fi ieşit la o plimbare la lumina torţelor. Gărzile de corp semănau mai degrabă cu nişte bătăuşi de pe stradă decât cu nişte lictori disciplinaţi şi serioşi. Cei mai mulţi dintre petrecăreţi erau beţi.

Lucius cercetă grupul prin ferestruica din poartă şi clătină din cap.

Sulla însuşi sosi într-o lectică roşie acoperită, purtată de mai mulţi sclavi solizi. Unul dintre ei se lăsă în mâini şi în genunchi pentru ca dictatorul să-i poată folosi spatele drept scară la coborârea din lectică. La vederea lui, Lucius îşi ţinu respiraţia, îngrozit că soarta Republicii şi a cetăţenilor ei se află în mâinile unui ins atât de degenerat. Sulla, cândva robust şi musculos, întruchiparea unui general roman neînfricat, se îngrăşase şi se buhăise. Tenul lui fusese întotdeauna pătat – „agude acoperite cu terci de ovăz”, cum îl descriau unii – dar acum mai avea şi firişoare de vene roşiatice.

Dictatorul bătu cu pumnul în uşă. Lucius se retrase şi îi făcu semn unui sclav să deschidă, apoi se îndreptă să-şi întâmpine vizitatorul. Sulla trecu pe lângă el şi intră în vestibul fără să scoată un cuvânt şi neînsoţit de nici o gardă de corp. Se credea, oare, de neatins? La urma urmei, îşi luase numele de Felix.

Gaius îl aştepta în atrium. Din punct de vedere fizic, tânărul era cum nu se poate mai diferit de dictator. Înzestrat de natură cu un trup zvelt şi o faţă lunguiaţă, Gaius slăbise şi mai tare din cauza bolii, iar ochii îi sticleau din cauza febrei. În pofida slăbiciunii, avea o atitudine neînfricată. Stătea cu umerii drepţi şi cu bărbia ridicată. Purta o togă de ocazie, pe care i-o împrumutase Lucius. Chiar dacă Iulia o strâmtase şi îi făcuse nişte pliuri în plus, tot atârna largă pe trupul lui slab.

Sulla îl măsură cu atenţie din cap până-n picioare, apoi se apropie de el.

— Aşadar, acesta este tânărul Caesar, zise el în final. Te studiez şi mă studiezi şi tu. Mă încrunt, iar tu nici nu clipeşti. Cine te crezi, tinere?

— Sunt Gaius Iulius Caesar. Sunt fiul tatălui meu, care a fost pretor. Sunt descendentul Iuliilor, o străveche familie de patricieni. Ne tragem din Venus însăşi.

— O fi aşa cum zici tu, tinere, dar când mă uit la tine văd un alt Marius.

Lucius îşi ţinu răsuflarea. Inima îi bătea cu putere. Oare Sulla avea de gând să-l ucidă pe Gaius cu mâinile goale?

Dictatorul râse.

— Cu toate astea, am hotărât să-ţi cruţ viaţa şi mă voi ţine de cuvânt dacă îmi vor fi îndeplinite condiţiile.

Lucius făcu un pas în faţă.

— Excelenţă, ai cerut să-l vezi faţă în faţă pe tânărul Caesar şi iată-l. Ce mai…

— Înainte de toate, zise Sulla adresându-i-se lui Gaius, trebuie să divorţezi de soţia ta, Cornelia. Pe urmă…

— Niciodată. Gaius stătea perfect nemişcat. Chipul lui nu trăda nici o emoţie, dar vocea era fermă.

Sulla se încruntă.

— Repet: trebuie să divorţezi de Cornelia! Prin căsătoria ta sunt unite familiile duşmanilor mei, Marius şi Cinna. Nu pot accepta o asemenea uniune…

— Refuz.

— Poftim?

— Refuz. Nici măcar un dictator nu-i poate pretinde aşa ceva unui cetăţean roman.

Sulla îl studie cu o privire inexpresivă. Tenul lui roşiatic se făcuse şi mai roşu. Încuviinţă încet.

— Înţeleg.

Lucius se încordă. Atinse pumnalul de sub togă, întrebându-se dacă va avea curaj să-l folosească. Ce era-n mintea lui Gaius, de îndrăznea să-i vorbească aşa lui Sulla? Probabil că febra îl făcea să delireze.

Atunci Sulla începu să râdă cu poftă.

După ce se opri din râs, rosti pe un ton uimit:

— Oare pe Marius îl văd când mă uit la tine – sau pe mine? Chiar nu ştiu! Bine, atunci, poţi să-ţi păstrezi şi capiii, şi soţia. Dar, în schimbul acestui favor, mi se pare corect ca un membru al familiei tale să se recăsătorească pentru a-mi face pe plac. Sulla se uită peste umăr. Pentru prima oară de când intrase în casă, îl privi pe Lucius în ochi.

— Ce e cu tine?

— Cu mine, excelenţă?

— Da, cu tine. Ce eşti tu pentru acest tânăr? Cumnatul lui?

— Da, excelenţă.

— Şi unde e sora băiatului, soţia ta? Bănuiesc că trage cu urechea de undeva, din apropiere; aşa fac femeile de obicei. Arată-te, femeie! Vino în atrium, ca să te pot vedea!

Iulia ieşi de după colţ, părând foarte sfioasă.

— Dar e chiar copia fratelui ei! Bine, poate să-i ia ea locul. Tu şi cetăţeanul acesta… spune-mi încă o dată, care-i numele tău?

— Lucius Pinarius, excelenţă.

— Tu şi Lucius Pinarius veţi divorţa de îndată. De vreme ce e o căsătorie între patricieni, trebuie să fie îndeplinite anumite formalităţi. Vă acord două zile, nu mai mult. Aţi înţeles?

— Excelenţă, vă rog, murmură Lucius. Vă implor…

— Pinarius, nu mă interesează ce faci tu după ce se desfiinţează căsătoria voastră, dar tu, Iulia, trebuie să te recăsătoreşti fără întârziere. Eşti nepoata lui Marius, la fel cum fratele tău e nepotul lui şi trebuie să vă urmăresc îndeaproape pe voi toţi din familia Iuliilor. Dar cu cine te vei căsători? Să mă gândesc. Se încruntă în timp ce părea să reflecteze, apoi pocni din degete. Quintus Pedius! Da, chiar el!

— Nici măcar nu-l cunosc! zise Iulia. Era pe punctul de a izbucni în lacrimi.

— În curând vei ajunge să-l cunoşti foarte bine! o linişti Sulla cu un zâmbet larg. Gata, am stabilit. Numele tânărului Caesar va fi scos de pe viitoarele liste ale proscrişilor. Chiar şi aşa, te sfătuiesc să pleci din oraş o vreme; se mai întâmplă şi accidente. De asemenea, tânărul Caesar poate să-şi păstreze soţia. Între timp, voi doi veţi divorţa…

— Excelenţă…

— Te rog, spune-mi Felix.

— Lucius Cornelius Sulla – Felix te rog să te mai gândeşti! Eu şi soţia mea ne suntem foarte devotaţi unul altuia. Căsătoria noastră este… Ar fi vrut să declare că era o căsătorie din dragoste, dar i se părea respingător să vorbească despre dragoste în faţa lui Sulla. Avem un fiu care încă mai suge de la sânul mamei sale…

Sulla ridică din umeri.

— Atunci copilul poate să stea cu mama lui. Vei renunţa la toate drepturile asupra lui. Quintus Pedius îl va adopta.

Lucius rămase cu gura căscată, prea uluit ca să-şi găsească cuvintele. Iulia începu să suspine.

Gaius făcu câţiva paşi nesiguri înspre Sulla. Era alb ca varul.

— Excelenţă, îmi dau seama că am greşit împotrivindu-mă vrerii tale. Voi face aşa cum mi-ai cerut. Voi divorţa de Cornelia…

— Nu vei face una ca asta!

— Excelenţă, n-am avut nici o clipă intenţia să…

— Intenţiile tale nu contează aici, ci voinţa mea! Viaţa ţi-e cruţată şi îţi poţi păstra căsătoria, dar sora ta şi soţul ei trebuie să divorţeze! Se întoarse către Lucius. Ori veţi face cum v-am zis, ori voi trece şi numele tău pe lista proscrişilor, Pinarius, iar capul tău va sta în vârful unui ţăruş!

Cu o mişcare teatrală demnă de Chrysogonus, Sulla se răsuci pe călcâie şi ieşi din casă. Alaiul de beţivi îl întâmpină cu urale şi râsete. Un sclav închise repede uşa, să nu se mai audă gălăgia de afară.

Lucius stătea cu privirea aţintită în podea.

— După toate eforturile noastre… toate sacrificiile… toate nopţile nedormite… mita pe care i-am plătit-o lui Phagites… umilinţa…

— Cumnate, murmură Gaius, nu mi-am imaginat niciodată că…

— Nu-mi mai spune aşa! Nu mai sunt cumnatul tău!

Din camera copilului se auziră scâncetele bebeluşului. Iulia căzu în genunchi, hohotind.

Lucius îl fixă pe Gaius cu o privire duşmănoasă.

— Eu şi Iulia trebuie să plătim acum pentru mândria ta. Ca să-ţi salvezi tu gâtul şi să-ţi păstrezi demnitatea nepreţuită, noi trebuie să renunţăm la tot! La tot!

Gaius deschise gura, dar nu găsi nimic de spus.

— Ne rămâi dator pentru asta! strigă Lucius, arătând cu degetul înspre Gaius. Să nu uiţi niciodată! Să nu uiţi niciodată ce îi datorezi fiului meu şi fiilor lui, cât timp vei trăi!

***

Treptat, după ce mii de oameni au fost omorâţi sau au luat calea exilului, frenezia proscripţiilor lui Sulla s-a mai potolit, dar dictatorul a continuat să conducă Roma cu un pumn de fier.

Divorţul l-a distrus pe Lucius Pinarius, care a devenit un om plin de amărăciune. Nimeni nu-l învinuia de nenorocirea care se abătuse asupra lui. Prietenii, dintre care mulţi suferiseră tot felul de grozăvii, au făcut tot posibilul să-l aline şi chiar i-au lăudat sacrificiul.

— Ai făcut ce trebuia pentru a-i salva viaţa altcuiva, spuneau ei. Ai făcut-o de dragul fiului tău şi al soţiei tale; dacă nu te-ai fi supus, Sulla te-ar fi proscris şi pe tine, iar familia ta ar fi rămas pe drumuri.

Dar niciun argument nu putea alina suferinţa şi regretul pe care le simţea Lucius. Pentru a-şi salva familia, fusese nevoit să renunţe la ea. Pentru a-şi salva capul, renunţase la demnitate.

La drept vorbind, noul soţ al Iuliei, Quintus Pedius, nu a făcut nimic ca să-l împiedice pe Lucius să-şi vadă fiul sau pe Iulia, dar lui îi era ruşine să dea ochii cu ei. Un om care acceptase să se plece în faţa unui dictator nu-i era cu mult superior unui sclav, iar un roman fără onoare nu mai putea fi considerat roman.

S-a hotărât că ar fi mai bine ca cei dragi să-l creadă mort, Iulia să fie asemenea unei văduve care se recăsătorise, iar fiul lui, asemenea unui orfan. Ce bine ar fi fost dac-ar ar fi murit de-adevăratelea! Dacă s-ar fi molipsit de friguri de la Gaius şi ar fi murit!

Aşa că şi-a întocmit testamentul, lăsându-i fiului său o moştenire preţioasă: talismanul de aur care se afla în familie de nenumărate generaţii. Era foarte uzat şi abia i se mai recunoştea forma. Cu toate astea, Lucius i l-a trimis Iuliei, rugându-se să-i apere fiul de o tragedie asemănătoare celei care se abătuse asupra tatălui său. Talismanul i-a fost astfel transmis generaţiei următoare.

Nedorind să se recăsătorească, abătut şi deznădăjduit, Lucius a rămas să locuiască singur în casa de pe Palatinus.

Cât despre Gaius, acesta i-a urmat sfatul lui Sulla şi a plecat din Roma de îndată ce s-a simţit în stare să călătorească. A acceptat un loc în armata pretorului Minucius Thermus, pe coasta Mării Egee.

Lucius se gândea la Gaius cât mai puţin cu putinţă, dar, într-o zi, pe când mergea prin Forum, trecu pe lângă un grup de bărbaţi prinşi într-o discuţie însufleţită şi auzi fără să vrea un străin pomenind numele lui Gaius. Se opri să asculte.

— Da, Gaius Iulius Caesar, repetă bărbatul, cel al cărui tată a murit acum câţiva ani.

— Sărmanul băiat! Bănuiesc că regele Nicomedes e o figură paternă neînfricată, dar niciun roman n-ar trebui să se aplece ca să-i facă pe plac unui alt bărbat, fie el şi rege.

— Mai ales dacă e rege!

Schimbul de replici a fost urmat de râsete lascive. Lucius se apropie.

— Despre ce vorbiţi?

— Despre escapadele tânărului Caesar la răsărit, răspunse unul dintre clevetitori. Pretorul Thermus l-a trimis într-o misiune la regele Nicomedes, în Bithynia. Odată ajuns acolo, Caesar n-a mai vrut să plece. Se pare că se are prea bine cu regele, dacă înţelegi ce vreau să spun. Traiul îmbelşugat de la curtea

regală i-a sucit minţile băiatului – iar Nicomedes e un individ chipeş, dacă e să ne luăm după monedele cu chipul lui. Între timp, Thermus se poartă ca un soţ părăsit, trimiţând sol după sol şi cerându-i lui Caesar să se întoarcă, dar el nu vrea să părăsească patul regelui!

— De unde ştiţi voi aşa ceva? izbucni Lucius. Pot exista sute de explicaţii pentru care Caesar e reţinut într-o misiune…

— Te rog! Bărbatul îşi dădu ochii peste cap. Toată lumea vorbeşte despre asta. N-ai auzit ultima glumă? Sulla l-a lăsat să-şi păstreze capul, dar Nicomedes i-a luat fecioria.

Izbucniră din nou în hohote de râs. Lucius, dezgustat, se îndepărtă scrâşnind din dinţi şi cu pumnii strânşi. I se umpluseră ochii de lacrimi. Pentru asta sacrificase el totul? Pentru ca un tânăr înfumurat să-şi părăsească postul militar ca să trăiască în lux în Bithynia? Ce fel de roman era Caesar? Cum de vorbise cu atâta admiraţie despre Gaius Gracchus, visând cu ochii deschişi la refacerea statului roman, dacă mai apoi fugise şi se băgase în patul monarhului din Bithynia? Ar fi trebuit să-l lase pe Sulla să-l ia pe tânărul acela nesăbuit şi să facă ce vrea cu el!

Anul 78 î.H.

După doi ani, Sulla şi-a ţinut promisiunea, renunţând la funcţia de dictator şi spulberând astfel cele mai negre temeri ale inamicilor săi – puţinii care rămăseseră în viaţă.

Declarând că şi-a terminat treaba, a reinstaurat autoritatea deplină a Senatului şi a magistraţilor. După ce s-a retras, şi-a scris memoriile, lăudându-se că, după ce scăpase Roma de cei mai răi „complotişti” (cum îi numea pe cei care i se împotriviseră), instituise reforme care aveau să readucă Republica la „zilele de aur dinainte ca Gracchii să dea totul peste cap”.

Dar putea cineva să dea timpul înapoi, fie el şi Sulla? După distrugerea Cartaginei, clasa politică romană urmărise acumularea de averi colosale şi expansiunea rapidă, una dintre consecinţe fiind apariţia unor nedreptăţi şi inegalităţi din ce în ce mai mari. Roma avea nevoie de generali puternici, care să cucerească noi teritorii şi să înrobească alte popoare; cum altfel puteau aduna mai multe bogăţii? Dar ce era de făcut dacă generalii respectivi deveneau suspicioşi şi invidioşi unii pe alţii, iar cetăţenii mânaţi de lăcomie şi ură erau siliţi să aleagă una dintre tabere? Ar fi izbucnit un nou război civil. Niciuna dintre reformele lui Sulla nu putea împiedica un nou război. La drept vorbind, exemplul lui era o încurajare pentru despoţii războinici care visau să deţină puterea absolută. Sulla demonstrase că un om poate să-i nimicească fără milă pe toţi cei care i se opun, declarându-şi acţiunile legitime şi legale, iar apoi să se retragă să-şi trăiască restul zilelor în linişte şi pace, înconjurat de dragostea prietenilor şi susţinătorilor care profitaseră de pe urma mărinimiei lui.

Sulla a murit la vârsta de şaizeci de ani, din cauze naturale, în vila lui din Neapolis. Dar nu a avut parte de o moarte uşoară şi unii au spus că simptomele cumplite care l-au chinuit erau mâna zeiţei Nemesis, cea care restabileşte ordinea naturală a lucrurilor atunci când au fost comise nedreptăţi.

Boala a început cu o ulceraţie a intestinelor, agravată de excesul de băutură şi traiul îmbelşugat. Apoi descompunerea s-a extins, umplându-i carnea de viermi. Zi şi noapte doctorii culegeau viermii şi mereu apăreau mai mulţi în locul lor. Apoi porii pielii au început să supureze atât de tare, încât patul şi hainele îi erau mereu îmbibate cu lichidul acela dezgustător. Oricât de mult s-ar fi spălat şi curăţat, nimic nu putea opri scurgerile de puroi.

Chiar şi în această stare mizerabilă, Sulla a continuat să se ocupe de afacerile lui. În ultima zi de viaţă, a dictat capitolul final al memoriilor sale, încheind cu

aceste cuvinte pline de îngâmfare: „în tinereţea mea, un prezicător caldeean mi-a spus că voi duce o viaţă onorabilă şi cinstită, iar zilele mele se vor sfârşi la apogeul prosperităţii. Prezicătorul a avut dreptate.”

Secretarul i-a amintit lui Sulla că fusese rugat să rezolve cazul unui magistrat local acuzat că deturnase fonduri publice.

Magistratul, care voia să se apere, se afla în anticameră, aşteptând întrevederea. Sulla a acceptat să-l primească.

Magistratul a intrat. Înainte ca bărbatul să apuce să spună vreun cuvânt, Sulla le-a poruncit sclavilor aflaţi în încăpere să-l sugrume pe loc. Dar sclavii lui Sulla erau servitori, nu asasini; când aceştia au ezitat, Sulla s-a înfuriat şi a început să strige la ei. Din cauza tensiunii, i s-a deschis o rană de la gât, care a început să sângereze abundent. În învălmăşeala care a urmat, magistratul a fugit, ca să-şi salveze viaţa. Doctorii au venit să-i oprească sângerarea, dar nu se mai putea face nimic. Sulla şi-a pierdut cunoştinţa. A murit a doua zi de dimineaţă.

***

O atracţie perversă, dar căreia nu i se putea împotrivi – dorinţa de a vedea o întâmplare îngrozitoare până la final sau nevoia de a fi absolut sigur că o creatură înfiorătoare este într-adevăr moartă, fără nici o îndoială – îl îndemnă pe Lucius Pinarius să iasă din casă pentru a vedea înmormântarea lui Sulla.

Se dovedi că întregul oraş ieşise să urmărească procesiunea. Lucius găsi un loc de unde se vedea bine, încântat de norocul lui, până când înţelese de ce locul era liber. Un cerşetor zdrenţuit stătea în apropiere şi mirosea atât de urât, încât se făcuse gol în jurul lui. Lucius ignoră duhoarea. Dacă putea suporta să-l vadă pe Sulla pe catafalc, cu siguranţă putea să îndure mirosul unei alte fiinţe umane, îşi spuse el.

În fruntea procesiunii era o reprezentare a lui Sulla, o copie a statuii ecvestre din Forum, care emana o mireasmă de mirodenii ce acoperea chiar şi duhoarea cerşetorului. Bărbatul îl privi pe Lucius, aruncându-i un zâmbet ştirb.

— Se spune că e făcută din tămâie şi scorţişoară şi tot felul de alte mirodenii scumpe. Le-au adunat de la toate femeile bogate din oraş, ca să poată face sculptura. O s-o ardă pe rugul funerar, odată cu Sulla. Fumul ei o să înmiresmeze tot oraşul!

Lucius se încruntă.

— Sulla va fi incinerat? Toţi strămoşii lui au fost îngropaţi.

— Poate, zise cerşetorul, dar dictatorul a scris în testament că vrea ca rămăşiţele lui să fie arse. Îţi închipui de ce.

Astfel de oameni, liberi să-şi petreacă zilele trăgând cu urechea la bârfe, ştiau adesea despre ce vorbesc.

— De ce?

— Gândeşte-te! Ce s-a întâmplat cu Marius, rivalul lui Sulla, după ce a murit? Sulla a deschis cripta şi i-a profanat cadavrul! Sunt destui cei care i-ar face la fel lui Sulla, ca să se răzbune. Ca să nu le dea ocazia, a preferat să fie incinerat.

Lucius îl studie pe cerşetor pe furiş. Îi lipsea braţul stâng şi se sprijinea într-o cârjă ţinută sub braţul drept. Avea o cicatrice adâncă pe faţă şi părea să nu vadă cu un ochi.

În urma statuii lui Sulla mergeau consulii şi ceilalţi magistraţi, iar apoi toţi senatorii, îmbrăcaţi în negru. După ei veneau cei mai de seamă membri ai Ordinului Ecvestru, Pontifex Maximus şi fecioarele vestale şi sute de veterani ai lui Sulla, îmbrăcaţi în cele mai bune armuri şi conduşi de tânărul Pompeius Magnus.

Urmau muzicanţii şi un cor de femei. Femeile cântau un cântec care îl preamărea pe Sulla, iar muzicanţii le acompaniau la fluiere şi lire.

După ei veneau mimii, înveselind atmosfera sumbră cu bufoneriile lor. Prezenţa mimilor era o tradiţie la înmormântarea unui om bogat şi printre ei se aflau câţiva dintre cei mai faimoşi actori din Roma, apropiaţi ai lui Sulla încă din tinereţea lui. Cerşetorul se simţi dator să-i explice.

— Uite, ăla e comedianul Roscius! L-am văzut jucând rolul soldatului fanfaron, odată. Se spune că e mai bogat decât majoritatea senatorilor. Ăla e bătrânu' Metrobius, care a jucat întotdeauna roluri de femei. Se spune că a jucat rolul principal în patul lui Sulla ani întregi, până când i-a luat locul drăguţul de Chrysogonus; a mai îmbătrânit, dar tot îi stă bine în stolă. Iar ăla trebuie să fie Sorex, care astăzi joacă rolul principal, îmbrăcat la fel ca Sulla şi întruchipându-l pe mort. Imită mersul şi gesturile perfect, nu crezi? Să sperăm că n-o să se-apuce să reteze capetele oamenilor!

Mimii erau urmaţi de procesiunea strămoşilor lui Sulla. Bărbaţii purtau măşti de ceară cu chipurile morţilor şi erau îmbrăcaţi în robe de sărbătoare. Ţineau deasupra capului ghirlandele, coroanele şi celelalte onoruri militare pe care le primise Sulla în decursul lungii sale cariere.

În urma tuturor venea garda de onoare, care ducea catafalcul. Cadavrul lui Sulla fusese întins pe un pat de fildeş cu ornamente din aur şi acoperit cu stofa purpurie şi ghirlande de chiparos. În urma lui mergeau soţia lui, Valeria, şi copiii din cele cinci căsătorii.

Procesiunea părea să nu se îndrepte spre cimitirul din afara Porţii Esquiline, ci în direcţia opusă.

— Unde-l duc? întrebă Lucius.

— Nu ştii? se miră cerşetorul. Rugul funerar al lui Sulla se află pe Câmpul lui Marte. La fel şi monumentul lui. L-au înălţat deja.

— Pe Câmpul lui Marte? Doar regii au fost îngropaţi acolo!

Cerşetorul ridică din umeri.

— Aşa o fi, dar Sulla a specificat în testament că vrea să i se ridice monumentul pe Câmpul lui Marte.

După ce trecu şi ultimul membru al procesiunii, mulţimea de gură-cască se buluci în spatele lui. Lucius, hotărât să vadă incinerarea cadavrului, se amestecă în îmbulzeală. Şi cerşetorul făcu la fel, stând aproape de el. Lucius avea să-şi amintească duhoarea lui de fiecare dată când se va gândi la ziua înmormântării lui Sulla.

După ce mulţimea se adună pe Câmpul lui Marte, pe cer începură să apară nori de furtună. Cerul deveni atât de întunecat, încât cei care se îngrijeau de rug începură să se sfătuiască, îngrijoraţi. Dar, după ce se adună toată lumea, norii negri se împrăştiară. O rază de soare auriu lumină catafalcul de pe rug.

— Ştii ce vor spune, şopti cerşetorul, apropiindu-se de Lucius. Mirosul lui le făcuse drum până în faţă. Vor spune că norocul l-a însoţit pe Sulla chiar şi pe rugul funerar. Fortuna însăşi a alungat ploaia!

S-au ţinut discursuri. Sulla a fost elogiat ca salvatorul Republicii. S-au povestit istorii care îi ridicau în slăvi virtutea şi geniul. Pentru urechile lui Lucius, cuvintele erau ca bâzâitul unor lăcuste.

S-a dat foc rugului. Flăcările se înălţau din ce în ce mai sus. Lucius era atât de aproape, încât căldura îi dogorea pe faţă şi cenuşa zbura în jurul lui. Cerşetorul arătă către monumentul din apropiere, o criptă impunătoare, de dimensiunea unui mic templu, şi spuse ceva, dar Lucius nu reuşi să-l audă din cauza trosnetului lemnelor. Se încruntă şi clătină din cap. Cerşetorul vorbi mai tare, aproape ţipând.

— Ce scrie pe inscripţia de pe frontonul templului? Se spune că Sulla şi-a compus singur epitaful.

Valurile de aer cald făceau mai dificilă citirea, dar Lucius reuşi până la urmă să descifreze literele. Le citi cu glas tare: „Niciun prieten nu i-a făcut vreun bine şi niciun inamic nu i-a făcut vreun rău fără să fie răsplătit după merit.”

Cerşetorul râse pe înfundate. Lucius îl privi cu milă şi repulsie.

— Cine eşti? îl întrebă el.

— Eu? Nimeni. Un oarecare. Unul dintre inamicii lui Sulla care şi-a primit răsplata pe deplin, cred. Am fost soldat. Am luptat întâi pentru Cinna, apoi pentru Marius – de fiecare dată împotriva lui Sulla, cu toate că n-am avut niciun motiv deosebit. Şi uită-te la mine acum! Sulla m-a răsplătit cu vârf şi îndesat. Dar tu, cetăţene? Eşti îmbrăcat cu veşminte alese, elegant şi îngrijit, şi ai mâinile şi picioarele întregi; cred c-ai fost unul dintre prietenii lui. Ţi-a dat Sulla răsplata cuvenită?

Lucius avea la el o pungă cu monede. Băgă mâna în ea, apoi se răzgândi şi i-o întinse pe toată cerşetorului. Înainte ca bărbatul să apuce să-i mulţumească, Lucius se amestecă în mulţime. Îşi făcu loc prin îmbulzeală şi se întoarse în oraş.

Forumul era pustiu. Paşii lui grăbiţi răsunau pe pavaj. Când trecu pe lângă Rostra, simţi un fior neaşteptat. Ridică privirea şi văzu statuia poleită cu aur a lui Sulla; soarele din spate îi oferea capului o aură strălucitoare. Chiar şi mort, dictatorul arunca o umbră rece asupra vieţii sale.

Anul 74 î.H.

Iarna acelui an a fost neobişnuit de aspră. Viscolele veneau unul după altul, înecând oraşul în lapoviţă şi ploaie. În multe dimineţi, deasupra văilor plutea o ceaţă albă şi rece, iar colinele erau acoperite cu polei; din cauza lui, străzile şerpuite şi pavate erau periculos de alunecoase.

Lucius luase o răceală la începutul iernii şi nu mai reuşea să scape de ea; durerea se muta de pe o parte a corpului pe alta, nedându-i deloc pace. Ieşea rareori şi primea puţini vizitatori, aşa că află foarte târziu, de la un muncitor vorbăreţ care venise să-i repare o spărtură în acoperiş, vestea pe care o ştia deja fiecare clevetitor din Forum: Gaius Iulius Caesar fusese răpit de piraţi în timpul unei călătorii pe Marea Egee.

Lucius nu-şi mai văzuse de multe luni fiul sau pe Iulia. Puţinele vizite pe care i le făcuse fuseseră prea dureroase şi prea jenante pentru toţi. Dar, aflând de nenorocirea care se abătuse asupra fratelui ei, Lucius se simţi dator să se ducă s-o vadă şi s-o consoleze.

Zguduit de accese de tuse, îmbrăcă o manta grea de lână şi se avântă pe străzile umede şi îngheţate, care duceau spre celălalt capăt al Palatinului, unde locuia Iulia cu soţul ei, Quintus Pedius.

După câte se părea, căsătoria era una reuşită. Oricât de nefericită ar fi fost la început, Iulia încercase să se resemneze, pentru că nu avea de unde să ştie cât intenţiona Sulla să rămână dictator. Se adaptase repede la noua viaţă; era o supravieţuitoare, asemenea fratelui ei, se gândi Lucius cu amărăciune. Şi el se adaptase, în felul lui. Ca să nu înnebunească, alungase de la început orice gând că Iulia ar fi putut să divorţeze într-o bună zi de Pedius şi să se recăsătorească cu el. După moartea lui Sulla, ideea i se mai strecurase din când în când în minte, în special atunci când singurătatea se dovedea prea apăsătoare, dar îşi pierduse demnitatea de roman atunci când acceptase să i se supună lui Sulla; fără demnitate, nu mai avea nici autoritatea, nici voinţa să ia înapoi ceea ce îi aparţinuse cândva. Nu avea rost să dea vina pe zei sau pe Gaius, nici măcar pe Sulla. Omul trebuie să-şi îndure soarta.

Un sclav îi deschise uşa casei lui Pedius. Iulia îl primi într-o cameră din spatele grădinii, unde fusese aprins focul şi obloanele erau trase, pentru a nu lăsa să intre frigul. Părea surprinsă şi puţin îngrijorată.

Vederea ei a fost ca un pumnal înfipt în inimă. Chiar şi prin pliurile largi ale stolei se vedea limpede că este însărcinată. Iulia îi observă direcţia privirii şi lăsă ochii în jos.

Lucius încercă să-şi reprime nevoia de a tuşi.

— Am venit pentru c-am auzit veştile despre fratele tău.

Iulia tresări.

— Ce-ai auzit?

— C-a fost răpit de piraţi.

— Şi?

— Doar atât.

Iulia se încruntă. Veştile astea erau vechi. O îngrijorase, făcând-o să creadă că ştie ceva în plus faţă de ea.

— Dacă pot să te ajut cu ceva… zise el pe un ton nesigur.

— E frumos din partea ta, Lucius, dar eu şi Quintus am reuşit să strângem banii de răscumpărare. I-am trimis cu ceva timp în urmă. Tot ce putem face acum este să aşteptăm.

— Înţeleg.

Un zâmbet slab lumină chipul Iuliei.

— Piraţii care-l ţin captiv sunt mai mult ca sigur nişte analfabeţi. Dac-ar fi citit ce-a scris Gaius despre ei în scrisori, nu i-ar fi dat niciodată voie să le trimită.

— Scrisori?

— Aşa am aflat de situaţia lui. „Dragă soră, am fost luat prizonier. Crezi c-ai putea să aduni o mică răscumpărare pentru mine?“ Apoi a continuat să scrie insulte usturătoare la adresa celor care îl ţineau captiv – cât de necivilizaţi sunt, cât de proşti… Dacă te iei după spusele lui Gaius, el domneşte peste ei – le dă porunci, le cere mâncare mai bună şi un pat mai confortabil şi chiar încearcă să-i înveţe bunele maniere. „Cu asemenea creaturi, trebuie să foloseşti un ton autoritar, ca şi cum i te-ai adresa unui câine.” De parcă toată experienţa asta nu ar fi decât un exerciţiu de învăţare pentru el – cum trebuie să te porţi cu un echipaj de piraţi! Plecă privirea. Fireşte, bravada lui ar putea fi o încercare de a mă linişti şi de a-şi păstra curajul. La urma urmei, e vorba de tâlhari şi ucigaşi. Lucrurile pe care le fac oamenilor… poveştile înspăimântătoare care circulă despre ei…

Iulia începu să tremure şi i se frânse vocea. Lucius rezistă cu greu impulsului de a se duce spre ea şi de a o lua în braţe. Ştia că n-ar fi suportat dacă l-ar fi respins.

— Gaius e un supravieţuitor, o încuraja el. La fel ca sora lui, continuă în gând. Sunt sigur că va fi bine. Tuşi în mâneca tunicii.

— Lucius, eşti bolnav.

— Pare mai grav decât e. Ar trebui să plec acasă acum. Am venit doar să-ţi ofer… Ridică din umeri. Nici nu ştiu de ce am venit.

Iulia se uita la flăcările din cămin.

— Vrei să-l vezi pe…

— Probabil c-ar fi mai bine să nu-l văd.

— Creşte foarte repede. Are doar şase ani şi a învăţat deja să citească! Ştie de unchiul lui şi are coşmaruri cu piraţi din cauza asta. Îţi seamănă perfect.

Lucius simţi o greutate apăsătoare pe piept, de parcă l-ar fi strivit o stâncă. N-ar fi trebuit să vină. Tocmai când se pregătea să plece, un sclav intră grăbit în cameră. Ţinea în mână un pergament rulat strâns, legat şi sigilat cu ceară. Când îl văzu, Iulia făcu ochii mari.

— Este…

— Da, stăpână. De la fratele vostru!

Iulia luă scrisoarea şi o desfăcu. După ce studie cu atenţie conţinutul, începu să plângă. Lucius se pregăti sufleteşte să audă veşti rele. Apoi Iulia îşi dădu capul pe spate şi începu să râdă.

— E liber! Gaius e viu, teafăr şi liber! E minunat! Lucius, trebuie s-auzi asta: „Dragă soră, timp de patruzeci de zile am fost ţinut prizonier împotriva voinţei mele. Mulţumită răscumpărării pe care ai trimis-o, mi-am recăpătat libertatea. Experienţa a fost cât se poate de neplăcută şi m-a istovit; nu-ţi face griji pentru siguranţa mea. Nu acelaşi lucru îl pot spune despre cea a piraţilor. De îndată ce-am fost eliberat, am organizat o echipă de căutare. A fost floare la ureche să-i găsim; neghiobii erau nerăbdători să-şi cheltuiască câştigurile necinstite şi s-au îndreptat către cel mai apropiat port cu tavernă şi lupanar. I-am prins uşor şi am recuperat mare parte din răscumpărare; îţi voi returna acum cât de mult pot şi restul, mai târziu. Cât despre piraţi, am înălţat nişte cruci pe un deal care poate fi văzut de toate corăbiile care trec pe-acolo şi i-am crucificat. Cât m-au ţinut prizonier, i-am avertizat că îi aşteaptă un sfârşit crunt şi m-am ţinut de cuvânt. I-am privit murind unul câte unul. Să răspândeşti fără preget vestea în Roma. Între noi fie vorba, sunt foarte mândru de deznodământ. Am făcut dreptate şi mi-am dovedit demnitatea de roman. Întâmplarea asta va fi o poveste de campanie minunată, când îmi va veni timpul să urc pe Scara Onorurilor.

Iulia începu să râdă.

— Dragul de Gaius – mereu priveşte în viitor! Cred că va ajunge consul într-o zi; tu ce spui?

Lucius îşi simţea gura uscată şi îl durea pieptul de la tuse.

— Poate că va fi următorul Sulla, replică el.

— Lucius! Ce lucru îngrozitor poţi să spui!

— Sau poate următorul Gracchus – numai că fratele tău va reuşi probabil acolo unde Gracchii au dat greş.

Înainte ca Iulia să-i poată da un răspuns, fiul lor intră alergând în cameră. Preceptorul vârstnic, de origine greacă, intră repede în urma lui, vizibil tulburat.

— N-am reuşit să-l opresc, stăpână. S-a răspândit vestea în casă că aţi primit o scrisoare de la fratele vostru. Micul Lucius vrea să ştie…

— Unde e unchiul Gaius? strigă băiatul. Tot îl mai ţin piraţii prizonier?

Iulia îi cuprinse faţa în palme.

— Nu, nu-l mai ţin. Viteazul tău unchi Gaius a scăpat de la piraţi.

— A scăpat?

— Da, chiar aşa. Şi ştii ce a făcut după aia? I-a prins şi i-a omorât.

— Pe toţi?

— Pe toţi, până la ultimul! Unchiul Gaius i-a ţintuit pe cruci; au avut o moarte îngrozitoare, aşa cum meritau. Piraţii ăia nenorociţi nu vor mai chinui niciodată pe nimeni.

— Pentru că unchiul Gaius i-a ucis!

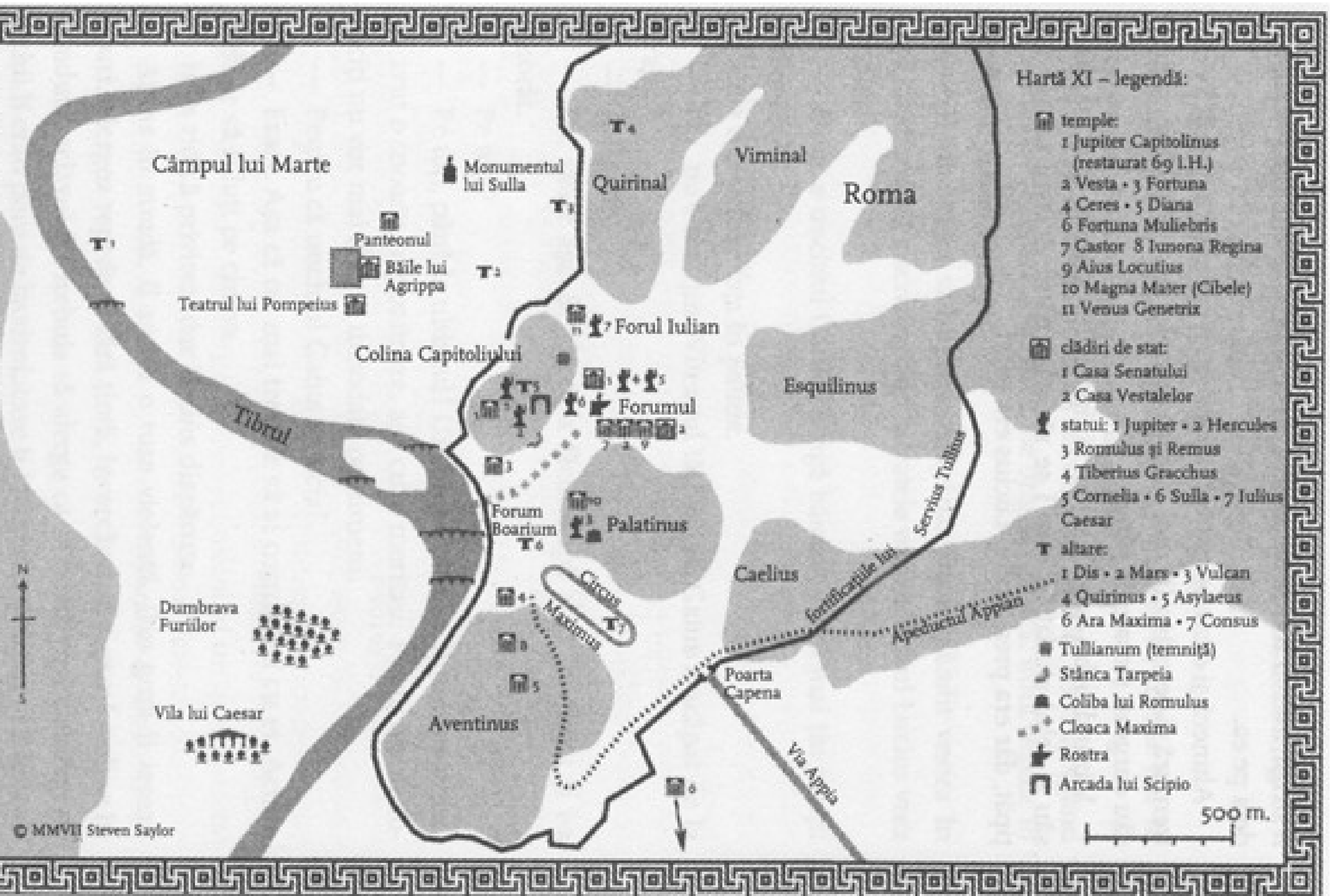
— Exact. Aşa că nu mai trebuie să ai coşmaruri cu ei. Acum, trebuie să saluţi pe cineva.

Iulia ridică privirea, dar Lucius dispăruse.

Ajuns în stradă, îl apucă o tuse violentă. Din gură îi ieşeau aburi. Mergea repede şi fără ţintă, încercând să-şi pună ordine în gânduri; sclavul lui trebuia să alerge ca să poată ţină pasul cu el. Ochii îi erau plini de lacrimi, care îi înceţoşau vederea şi îi ardeau obrajii. Nu văzu pojghiţa de gheaţă din faţa lui. Sclavul o văzuse şi îl strigă, avertizându-l de pericol, dar era prea târziu. Lucius păşise deja pe ea.

Alunecă şi căzu pe spate, lovindu-se cu capul de o piatră. Se cutremură şi se zvârcoli, apoi rămase complet nemişcat. Din craniul său curgeau şiroaie de sânge.

Văzând ochii larg deschişi şi lipsiţi de expresie ai stăpânului său şi felul ciudat în care i se răsucise gâtul, sclavul scoase un ţipăt, dar era prea târziu. Lucius era mort.

Hartă XI – legendă:
temple:
1 Jupiter Capitolinus (restaurat 69 î.H.)
2 Vesta • 3 Fortuna
4 Ceres • 5 Diana
6 Fortuna Muliebris
7 Castor 8 Iunona Regina
9 Aius Locutius
10 Magna Mater (Cibele)
11 Venus Genetrix
clădiri de stat:
1 Casa Senatului
2 Casa Vestalelor
statui: 1 Jupiter • 2 Hercules
3 Romulus și Remus
4 Tiberius Gracchus
5 Cornelia • 6 Sulla • 7 Iulius Caesar
altare:
1 Dis • 2 Mars • 3 Vulcan
4 Quirinus • 5 Asylaeus
6 Ara Maxima • 7 Consus
Tullianum (temniță)
Stânca Tarpeia
Coliba lui Romulus
Cloaca Maxima
Rostra
Arcada lui Scipio
500 m.
Câmpul lui Marte
Monumentul lui Sulla
Panteonul
Băile lui Agrippa
Teatrul lui Pompeius
Colina Capitoliului
Forul Iulian
Forumul
Quirinal
Viminal
Roma
Esquilinus
Palatinus
Caelius
Forum Boarium
Circus Maximus
Aventinus
Tibrul
Servius Tullius
fortificațiile lui
Apeductul Appian
Poarta Capena
Via Appia
Dumbrava Furiilor
Vila lui Caesar
N
S
© MMVII Steven Saylor

XI

Urmaşul lui Caesar

Anul 44 î.H.

De pe vremea regelui Romulus, idele lui februarie erau data la care se sărbătorea Lupercalia.

Originea Lupercaliei – escapada scandaloasă a tinerilor Romulus şi Remus, care, împreună cu prietenul lor Potitius, alergaseră dezbrăcaţi pe colinele Romei, cu chipurile mascate de piei de lup – fusese de mult uitată, la fel ca originile celor mai multe sărbători romane. Dar romanii preţuiau mai presus de orice tradiţiile moştenite de la strămoşi, continuând să respecte numeroase ceremonii oculte, sacrificii, festinuri, sărbători şi ritualuri de împăcare a zeilor, mult timp după ce originea acestor obiceiuri fusese dată uitării.

Calendarul roman era plin de astfel de ritualuri, iar preoţimea care veghea la respectarea lor era numeroasă. Din cauză că religia determina sau cel puţin justifica acţiunile statului, senatorii studiau liste cu evenimente anterioare, pentru a stabili zilele în care puteau fi sau nu îndeplinite anumite proceduri legislative.

De ce păstrau romanii tradiţiile cu atâta credinţă? În spatele acestui devotament profund existau motivaţii întemeiate. Strămoşii lor săvârşiseră anumite ritualuri, iar pentru asta zeii le arătaseră mai multă bunăvoinţă decât altor popoare. Era firesc ca romanii să continue îndeplinirea acelor ritualuri, aşa cum le moşteniseră de la strămoşii lor, chiar dacă nu le mai înţelegeau pe de-a-ntregul. Să facă altfel ar fi însemnat să sfideze soarta. Acest raţionament era fundamentul conservatorismului roman.

În ziua Lupercaliei, magistraţii oraşului, împreună cu tinerii din familiile nobile, alergau dezbrăcaţi pe străzile oraşului, aşa cum făcuseră strămoşii lor vreme de multe sute de ani. Aveau cureluşe din piele de capră, pe care le foloseau pe post de bice. Tinerele însărcinate sau cele care doreau să rămână însărcinate le ieşeau în întâmpinare şi le întindeau mâinile ca să fie plesnite de cureluşe, convinse că actul acesta le va spori ca prin farmec fertilitatea şi le va asigura o naştere uşoară. Nimeni nu ştia de unde venea această convingere, dar făcea parte din suita considerabilă de credinţe moştenite, aşa că trebuia respectată.

Gaius Iulius Caesar conducea festivităţile de pe Rostra, unde stătea aşezat pe un tron aurit, îmbrăcat într-o splendidă robă purpurie şi însoţit de un alai credincios de scribi, gărzi de corp, comandanţi militari şi diferiţi linguşitori.

La cincizeci şi şase de ani, Caesar era încă un bărbat frumos. Avea un chip plăcut, dar – în mod ironic, dată fiind porecla sa - îşi pierduse mare parte din păr,

îndeosebi de pe creştet şi de la tâmple; părul rămas era pieptănat pe frunte, într-o încercare zadarnică de a-i ascunde chelia. Cei din jur îi ascultau cu atenţie fiecare cuvânt. Cetăţenii adunaţi să privească Lupercalia îl studiau cu teamă, veneraţie, respect, ură şi chiar cu dragoste, dar niciunul cu indiferenţă. După toate aparenţele, Caesar ar fi putut trece cu uşurinţă drept un rege care îşi supraveghează supuşii, numai că nu purta nici o coroană.

Caesar îşi câştigase locul după o viaţă de uneltiri politice şi victorii militare. La începutul carierei, se dovedise un maestru în strategii politice; nimeni nu putea manipula legile întortocheate ale Senatului mai abil decât el şi de multe ori îşi învinsese rivalii invocând un aspect de procedură nedesluşit. Se dovedise, de asemenea, un geniu militar; în mai puţin de zece ani, îi cucerise pe gali, înrobind milioane de oameni şi adunând averi colosale. Când rivalii lui din Senat încercaseră să-l lipsească de legiuni şi de putere, Caesar pornise spre Roma. Începuse al doilea război civil, cea mai mare teamă a tuturor romanilor încă de pe vremea lui Sulla.

În fruntea coaliţiei împotriva lui se afla Pompeius Magnus, care fusese în câteva rânduri aliatul lui Caesar. Forţele lui Pompeius au fost înfrânte în lupta de la Pharsalus, în Grecia. Pompeius a fugit în Egipt, unde l-au ucis acoliţii băiatului-rege Ptolemeu, oferindu-i capul în dar lui Caesar.

Caesar a distrus orice opoziţie de jur-împrejurul Mării Mediterane. A făcut ordine în statele supuse Romei, asigurându-se de loialitatea conducătorilor acestora şi obligându-i să-i dea socoteală doar lui. Egiptul, cel mai mare producător de cereale al lumii, a rămas independent, dar Caesar l-a înlăturat pe regele Ptolemeu, punând-o pe tron pe sora mai mare a acestuia, Cleopatra. Relaţiile lui cu tânăra regină erau atât politice, cât şi personale; se spunea că aceasta îi născuse un fiu. În prezent, ea şi copilul locuiau în afara Romei, pe celălalt mal al Tibrului, într-o casă grandioasă, demnă de un şef de stat.

Caesar deţinea autoritatea absolută. Aşa cum făcuse şi Sulla înaintea lui, îşi luase cu mândrie titlul de dictator, dar, spre deosebire de predecesorul său, nu părea dispus să renunţe vreodată la putere. Dimpotrivă, îşi anunţase public intenţia de a rămâne dictator pe viaţă. Termenul de „rege“ era interzis în Roma, dar Caesar era un rege în toate privinţele. Interzisese alegerile şi numise magistraţi pe termen lung. Mâna lui dreaptă, Marcus Antonius, ocupa funcţia de consul. Rândurile Senatului, subţiate de războiul civil, fuseseră completate cu membri noi, aleşi cu grijă de Caesar. Printre aceşti noi senatori se numărau, spre indignarea multora, şi câţiva gali, care îi erau mai devotaţi lui Caesar decât Romei. Nu se ştia ce rol urma să aibă Senatul pe viitor, în afară de acela de a

aproba deciziile dictatorului. Controlul monetăriei şi vistieriei publice îl dăduse pe mâna sclavilor săi şi slujitorilor liberi. Toate legile şi tot tezaurul se aflau sub controlul său. Averea lui personală, acumulată în mulţi ani de cuceriri, depăşea orice imaginaţie. În comparaţie cu el, cei mai avuţi oameni din Roma erau săraci.

Orice titlu şi-ar fi atribuit, era limpede pentru toată lumea că triumful lui Caesar vestea moartea Republicii. Roma nu avea să mai fie condusă de un Senat format din oameni egali, aflaţi în competiţie, ci de un singur om cu putere absolută asupra tuturor, inclusiv drept de viaţă şi de moarte.

Îndelungatul război civil tulburase multe tradiţii, iar acum era de datoria dictatorului numit pe viaţă să se asigure că lucrurile revin la normal, astfel că la idele lui februarie Caesar era aşezat pe un tron pe Rostra şi urmărea desfăşurarea Lupercaliei.

Printre alergătorii adunaţi în Forum, care îşi dezmorţeau picioarele şi se pregăteau de întrecere, se afla şi Lucius Pinarius. Bunica lui fusese răposata Iulia, una dintre surorile lui Caesar, iar bunicul lui fusese Lucius Pinarius, poreclit Infelix – „Nefericitul” - din cauza morţii sale timpurii, în urma unei căzături pe gheaţă. Lucius avea şaptesprezece ani şi mai luase parte la Lupercalia, dar acum era mult mai entuziasmat, pentru că Gaius, fratele bunicii sale, prezida evenimentul.

Un bărbat solid, cu pieptul lat şi păros şi picioare viguroase venea spre el, cu mers trufaş. Unii bărbaţi deveneau puhavi şi se îngrăşau pe la treizeci şi şase de ani, nu şi Marcus Antonius. Avea o mare încredere în sine şi nu părea deloc deranjat, ba dimpotrivă, să fie văzut gol în public. Lucius avea încă trupul zvelt şi delicat de copil şi îl invidia pe Antonius pentru fizicul lui atletic; în ochii lui, bărbatul mai în vârstă arăta magnific. Era fascinat, de asemenea, de reputaţia traiului îmbelşugat pe care îl ducea consulul; nimeni nu-l întrecea pe Antonius la jocuri de noroc, băutură, încăierări sau femei. În plus, era un bărbat atât de prietenos, încât Lucius nu se simţea niciodată stingherit sau ruşinos în preajma lui, aşa cum se întâmpla când se întâlnea cu unchiul său.

— Ce-i asta? îl întrebă Antonius, atingând pandantivul care atârna pe un lănţişor la gâtul lui.

— Un talisman norocos, consule, răspunse băiatul.

Antonius scoase o exclamaţie de dezaprobare.

— Spune-mi Marcus, te rog. Dacă o să devin vreodată atât de îngâmfat, încât prietenii mei să se simtă obligaţi să mi se adreseze cu titlul, să mă înţepi cu un bold.

Lucius zâmbi.

— Bine, Marcus.

— De unde-l ai? întrebă Antonius, referindu-se la pandantiv. Un cadou de la Caesar?

— O, nu, e o moştenire de familie din partea tatălui meu. Mi l-a dat anul trecut, în ziua în care am îmbrăcat toga.

Antonius cercetă amuleta cu atenţie. Avea ochii puţin injectaţi după cheful de noaptea trecută.

— Nu pot să-mi dau seama ce formă are.

— Nimeni nu poate. Nu suntem prea siguri ce-a fost. Tata spune că s-a uzat în timp şi că e foarte, foarte vechi, poate chiar de pe vremea regilor sau de mai înainte.

Antonius dădu din cap.

— De pe vremea regilor… asta spun oamenii când se referă la o perioadă atât de îndepărtată, încât nimeni nu mai are cunoştinţe despre ea. De parcă vremea regilor nu s-ar putea întoarce… Ridică privirea spre Rostra şi îi făcu un semn din cap lui Caesar. Acesta îi răspunse în acelaşi mod, apoi se ridică să se adreseze mulţimii.

— Cetăţeni! strigă Caesar.

Acest singur cuvânt a fost de ajuns pentru a face mulţimea să tacă, captând atenţia tuturor. Printre realizările lui Caesar se număra şi faptul că era unul dintre cei mai buni oratori din Roma, capabil să se facă auzit la mare distanţă şi să vorbească liber şi elocvent despre orice subiect. Cu această ocazie, discursul lui a fost scurt şi la obiect.

— Cetăţeni, ne-am adunat aici să îndeplinim unul dintre cele mai vechi şi mai solemne ritualuri, cursa Lupercaliei. La ea vor lua parte cei mai importanţi oameni din stat şi fiii celor mai vechi şi mai nobile familii. Lupercalia ne ajută să ne întoarcem în timp, la zilele pastorale din vremea strămoşilor noştri, când romanii locuiau aproape de pământ, de turme şi de zeii care au binecuvântat Roma cu darul fertilităţii şi al belşugului.

Cetăţeni, din cauza războiului din ultimii ani, multe ritualuri au fost neglijate sau săvârşite în grabă. Cursa Lupercaliei s-a ţinut cu puţini participanţi şi cu şi mai puţină bucurie. Dar dacă ne ignorăm îndatoririle religioase, ne ignorăm strămoşii. Dacă ne îndeplinim ritualurile cum se cuvine, le oferim zeilor respectul cuvenit. Îmi face plăcere să spun că astăzi avem o adunare numeroasă, cu participanţi foarte puternici, gata să alerge la Lupercalia. Iubitul nostru oraş a fost depopulat de nenorocirile războiului; mulţi bărbaţi nobili au murit. Acum, să sperăm că aceşti alergători vor porni repopularea Romei cu bicele lor sacre!

Cetăţeni, preoţii au luat auspiciile pentru această zi. Auspiciile sunt bune. Prin urmare, eu, Gaius Iulius Caesar, dictatorul vostru, declar că Lupercalia poate să înceapă!

La explozia de aplauze a mulţimii, alergătorii porniră. Traseul îi purta prin tot oraşul şi urmau să-l parcurgă de trei ori.

Lucius rămase în preajma lui Antonius. Îi plăcea felul familiar în care îl trata, de parcă ar fi fost vechi tovarăşi de pahar sau de arme, şoptindu-i câte o glumă despre fundul lăsat al unui magistrat care lua parte la ritual sau făcând comentarii obscene despre femeile adunate de-a lungul drumului. La vederea lui Antonius, femeile şuşoteau şi chicoteau, îndemnându-se una pe alta să înainteze şi să-şi ofere încheieturile pentru a fi lovite. Cât de uşor îi era lui Antonius să flirteze cu ele!

Văzând că Lucius şovăie, Antonius îl îndemnă să fie mai îndrăzneţ.

— Mârâie la ele – le place la nebunie! Aleargă în cerc în jurul lor. Nu te teme să te uiţi drept în ochii lor şi să le măsori cu privirea, închipuie-ţi că eşti un lup care îşi alege cea mai dolofană oaie.

— Dar, Marcus, nu sunt sigur că am…

— Prostii! L-ai auzit pe unchiul tău, tinere – asta e îndatorirea ta religioasă! Urmează-mă şi fa ce fac eu. Cere puţin curaj de la amuleta aia pe care o porţi!

Lucius respiră adânc şi făcu aşa cum i se spusese. Cu Antonius în frunte, era simplu. Îşi simţea picioarele puternice şi aerul care-i şuiera în plămâni în timp ce alerga. Văzu feţele zâmbitoare ale fetelor adunate pe marginea drumului şi le răspunse la surâs. Plesni aerul cu biciul, îşi lăsă capul pe spate şi scoase un urlet.

Se simţi cuprins de un sentiment de euforie şi începu să înţeleagă caracterul sacru al ritualului. Când alergase la Lupercalia înainte, îşi îndeplinise sarcina detaşat, fără să se lase cuprins de spiritul sărbătorii. Ce era diferit de data asta? În primul rând, devenise bărbat şi îl avea pe Antonius alături, iar Gaius, fratele bunicii sale, era conducătorul suprem al Romei, guvernând renaşterea lumii. Marele izvor al fertilităţii pământului, care îşi găsea expresia în Lupercalia, susura în trupul lui. Când lovi cu biciul încheieturile unei fete care râdea nătâng, simţi o legătură divină care nu-l mai încercase niciodată. Senzaţia se manifesta şi fizic. Din când în când, simţea o excitare şi o greutate plăcută între picioare. Aruncă o privire înspre sexul lui Antonius, observând că şi prietenul lui era uşor excitat.

Antonius remarcă schimbarea în Lucius şi râse.

— Asta e, tinere! Aşa te vreau!

Terminară primul tur şi alergară înapoi spre Forum, unde, la poalele Rostrei, se adunase o mulţime şi mai mare. Oamenii voiau să vadă finalul cursei şi să ia parte la ospăţul public care urma. Când alergătorii trecură pe lângă Rostra, Caesar ridică braţul în semn de salut.

— Aşteaptă-mă aici, îi zise Antonius lui Lucius. Se desprinse de ceilalţi şi urcă pe Rostra, cu paşi uriaşi. De undeva – nu o avusese asupra lui până atunci – scoase o diademă din aur, acoperită cu frunze de laur. Ridică diadema sus, ca să o vadă toţi oamenii din mulţime. Îngenunche în faţa lui Caesar, apoi se ridică şi îi ţinu coroana deasupra capului.

Mulţimea se arătă surprinsă, fiindcă gestul lui Antonius nu făcea parte din ritualul Lupercaliei. Unii râseră, alţii aclamară. Câţiva îndrăzniră să râdă batjocoritor şi să scoată exclamaţii de dezaprobare. Caesar îşi ascunse un zâmbet. Reuşind să păstreze un aer grav, ridică mâna şi îl împiedică pe Antonius să-i pună coroana pe cap.

Mulţimea răspunse cu aplauze şi ovaţii. Caesar rămase nemişcat, doar ochii lui se mişcau, scrutând mulţimea şi studiindu-le cu atenţie reacţiile. Ridică mâna, făcându-i semn lui Antonius să se întoarcă la cursă.

— Ce-a fost asta? îl întrebă Lucius, când Antonius se alătură din nou grupului.

Antonius mai ţinea încă diadema într-o mână, iar în cealaltă avea biciul din piele de capră. Ridică din umeri.

— Strălucirea cheliei lui Gaius mă orbea. M-am gândit c-are nevoie de ceva s-o acopere.

— Fii serios, Marcus.

— Pentru un om de vârsta lui Caesar, nimic nu e mai serios decât o chelie.

— Marcus!

Dar Antonius nu mai zise nimic. Mârâind şi urlând, sări spre un grup de tinere care ţipară, încântate. Lucius îl urmă, dornic să revină la euforia care îl cuprinsese în timpul primului tur.

Când trecură prin Forum a doua oară, mulţimea devenise şi mai numeroasă. Din nou, Antonius ieşi din rând şi alergă pe estradă. Încă o dată, arătă coroana mulţimii. Câţiva oameni începură să scandeze:

— Încoronează-l! încoronează-l!

Alţii scandau:

— Nu mai vrem rege! Nu mai vrem rege!

Ca un mim pe scenă, Antonius se prefăcu că încearcă să pună diadema pe fruntea lui Caesar. Din nou, Caesar o refuză cu blândeţe, fluturând mâna de parcă

ar fi vrut să alunge o insectă sâcâitoare. Reacţia oamenilor era mai puternică decât prima oară. Aclamau şi băteau din picioare.

Antonius se retrase şi se alătură din nou grupului.

— Marcus, ce se-ntâmplă? întrebă Lucius.

Antonius murmură:

— Caesar e comandantul meu. Mă gândeam că porţiunea aia vulnerabilă de chelie are nevoie de puţină acoperire strategică.

— Marcus, nu e amuzant!

Antonius dădu din cap şi râse.

— Nimic nu e mai amuzant decât porţiunea de chelie a fratelui bunicii tale! apoi nu mai spuse nimic.

Încheiară al treilea tur, care era şi ultimul. În faţa Rostrei se adunase o mulţime imensă, formată nu doar din oameni pioşi şi din cei care voiau să se înfrupte la ospăţul de după cursă, ci şi din mulţi alţii, pentru că vestea refuzului lui Caesar de a accepta coroana se răspândise prin oraş. Când Antonius urcă din nou pe Rostra, cele două scandări potrivnice deveniseră asurzitoare.

— Încoronează-l! încoronează-l!

— Nu mai vrem rege! Nu mai vrem rege!

Antonius se apropie a treia oară să pună diadema pe capul lui Caesar. Acesta o refuză din nou.

Mulţimea îi răsplăti gestul cu aplauze furtunoase.

Caesar se ridică de pe tron. Ridică mâinile, făcând semn mulţimii să tacă. Luă diadema din mâinile lui Antonius şi o ţinu sus, deasupra capului. Toţi îl urmăreau cu sufletul la gură. O clipă, păru că vrea să se încoroneze singur.

— Cetăţeni! strigă el. Noi, romanii, avem un singur rege – pe Jupiter, regele zeilor. Marcus Antonius, ia înapoi această diademă şi du-o la Templul lui Jupiter. Oferă-i-o zeului din partea lui Gaius Iulius Caesar şi a poporului roman.

Aplauzele mulţimii erau asurzitoare. Caesar ridică din nou mâinile, cerând să se facă linişte.

— Declar cursa Lupercaliei încheiată! Să-nceapă ospăţul!

Lucius stătea în faţa Rostrei, cu privirea aţintită asupra lui

Caesar. Nu ştia ce să creadă despre spectacolul la care tocmai asistase, aşa cum nu reuşea să-şi explice nici reacţia mulţimii. I se păruse că cei care scandaseră „încoronează-l!“, aclamaseră şi mai puternic atunci când refuzase coroana, de parcă gestul de a respinge acel simbol îl îndreptăţea să folosească puterea pe care o reprezenta. Şi cei care scandaseră „Nu mai vrem rege!“ aclamaseră cu acelaşi entuziasm; erau chiar atât de nesăbuiţi să creadă că doar

fiindcă refuzase coroana, Caesar nu era de fapt regele lor? „Aparenţele înseamnă totul în politică”, îi spusese odată Antonius. Chiar şi aşa, toată situaţia asta i se părea prea încurcată.

Lucius nu ştia ce să creadă nici despre Caesar. Fiecare bărbat, femeie şi copil din Roma păreau fie să-l venereze, fie să-l dispreţuiască cu ardoare, dar, în ochii lui, Caesar fusese întotdeauna unchiul Gaius, un om impresionant, fără îndoială, dar un simplu om în definitiv, cu aerul lui preocupat, cu părul pieptănat pe frunte şi obiceiul puţin caraghios de a vorbi despre el însuşi la persoana a treia. Chiar dacă îi stătuse în preajmă toată viaţa, Caesar păruse întotdeauna puţin distant şi rezervat. De fiecare dată când rămăseseră singuri, Lucius simţise o oarecare stinghereală în gesturile lui. Uneori, Caesar îşi ferea privirea, în loc să-l privească în ochi. Care era explicaţia?

Tatăl lui făcuse de câteva ori aluzii la o datorie pe care Caesar o avea faţă de familia lor, dar nu-i explicase niciodată la ce se referea. Lucius credea că avea legătură cu o întâmplare tragică sau ruşinoasă din trecut, din acelea despre care adulţii nu discută niciodată în faţa copiilor, şi presimţea cumva că totul pornise de la bunicii lui, Iulia şi Lucius Nefericitul. Ce le făcuse sau cu ce le greşise Caesar? Probabil era ceva legat de bani sau de o insultă asupra demnităţii cuiva, sau de amândouă. Oricare ar fi fost greşeala, era neînsemnată în comparaţie cu înrobirea galilor sau masacrele războiului civil. Chiar şi aşa, Lucius era curios. Oare acum, că devenise bărbat, aveau să-i spună ce se întâmplase în perioada aceea îndepărtată şi tainică, dinainte de naşterea lui?

***

O lună mai târziu – cu o zi înainte de idele lui martie – Lucius Pinarius luă parte la un ospăţ acasă la Marcus Lepidus, pe Palatinus. Lepidus luptase sub comanda lui Caesar, iar acum ocupa funcţia de Magister Equitum pe lângă dictator. Şi Caesar era prezent, la fel Marcus Antonius şi mulţi alţi comandanţi militari de încredere ai dictatorului.

Antonius bău mai mult decât toţi. Deşi nu îl trăda niciun semn asociat în mod firesc cu beţia – vorbea cu claritate şi îşi stăpânea bine mişcările – ochii lui aveau o strălucire maliţioasă.

— Aşadar, comandante, care e marele anunţ pentru care ne-ai adunat în seara asta?

Caesar zâmbi. Îi ţinuse în suspans cât timp serviseră peştele şi carnea de vânat, dar se părea că Antonius nu mai avea răbdare să aştepte încă un fel pentru a auzi ce avea Caesar de spus.

— Îţi pierzi răbdarea şi te plictiseşti prea repede, Antonius. La drept vorbind, cred că şi eu am fost cam plictisit în ultima vreme. De aceea l-am rugat pe Lepidus să vă invite la cină. O parte dintre voi m-aţi slujit în Gallia şi aţi fost martorii capitulării lui Vercingetorix. O parte dintre voi m-aţi slujit la Pharsalus, unde l-am învins pe Pompeius. O parte aţi fost la Alexandria, unde am făcut pace între egipteni, în pofida trădării şi tertipurilor lor. Iar alţii aţi fost la Thapsus, unde şi-a găsit sfârşitul Cato. Toţi aţi fost încercaţi în luptă – sau veţi fi în curând. Zâmbi, uitându-se la Lucius. Sunteţi elita războinicilor Romei. Sunteţi luptătorii cei mai de încredere pe care-i am. De asta am ţinut să vă văd pe toţi în noaptea asta, înainte de anunţul oficial pe care-l voi face mâine.

— Da! şopti Antonius. Vorbeşti despre…

— Parthia! exclamă Caesar, nedorind să-l lase nici măcar pe Antonius să rostească cuvântul înaintea lui. Am luat o hotărâre legată de invadarea Parthiei.

Vorbele lui stârniră agitaţie în cameră. Toţi ştiau ce urma să spună Caesar, dar însemnătatea hotărârii era atât de mare, încât nu părea în întregime reală până când cuvintele nu erau rostite cu voce tare.

— Şi? întrebă Antonius, neastâmpărat ca un copil.

Caesar râse.

— Răbdare, Antonius! Răbdare! Vine crema de ouă. Vom savura bucăţi fragede de carne de pasăre şi de porc, în cremă de ouă condimentată cu garum – nu-i aşa, Lepidus? Lepidus are unul dintre cei mai buni bucătari de pe Palatinus…

— Comandante, te rog…

— Bine, crema de ouă va trebui să aştepte. Caesar îşi drese glasul. Cred c-ar fi cazul să mă ridic pentru a face anunţul, iar voi ar trebui să vă luaţi paharele. Dragi prieteni: mâine, Caesar îi va înainta o cerere Senatului, pe care acesta sigur o va aproba. Afirmaţia stârni râsete uşoare. Caesar va cere o nouă comandă. Scopul acestei comenzi va fi campania militară împotriva… Antonius, pari gata să iei foc. Izbucniră din nou râsete, până când Caesar rosti în sfârşit cuvântul pe care aşteptau să-l audă: Parthiei!

— Parthia! strigară cu toţii, ridicând paharele.

Aşadar, zvonul era adevărat, se gândi Lucius, dând paharul peste cap. Caesar nu se mulţumea să stăpânească peste întreaga Mediterană şi urmărea o nouă cucerire: ţinutul vechilor perşi, care, după ce fusese cucerit de Alexandru, devenise regatul Parthiei.

În toată lumea cunoscută, Parthia era singura putere care ar fi putut rivaliza cu Roma. Când Lucius avea nouă ani, generalul Marcus Licinius Crassus, renumit

pentru înăbuşirea marii răscoale a sclavilor conduşi de Spartacus, luptase în fruntea unei armate romane împotriva părţilor, folosind Syria ca bază pentru operaţiuni. Crassus fusese cel mai bogat om din Roma şi aliatul politic al lui Pompeius şi al lui Caesar; cei trei bărbaţi formaseră pentru o vreme aşa-numitul triumvirat, care pusese capăt rivalităţii dintre ei, chiar dacă fiecare continuase să comploteze în secret, ca să-şi sporească influenţa în stat. Crassus crezuse că invadarea Parthiei avea să fie marea lui şansă. Sperase să reuşească în Parthia ceea ce realizase deja Caesar în Gallia – să câştige faimă şi bogăţii, numai că bogăţiile Parthiei le întreceau cu mult pe cele ale Galiei.

Dar se întâlnise cu Nemesis. În lupta de la Carrhae, armata lui Crassus fusese înconjurată şi supusă unui atac cu săgeţi. Fiul lui fusese ucis în timp ce încerca să spargă rândurile părţilor cu o unitate de cavalerie. Îi tăiaseră capul şi se folosiseră de el ca să-i necăjească tatăl. După ce douăzeci de mii de soldaţi romani fuseseră ucişi, iar alţi zece mii căzuseră prizonieri, părţii îi propuseseră un armistiţiu lui Crassus, apoi îl trădaseră, îl uciseseră şi îl decapitaseră, ca pe fiul lui. Îşi sărbătoriseră cu mare pompă triumful asupra romanilor care încercaseră să-i invadeze şi îi oferiseră capul lui Crassus în dar aliatului lor, regele Armeniei, care, se spunea, îl folosise într-o reprezentaţie a piesei lui Euripide, Bacchae. Crassus sperase să ajungă conducătorul lumii, dar capul lui ajunsese decor de scenă.

Umbra înfrângerii lui Crassus îi bântuia de atunci pe romani. Parţii erau văzuţi drept duşmanii puternici din răsărit, care rămăseseră necuceriţi. Acum, că războiul civil le pusese capăt luptelor pentru putere din cadrul Republicii divizate, părea firesc ca stăpânul Romei să-şi întoarcă atenţia către Parthia.

— Vă spun deschis că nu trebuie să subestimăm înzestrările militare ale părţilor, continuă Caesar. Dar nici nu e cazul să le supraestimăm. Nu trebuie să lăsăm înfrângerea lui Crassus să ne descurajeze. Sincer să fiu, în calitate de comandant, Crassus n-ar fi putut să rivalizeze cu niciunul dintre voi – nici măcar cu tine, Lucius, care eşti lipsit de experienţă. Ca subofiţer în armata lui Sulla, Crassus l-a slujit bine pe dictator, dar a fost întotdeauna eclipsat de Pompeius. E drept că a înăbuşit răscoala sclavilor conduşi de Spartacus, dar Senatul a refuzat după aceea să-l răsplătească cu un triumf, şi asta pe bună dreptate: ar fi fost ruşinos ca un roman să sărbătorească victoria asupra unei armate de sclavi. Campania împotriva părţilor a fost încercarea disperată a lui Crassus de a-şi face un nume ca soldat. A ţintit prea sus.

— Chiar şi-aşa, zise Antonius, dacă e să pornim împotriva părţilor, vreau să mă asigur că testamentul meu e în ordine.

Era o glumă macabră, cum îi plăcea lui, mai ales după ce băuse. Ceilalţi îl luară peste picior, dar Caesar îi opri.

— Antonius vorbeşte cu înţelepciune. Şi testamentul meu e păstrat în siguranţă, în grija fecioarelor vestale. Omul trebuie să se gândească dinainte la ziua în care singurul lucru care va rămâne din el va fi numele lui. Cât timp oamenii vorbesc despre el, faima lui trăieşte. Dar trebuie să ia dinainte măsuri pentru ca bunurile pământeşti pe care le deţine să fie împărţite după cum crede el de cuviinţă. Caesar se uită mai întâi la Lucius, apoi la Antonius, dar era greu de citit în privirea lui la ce se gândeşte.

Ce dispoziţii cuprindea testamentul lui Caesar? Nimeni nu ştia. Caesar era un rege fără moştenitori direcţi. Nu-l recunoscuse niciodată pe fiul Cleopatrei ca fiind al lui. Se zvonea că Marcus Junius Brutus, care luptase împotriva lui Caesar şi fusese graţiat de acesta, era fiul său nelegitim, dar Caesar nu adeverise niciodată zvonul. Cele mai apropiate rude de sânge pe linie bărbătească erau urmaşii celor două surori ale lui – nepotul lui, Quintus Pedius, care luptase sub comanda sa în Gallia, şi cei doi tineri strănepoţi, Gaius Octavius şi Lucius Pinarius. Dintre cei trei, doar Lucius se afla la cină; ceilalți doi erau plecaţi din Roma, cu îndatoriri militare.

Antonius le remarcă lipsa.

— Păcat că ceilalţi doi nepoţi ai tăi n-au putut fi aici în seara asta.

— Da, dar toţi trei vor avea ocazia să se acopere de glorie în campania împotriva părţilor. Quintus a fost deja încercat în luptă. Cât despre Gaius… Ochii lui Caesar străluciră; era foarte ataşat de Gaius Octavius. Nu are decât optsprezece ani, dar e plin de viaţă, îmi aduce aminte de mine la vârsta lui. În pofida nenorocirilor care s-au abătut asupra lui în ultimul an – boala şi naufragiul vasului – a reuşit să ia parte la asediul final împotriva armatei lui Pompeius din Spania, dând dovadă de multă vitejie. Şi-a pierdut tatăl când avea doar patru ani. Şi eu mi-am pierdut tatăl când eram încă foarte tânăr, aşa că am făcut tot posibilul să am grijă de el. E şi un orator destul de bun.

— A avut cel mai bun profesor, replică Antonius.

Caesar clătină din cap.

— Nu. Nu e meritul meu. Are un talent înnăscut. Îmi amintesc şi acum elogiul de la înmormântarea bunicii sale, când nu avea decât doisprezece ani.

— Şi ce zici de flăcăul ăsta? întrebă Antonius, zâmbindu-i lui Lucius. O clipă, Lucius se temu că Antonius are de gând să întindă mâna şi să-l ciufulească, de parcă ar mai fi fost copil. Ascultând laudele aduse de Caesar vărului său Gaius, Lucius începea să resimtă acut lipsa lui de realizări.

— Lucius e abia la începutul carierei, răspunse Caesar. Dar îl urmăresc îndeaproape. Campania din Parthia îi va da ocazia de a arăta lumii de ce e în stare.
— Să închinăm pentru campania din Parthia, atunci! zise Lucius, apucând paharul şi ridicându-l.
— Pentru campania din Parthia! zise şi Antonius. El şi ceilalţi se alăturară toastului. Caesar dădu din cap, aprobator.
Se aduseră noi feluri de mâncare şi mai mult vin. Discuţia intră pe alt făgaş. Lepidus făcu o observaţie legată de hotărârea lui Caesar de a restaura statuile lui Sulla şi Pompeius, care fuseseră dărâmate de pe piedestaluri şi zdrobite de mulţime în urma victoriei lui. De ce îşi ridicase Caesar inamicii la loc pe piedestaluri?
— Lepidus, ştii că politica lui Caesar a promovat întotdeauna clemenţa; pe termen lung, răzbunarea nu-ţi aduce nimic bun. Sulla, în pofida crimelor comise, şi Pompeius, în pofida greşelilor lui fatale, au fost nişte romani iluştri. Merită ca lumea să-şi amintească de ei. De aceea, din ordinul lui Caesar, statuia lui Sulla călare va fi aşezată în curând la loc pe piedestalul ei de lângă Rostra. Statuia lui Pompeius s-a întors deja la locul ei de onoare, în sala de adunare a teatrului Pompeius, construit pe Câmpul lui Marte. Acolo se va întruni mâine Senatul. Statuia lui Pompeius îmi va fi martoră când voi cere comanda asediului împotriva Parthiei.
Luă o gură de cremă de ou şi zâmbi.
— Ce bine că Pompeius i-a oferit Romei primul ei teatru permanent! Aşa va rămâne în amintirea noastră. Cât despre Sulla, a fost un prost c-a renunţat la dictatură. Dar dacă n-ar fi făcut-o, unde ar fi astăzi Caesar?
— Unde am fi noi toţi? întrebă Antonius, care profită de ocazie ca să închine un nou pahar.
Lucius simţea în sfârşit că vinul şi camaraderia celorlalţi îi oferiseră destul curaj să se alăture discuţiei.
— Unchiule, zise el, pot îndrăzni să te-ntreb ce planuri ai pentru Roma?
— Ce vrei să spui, tinere?
— Mă refer la planurile tale pentru oraş. Se zvoneşte c-ai vrea să muţi capitala pe locul Troiei antice, sau chiar la Alexandria.
Caesar îl privi cu şiretenie.
— Oare de unde pornesc aceste zvonuri? Şi de ce Troia, mă rog?
Lucius ridică din umeri.

— Preceptorii mei susţin că există o legătură străveche între Troia şi Roma. Cu mult timp în urmă, chiar înainte de Romulus şi Remus, războinicul troian Aeneas a supravieţuit căderii oraşului, a traversat marea şi s-a stabilit lângă Tibru. În venele romanilor curge sânge troian.

— Şi ce motiv aş avea să-mi părăsesc oraşul natal şi să mut capitala la Troia? întrebă Caesar. E drept că poziţia ei, pe coasta Asiei, o transformă într-o punte de legătură între Orient şi Occident, cu atât mai importantă cu cât stăpânirea noastră s-ar putea extinde până în Parthia şi dincolo de ea. Dar nu voi face o nouă capitală la Troia. Şi de ce aş muta capitala la Alexandria? Cred că motivul acestui zvon e evident. Între Roma şi Egipt există acum, cum să spun, o legătură specială.

— Chiar ai pus o statuie a reginei Cleopatra în noul Templu al lui Venus, alături de statuia zeiţei, interveni Antonius.

— Da. Mi s-a părut un gest potrivit pentru a-i comemora vizita de stat. Cât despre Alexandria, e un oraş foarte vechi şi foarte complex…

— Un oraş întemeiat de un cuceritor şi obişnuit cu conducerea regilor, zise Antonius.

— Chiar şi aşa, nu am nici cea mai mică intenţie să fac din el capitala lumii.

— Dar îţi dai seama, unchiule, de ce pe oameni îi deranjează atât de tare astfel de zvonuri. Se tem că dacă vei muta vistieria şi instituţiile statului în altă parte, Roma nu va mai fi decât un colţ de provincie, iar însemnătatea Senatului se va reduce la cea a unui simplu consiliu orăşenesc.

Caesar izbucni în râs.

— Oricât de amuzantă ar fi această idee, nu am de gând să mut capitala. Cred c-ar trebui să explic asta mâine în discursul către Senat, ca să-i liniştesc. Zeii înşişi au hotărât ca Roma să fie centrul lumii şi aşa va rămâne mereu. Departe de mine gândul de a părăsi oraşul! Dimpotrivă, am planuri să-l extind şi să-l fac mai bogat. Inginerii mei lucrează la un proiect care să ne permită să deviem cursul Tibrului şi să construim diguri de-a lungul coastei, pentru a face din Ostia un port la fel de mare cum era Cartagina. Gândiţi-vă ce va însemna asta pentru comerţul roman!

— Fiindcă a venit vorba de Cartagina… începu Antonius.

Caesar dădu din cap.

— Da, am început deja să întemeiez noi colonii în Cartagina şi Corint, cele două oraşe de seamă pe care strămoşii noştri le-au distrus într-un singur an. Grecii vor slăvi renaşterea Corintului, iar colonia din Cartagina va fi împlinirea

vechiului vis pe care Gaius Gracchus nu l-a putut pune în practică. Da, am planuri mari pentru Roma. Planuri măreţe…

Limbile se dezlegau din ce în ce mai tare, pe măsură ce urcioarele de vin se goleau. Lucius observă că Caesar băuse mult mai puţin decât ceilalţi, iar Antonius, mult mai mult.

Lepidus aduse în discuţie subiectul morţii.

— Ştim cu toţii cum a murit Sulla, chinuit de o boală îngrozitoare; dar s-a purtat ca un despot fără inimă până în ultima clipă, poruncind moartea altora. Şi Crassus a avut un sfârşit nenorocit.

După lupta de la Pharsalus, Pompeius a ridicat ancora spre Egipt, sperând să pornească un ultim atac, dar oamenii regelui Ptolemeu l-au înjunghiat de moarte înainte să pună piciorul pe ţărm, apoi i-au trimis capul în dar lui Caesar. După bătălia de la Thapsus, Cato s-a aruncat în propria sabie, dar slujitorii lui devotaţi l-au găsit şi i-au cusut rana; a trebuit să aştepte până când au adormit ca să-şi smulgă firele cu degetele şi să-şi scoată intestinele!

— Şi cu ce scop ne relatezi aceste întâmplări îngrozitoare, Lepidus? dori să afle Antonius.

— Moartea poate surveni în multe feluri. Dacă omul ar putea alege, care ar fi cea mai bună moarte?

Caesar răspunse prompt:

— Cea rapidă şi neaşteptată, chiar dacă poate fi sângeroasă şi dureroasă. Ar fi de preferat unei morţi lente. Dintre toate cazurile pe care le-ai amintit, moartea lui Pompeius a fost cea mai bună. Toţi ceilalţi au văzut umbra morţii cu mult timp înainte să-i ajungă şi au aşteptat-o cu teamă, dar Pompeius a sperat până în ultima clipă, iar sfârşitul a venit pe nebănuite. E drept că trupul i-a fost profanat, dar când am intrat în posesia rămăşiţelor lui, am avut grijă să fie curăţate şi să se săvârşească ritualurile corespunzătoare. Spiritul lui şi-a găsit liniştea.

***

Cina ajunsese la final şi oaspeţii începuseră să-şi ia rămas-bun. Caesar îşi exprimă intenţia de a merge singur cu Lucius, acasă la părinţii lui.

— Am de discutat ceva personal cu nepotul meu, zise el, uitându-se o clipă la Lucius, apoi ferindu-şi privirea.

— Singuri? Doar voi doi? întrebă Antonius.

— De ce nu?

— Cel puţin câţiva dintre noi ar trebui să meargă cu tine, zise Antonius. Pentru protecţie. Dacă ai nevoie de intimitate, putem rămâne cu câţiva paşi în spatele tău.

Caesar clătină din cap.

— De ce a făcut Caesar atât de multe pentru a-i face pe plac poporului Romei, cu mari ospeţe şi distracţii publice, dacă nu ca să fie în siguranţă când vrea să se plimbe prin oraş fără gardă de corp?

— E o iluzie frumoasă, replică Antonius, dar în realitate…

— Nu, Antonius. Nu vreau să merg pe străzile oraşului temându-mă pentru viaţa mea. Tot omul e dator cu o moarte. Frica de moarte provoacă mai multă suferinţă decât moartea însăşi, iar eu refuz să mă las pradă ei. E puţin de mers de-aici până la Lucius acasă, şi chiar mai puţin de acolo până la mine acasă. Voi fi în deplină siguranţă.

Antonius dădu să protesteze din nou, dar o singură privire a lui Caesar îl amuţi.

Lucius era ca întotdeauna puţin stânjenit în prezenţa lui Caesar. Traversau Palatinul, singuri sub lumina lunii, şi avea senzaţia că nici Caesar nu se simte în largul lui. Încercase de mai multe ori să-i spună ceva, apoi tăcuse. Cel mai de seamă general al lumii şi al doilea mare orator al ei – căci până şi Caesar îi ceda primul loc elocventului Cicero – părea că nu reuşeşte să-şi găsească cuvintele.

— Pe Hades! murmură el într-un final. O s-o spun cât mai deschis cu putinţă. Lucius, bunicul tău…

— Cel căruia i se zice Nefericitul?

— Da. El mi-a făcut cândva o mare favoare. Mi-a salvat viaţa.

— Cum aşa, unchiule?

— Îmi vine foarte greu să vorbesc despre asta. De fapt, nu i-am mai povestit nimănui această întâmplare, dar tu ai dreptul să afli adevărul despre bunicii tăi şi despre sacrificiul pe care l-au făcut pentru mine. S-a întâmplat pe când Sulla era dictator, la apogeul proscrierilor. Eram foarte tânăr, doar cu un an sau doi mai mare decât eşti tu acum. Mă aflam în mare primejdie. Eram, de asemenea, foarte bolnav, suferind de friguri. Îşi ridică privirea spre lună. La lumina ei slabă, Lucius îl întrezări pe tânărul Caesar de altădată. Poate că de asta mă încăpăţânez acum să nu mă tem de moarte; m-am temut destul în tinereţe. Mă furişam dintr-o ascunzătoare în alta, ca să nu-mi ia urma oamenii lui Sulla, dar un individ pe nume Phagites m-a găsit acasă la bunicii tăi…

Continuă să-i povestească lui Lucius despre mita pe care o plătise Lucius Pinarius ca să-i salveze viaţa şi apoi despre sacrificiul extraordinar pe care li-l ceruse Sulla Iuliei şi lui Lucius Nefericitul - desfacerea căsătoriei lor după ce Caesar refuzase să divorţeze de soţia lui şi să-i dea astfel satisfacţie lui Sulla.

— Bunica ta a suferit, dar şi-a revenit repede; aşa era firea ei. Însă bunicul tău n-a mai fost niciodată la fel. Era un om distrus. Se purtase onorabil, dar se simţea dezonorat. Nu vedea nicio cale de a îndrepta răul care-i fusese făcut. Dac-ar fi trăit, poate c-aş fi găsit până la urmă o cale de a-l răsplăti, un mod de a-l ajuta să-şi recapete respectul de sine. Dar a murit când era încă destul de tânăr şi înainte ca eu să-mi fac un nume în lume.

Mergeau încet. Caesar se opri brusc.

— Ştii cum a murit?

— A alunecat pe o pojghiţă de gheaţă.

— Da. Ştii unde?

Lucius ridică din umeri.

— Undeva pe Palatinus, cred.

— S-a petrecut chiar în locul în care ne aflăm acum.

La lumina argintie a lunii, nu era greu să-şi imagineze drumul acoperit cu gheaţă. Îl trecură fiorii.

— După părerea ta, a avut parte de o moarte bună – rapidă şi neaşteptată. Poate că zeii i-au oferit un sfârşit timpuriu fiindcă li s-a făcut milă de el.

— Poate, dar de atunci datoria faţă de bunicul tău nu-mi dă pace. Nici măcar zeii nu pot schimba trecutul, iar morţii nu se mai întorc. Dar pot să mă asigur că tu, Lucius, vei avea toate şansele de a-ţi câştiga propria faimă. Aş fi făcut-o oricum, pentru că suntem rude; dar voiam să afli sacrificiul pe care l-a făcut bunicul tău, ca să înţelegi ce s-a întâmplat înainte. Voi fi mulţumit dacă tu vei câştiga demnitatea pe care bunicul tău o crezuse pierdută.

— Îţi sunt recunoscător că mi-ai spus, unchiule. Nu ştiu ce altceva aş mai putea spune.

Reflectă în tăcere asupra cuvintelor pe care Caesar le rostise cu un aer grav. Ce mai însemnau acum „demnitatea” şi „onoarea”? Într-o lume condusă de un rege, vechea Scară a Onorurilor, pe care fiecare om concura împotriva celor asemenea lui pentru a deveni primul om din stat, devenise lipsită de importanţă.

Caesar păru să-i citească gândurile.

— Scara Onorurilor nu va mai avea pe viitor chiar aceeaşi însemnătate pe care a avut-o pentru înaintaşii noştri, dar oamenii ambiţioşi vor reuşi totuşi să câştige recunoştinţa Romei, pe lângă bogăţii şi faimă, pe câmpul de luptă. Vrei să-ţi spun un secret, Lucius? Ceva ce nu i-am împărtăşit nici măcar lui Antonius?

O porniseră din nou spre casa lui Lucius.

— Ambiţiile mele militare – planurile pe care le am pentru Roma – sunt chiar mai mari decât îşi închipuie Antonius şi ceilalţi. Ideea de a cuceri Parthia îi

însufleţeşte, dar imaginaţia lor nu merge mai departe de-atât. Planurile lui Caesar au în vedere mai mult decât simpla cucerire a Parthiei. Da, visul meu e să înrobesc Parthia, iar apoi să traversez pe malul celălalt al Pontului Euxin şi să fac un ocol, cucerind Scythia, Germania şi toate ţinuturile cu care se învecinează ele, să traversez canalul până în Britannia şi, în final, să mă întorc în Italia prin ţinutul galilor, sfârşind de unde am început. Când Caesar va realiza toate astea, Roma va fi un adevărat imperiu, mărginit de jur-împrejur de ocean.

Lucius era impresionat de măreţia acelei viziuni şi măgulit că Caesar alesese să i se destăinuie. Dar asta nu era tot.

— N-a mai existat niciodată un asemenea imperiu; nici măcar cel al lui Alexandru nu a fost atât de întins. E drept că, după moartea lui Alexandru, ţinuturile cucerite de el nu au rămas unite, ci au fost împărţite între moştenitori, cu multe lupte şi vărsare de sânge. Generalul lui, Ptolemeu, a fost cel mai favorizat, pentru că a primit Egiptul; regina Cleopatra e urmaşul lui direct. Dar ce se va întâmpla cu Imperiul Roman după moartea mea, Lucius? Va fi un singur regat, cu un singur conducător? Va fi împărţit cu grijă între mai multe regate, toate aflându-se în strânsă alianţă? Sau va fi fărâmiţat în regate rivale, care se vor lupta între ele?

— Dar n-ar putea deveni din nou republică, unchiule?

Caesar zâmbi, de parcă ar fi contemplat o idee năstruşnică.

— Presupun că orice e posibil – chiar şi asta! Nimeni din generaţia mea n-ar putea găsi o cale de a pune din nou republica pe picioare, dar poate că generaţiile viitoare vor reuşi. Între timp, fac tot ce pot să stabilesc un curs pentru viitor. Poate că voi trăi până la adânci bătrâneţi şi voi găsi o cale de a-mi transmite moştenirea neştirbită; sau poate că voi muri în seara asta, aşa cum au murit tatăl meu şi tatăl lui, loviţi de zei fără avertisment. În momentul de faţă, testamentul meu le asigură urmaşilor mei viitorul şi desigur că te afli şi tu printre ei, Lucius. Dar dacă puterea mea va dăinui şi planurile pe care le am vor deveni realitate, va fi nevoie de rânduieli mai complicate.

Îţi spun toate astea, Lucius, pentru că s-ar putea ca zeii să aibă în minte un destin aparte pentru tine. Faptul că te tragi din neamul Iuliilor face din tine un urmaş al lui Venus, la fel ca mine. Iar tatăl tău ţi-a oferit unul dintre cele mai vechi nume din istoria Romei. Pinarii sunt o familie străveche – dar tu, Lucius, eşti foarte tânăr. Nu ai realizat nimic până acum; dar nici nu ai făcut greşeli. Pregăteşte-te. Arată-mi devotament şi dovedeşte-ţi vitejia în luptă. Observă comportamentul celorlalţi; însuşeşte-ţi virtuţile lor şi evită-le viciile. Mă gândesc

îndeosebi la Antonius. Ştiu că sunteţi apropiaţi, dar ţie îţi stă în putere să devii un om mult mai de seamă ca el.

Lucius se încruntă.

— Dar ai mare încredere în Antonius!

— Da, dar asta nu-nseamnă că nu-i văd şi defectele.

Încurajat de faptul că Caesar îi arătase o aşa mare încredere,

Lucius îndrăzni să-l întrebe despre întâmplarea care avusese loc în urmă cu o lună, când Antonius îi oferise de trei ori diadema în timpul Lupercaliei.

— Ai fost acolo, îi răspunse Caesar. Ai văzut ce s-a întâmplat. Ce-ai crezut?

— Cred c-ai pus la cale incidentul, ca pe o piesă, pentru a afla reacţia mulţimii faţă de o coroană. Când ai văzut că atât de mulţi sunt nemulţumiţi, i-ai liniştit, spunându-le că nu ai nicio intenţie să devii regele lor.

Caesar încuviinţă.

— În politică, realitatea e la fel de importantă ca aparenţa. Nu poţi să ţii cont de una şi să o ignori pe cealaltă. Omul trebuie să afle nu doar ce este, ci şi ce cred ceilalţi despre el. Problema asta a coroanelor şi a titlurilor este o chestiune complicată. Să-ţi mai spun un secret?

Lucius dădu din cap.

— Mâine, înainte de discuţia privind atacul asupra Parthiei, unul dintre senatorii care îmi sunt devotaţi va face un anunţ legat de Cărţile Sibiline. Se pare că preoţii însărcinaţi cu interpretarea versurilor au descoperit un pasaj remarcabil, care susţine că părţii pot fi cuceriţi doar de un rege. Am refuzat diadema oferită de Antonius la Lupercalia, în aclamaţiile poporului. Dar ce-ar fi dacă Senatul l-ar implora pe Caesar să accepte titlul regal, pentru a asigura cucerirea Parthiei?

— Aşadar, chiar vei deveni rege? întrebă Lucius. Şi asta se va-ntâmpla mâine?

Caesar zâmbi cu şiretenie.

— Ăsta-i planul: Senatul va declara că Caesar e regele tuturor provinciilor romane din afara Italiei, cu dreptul de a purta coroana pe uscat sau pe mare în orice loc, în afară de Italia. Acest amănunt va satisface atât nevoia de autoritate a lui Caesar, cât şi nevoia Senatului şi a cetăţenilor de a crede că nu i se supun unui rege. Caesar va fi rege asupra restului lumii, în numele Romei.

Lucius se încruntă.

— Prevestirile augurilor, semnele şi Cărţile Sibiline nu sunt decât nişte instrumente de care oamenii să se folosească după cum le convine? Nu exprimă cu adevărat voinţa zeilor?

— Poate că sunt adevărate ambele teorii. Prevestirile augurilor şi celelalte sunt, într-adevăr, nişte instrumente, iar omul care le stăpâneşte e favorizat de zei. E uimitor cât de des voinţa divină coincide cu planurile oamenilor cu iniţiativă. Caesar zâmbi. Desigur, nu toate semnele sunt favorabile. Dac-aş asculta toate avertismentele pe care le primesc de la prevestitori la fiecare colţ de stradă, ar însemna să nu mai ies niciodată din casă, cu atât mai puţin să îndrăznesc să fac acea propunere în faţa Senatului, mâine.

— Ai primit un avertisment concret?

— Prea multe ca să le pot povesti! Stele căzătoare, capre care s-au născut cu două capete, lacrimi curgând din ochii statuilor, litere apărute pe nisip în mod miraculos – mi s-au adus la cunoştinţă tot felul de semne în ultima lună. Unele susţin că idele lui martie ar fi de rău augur. E unul dintre motivele pentru care Antonius a fost atât de grijuliu în ultima vreme. E de părere c-ar trebui să mă înconjor tot timpul de gărzi de corp, dar Caesar s-a hotărât să nu ia în seamă aceste aşa-zise prevestiri şi să facă cum crede de cuviinţă.

Conversaţia lor liniştită a fost întreruptă pe neaşteptate de glasuri puternice, care răzbăteau de pe o stradă lăturalnică. Un grup de bărbaţi venea drept spre ei. Caesar îl apucă de braţ pe Lucius şi-l trase sub un portic.

Bărbaţii începură să cânte fals, cât îi ţinea gura. Se vedea că erau beţi. Unul dintre ei zări cele două siluete de sub portic şi se apropie să-i cerceteze.

— Ptiu! Dacă nu e chiar urmaşul lui Venus – iubitul nostru dictator!

— Cine? strigă unul din tovarăşii lui.

— Gaius Iulius Caesar!

— Minţi!

— Nu, jur că-i adevărat! Veniţi să vedeţi cu ochii voştri.

Bărbaţii s-au adunat în jurul lor. Când l-au recunoscut pe Caesar, au înlemnit, apoi au început să se strâmbe, făcând plecăciuni şi prosternându-se.

— Regele Caesar! strigau. Trăiască regele!

Caesar nu părea speriat. Le zâmbi şi le acceptă graţios plecăciunile, cu o aplecare a capului.

Unul dintre ei se dădu înapoi cu paşi împleticiţi şi desfăcu braţele, mimând o crucificare.

— Priveşte-mă! Sunt pirat! Îndurare, nobile Caesar!

Altul îşi trase tunica peste cap.

— Priveşte-mă! Sunt Pompeius după ce a acostat în Egipt! Dă-mi capul înapoi, milostivule Caesar!

— Iar eu sunt regina Nilului! zise un altul, ţuguindu-şi buzele şi băgându-şi pumnii sub tunică, să imite nişte sâni enormi. Ia-mă, ilustre Caesar! Copilul nostru va fi viitorul rege al Egiptului!

Mai continuară o vreme cu bufoneriile, până se plictisiră. Le făcură cu mâna în semn de rămas-bun şi îşi continuară drumul, începând din nou să cânte. Abia după ce-i pierdu din vedere Caesar slăbi strânsoarea asupra braţului lui Lucius.

Lucius îi cercetă chipul la lumina lunii. Ochii lui Caesar erau sticloşi, reflectând o emoţie ciudată. Oricât de puţin ar fi durat, dictatorul trăise un moment de frică adevărată. Se părea că trecerea lui nu-l umpluse nici de mânie, nici de agitaţie, ci de încântare.

***

A doua zi erau idele lui martie.

Lucius se trezi asudat. În cameră era întuneric. Printre obloanele trase se strecura o lumină albăstruie, anunţând ivirea zorilor. Undeva, în depărtare, se auzea un cocoş cântând.

Avusese un vis ciudat, din acelea în care cel care visează e în acelaşi timp participant şi observator, ştiind că visează, dar incapabil să-i pună capăt visului. În visul lui, Caesar murise. O mulţime numeroasă se adunase să audă citirea testamentului său. Pe treptele unui templu, o fecioară vestală aducea un pergament făcut sul, pe care i-l oferea lui Marcus Antonius. Antonius desfăcu pergamentul şi începu să-l citească. Lucius stătea în rândurile din faţă ale mulţimii, dar, oricât s-ar fi străduit, nu reuşea să audă numele citite. Zarva mulţimii era prea puternică. Ar fi vrut să le strige să facă linişte, dar nu reuşea să deschidă gura. Nu putea nici să se mişte. Antonius continua să citească, dar Lucius nu îl auzea, nu putea să vorbească sau să se mişte.

Visul nu era chiar un coşmar, dar se trezi agitat şi acoperit de sudoare. Coborî din pat, ameţit, şi deschise obloanele. Cocoşul cântă din nou. De la fereastra lui se vedea o îngrămădeală de acoperişuri, vârfurile unor chiparoşi şi o parte din Templul lui Jupiter din vârful Capitoliului, reconstruit după ce fusese distrus de un incendiu în vremea lui Sulla. Peisajul era scăldat într-o lumină slabă; lumea părea făcută din marmură albă veche şi bătută de intemperii, decolorată şi fără contururi precise.

Lucius trase în piept aerul rece şi înviorător. I se făcu pielea de găină. Poate că visul fusese apăsător şi neplăcut, dar acum era treaz. Lumea era exact aşa cum o lăsase şi primele raze de soare de pe acoperişuri semnalau începutul unei zile ca oricare alta.

Şi totuşi, peste câteva ore Caesar urma să primească aprobarea Senatului, ca să înceapă campania militară din Parthia. Urma să fie declarat regele tuturor provinciilor din afara Italiei. Epoca Republicii se încheia şi începea o nouă epocă.

Se îmbrăcă repede, nerăbdător să iasă din cameră şi să lase în urmă visul agitat din timpul nopţii. Se îmbrăcă cu cea mai bună tunică, de un albastru deschis, cu tiv galben, şi se încălţă cu cea mai bună pereche de sandale. Ca rudă a lui Caesar, trebuia să se îmbrace corespunzător în ziua în care acesta urma să fie numit rege.

Ieşi din casă şi se plimbă fără ţintă o vreme, urmărind trezirea la viaţă a oraşului. În marile case de pe Palatinus, sclavii deschideau uşile din faţă ca să aerisească vestibulurile, stingeau lămpile care arseseră toată noaptea şi măturau pragurile. Printre două case se zărea în depărtare piaţa vitelor şi malul Tibrului. În piaţă, negustorii întindeau tarabele. Mulţi expuseseră pe lângă marfa obişnuită şi coşuri cu mâncare. Cumpărătorii stăteau deja la coadă să cumpere coşurile. Lucius uitase că era ziua în care plebeii o celebrau pe Anna Perenna.

Anna Perenna era zeiţa bătrână, înfăţişată întotdeauna cu părul cărunt, faţă ridată şi spatele încovoiat; purta o mantie de călătorie şi căra nişte coşuri pline cu mâncare. Legenda ei data de la începuturile Republicii, când plebeii puseseră la cale prima aşa-zisă secesiune, părăsind oraşul în masă în semn de protest faţă de privilegiile deosebite de care se bucurau patricienii şi cerând tribuni care să le apere interesele. Când rămăseseră fără provizii, înaintea lor apăruse o bătrână care îşi spunea Anna Perenna, încărcată cu coşuri cu mâncare. Oricât de multă mâncare ar fi luat oamenii din coşuri, acestea rămâneau în mod miraculos pline şi astfel plebeii nu au mai suferit de foame.

După secesiune, Anna Perenna dispăruse şi nimeni nu o mai văzuse niciodată. În ziua închinată ei, idele lui martie, familiile de plebei plecau din oraş, să ia masa pe malurile Tibrului. Îşi pregăteau singuri coşurile cu mâncare sau cumpărau unele gata pregătite de la piaţă. Ridicau corturi şi întindeau pleduri. Copiii se jucau cu mingile şi cu beţele pe iarbă. Tinerii îndrăgostiţi se curtau la umbra copacilor. Toată lumea mânca şi bea pe săturate, apoi moţăia pe malurile râului. La apus se întorceau în oraş, cântându-i imnuri de slavă Annei Perenna.

Pentru Lucius, sărbătoarea nu însemna mare lucru; fiind patrician, nu luase niciodată parte la ea. Dar, în timp ce traversa Forumul, trecând pe lângă familii care se îndreptau spre râu, cărând coşurile cu mâncare, pleduri şi jucării, îşi dădu seama că atmosfera de sărbătoare era contagioasă. Îl amuza şi mai mult gândul că el era singurul din mulţimea aceea veselă şi gălăgioasă care ştia ce zi

importantă şi memorabilă avea să fie, datorită cererilor deosebite pe care Caesar urma să le adreseze Senatului.

Cu gândul la Caesar, se îndreptă spre capătul de nord al străvechiului Forum, unde o suprafaţă întinsă de teren fusese curăţată şi reamenajată în ultimii ani de către fratele bunicii sale, purtând acum numele lui. Forul Iulian era mărginit de o galerie dreptunghiulară de coloane de marmură strălucitoare. La un capăt se afla noul templu închinat lui Venus, construit din blocuri masive de marmură, îndeplinirea unui jurământ pe care Caesar i-l făcuse zeiţei înainte de victoria de la Pharsalus. În faţa templului era o fântână arteziană decorată cu nimfe. Piaţa era dominată de o statuie magnifică a lui Caesar, înarmat de luptă şi călare pe un cal alb.

Lucrările la for nu se încheiaseră încă. La final, galeria urma să se deschidă spre mai multe săli de judecată şi cabinete juridice. Venirile şi plecările scribilor, secretarilor, judecătorilor şi avocaţilor aveau să facă din Forul Iulian cel mai aglomerat loc din Roma. În dimineaţa aceea, însă, forul era pustiu. Trecu pe sub statuia lui Caesar, amuzat de expresia gravă de pe chipul acestuia, apoi trecu pe lângă fântâna arteziană, al cărei bazin era plin cu apă, dar ţâşnitorile nu fuseseră deschise încă. Luciul apei reflecta proporţiile perfecte şi faţada de marmură sclipitoare a templului zeiţei Venus.

Urcă pe treptele templului. Un sclav care moţăia lângă uşă tresări la apropierea lui. Îl recunoscu pe Lucius – rudele dictatorului vizitau frecvent templul străbunei lor – şi-i deschise repede uşile.

După părerea lui Lucius, interiorul templului era spaţiul cel mai frumos decorat din Roma sau poate chiar din întreaga lume. Podelele, pereţii, tavanul şi coloanele erau făcute din marmură masivă, într-o paletă uluitoare de culori, şi fuseseră proaspăt lustruite, astfel încât toate suprafeţele aveau un luciu de oglindă. Pereţii micului vestibul fuseseră decoraţi de către renumitul artist Timomachus, cu două dintre cele mai faimoase picturi din lume, una reprezentându-l pe Ajax, cealaltă, pe Medeea. În templu, adăpostite în şase vitrine, se aflau fabuloasele colecţii de bijuterii şi pietre preţioase adunate de Caesar în călătoriile lui. Cel mai fascinant obiect i se părea a fi armura de piept decorată cu mici perle, de pe insula Britannia.

În celălalt capăt al încăperii se ridica măreaţă pe piedestalul ei însăşi Venus, aşa cum o sculptase în marmură Arcesilaus, sculptorul cel mai bine plătit din lume. Zeiţa avea un braţ îndoit spre umăr, iar pe celălalt uşor întins; unul dintre sâni era dezgolit. Chipul senin şi cutele veşmântului subţire fuseseră sculptate cu o extraordinară delicateţe.

Lângă statuia lui Venus se afla o statuie la fel de impresionantă a Cleopatrei, făcută din bronz şi poleită cu aur. Regina nu era înfăţişată în ţinuta specifică faraonilor, pe care dinastia Ptolemeilor şi-o însuşise după ce preluase conducerea Egiptului, ci într-o elegantă rochie grecească, mai sobră decât a zeiţei, iar pe frunte purta o diademă simplă. După părerea lui, Cleopatra nu era o femeie deosebit de frumoasă – desigur că frumuseţea ei nu o egala pe cea idealizată a lui Venus de lângă ea – dar sculptorul reuşise să imortalizeze însuşirea aceea imposibil de definit, care îl captivase pe un bărbat asemenea lui Caesar. Hotărârea acestuia de a-i aşeza statuia în noul templu al lui Venus dăduse naştere multor speculaţii cu privire la intenţiile lui. Dacă templul fusese construit în onoarea străbunei lui, ce căuta acolo regina Egiptului? Oare Caesar intenţiona să o facă mama urmaşilor săi?

Lucius o întâlnise o singură dată pe regină, când aceasta sosise prima oară la Roma, într-o vizită de stat. În timpul ospăţului şi spectacolelor, îi fusese prezentat drept una dintre rudele tinere ale lui Caesar. Regina îl salutase cu graţie, dar rezervat; Lucius nu reuşise să scoată niciun cuvânt. De atunci, Caesar o instalase pe Cleopatra într-o vilă luxoasă de pe malul celălalt al Tibrului, unde regina găzduise numeroase cine bogate, prin care ajunsese să cunoască elita oraşului.

Uitându-se la statuia ei, îi trecu prin gând să-i facă o vizită. De ce nu? Dezvăluirile pe care i le făcuse Caesar noaptea trecută îi dădeau curaj. Nu era doar unul dintre moştenitorii marelui dictator, era şi confidentul lui. Avea la fel de multe drepturi ca orice roman să-i facă o vizită de curtoazie reginei Egiptului. E drept că nu era îmbrăcat prea ceremonios, dar purta cea mai bună tunică a lui. Se întoarse şi ieşi din templu, îndreptându-se către podul de peste Tibru.

În Forum Boarium, se trezi înconjurat de plebei care se duceau să sărbătorească ospăţul Annei Perenna. Erau atât de mulţi cei care voiau să iasă din oraş, încât se stătea la coadă pentru traversarea podului. Odată ajunşi în cealaltă parte, oamenii se grăbeau să găsească locuri libere pe iarbă, dar Lucius îşi continuă drumul spre casele şi grădinile grandioase, situate în cea mai frumoasă porţiune de pe malul Tibrului. Cei mai bogaţi oameni din Roma îşi înălţaseră aici, în afara oraşului, cea de-a doua casă, unde puteau să se relaxeze, plimbându-se prin grădini, ocupându-se de apicultura, lucru la modă, înotând sau plimbându-se cu barca pe râu.

Într-una dintre cele mai luxoase case din district, care îi aparţinea lui Caesar, locuia Cleopatra. Lucius bătu la poartă, iar un sclav egiptean cu ochii daţi cu

kohol îl studie printr-o ferestruică. Se prezentă – „Lucius Pinarius, nepotul lui Gaius Iulius Caesar” – şi câteva clipe mai târziu sclavul deschise poarta.

— Doar tu? îl întrebă în greacă bărbatul mătăhălos.

Lucius râse.

— Cred că regina nu primeşte prea des vizitatori care vin pe jos şi fără suită. Dar da, nu sunt decât eu. De altfel, unchiul meu e ocupat cu treburi importante azi, după cum probabil ştie şi regina.

Sclavul îl conduse într-o grădină însorită, cu vedere la râu. Tufişurile erau tăiate, aleile, pietruite şi tufele de trandafiri, atent îngrijite. Printre tufe erau ascunse nişte statuete greceşti mai neobişnuite. Lucius remarcă un Eros înaripat care îngenunchease să atingă un fluture şi un tânăr preocupat să-şi scoată un ghimpe din picior. Se aşeză pe o bancă de piatră, uitându-se cum scânteie primele raze de soare în apa râului.

— Eşti la fel de drăguţ ca o statuie.

Lucius se ridică şi se întoarse. Era regina.

— Te rog, nu te ridica, zise ea. Admiram tabloul. Păreai o statuie în grădină: Băiat roman contemplând Tibrul.

— Nu sunt băiat, Maiestate, o contrazise Lucius, uşor iritat. Aş fi purtat toga, dar…

— Romanii şi togile lor! Mie mi se par cam caraghioşi.

— Bărbaţii? Sau togile?

Cleopatra zâmbi.

— Ai mintea ascuţită, zise ea. Şi desigur că nu eşti băiat. N-am vrut să te jignesc. Ştiu cât de supărător este să fii tânăr şi să nu te ia nimeni în serios.

Nici Cleopatra nu avea mai mult de douăzeci şi cinci de ani. Statuia din templu o reprezenta mai bătrână, se gândi Lucius, la fel ca ţinuta regală pe care o purta când o întâlnise prima oară. Acum avea o rochie simplă din lână, fără mâneci şi prinsă în talie cu o eşarfa aurie. Părul, pe care îl purta de obicei prins în vârful capului, era acum lăsat liber, încadrându-i faţa. Nu avea diademă. Era devreme, iar regina nu se îmbrăcase încă pentru vizitele formale.

— Vă sunt recunoscător că m-aţi primit, zise Lucius.

— N-aş putea refuza o rudă a lui Caesar. Este cumva vreo sărbătoare? Paznicii mei spun că s-au adunat mulţi oameni pe malul Tibrului. Are vreo legătură cu cererea înaintată de Caesar către Senat?

Lucius zâmbi.

— Ospăţul Annei Perenna e o veche sărbătoare a plebeilor. Nu are nicio legătură cu mine sau cu Caesar, care i se va adresa Senatului ceva mai târziu, în dimineaţa asta.

— Am înţeles. Mai am multe de învăţat despre obiceiurile romanilor. M-ai putea ajuta.

— Eu, Maiestate?

— În mod normal, asta ar fi sarcina lui Caesar. Eu l-am instruit cu privire la obiceiurile de la curtea egipteană câtă vreme s-a aflat în Alexandria. Dar Caesar e mult prea ocupat şi sunt atât de puţini oameni în oraş în care să am încredere.

— Dar aţi întâlnit mulţi oameni de când aţi sosit. Toţi romanii de vază vin să cineze aici.

— Da, şi toţi pleacă foarte încântaţi de regina Egiptului, sau cel puţin se prefac încântaţi, ca să-l măgulească pe Caesar. Din când în când, îmi ajunge la urechi adevărata lor opinie. Să-l luăm pe Cicero, de exemplu. În prezenţa mea, faimosul avocat e tot un zâmbet şi-mi spune numai vorbe mieroase. Pe la spate, i-a scris o scrisoare unui prieten, plângându-se că abia suportă să se afle în aceeaşi încăpere cu mine.

— De unde ştiţi asta?

Regina ridică din umeri.

— Nu poţi supravieţui ca prinţesă în Alexandria fără să înveţi cum să descoperi adevărul. Sinceră să fiu, nu înţeleg de ce Caesar îl mai lasă pe acest om să trăiască. Nu i s-a împotrivit în războiul civil, luptând de partea lui Pompeius?

— Ba da. Şi Brutus a luptat împotriva lui, dar, după bătălia de la Pharsalus, Caesar i-a iertat pe amândoi. E renumit pentru clemenţa lui.

Regina îşi miji ochii.

— Bănuiesc că, într-o republică, clemenţa are rolul ei în viaţa politică. Caesar va găsi noi mijloace de a-şi trata duşmanii după ce se va descotorosi de ultimele rămăşiţe ale acestei forme de guvernare primitive.

— Primitive? Lucius îşi îndreptă umerii. Îşi dorea mai mult ca niciodată să fi purtat toga, care îi conferea un sentiment de autoritate. Roma e mult, mult mai veche decât Alexandria. Şi cred că Republica Romană precede instaurarea dinastiei voastre cu aproape două sute de ani.

— Poate. Dar când strămoşul meu Ptolemeus a luat în stăpânire Egiptul, după moartea lui Alexandru, şi-a însuşit titlul, însemnele regale şi statutul divin al faraonilor dinaintea lui. Dinastiile lor sunt vechi de mii de ani, datând de la începutul timpurilor. Prin comparaţie, civilizaţia romanilor e foarte tânără.

Marile piramide au fost construite cu mult timp înainte ca grecii să asedieze Troia, iar Roma a fost întemeiată la sute de ani de la căderea Troiei.

Se încruntă.

— Zilele trecute, am găzduit un grup de învăţaţi romani, veniţi să discute despre colecţiile Bibliotecii din Alexandria. Am ajuns să vorbim despre originile Romei, iar ei au avansat o teorie inedită. Au spus că eroul troian Aeneas a reuşit să se salveze după distrugerea Troiei şi a navigat spre ţărmurile Italiei, stabilindu-se pe malul Tibrului; astfel, sângele troienilor curge prin vinele romanilor. Totuşi, când le-am cerut dovezi, n-au putut să-mi ofere niciuna. Încep să mă-ntreb dacă învăţaţii voştri nu-şi iau o libertate prea mare când vorbesc despre această legătură dintre Roma şi Troia.

— Sunt voci care afirmă că istoricii inventează trecutul, recunoscu Lucius.

Cleopatra zâmbi.

— Eu aş prefera să inventez viitorul.

Se mută într-un loc care oferea o privelişte mai bună asupra râului. În aval se zăreau nişte siluete micuţe, care se odihneau pe mal.

— Ştim atât de puţine lucruri despre strămoşii noştri, chiar şi noi, cei care putem să-i numim cu multe generaţii în urmă. Cred că Pinarii sunt o familie veche, nu-i aşa?

— Exista un Pinarius în Roma când a venit Hercules şi l-a ucis pe monstrul Cacus. Şi neamul Iuliilor trebuie să fie la fel de vechi. Caesar spune că se trage din Venus.

— Ceea ce îl face aproape la fel de divin ca mine. Cu siguranţă se poartă ca un zeu. Zâmbi, apoi se încruntă. Cât timp sunt pe pământ, zeii fac lucruri măreţe; dar, după ce pleacă, se învăluie în tăcere, de parcă ar fi murit. Mă rog adesea la Ptolemeus I, care a fost fără îndoială un zeu, dar nu-mi răspunde niciodată nimic. Ptolemeus l-a cunoscut poate mai bine ca oricine pe Alexandru - a luptat cot la cot cu el, s-a spălat lângă el, a mâncat alături de el. Sunt mii de întrebări pe care aş vrea să i le adresez – Cum era râsul lui Alexandru? Sforăia? Ce miros avea? — dar nu există şi nu vor exista niciodată răspunsuri la toate întrebările astea. Morţii s-au prefăcut în ţărână. Trecutul e la fel de obscur ca viitorul. Oare după ce eu şi Caesar ne vom preface în ţărână, oamenii din viitor îşi vor aminti doar numele noastre şi nimic mai mult?

Lucius nu ştia ce să spună. Nu mai auzise niciodată o femeie, sau vreun bărbat, de fapt, vorbind aşa. Chiar şi Caesar părea să mediteze mai mult la strategii militare decât la eternitate.

Cleopatra zâmbi.

— E neobişnuit că eu sunt atât de tânără, iar Caesar are cel puţin de două ori vârsta mea, în timp ce vechimea regatelor noastre e invers proporţională. Egiptul e asemenea unei regine trecute de prima tinereţe, bogate, cu experienţă, acoperite de bijuterii, rafinate până în vârful degetelor. Roma e o parvenită puternică, îndrăzneaţă, pusă pe ceartă. Dar nu văd niciun motiv pentru care nu s-ar afla în relaţii paşnice. În anumite privinţe, sunt aliate fireşti, aşa cum suntem eu şi Caesar.

— Asta sunteţi? Aliaţi?

— Caesar va avea nevoie de sprijinul Egiptului pentru a cuceri Parthia.

— Dar sunt sigur că între voi există mai mult de-atât. Observându-i mişcările pline de graţie şi ascultând-o, Lucius începuse să înţeleagă de ce fusese Caesar atras de Cleopatra, întrezărise, de asemenea, şi trăsăturile care ar fi fost atât de respingătoare pentru un bărbat ca Cicero, care prefera cumpătarea şi atitudinea rezervată a matroanelor romane.

Pentru prima oară, întrevedea posibilitatea ca Caesar să divorţeze de soţia lui romană. Avea şi un motiv plauzibil: Calpurnia nu reuşise să-i dăruiască un fiu. Dacă regele Romei se căsătorea cu regina Egiptului, Parthia avea să fie un dar pentru fiul lor? Ce avea să se aleagă de ceilalţi moştenitori ai lui Caesar?

Din celălalt capăt al grădinii se auziră ţipete de copil şi apărură două slujnice cam necăjite, împreună cu un băieţel. Femeile îl ţineau de câte o mână, pentru că băiatul părea nerăbdător să scape şi să o ia la fugă spre mama lui.

Cleopatra râse şi bătu din palme.

— Vino la mine, Caesarion!

Copilul alergă spre ea. De câteva ori, Lucius crezu că o să cadă, dar Caesarion ajunse cu bine la mama lui, pe care o apucă de picioare, privindu-l sfios pe Lucius. Nu părea diferit de orice alt copil.

— Câţi ani are? întrebă Lucius.

— Trei ani.

— Pare mare pentru vârsta lui.

— Mă bucur. Trebuie să crească repede.

Regina le făcu semn slujnicelor, care veniră să-l ia pe Caesarion şi începură să se joace cu el în grădină.

— Acum te rog să mă scuzi, Lucius Pinarius. Caesar îmi va face o scurtă vizită după discursul din Senat. Trebuie să mă pregătesc. Mă bucur c-ai trecut pe la mine. Ar trebui să ne cunoaştem mai bine.

***

Lucius se întoarse în oraş pe un drum care trecea pe lângă Dumbrava Furiilor. Locul sacru era părăsit şi tăcut, cu excepţia cântecelor care se auzeau în surdină dinspre malul râului. Trecând pe lângă altar, îşi aminti de povestea lui Gaius Gracchus şi de soarta cumplită pe care o avusese, hăituit de duşmanii lui şi ucis chiar în locul acela de un sclav devotat, care după aceea se omorâse. Stră-străbunicul lui fusese prieten cu Gaius Gracchus, sau cel puţin aşa i se spusese, dar nu ştia nimic mai mult despre legăturile care existaseră între cei doi bărbaţi.

Îşi aminti ce îi spusese Cleopatra: Ştim atât de puţine lucruri despre strămoşii noştri, chiar şi noi, cei care putem să-i numim cu multe generaţii în urmă. Era adevărat. Ce ştia Lucius despre cei care trăiseră înaintea lui? Le cunoştea numele din listele păstrate de familia lui, în care erau trecute căsătoriile şi urmaşii, şi din înregistrările oficiale în care erau incluşi magistraţii Republicii. Despre unii auzise câte o istorioară sau două, dar detaliile erau adesea diferite în funcţie de povestitor. În vestibulul casei tatălui său se găseau busturile din ceară ale câtorva strămoşi, astfel încât putea să-şi facă o idee despre înfăţişarea lor. Dar despre oameni în sine - despre visele şi pasiunile, triumfurile şi eşecurile lor – nu ştia absolut nimic. Strămoşii lui erau nişte străini pentru el.

Până noaptea trecută, habar nu avusese de sacrificiul îngrozitor pe care-l făcuseră bunicii lui pentru a-i salva viaţa lui Caesar. Câte nu mai ştia? Dimensiunea neştiinţei lui îl copleşea – atât de multe vieţi, pline de întâmplări şi sentimente, despre care nu ştia nimic şi nu avea să ştie niciodată. Ce spusese Cleopatra? Trecutul e la fel de obscur ca viitorul. Îşi percepu dintr-odată existenţa ca pe un punct minuscul luminat de o rază de soare slabă – acum – suspendat între două infinităţi de întuneric – înainte şi după.

Ieşi din dumbravă, traversă podul şi rătăci prin Forum Boarium. În apropierea Templului lui Hercules se afla Ara Maxima, cel mai vechi altar din Roma, închinat lui Hercules, care îi salvase pe oameni de monstrul Cacus. Oare chiar existaseră un Hercules şi un Cacus, unul erou, iar celălalt monstru? Aşa susţineau preoţii, iar istoricii erau de aceeaşi părere; o dovedea însuşi monumentul. Dacă povestea era adevărată, existase chiar şi atunci un Pinarius, iar Pinarilor le revenise îndatorirea sacră de a îngriji Ara Maxima şi de a organiza Ospăţul lui Hercules, obicei care se păstrase până la începuturile Republicii. Împărţiseră această sarcină cu familia Potitilor, care nu mai exista. De ce renunţaseră Pinarii la acea îndatorire, lăsând-o cu totul în seama Potitilor? Ce se alesese de Potiti? Lucius nu ştia.

Dinspre templul lui Hercules auzi un bărbat strigând „Hâş! Hâş!“. Un sclav apăru în cadrul uşii, fluturând un pămătuf de coadă de cal, ca să alunge o muscă

din sanctuar. Toată lumea ştia că muştele nu aveau voie să intre în templu, pentru că roiseră în jurul lui Hercules şi îl încurcaseră în lupta împotriva lui Cacus. Nici câinii nu aveau voie să se apropie, deoarece câinele lui Hercules nu-şi avertizase stăpânul de apropierea monstrului. Toate aceste lucruri trebuie să se fi petrecut, căci altfel de ce ar mai fi existat ritualuri care să le comemoreze după atâtea sute de ani?

Îşi aminti apoi povestea romanilor blocaţi de gali în vârful Capitoliului; gâştele dăduseră alarma, în timp ce câinii nu lătraseră. Pentru comemorarea acelui eveniment, în fiecare an, un câine era tras în ţeapă şi purtat prin oraş împreună cu una dintre gâştele sacre ale Iunonei, care era plimbată într-o lectică. Prima oară când văzuse acest spectacol, în copilărie, fusese nedumerit şi revoltat, până când tatăl său îi explicase semnificaţia lui. Acum, când vedea ritualul în fiecare an, i se părea reconfortant, amintindu-i atât de trecutul oraşului, cât şi de propria copilărie şi de prima oară când văzuse procesiunea.

Gândindu-se la numeroasele ritualuri săvârşite în fiecare an şi la toate tradiţiile strămoşilor păstrate cu atâta sfinţenie de-a lungul secolelor, îl cuprinse un sentiment de pace. Religia exista pentru a-i slăvi şi împăca pe zei, dar, în acelaşi timp, datorită ei, trecutul şi viitorul nu îşi mai pierdeau oare din mister, devenind, prin urmare, mai puţin înspăimântătoare?

***

Lucius se îndreptă spre casă, adâncit în gânduri. Cotind pe altă stradă, îşi dădu seama că este foarte aproape de casa lui Brutus. Ceva-i dăduse ghes s-o viziteze pe Cleopatra, iar acum ceva îl îmboldea să-i facă o vizită lui Brutus, care, potrivit zvonurilor, era unul dintre moştenitorii dictatorului.

Toată lumea ştia că Caesar fusese iubitul mamei lui Brutus, Servilia. Întâmplarea ieşise la lumină înainte de naşterea lui şi nu oriunde, ci chiar pe podeaua Casei Senatului. Servilia era sora vitregă a lui Cato, nepotul faimosului Cato, cel care ceruse distrugerea Cartaginei. Cato fusese unul dintre cei mai înverşunaţi duşmani ai lui Caesar. Cu douăzeci de ani în urmă, în timpul unei discuţii aprinse din Senat cu privire la aşa-zisa conspiraţie a populistului Catilina, Caesar fusese văzut primind un mesaj de la un sol. Cato, suspectând că mesajul l-ar fi implicat pe Caesar în complot, insistase să-l citească cu glas tare. Caesar refuzase. Cato devenise şi mai suspicios şi mai îndârjit, până când, în final, Caesar se învoise şi citise mesajul cu voce tare. Era o scrisoare de dragoste de la Servilia, sora lui Cato. Cato fusese umilit. Lui Caesar i se păruse foarte amuzat. Din acea zi, relaţia lui cu Servilia devenise publică şi începuse să se speculeze că Caesar ar fi fost tatăl fiului ei, Marcus Iunius Brutus. Consideraţia

deosebită cu care îl tratase întotdeauna Caesar, chiar şi atunci când Brutus îi ţinuse partea lui Pompeius, le dăduse apă la moară bârfitorilor.

Oricare ar fi fost relaţia lor, Brutus se afla printre oamenii aleşi de dictator să ocupe posturile vacante din fruntea statului, după venirea lui la putere. În momentul de faţă, Brutus era pretor la Roma, dar în anul următor trebuia să devină guvernatorul provinciei Macedonia. Deoarece campania împotriva părţilor putea să-l ţină pe dictator departe de Roma pe o perioadă nedeterminată, toate numirile în funcţie fuseseră făcute pentru cinci ani în loc de unul, aşa cum se obişnuia.

Brutus era, de asemenea, un membru de vază al Senatului şi Lucius se gândi o clipă la posibilitatea ca Brutus să fi plecat deja spre Câmpul lui Marte şi întrunirea Senatului din sala de consiliu a Teatrului lui Pompeius. Însă, apropiindu-se de casa lui Brutus, văzu mai mulţi bărbaţi îmbrăcaţi în togi senatoriale cu tivuri purpurii intrând pe uşa din faţă. Poate se adunau ca să pornească împreună spre sala de consiliu. Nu era un moment potrivit să-i facă o vizită. Cu toate astea, nu se putea întoarce din drum.

Auzi dintr-odată zgomot de paşi în urma lui. Un grup mare de bărbaţi îl ajunse din urmă şi trecu în grabă pe lângă el. Reuşi să zărească mai multe chipuri cunoscute. Câţiva senatori îl recunoscuseră mai mult ca sigur, dar niciunul nu-l salutase. Îşi feriseră privirea. În timp ce îşi continuau drumul în grabă, şuşotind, i se păru că îi aude rostindu-i numele. Era foarte neobişnuit.

Senatorii ajunseră la casa lui Brutus, ciocăniră la uşă şi se făcură nevăzuţi.

Lucius ajunse la prag şi se holbă la uşă, nedumerit. Oare ce se petrecea în casa lui Brutus? Ceva nu era în regulă. Îi trecu prin minte că senatorii aduceau veşti rele – ceva legat de Caesar, poate? Trase aer în piept şi ciocăni.

Se deschise o ferestruică. Lucius îşi spuse numele. Doi ochi îl cercetară fără să clipească, apoi ferestruica se închise. Aşteptă atât de mult, încât îşi închipui că uitaseră de el şi se pregăti să plece. Apoi se deschise uşa. Un sclav cu înfăţişare fioroasă îl primi în vestibul.

— Aşteaptă aici, zise sclavul şi dispăru.

Lucius începu să se plimbe dintr-o parte în cealaltă a încăperii, în linişte. Aruncă o privire spre busturile de ceară ale strămoşilor din nişe, fără să le acorde prea mare atenţie. Unul îi sări, însă, în ochi; se afla într-o nişă specială, încadrată de o parte şi de alta de lumânări în candelabre. Părea foarte, foarte vechi. Era un chip renumit, cunoscut de toţi romanii după statuile publice care se găseau în tot oraşul.

— Nu e decât o copie, desigur, spuse o voce. Măştile de ceară nu durează o veşnicie şi sunt mai multe ramuri ale familiei care îl revendică, astfel încât s-au făcut copii. Totuşi, masca asta e foarte veche şi sacră, după cum îţi poţi imagina. Lumânările ard încontinuu, zi şi noapte.

În faţa lui stătea Brutus. Curios să vadă dacă există vreo asemănare, Lucius se uita când la chipul lui Brutus, când la cel al faimosului său strămoş, care purta acelaşi nume - nepotul ultimului rege, Tarquinius, cel care răzbunase violul Lucreţiei, cel care militase pentru răsturnarea monarhiei şi devenise primul consul, cel care îşi văzuse fiii executaţi pentru trădarea Republicii.

Lucius se încruntă.

— După câte văd eu, nu semănaţi deloc.

— Nu? Şi totuşi cred că s-ar putea să împărtăşim aceeaşi soartă. Oricum, exemplul lui mă inspiră, mai ales astăzi.

Oare Brutus avea febră? se întrebă Lucius. I se părea că ochii lui au o strălucire neobişnuită.

— De ce ai venit? îl întrebă Brutus.

— Nu sunt sigur. S-a întâmplat să trec pe-aici. I-am văzut pe vizitatorii tăi sosind. Mi se părea că ceva… M-am gândit că poate s-a întâmplat ceva…

Glasul i se frânse când în spatele lui Brutus îşi făcu apariţia alt bărbat. Gaius Cassius Longinus era cumnatul lui Brutus, fiind căsătorit cu sora lui. Se aflase printre senatorii care trecuseră pe lângă el pe stradă. Lucius îl salută cu o aplecare a capului.

— Bună să-ţi fie ziua, Cassius.

Cassius nu-i răspunse la salut. Îi şopti ceva la ureche lui Brutus. Părea încordat şi palid.

Cei doi schimbară mai multe cuvinte în şoaptă, aruncând ocheade spre Lucius. Păreau că se ceartă, încercând să ajungă la un consens. Pe Lucius începeau să-l neliniştească privirile lor scrutătoare.

Brutus îl apucă de braţ pe Cassius şi-l trase în celălalt capăt al camerei, dar şoapta lui a fost atât de puternică, încât Lucius auzi fără să vrea.

— Nu! Am stabilit deja – doar Caesar. Nimeni altcineva! Altfel, n-o să fim cu nimic mai buni decât…

Cassius îl fixă pe Lucius cu o privire ostilă, îi făcu semn lui Brutus să tacă şi îl trase în încăperea alăturată.

Lucius nu mai auzi nimic; inima începuse să-i bată dintr-odată cu putere. Aruncă o privire spre uşa din faţă. Era păzită de sclavul cu înfăţişare fioroasă. Din atrium îşi făcură apariţia alţi sclavi, urmaţi de Brutus.

— Nu-i faceţi rău! strigă Brutus. Vreau doar să-l legaţi! O să-l ţinem aici până…

N-avea timp de pierdut. Îl străbătu un fior de teamă şi reacţionă din instinct. Se repezi spre uşă, dar mai multe mâini îl înșfăcară de braţe şi de umeri, trăgându-l înapoi. Încercă să scape din strânsoarea lor, dar mâinile îl apucară cu şi mai multă fermitate. Se zbătu din răsputeri şi reuşi să se elibereze, după care se întoarse spre ei, pregătit de bătaie. Îi trase un pumn în bărbie unui sclav, cu atâta forţă, încât durerea îi săgetă tot braţul. Sclavul îl lovi la rândul lui cu putere, nimerindu-l în umăr. Lucius îi trase un pumn năprasnic în faţă. Sclavul se dădu înapoi, împleticindu-se; sângele îi curgea şuvoi din nas.

Acum nu-i mai stătea în cale decât cel care păzea uşa. Alergă spre el cu capul înainte şi îl izbi în stomac. Bărbatul urlă de durere şi se încovoie. Lucius îl împinse din calea lui şi reuşi să iasă în stradă.

Ar fi vrut s-o ia la fugă în direcţia casei lui Caesar, dar pe stradă se adunaseră deja nişte oameni care îi ţineau calea. Se întoarse şi fugi în direcţia opusă, departe de Forum, de Câmpul lui Marte şi de Teatrul lui Pompeius.

Lucius era tânăr şi sprinten şi cunoştea bine străzile Palatinului. Reuşi să câştige un avans considerabil în faţa urmăritorilor. Dădu un colţ, apoi altul. Nu mai vedea pe nimeni în urma lui, dar începea să obosească; avea nevoie de un adăpost. Îşi dădu seama că se află în apropierea casei lui Publius Servilius Casca. Era sigur că se poate încrede în Casca, care îi era foarte îndatorat lui Caesar. Bărbatul neîndemânatic, plinuţ şi cu obraji roşii semăna cu un măscărici. Ar fi băgat mâna-n foc pentru el.

Se opri să-şi tragă sufletul, apoi o luă din nou la fugă până la capătul străzii şi dădu colţul. Se afla în faţa casei lui Casca – şi în prag stătea chiar Casca, care părea să fie pe picior de plecare, dar se oprise să se asigure că nu a uitat nimic. Căuta ceva printre faldurile togii lui voluminoase şi părea tulburat.

Înviorat de alergare şi de faptul că scăpase ca prin urechile acului, Lucius trase adânc aer în piept. Luat prin surprindere de apariţia lui, Casca tresări şi se împiedică de prag.

— Casca! Ce cauţi? îl întrebă Lucius cu respiraţia întretăiată. Dacă m-ai putea ascunde şi pe mine măcar pe jumătate la fel de bine…

Chiar atunci, Casca scoase obiectul pe care-l căuta. Era un pumnal scurt şi foarte ascuţit. Privirea pe care i-o aruncă făcu să i se ridice părul de pe ceafa.

Se auzeau strigăte. Se părea că nu scăpase de urmăritori, aşa cum crezuse. Se pregăti s-o ia din nou la fugă, dar Casca îl prinse de braţ. Era mai puternic decât părea. Îşi strigă sclavii, să vină să-l ajute. Lucius se smuci. Când reuşi să scape

din strânsoare, simţi o durere ascuţită la mână. Lama pumnalului lui Casca îl tăiase destul de adânc; îi dăduse sângele. Se simţea rău, dar nu îndrăznea să se oprească din alergat.

Traversă valea în care era situat Circus Maximus şi intră pe străzile şerpuite ale colinei Aventinus. Când ajunse lângă templul Iunonei, Lucius era sigur că-i pierduseră urma. Se ascunse sub un portic, cu inima gata-gata să-i sară din piept şi fără suflare. Pe mână avea o dâră de sânge închegat. Rana superficială ardea de parcă ar fi fost înfierat.

Unde era Caesar? Probabil în drum spre întâlnirea cu Senatul. Antonius era cu el, fără îndoială, împreună cu mulţi alţii care aveau să-l apere. Dar putea avea încredere în Antonius? Şi dacă Caesar insistase să lase gărzile de corp acasă? Lucius se gândi la riscul pe care şi-l asumaseră în urmă cu o noapte, când se plimbaseră singuri pe Palatinus, şi începu să tremure.

Trebuia să ajungă la Caesar şi să-l avertizeze, dar cum? Lucius era un alergător sprinten, dar chiar dacă i-ar fi crescut aripi să zboare, Caesar tot ar fi ajuns înaintea lui la Teatrul lui Pompeius, iar Brutus şi ceilalţi îl aşteptau deja…

Trebuia să încerce. Respiră adânc şi începu iar să alerge.

Coborî Aventinul, înconjură fântâna arteziană de pe Via Appia şi trecu de Ara Maxima. Se simţi dintr-odată foarte slăbit. Picioarele parcă îi erau de plumb, iar pieptul părea să-i fie apăsat de o bară de fier. Avea băşici la picioare. Sandalele cu care era încălţat nu erau potrivite pentru alergat.

Dar continua să alerge, mai iute decât se crezuse în stare.

În cele din urmă, faţada impresionantă a teatrului începu să se contureze în faţa lui. Pentru a evita acuzaţiile de decadenţă, Pompeius inaugurase complexul ca templu, nu ca teatru. Printr-un truc arhitectural ingenios, banchetele pe care stăteau spectatorii serveau şi ca trepte spre un sanctuar al zeiţei Venus, aflat în vârf. De la teatru porneau mai multe galerii împodobite cu sute de statui. Aceste galerii adăposteau altare, grădini, prăvălii şi săli publice, printre care se afla şi vasta sală de consiliu unde urma să se întrunească Senatul.

Piaţa publică şi treptele largi care duceau la galeria principală erau pustii. Lucius sperase să vadă zona scăldată în roşu şi alb; aici obişnuiau să se adune, înainte de a intra în sală, senatorii îmbrăcaţi în togi cu tivuri purpurii. Se părea că intraseră deja.

Ba nu, nu intraseră toţi. Zări două siluete pe trepte, aproape de vârf. Bărbaţii stăteau unul lângă altul, aparent adânciţi într-o discuţie serioasă. Traversă în grabă piaţa şi ajunse la baza treptelor. Când ridică privirea, văzu că unul dintre

bărbaţi era Antonius. Celălalt era senatorul Trebonius, pe care îl cunoştea doar din vedere.

Urcă treptele în salturi. Bărbaţii îl văzură apropiindu-se şi întrerupseră conversaţia. Lucius se apropie, ameţit şi gâfâind. Când se împiedică, Antonius întinse o mână să-l susţină.

— Pe Hercules, arăţi îngrozitor! zise Antonius zâmbind. Părea mai degrabă amuzat decât îngrijorat de înfăţişarea lui. Ce s-a întâmplat, tinere?

Lucius nu reuşea să-şi recapete suflarea şi să vorbească.

— Caesar… reuşi el să îngaime.

— E înăuntru, cu ceilalţi, răspunse Antonius.

— Dar de ce… de ce nu eşti cu el?

Antonius ridică o sprânceană.

— Trebonius m-a luat deoparte să…

— Să discutăm o chestiune importantă – între patru ochi. Trebonius îl fixă pe Lucius cu o privire severă şi ameninţătoare.

— Dar am terminat, nu-i aşa, Trebonius? Ar trebui să intrăm. N-au închis încă uşile, nu? Antonius aruncă o privire peste umăr, spre intrarea în sala de consiliu. În faţa uşilor masive din bronz, care erau larg deschise, preoţii curăţau sângele şi organele de pe altarul de piatră pe care se luau auspiciile înainte de începerea dezbaterilor zilnice. Antonius, care părea să fie foarte binedispus, zâmbi, după care izbucni în râs.

— Nici nu-ţi închipui ce măcel a fost aici puţin mai înainte, îi spuse el lui Lucius. Nişte sărmane creaturi au fost sacrificate una după alta şi spintecate pentru luarea auspiciilor. Prima găină nu avea inimă, fapt care i-a alarmat pe preoţi. Caesar a poruncit alt sacrificiu, apoi altul, dar preoţii îi spuneau de fiecare dată că măruntaiele sunt răsucite şi toate semnele sunt potrivnice. În cele din urmă, le-a spus „Să vă ia Hades cu toate prostiile astea! Semnele au fost potrivnice şi înaintea luptei de la Pharsalus. Să lăsăm Senatul să-şi înceapă treaba!”

Antonius zâmbi. De ce era oare atât de vesel? Lucius se îndepărtă de cei doi bărbaţi. Putea avea încredere în Antonius?

De-abia se mai ţinea pe picioare. Vederea i se înceţoşă. Totul părea ireal, ca într-un vis. Rămase cu ochii la cel mai apropiat altar, de pe care un preot curăţa resturile însângerate cu o cârpă. La vederea cârpei îmbibate de sânge se cutremură. Îi împinse pe cei doi bărbaţi şi alergă spre intrare.

Sala era un amfiteatru oval. Dezbaterea din plen nu începuse încă. Discuţiile erau purtate cu voce joasă. Cei mai mulţi senatori se aşezaseră la locurile lor, alţii

se plimbau prin mijlocul sălii, prin faţa scaunului de stat – nimeni nu îndrăznea să-i spună încă tron - pe care stătea Caesar. Cât de senin şi de încrezător părea Caesar! Într-o mână avea un stil pentru semnarea documentelor. Răsucea stilul cu degete abile, singurul gest care trăda emoţia pe care o simţea într-o zi atât de importantă.

Unul dintre senatori, Tillius Cimber, se apropie de el, făcând o plecăciune uşoară, de parcă i-ar fi cerut lui Caesar o favoare. Se părea că Caesar considera cererea neadecvată. Clătină din cap şi făcu semn cu stilul să fie lăsat în pace. În loc să se retragă, Cimber se apropie şi mai tare şi îl apucă pe Caesar de togă, în zona umărului.

— Nu! strigă Lucius. Glasul lui răsună ascuţit şi strident, ca al unui copil. Capetele se întoarseră spre el. Caesar ridică privirea, îl văzu şi se încruntă, apoi îşi întoarse privirea asupra lui Cimber.

Rosti printre dinţii încleştaţi:

— Ia-ţi mâna de pe mine, Cimber!

În loc să se supună, Cimber smuci toga cu putere, aproape ridicându-l pe Caesar de pe scaun. Materialul se rupse, dezgolindu-i umărul.

Ţinându-l strâns de togă, Cimber le făcu semn celor din jur. Când Caesar se zbătu să scape din strânsoare, privirea lui Cimber deveni şi mai sălbatică.

— Ce mai aşteptaţi? strigă el. Haideţi! Acum!

Trupeşul Casca se apropie. Fruntea lui era acoperită de broboane de sudoare. Un rictus îi dezvăluia gingiile. Ridică pumnalul în aer.

Scena stârni vaiete şi exclamaţii în toată sala. Numai Caesar părea să nu-şi dea seama ce era pe cale să se întâmple; îl fixa încă pe Cimber, cu o privire mânioasă şi nedumerită. Întoarse capul, tocmai când Casca lăsa pumnalul în jos. Chipul lui trădă groaza resimţită când lama străpunse pielea dezgolită de sub claviculă. Se auzi sunetul neplăcut al metalului care sfâşia carnea.

Scoase un răcnet. Îl apucă de încheietură pe Casca şi îi înfipse adânc stilul în antebraţ. Casca urlă de durere, îşi scoase pumnalul însângerat şi se dădu înapoi.

Alţii îi luară locul, dezvăluindu-şi pumnalele.

Caesar se eliberă din strânsoarea lui Cimber. Toga lui era în asemenea dezordine încât se împiedică de ea. Rana de la gât sângera abundent. Pe chipul lui se citeau revolta şi neîncrederea.

Chiar şi în acest moment, Lucius se gândea că se mai poate face ceva. Caesar era rănit, dar în picioare. Avea o armă – stilul. Dacă reuşea să le ţină piept asasinilor până când ceilalţi senatori urmau să-i vină în ajutor, lucrurile puteau să iasă bine. Măcar de ar fi avut şi el o armă!

Şi unde era Antonius?

Lucius îşi întoarse capul spre intrare. Antonius tocmai îşi făcuse apariţia. Stătea în cadrul uşii, nedumerit, dându-şi seama după zarva neaşteptată că s-a întâmplat ceva grav.

Lucius îl strigă:

— Antonius! Grăbeşte-te! Vino repede!

Dar când se uită din nou la Caesar, îşi pierdu orice speranţă. Asasinii îl înconjuraseră. Caesar scăpase stilul din mână. Îşi ridicase ambele mâini, încercând cu disperare să pareze loviturile atacatorilor. Aceştia îl înjunghiau fără oprire. În haosul care se iscase, câţiva senatori se înjunghiaseră între ei, din greşeală.

Era sânge peste tot. Toga lui Caesar era îmbibată de sânge, iar togile asasinilor erau pline de pete. Era atât de mult sânge pe podea, încât Casca alunecă şi căzu.

Lucius reuşi să-l zărească pe Caesar printre sclipirile pumnalelor. Chipul lui schimonosit de durere era aproape de nerecunoscut. Scoase un ţipăt animalic, care îi îngheţă sângele în vine.

Caesar se eliberă de bărbaţii care îl înconjuraseră şi se dădu înapoi, împiedicându-se de togă şi lovindu-se de scaunul de stat. Se îndreptă spre perete, unde se afla o statuie a constructorului sălii. Se sprijini de piedestalul statuii lui Pompeius, dar alunecă, mânjind inscripţia cu sânge. Se ghemui pe podea, cu spatele rezemat de piedestal şi picioarele întinse.

Era aproape dezbrăcat. Cu trupul zguduit de convulsii, Caesar părea că încearcă să-şi ascundă faţa într-o cută a togii cu o mână, iar cu cealaltă să-şi acopere goliciunea. Voia să-şi păstreze demnitatea până în ultima clipă a vieţii.

O parte dintre asasini păreau îngroziţi de ce făcuseră. Alţii păreau veseli, jubilând chiar. Printre ultimii se afla şi Cassius, care era acoperit de sânge. Acesta se îndreptă spre Brutus, care stătea la margine şi nu avea niciun strop de sânge pe haine sau pe pumnalul pe care îl ţinea în mână.

— Şi tu, Brutus! îl îndemnă Cassius.

Brutus părea încremenit.

— Trebuie s-o faci! insistă Cassius. Toţi trebuie să dăm câte o lovitură! Douăzeci şi trei de bărbaţi curajoşi; douăzeci şi trei de lovituri pentru libertate. Fă-o!

Brutus se apropie încet de trupul cuprins de spasme şi însângerat de la picioarele statuii lui Pompeius. Părea îngrozit de înfăţişarea lui Caesar. Îşi luă inima-n dinţi, strânse mânerul pumnalului şi îngenunche lângă Caesar.

Cu sânge şiroindu-i din gură şi curgându-i pe bărbie, Caesar reuşi să rostească:

— Şi tu… fiul meu?

La auzul acestor cuvinte, Brutus prinse curaj. Cu dinţii încleştaţi, ridică pumnalul şi i-l înfipse lui Caesar în pulpă. Acesta se zvârcoli, cuprins de spasme. Încremeni, scoase un ultim geamăt şi rămase nemişcat.

Lucius văzuse toată scena de la depărtare. Era înlemnit de groază, nebăgând de seamă învălmăşeala senatorilor care se îndreptau spre ieşire. Simţi o mână pe umăr şi tresări. Era Antonius. Avea faţa pământie, iar glasul îi tremura.

— Vino cu mine, Lucius. Nu eşti în siguranţă aici.

Lucius clătină din cap. Era încremenit; nu reuşea să se mişte. Venise să-l avertizeze pe Caesar şi dăduse greş.

Brutus venea spre ei, încet şi calm. Sclipirea febrilă din privirea lui dispăruse. Mergea semeţ, cu capul ridicat. Avea aerul unui om care îndeplinise cu succes o sarcină dificilă.

— Nimeni nu-ţi va face rău, Lucius Pinarius. N-ai de ce să te temi. Nici tu, Antonius, atâta timp cât nu ridici sabia împotriva noastră.

Sala era aproape goală. Singurii senatori rămaşi erau cei mai bătrâni, care nu reuşiseră să fugă.

Brutus clătină din cap, dezgustat.

— Nu e reacţia la care ne-am aşteptat. Voiam să ţin un discurs după ce se sfârşea totul, să le explic celorlalţi de ce am făcut-o. Dar au fugit toţi ca nişte gâşte speriate.

— Un discurs? întrebă Antonius, uluit.

Brutus băgă mâna între faldurile togii şi scoase un pergament. Degetele lui mânjiră documentul de sânge. Se încruntă, supărat că îl murdărise.

— Am lucrat toată noaptea la el. În fine, dacă nu l-am rostit azi, îl voi rosti mâine, când Senatul îşi va relua îndatoririle obişnuite.

— Îndatoririle obişnuite? Antonius clătină din cap, nevenindu-i să creadă.

— Da. Îndatoririle obişnuite ale Senatului Romei, scăpat de conducerea unui despot. Republica a fost restaurată. Poporul se va bucura. Acum cinci sute de ani, strămoşul meu, Brutus, a scăpat Roma de un rege tiranic. Astăzi i-am urmat exemplul lui…

— Ţine-i altcuiva discursul ăsta! strigă Lucius. Îl îmbrânci pe Brutus şi o rupse la fugă spre ieşire, plângând.

Antonius îl ajunse din urmă.

— Vino cu mine, Lucius. Nu suntem în siguranţă, orice a spus Brutus. Casa mea are uşi puternice, ziduri înalte…

Coborau treptele spre piaţa publică. Nu se vedea nici ţipenie de om.

— Dar trupul lui… zise Lucius. Dacă-l aruncă în Tibru, cum au făcut cu Gracchii?

— Asta nu se va întâmpla, îl linişti Antonius, cu o privire feroce. Nu voi permite să se întâmple una ca asta. Caesar va avea parte de înmormântarea pe care o merită. Ţi-o promit pe onoarea mea de roman!

***

Vocea lui Gaius Octavius devenea foarte ascuţită când era supărat. Lucius se gândi că va avea nevoie de pregătire oratorică pentru a scăpa de cusurul acela. În timpul care trecuse de la asasinarea lui Caesar şi întoarcerea lui Gaius Octavius la Roma, Lucius se săturase să audă glasul ascuţit al vărului său.

— De astăzi înainte, Antonius, îmi vei spune Caesar, zise Octavius, pe un ton chiar mai piţigăiat şi mai supărat decât de obicei. Nu te rog, îţi poruncesc!

— Tu îmi porunceşti mie? Antonius se lăsă pe spătarul scaunului şi îşi încrucişă braţele. Se încruntă. În primul rând, tinere, asta e casa mea; aici, eu dau ordinele. Am acceptat să primesc ordine de la Caesar pentru că a fost comandantul meu, dar Caesar e mort. Şi nu voi mai primi niciodată ordine de la nimeni. Cu atât mai puţin de la nepotul lui răsfăţat – şi cu siguranţă n-o să te strig cu numele lui! Şi dacă tot discutăm problema titlurilor, poate c-ar trebui să mi te adresezi cu titlul de consul, de vreme ce sunt singurul dintre noi trei care deţine o magistratură.

— Doar pentru că Caesar a găsit de cuviinţă să te numească. Aşa cum a socotit cu cale să mă numească pe mine fiul şi moştenitorul lui! replică Octavius.

Lui Antonius îi sări ţandăra.

— Asta e casa mea, Octavius! Tu eşti oaspetele meu…

Lucius se ridică în picioare.

— Marcus! Vere Gaius! Chiar nu se poate discuta fără să se ajungă la ceartă? Întreg oraşul e un cuib de vipere. Dacă vreau s-aud certuri aprinse şi vorbe pline de venin, nu trebuie decât să ies pe uşă. De ce nu putem purta o discuţie civilizată?

— Bună idee, vere, zise Octavius. Prima regulă a bunei-cuviinţe este să i te adresezi unui om cu titlul cuvenit. Prin testamentul lui Caesar am devenit fiul lui prin adopţie, aşa că mi-am luat numele lui. Acum sunt Gaius Iulius Caesar Octavianus.

— Am înţeles, răspunse Lucius. Dar dacă Antonius vrea să ţi se adreseze cu vechiul tău nume, de ce să faci atâta caz din asta? Octavius e un nume onorabil, un nume patrician care vă face cinste, ţie şi strămoşilor tăi. Antonius e prietenul nostru, vere. Avem nevoie de el. El este scutul aflat între noi şi cei care l-au ucis pe unchiul nostru. Nu suntem aliaţi? Nu avem acelaşi scop? Nu suntem noi trei suficient de apropiaţi încât să ne spunem pe nume, sau pe numele de familie, sau pe ce nume dorim? Nu poţi să renunţi deocamdată la acest subiect, vere Gaius? Principala problemă acum nu e cum ne spunem unul altuia, deschizând o nouă discuţie despre testamentul lui Caesar, ci cum putem să ne păstrăm capetele pe umeri!

O clipă, atât Octavius, cât şi Antonius rămaseră tăcuţi. Lucius era încă surprins că reuşise să le atragă atenţia şi să vorbească cu atâta convingere. Aproape pe neaşteptate, după ce trecuse peste şocul iniţial al asasinării lui Caesar, Lucius devenise alt om. Nu mai era un tânăr necopt, care nu îndrăznea să se amestece în discuţiile celor mai în vârstă decât el. Era unul dintre urmaşii lui Caesar, implicat într-o luptă disperată pentru viitor.

Octavius era cu câţiva ani mai în vârstă şi avea ceva mai multă experienţă decât el. E drept că Octavius văzuse şi câteva lupte, dar nu destule cât să se afirme ca strateg iscusit, cu atât mai puţin ca erou. Aroganţa lui era cauzată de vanitate, nu de realizări. În anumite privinţe, vărul lui avea lipsuri considerabile, sau cel puţin aşa credea el. În primul rând, aptitudinile oratorice ale lui Octavius nu erau deloc impresionante, orice ar fi crezut Caesar.

Antonius era un orator mult mai rafinat şi mai convingător, după cum dovedise când ţinuse discursul de la funeraliile lui Caesar, în faţa unei mulţimi uriaşe. Discursul fusese plin de dramatism şi totuşi uimitor de subtil. Antonius nu rostise niciun cuvânt împotriva ucigaşilor, dar, lăudându-l pe Caesar, îi impresionase până la lacrimi pe ascultători şi stârnise exclamaţii de revoltă. Nu o spusese direct, dar lăsase să se înţeleagă că Roma fusese mânjită prin asasinarea unui mare conducător, nicidecum salvată prin uciderea unui tiran. Antonius dezvăluise, de asemenea, una dintre prevederile testamentului lui Caesar: acesta hotărâse ca fiecare cetăţean din Roma să primească câte şaptezeci şi cinci de drahme greceşti din averea lui imensă. Asta aţâţase şi mai tare mulţimea împotriva asasinilor lui Caesar.

Dar şi Antonius avea defectele lui, după cum ajunsese să ia seama Lucius în ultimele zile. În primul rând, îi plăcea foarte mult băutura. În vremuri mai fericite, înclinaţia lui spre depravare îl impresionase. Acum i se părea nesăbuită; primejdia în care se aflau le cerea să-şi păstreze mintea limpede. Antonius avea

şi o doză de meschinărie. Refuzul de a i se adresa lui Octavius cu numele de Caesar era poate explicabilă, pentru că atingea un punct sensibil: Octavius era principalul beneficiar al testamentului lui Caesar, pe când Antonius, spre surprinderea tuturor, nu fusese deloc menţionat în document. Chiar şi aşa, faptul că îl provoca mereu pe Octavius, cu bună ştiinţă, nu ducea la nimic bun.

Testamentul era esenţa problemei. În el, Caesar îl adoptase post mortem pe Octavius şi îi lăsase jumătate din avere. Cealaltă jumătate fusese împărţită în mod egal între nepotul lui Quintus Pedius, care era încă plecat din oraş, şi nepotul surorii sale, Lucius Pinarius. Cam atât se alesese din datoria deosebită a lui Caesar faţă de el pentru sacrificiul bunicului său; Octavius meritase să fie adoptat, dar el, nu! Lucius avea motivele lui pentru care nu-l suferea pe Octavius, dar era hotărât să treacă peste ele.

Testamentul nu făcuse nicio precizare cu privire la Caesarion, fiul Cleopatrei. Imediat după asasinat, regina Egiptului părăsise vila lui Caesar şi se întorsese în Alexandria.

Din punct de vedere politic, vechii săi subalterni, Antonius şi Lepidus, rămăseseră să-i apere edictele şi să păstreze ierarhia pe care o impusese în stat, dar fără avantajul puterilor dictatoriale. Cooperarea urmaşilor lui Caesar era esenţială pentru cauza lor. Cei trei veri moşteniseră o avere colosală şi fiecare putea exercita o influenţă considerabilă asupra celor care îl susţinuseră pe Caesar, iar acum îl jeleau. Însă moştenitorii aveau nevoie de protecţia şi de sfaturile competente pe care le puteau oferi Lepidus şi, mai ales, Antonius. Această alianţă înfiinţată din necesitate se dovedise de la început instabilă, dominată de suspiciuni şi resentimente, mai ales între Octavius şi Antonius.

După asasinarea lui Caesar, Roma devenise un cuib de uneltiri. Existaseră cel puţin şaizeci de oameni care complotaseră împotriva lui Caesar; unii luaseră parte la crima propriu-zisă, pe când alţii doar îşi exprimaseră sprijinul. Trebuia ca oamenii aceia să fie declaraţi criminali şi aduşi la judecată, sau aclamaţi ca nişte salvatori ai Republicii? La trei zile după idele lui martie, Senatul a aprobat amnistia asasinilor, un document redactat într-un limbaj foarte atent, care nu le recunoştea vina, dar nici nu le lăuda patriotismul.

În pofida amnistiei, partizani revoltaţi din ambele tabere au recurs la violenţă. Un tribun nevinovat pe nume Cinna avusese ghinionul de a fi luat drept unul dintre conspiratori şi fusese pur şi simplu sfâşiat de o mulţime furioasă; bucăţi din trupul lui se împrăştiaseră în tot Forumul. După ce mai multe grupuri de adepţi ai lui Caesar au ameninţat că le vor da foc la case, Brutus şi Cassius au

plecat mai devreme din Roma, spre provinciile în care fuseseră numiţi guvernatori.

Astfel a apărut o nouă problemă: mai erau valabile numirile lui Caesar? Brutus şi Cassius susţineau că Caesar fusese un tiran şi un uzurpator. În acest caz, cum mai puteau să rămână valabile decretele date de el?

Cele două tabere contestau în mod curent legitimitatea acţiunilor oricărui magistrat. Cine deţinea autoritatea legală şi cu ce drept? Cei care speraseră că moartea lui Caesar va duce la o restaurare rapidă şi liniştită a puterii senatorilor au fost profund dezamăgiţi. Roma se afla pe marginea unei prăpăstii, în pericol să cadă în gol. După atâţia ani de moarte şi distrugere, izbucnirea unui nou război civil era o posibilitate îngrozitoare, dar care părea din ce în ce mai plauzibilă.

Viitorul era incert. Asta veniseră să discute Lucius şi vărul lui, acasă la Antonius. Dar discuţia părea să ajungă mereu la învinuiri reciproce, pentru lucruri care nu mai puteau fi schimbate.

Octavius rupse în cele din urmă tăcerea plină de încordare.

— Ar fi trebuit să ne ocupăm pe loc de conspiratori, imediat după crimă. Tu, Antonius, în calitate de consul, aveai puterea de a-i aresta. Ai fi putut invoca Decretul Suprem…

— Nu mai rămăsese niciun senator în sală care să voteze o asemenea propunere!

— Chiar şi aşa, dacă în loc să o iei la fugă spre casă ai fi luat măsuri imediate împotriva oamenilor care mi-au ucis tatăl…

— Dacă-ţi imaginezi că va fi fost atât de uşor, atunci eşti mai naiv decât am crezut, tinere, şi nu eşti nicidecum fiul lui Caesar!

— Destul! interveni Lucius. Trebuie să terminaţi odată cu cearta asta şi să ne întoarcem la chestiunea cea mai arzătoare, adică necesitatea de a lua măsuri în privinţa lui Cassius şi a lui Brutus. S-ar putea să reuşim să convingem Senatul să declare că uciderea lui Caesar a fost un act criminal sau s-ar putea să nu reuşim. Majoritatea senatorilor tind să-l imite pe Cicero. Vor evita să treacă de partea uneia sau alteia dintre tabere, trăgând de timp cât mai mult cu putinţă, până când vor vedea în ce parte se înclină balanţa. Deocamdată, amnistia Senatului îi apără pe criminali. În orice caz, se pare că luarea în stăpânire a provinciilor respective de către Brutus şi Cassius înainte de termenul stabilit a fost fără doar şi poate ilegală. Faptele lor pot fi interpretate ca acte de agresiune împotriva statului, ceea ce-ţi dă dreptul, în calitate de consul, să porneşti o campanie militară împotriva lor.

— Dacă va exista o campanie militară, va trebui să participe şi Caesar, zise Octavius, adoptând obiceiul unchiului său de a vorbi despre el însuşi la persoana a treia – spre iritarea lui Antonius, care scrâşnea din dinţi. Averea lui Caesar va mobiliza armata şi numelui său îi vor jura veteranii credinţă. Iar dacă voi comanda armata pe câmpul de luptă, trebuie să primesc autoritate deplină de consul.

— Imposibil! exclamă Antonius. Eşti prea tânăr.

— Cine spune asta? Unchiul meu a numit în funcţii bărbaţi care nu aveau vârsta legală, aşadar există un precedent legal…

— Aici ai dreptate, vere, zise Lucius. Trebuie să respectăm legea. Orice acţiune militară trebuie să fie considerată dreaptă şi necesară. Nu trebuie să dăm nimănui motiv să afirme că am declanşat…

Nu îndrăznea să rostească cuvintele.

— … că am declanşat un război civil pentru câştigul propriu sau din setea de răzbunare. Trebuie să obţinem sprijinul Senatului, al legiunilor şi al poporului. Dar cum? E genul de provocare la care unchiul Gaius se dovedea atât de strălucit.

Lucius oftă adânc. Se uită la Antonius, apoi la Octavius. Nu-şi făcea iluzii că ar putea să-şi asume rolul de conducător în locul lui Caesar, dar începea să fie din ce în ce mai convins că nici Antonius, nici Octavius nu erau la înălţime, chiar dacă unul fusese mâna dreaptă a dictatorului, iar celălalt era fiul lui adoptat. Abia reuşeau să nu se ia la bătaie între ei.

Ca dovadă că nu se înşelase, cei doi începură să vorbească în acelaşi timp. Niciunul nu voia să cedeze. Ridicară vocile, făcându-l pe Lucius să-şi acopere urechile cu mâinile.

— Marcus! Vere Gaius! Liniştiţi-vă şi ascultaţi ce am de spus! Amândoi sunteţi bărbaţi ambiţioşi. Amândoi râvniţi la conducerea statului. Bravo vouă! Zeii admiră ambiţia, mai ales la un roman.

Dar ambiţia mea – singura mea ambiţie – este să răzbun moartea lui Caesar. Toţi asasinii trebuie să fie declaraţi proscrişi, iar apoi vânaţi şi ucişi. Brutus şi Cassius sunt principala noastră preocupare. Daţi-mi o sabie în mână şi voi lupta bucuros sub comanda oricăruia dintre voi! Dar nu cred că puteţi duce sarcina la bun sfârşit fără ajutorul celuilalt. Vă rog să le puneţi capăt acestor certuri şi să vă uniţi forţele pentru acest scop comun!

Se uită la Antonius, care în cele din urmă ridică din umeri şi dădu din cap.

Apoi se uită la Octavius. Vărul lui ridică o sprânceană.

— Ai dreptate, desigur. Mulţumesc, vere Lucius. Spiritul tău pătrunzător este exact ceea ce ne trebuie ca să nu rătăcim calea cea dreaptă. Ce spui, Antonius? Să ne punem pe treabă?

Discuţia care a urmat a fost fructuoasă. Lucius era bucuros că vorbise deschis, dar vorbele lui nu fuseseră în întregime sincere. Spusese că nu i-ar fi păsat sub comanda căruia dintre ei ar fi luptat, dar în inima lui nu exista nicio îndoială pe care îl prefera: pe înflăcăratul, sincerul, iubitorul de distracţii şi uneori crudul Antonius. În parte, datorită afecţiunii pe care i-o arătase acesta. Pe Antonius l-ar fi slujit cu entuziasm. Pe Octavius l-ar fi slujit din obligaţie.

Se rugă zeilor să nu fie niciodată nevoit să aleagă între cei doi.

Anul I î.H.

Lucius Pinarius avea mereu acelaşi vis. Era un coşmar care apăruse prima oară la idele lui martie, cu mult timp în urmă, când era încă tânăr.

În visul acela era participant şi observator în acelaşi timp, conştient că visează şi totuşi incapabil să oprească visul. Caesar murise. O mulţime numeroasă se adunase să asculte citirea testamentului. O fecioară vestală scotea un pergament. Marcus Antonius desfăşura documentul şi începea să-l citească. Deşi stătea în primele rânduri ale mulţimii, nu reuşea să audă numele citite. Nu auzea decât vuietul mulţimii, ca nişte valuri care se spărgeau de mal. Voia să le spună celorlalţi să facă linişte, dar nu reuşea să deschidă gura să vorbească. Nu putea nici să se mişte. Antonius continua să citească, dar Lucius nu putea să audă, să vorbească sau să se mişte.

Tresări şi se trezi din vis. Tremura şi avea trupul scăldat în sudoare. Visul era asemenea unui vechi duşman, care continua să-l bântuie chiar şi după atâţia ani, necăjindu-l cu amintiri despre tinereţea lui şi despre marile speranţe spulberate de moartea lui Caesar. Dar îl bântuia de atâta amar de vreme, încât aproape că devenise un vechi prieten. Unde mai putea să vadă chipul lui Antonius, viu şi în floarea vârstei, dacă nu în vis?

Se frecă la ochi să alunge somnul şi începu să-şi revină treptat în simţiri. Visul începea să se estompeze.

Oricât de incredibil ar fi părut, Lucius Pinarius ajunsese la bătrâneţe. Avea şaizeci de ani. Mulţi bărbaţi din generaţia lui pieriseră în războaiele civile care izbucniseră după moartea lui Caesar. Dacă scăpaseră cu viaţă din războaie, fuseseră doborâţi de boli sau accidente. Dar Lucius era încă în viaţă.

Se ridică din pat, se uşură în oală şi se îmbrăcă cu o tunică. Mai târziu avea să-şi ia toga de senator, pentru că era o zi importantă.

Bucătarul îi pregăti un mic dejun simplu, griş pregătit cu lapte şi apă şi îndulcit cu un strop de miere. Lucius avea încă dinţi puternici, dar stomacul lui nu mai era ce fusese odată. Cu cât era mai simplă mâncarea, cu atât mai bine. Luă o înghiţitură de terci şi se întoarse cu gândul la ospeţele nesfârşite din Alexandria. Vinuri din Grecia, curmale din Parthia, ouă de crocodil de Nil; servitoare din Nubia, dansatoare din Etiopia, curtezane din Antiohia! Orice s-ar fi spus despre Antonius şi Cleopatra, nimeni nu putea nega că cei doi ştiau cum să dea un ospăț – mai ales în ultimele luni şi zile, când sfârşitul era aproape.

Visul îl făcuse să se gândească la Antonius. Amintirile îl întristau. Terciul începea să-i pară amar.

Dar nu era o zi în care să se gândească la trecut. Astăzi trebuia să privească spre viitor. Nepotul lui venea în vizită.

Tocmai atunci, sclavul de la uşă anunţă că tânărul Lucius Pinarius a sosit şi îl aşteaptă în vestibul.

— Deja? se miră Lucius. E încă devreme. Oricum, poate petrece câteva minute studiind efigiile strămoşilor săi, cât timp eu încerc să mai iau câteva înghiţituri de terci. Porunceşte-le cărăuşilor să aducă o lectică la uşa din faţă.

— Care lectică, stăpâne?

— Cea elegantă, aş spune, cu draperii galbene, perne brodate şi ornamente de alamă. Astăzi e o zi specială!

***

— Cu ceva timp în urmă – înainte să-mi înţepenească genunchiul ăsta blestemat – aş fi mers pe jos până la Băile lui Agrippa, chiar dacă sunt tocmai în afara oraşului, pe Câmpul lui Marte. Şi acuma iată-ne, doi bărbaţi romani, mergând cu lectica pe străzi. Mi-e ruşine să mă gândesc ce-ar fi spus strămoşii noştri de un asemenea răsfăţ!

Lucius îi zâmbi nepotului său, care stătea lângă el şi părea să se bucure de călătorie. Băiatul se apleca şi îşi întorcea capul în toate părţile, uitându-se la peisajele pe lângă care treceau cu toată curiozitatea avidă a unui copil de zece ani. În mod normal, Lucius ar fi aşteptat până când nepotul lui şi-ar fi îmbrăcat toga pentru această ocazie, dar mai erau mulţi ani până atunci şi s-ar fi putut să nu trăiască atât. Mai bine să-şi facă datoria acum, cât încă mai avea raţiune şi suflare.

— De ce i se spune Câmpul lui Marte, bunicule?

— Să mă gândesc. Cu foarte mult timp în urmă cred că se numea Câmpul lui Mavors, pentru că acesta era vechiul nume al zeului Marte. Mi se pare că cineva a ridicat un altar în cinstea zeului, astfel că întreaga regiune a primit numele lui…

— Da, dar de ce i se spune câmp? Nu e niciun câmp aici. Nu văd decât străzi şi clădiri.

— A, înţeleg ce vrei să spui. Da, acum sunt numai construcţii, dar n-a fost întotdeauna aşa. Îmi amintesc o vreme când Câmpul lui Marte sau cel puţin o mare parte din el era încă un teren viran, un loc de antrenament pentru soldaţi şi de adunare pentru grupuri mari de oameni. Acum oraşul s-a extins, acaparând

orice porţiune de pământ, de la vechile ziduri până la Tibru. Văd că acum trecem pe lângă teatrul lui Pompeius. Eram cam de vârsta ta când s-a deschis.

Privirea lui Lucius cuprinse treptele care duceau la galeria principală. Nu trecea niciodată pe lângă teatru fără să-şi amintească ce văzuse acolo, dar nu voia să vorbească despre asta şi era recunoscător că băiatul nu-i punea nicio întrebare.

— În faţa noastră se vede Panteonul, ridicat de Marcus Agrippa, mâna dreaptă a împăratului. Şi lângă Panteon se află băile pe care Agrippa le-a construit în aceeaşi perioadă. Inaugurarea băilor, acum douăzeci de ani a fost un eveniment deosebit, pentru că nu mai existase nimic asemănător în Roma până atunci. După ce s-au deschis băile, s-au construit în apropiere tot felul de prăvălii şi galerii.

Băiatul se încruntă.

— Dacă Băile lui Agrippa au fost primele construite în Roma, înseamnă că oamenii nu se spălau înainte de asta?

Lucius zâmbi. Cel puţin băiatul era curios în privinţa trecutului. Mulţi păreau acum indiferenţi faţă de ce se întâmplase înainte, de parcă Roma ar fi fost întotdeauna un imperiu paşnic, condus de un împărat – de parcă n-ar fi existat niciodată o republică, un şir de războaie civile sau un bărbat pe nume Antonius.

Şi iar se gândea la Antonius…

— Băile lui Agrippa nu sunt primele băi din Roma, dar sunt mult mai mari şi mai frumoase decât cele anterioare. Au fost, de asemenea, primele deschise pentru toată lumea şi fără plată – un dar din partea împăratului către popor – ceea ce le-a făcut foarte cunoscute. Unul dintre motivele pentru care oamenii merg la băi este să vadă şi să fie văzuţi şi să se amestece printre cei din afara clasei lor. Diferenţele economice şi sociale dintre cetăţeni tind să dispară când toată lumea e dezbrăcată în baie.

Tânărul Lucius râse.

— Spui nişte lucruri foarte amuzante, bunicule.

— Încerc. Că tot vorbeam de băi, iată-ne ajunşi.

***

Lucius se bucură din plin de dimineaţa aceea. Timpul petrecut cu nepotul său era întotdeauna preţios, iar distracţiile oferite de băi se numărau printre cele mai mari plăceri ale vieţii la oraş. Începu ziua cu un bărbierit. Tânărul Lucius urmări procedura cu mare interes. Tatăl lui avea barbă, aşa că băiatul nu era obişnuit să vadă folosirea iscusită a unei lame ascuţite pe faţa unui bărbat.

După bărbierit, au ieşit la bazinul în aer liber – un lac făcut de mâna omului, cum îi spuneau unii, ţinând seama de dimensiunea lui – unde cei doi înotară o vreme cot la cot. Stilul de înot al băiatului mai trebuia îmbunătăţit, dar tehnica de

respiraţie era bună. Oriunde îl va purta viaţa, tânărul Lucius va naviga cândva pe o corabie şi îi va prinde bine să ştie să înoate. Câţi soldaţi din armata lui Antonius nu se înecaseră în bătălia decisivă de la Actium, nu pentru că îi trăsese la fund armura, ci pur şi simplu din cauză că nu ştiau să înoate?

Se pomeni din nou gândindu-se la Antonius…

Un gimnaziarh organizase o serie de competiţii pe traseul de curse de lângă bazin. Lucius îşi încurajă nepotul să participe. Nu mică i-a fost încântarea când băiatul a câştigat primele două curse. A fost învins în a treia, dar la foarte mică distanţă. Nepotul lui era un alergător puternic.

Un alt gimnaziarh organizase o serie de lupte corp la corp. Toţi concurenţii erau mai mari şi mai puternici decât tânărul Lucius, care rămase lângă bunicul său, între spectatori. Concurenţii se luptară în stilul grecesc, complet dezbrăcaţi şi cu trupurile unse cu ulei. Această distracţie era, după părerea lui Lucius, cam decadentă, asemenea mersului în lectică. Ce-ar fi gândit strămoşii lui? Adevăraţii romani preferau să privească o luptă până la moarte, între gladiatori.

Îşi aminti cum, în timpul propagandei înflăcărate împotriva lui Antonius şi a Cleopatrei, împăratul criticase afluenţa periculoasă de vicii străine, spunând că regina de neam grecesc îl corupsese pe Antonius cu plăcerile costisitoare ale Orientului. Dar, de îndată ce triumfase asupra rivalilor săi, împăratul transformase Roma într-un oraş mai cosmopolit ca niciodată. Îi dăduse permisiunea lui Agrippa să construiască băile. Adusese la Roma cultul unor zei exotici. Încerca tot timpul să satisfacă apetitul cetăţenilor pentru distracţie şi plăceri.

După ce încheiară exerciţiile de dimineaţă, Lucius şi băiatul intrară la baie. Începură prin a îndepărta toată sudoarea de pe corp, cu ajutorul strigilurilor, în umbra faimoasei statui a lui Lysippus, care înfăţişa un tânăr atlet făcând exact acelaşi lucru, îndoind un braţ musculos ca să cureţe cu strigilul celălalt braţ întins în faţă. Agrippa instalase cu mare pompă statuia la băi. Lysippus fusese sculptorul de curte al lui Alexandru cel Mare. Deşi se făcuseră multe copii după Apoxyomenos, cum era cunoscut Bărbatul cu strigil în greacă, originalul din bronz avea o valoare inestimabilă. Statuia era un alt cadou generos făcut de împărat poporului Romei.

Lucius şi băiatul se scăldară în mai multe bazine, de temperaturi diferite. Cel cu apa cea mai rece era chiar înviorător după exerciţiile fizice. Cel cu apa cea mai fierbinte era învăluit într-o perdea de aburi şi impunea o scufundare treptată. Până şi podelele erau fierbinţi de la ţevile de apă care treceau pe sub dale. Pereţii erau din marmură, iar decoratorii lui Agrippa găsiseră mijloacele de a orna cu

picturi chiar şi cele mai umede zone, amestecând vopselele cu ceară de albine topită, apoi întărind şi fixând imaginile cu ajutorul căldurii. Picturile înfăţişau zei, zeiţe şi eroi. Scenele de legendă păreau să plutească în ceaţă.

După baie se înfăşurară în nişte haine de lână şi luară o masă uşoară, în galeria alăturată. Băiatul mâncă pâine înmuiată în garum. Lucius se abţinu de la sosul condimentat şi mâncă, în schimb, pastă de smochine.

Discutară despre studiile băiatului, care acum citea Eneida lui Vergilius, care fusese poetul preferat al împăratului. Când împăratul îi ceruse lui Vergilius să compună o epopee romană care să rivalizeze cu Iliada şi Odiseea grecilor, poetul venise cu Eneida. Poemul despre aventurile lui Eneas îl celebra pe eroul troian ca fiu al zeiţei Venus şi întemeietor al neamului roman. În el se dovedea că Eneas nu era doar străbunul împăratului şi al unchiului său, Divinul Iulius, ci şi al gemenilor Romulus şi Remus. Dacă Lucius avea îndoieli cu privire la temeiul istoric al *Eneidei*, nu i le dezvălui băiatului. Nu se putea tăgădui că Vergilius crease o operă de artă de care împăratul era foarte mulţumit.

După masă, se odihniră. Câţiva vechi prieteni şi colegi se opriră să-i salute, Lucius fiind încântat să-şi prezinte nepotul. Se discuta despre importurile străine, costul sclavilor şi avantajele şi dezavantajele transportului pe uscat sau pe mare şi cine primise contracte pentru diferite proiecte de construcţii din oraş.

— După cum vezi, băiete, remarcă Lucius, în zilele noastre se discută mai multe probleme aici, la băi, decât în Forum.

În vremurile de demult, toate discuţiile ar fi fost despre politică şi război. Acum, războiul era o chestiune discutată doar prin prisma urmărilor lui asupra comerţului, iar politica – adevărata politică, aşa cum înţeleseseră strămoşii lor termenul, în care toată lumea se exprima liber şi striga să se facă auzită – nu mai exista. Oamenii puteau face speculaţii cu privire la intrigile din cadrul familiei imperiale sau emite ipoteze despre influenţa exercitată de membrii cercului intim al împăratului, dar numai în şoaptă.

După exerciţii, baie şi mâncare, cei doi se retraseră în vestiar. Tânărul Lucius se îmbrăcă cu tunica pe care o purtase mai devreme; bunicul lui, în schimb, îşi puse toga, ajutat de sclavul care îl bărbierise, şi îi ţinu o lecţie despre purtarea corespunzătoare a togii.

— Toga nu e un lucru pe care-l arunci pe tine şi gata, ea trebuie purtată cu demnitate şi mândrie. Umerii drepţi, capul sus. Şi materialul trebuie să cadă exact aşa. Prea puţine cute şi arăţi de parcă ar fi aruncat cineva un cearşaf peste tine. Prea multe şi arăţi de parcă duci un maldăr de rufe la spălat.

Râsul băiatului îl încântă pe Lucius. Însemna că nepotul său era atent – băga de seamă, asculta şi învăţa.

Sclavul îi întinse stăpânului o podoabă strălucitoare, pe un lănţişor de aur. Lucius îşi puse lănţişorul la gât şi îl ascunse sub togă.

— Ce e aia, bunicule? Un fel de amuletă?

— Da, dar nu o amuletă oarecare. E foarte veche şi foarte importantă, iar astăzi e ultima zi în care o voi purta. Dar vom vorbi despre asta mai târziu. Deocamdată vreau să ne plimbăm puţin prin oraş. Există câteva locuri pe care aş vrea să le vezi prin ochii mei.

— Să chem lectica? întrebă sclavul.

— De fapt, cred că nu-i nevoie. Baia fierbinte mi-a mai dezmorţit genunchii şi cred că mi-ar plăcea să merg puţin pe jos.

— Voi merge lângă tine, bunicule.

Lucius încuviinţă. Cât de politicos era băiatul, mereu atât de respectuos şi bine-crescut. Era, de asemenea, sârguincios şi foarte curat şi îngrijit, iar asta în mare parte datorită epocii în care crescuse. Lumea devenise un loc mult mai ordonat, mai paşnic şi mai stabil decât în vremurile vechi ale războaielor civile. Strămoşii lui ar fi fost mândri de tânărul Lucius. Ar fi fost mândri de lumea plină de armonie pe care reuşiseră să o creeze urmaşii lor, prin multe strădanii şi vărsare de sânge.

În timp ce ieşeau din băi, pe chipul tânărului Lucius apăru un zâmbet de entuziasm, apoi îşi muşcă nervos buza de jos.

— Ce s-a întâmplat, băiete?

— Mă gândeam, bunicule, că dacă tot facem o plimbare şi suntem atât de aproape, am putea să… Dar tata spune că nu-ţi place să vorbeşti despre asta. Doar că ai fost de faţă când s-a întâmplat…

— A, da. Cred că înţeleg unde baţi. Da, aia va fi prima noastră oprire. Dar trebuie să te avertizez că nu e nimic de văzut.

— Nimic?

— O să vezi.

O luară agale spre Teatrul lui Pompeius. Lucius urcă treptele încet, dar nu din cauza genunchilor. Când ajunseră în vârf, simţi cum inima începe să-i tresalte în piept, pielea începe să-l furnice şi i se taie respiraţia. Chiar şi după atâţia ani, îl cuprindea groaza pe măsură ce se apropiau.

Ajunseră la un perete de cărămidă.

— Aici a fost, zise el. Ăsta-i locul în care Divinul Iulius s-a întâlnit cu moartea.

Băiatul se încruntă.

— Credeam că s-a petrecut într-o sală de consiliu, la picioarele statuii lui Pompeius.

— Da. Intrarea în sală era aici şi locul unde a căzut Caesar se afla la vreo cincizeci de paşi de aici. Dar sala a fost închisă, în urmă cu câţiva ani, împăratul a decretat – sau, mai bine zis, Senatul a votat, la dorinţa împăratului – ca acest loc să fie declarat blestemat şi nimeni să nu-l mai vadă sau să pună piciorul pe el. Statuia lui Pompeius a fost mutată în alt loc, iar intrarea în sală a fost zidită, ca un mormânt. Idele lui martie au fost declarate zi de infamie şi s-a interzis ca Senatul să se mai întrunească vreodată la acea dată. După cum ţi-am spus, nu e nimic de văzut aici.

— Dar e adevărat c-ai fost aici? Că ai văzut cum s-a întâmplat?

— Da. I-am văzut pe asasini lovind. L-am văzut pe Caesar căzând. I-am auzit ultimele cuvinte către infamul de Brutus. Şi Antonius a fost aici, deşi a sosit după mine. L-au ţinut afară intenţionat, în parte ca să-l împiedice să-i sară în ajutor lui Caesar, dar cred că şi din cauză că nu voiau să-l ucidă. Asasinii aveau totuşi un oarecare simţ al onoarei. Credeau într-adevăr că ceea ce se pregăteau să facă era spre binele Romei.

— Dar cum e posibil? Erau nişte criminali însetaţi de sânge.

— Da, şi asta e adevărat.

Băiatul se încruntă.

— Şi Antonius; credeam că era…

— Să nu mai vorbim despre asta acum, îl întrerupse Lucius. Să mergem, mai am multe să-ţi arăt.

Se îndreptară spre părţile mai vechi ale oraşului. În Forum Boarium, Lucius îi arătă băiatului Ara Maxima şi îi povesti despre rolul jucat de Pinari în păstrarea cultului lui Hercules. Familia renunţase la respectiva îndatorire religioasă cu mult timp în urmă, dar ea marca rolul Pinarilor în istoria Romei, lucru ce nu trebuia uitat niciodată. Împărţiseră sarcina cu o altă familie, a Potitilor, care se stinsese demult, asemenea altor familii patriciene foarte vechi, ale căror nume nu mai existau acum decât în anale şi inscripţii.

Urcară încet vechea Scară a lui Cacus de pe Palatinus, trecând pe lângă o scobitură în stâncă despre care se spunea că fusese chiar peştera în care trăise monstrul. Se opriră să-şi tragă răsuflarea la umbra unui smochin considerat urmaşul legendarului ruminalis, la poalele căruia Acca Larentia îi alăptase pe gemenii Romulus şi Remus. Vizitară coliba lui Romulus, care, după cum îşi dădea seama şi băiatul, era prea nouă pentru a fi chiar coliba în care locuise

întemeietorul Romei; monumentul fusese reconstruit de foarte multe ori de-a lungul secolelor.

Coborâră în Forum, care în ultimii ani devenise şi mai aglomerat, în el ridicându-se alte şi alte monumente şi temple.

— Cândva, tot locul ăsta era un lac, sau cel puţin aşa se spune, remarcă Lucius. Greu de crezut, nu? Primele temple erau făcute din lemn.

— Acum totul e din marmură, zise băiatul.

Lucius dădu din cap, aprobator.

— Ştii replica plină de mândrie a împăratului? „Am găsit un oraş din cărămizi, dar voi lăsa în urmă unul de marmură.” Un număr impresionant de clădiri au fost restaurate, recondiţionate sau chiar reconstruite din temelii în timpul domniei sale. Totul a fost făcut mai mare şi mai frumos decât înainte. Împăratul ne-a oferit pace şi prosperitate, făcând din Roma oraşul cel mai glorios din câte au existat vreodată, centrul de netăgăduit al lumii.

Ajunseră în faţa unei statui a împăratului, unul dintre numeroasele monumente care-l reprezentau din oraş. Aceasta îl înfăţişa ca tânăr războinic, chipeş, viguros şi gata de luptă. Inscripţia făcea referire la victoria răsunătoare de la Philippi, în Macedonia, când avea doar douăzeci şi unu de ani: „I-am trimis în exil pe ucigaşii tatălui meu, iar când au declarat război Republicii, i-am înfrânt în luptă.” Lui Lucius i se părea că statuia îl făcea pe vărul lui să pară mai frumos decât era în realitate. Octavius nu fusese niciodată chiar atât de chipeş, de voinic şi de lat în umeri.

Băiatul studia statuia cu o privire mai puţin critică.

— Tata mi-a povestit c-ai fost şi tu la Philippi când asasinii Brutus şi Cassius au fost aduşi în faţa justiţiei. Spune c-ai luptat cot la cot cu împăratul.

Lucius ridică o sprânceană.

— Nu chiar.

Din câte îşi amintea el, Octavius zăcuse bolnav în pat în cea mai mare parte a luptei, cu excepţia timpului pe care îl petrecuse ascunzându-se într-o mlaştină, după ce tabăra lui fusese cotropită de soldaţii lui Brutus.

— Eu personal n-am vărsat nicio picătură de sânge la Philippi. Mă ocupam de rutele de aprovizionare pentru legiunile conduse de Marcus Antonius.

— Antonius? Băiatul se încruntă. Dar el a fost duşmanul împăratului, nu-i aşa? A devenit de bunăvoie sclavul târfei egiptene!

Lucius tresări.

— Asta s-a întâmplat mult, mult mai târziu. La Philippi, Octavius şi Antonius…

— Octavius?

— Octavius a fost numele pe care l-a primit împăratul la naştere. Mai târziu, după cum bine ştii, a fost adoptat de Divinul Iulius şi de atunci înainte i s-a spus Caesar. După aceea şi-a luat titlul măreţ de Augustus, aşa că acum îi spunem Caesar Augustus. Dar mă abat de la subiect. După cum spuneam, la Philippi, împăratul şi Marcus Antonius au fost aliaţi. Au luptat împreună să răzbune moartea Divinului Iulius. Cassius şi Brutus au fost înfrânţi şi s-au sinucis. Dar Philippi a fost doar începutul. La conspiraţia împotriva lui Caesar luaseră parte în jur de şaizeci de senatori; toţi au murit în câţiva ani – unii în naufragii, unii în luptă; alţii şi-au luat singuri viaţa, folosind acelaşi pumnal cu care-l înjunghiaseră pe Caesar. Au murit chiar şi câţiva care nu complotaseră împotriva lui Caesar, cum ar fi Cicero; acesta şi l-a făcut duşman pe Antonius, pierzându-şi capul şi mâinile pentru asta.

— Mâinile?

— Cicero a ţinut discursuri mincinoase împotriva lui Antonius, aşa că atunci când Antonius a poruncit uciderea lui, a cerut să i se taie şi mâinile împreună cu capul, pentru că scrisese cuvinte atât de jignitoare. Nu poate fi tăgăduit faptul că Antonius avea o fire răzbunătoare.

— De asta l-a ucis împăratul pe Antonius, pentru că îl omorâse pe Cicero?

— Nu. Lucius oftă. Adevărul era atât de complicat, mai ales când mari porţiuni din el nu erau rostite cu glas tare. Cei doi au fost prieteni – aliaţi, de fapt – câţiva ani. Apoi Antonius şi-a legat soarta de a Cleopatrei şi unii s-au gândit că Antonius şi Cleopatra o să domnească peste Egipt şi peste Orient, iar împăratul o să conducă Roma şi Occidentul. Dar, după cum spun înţelepţii, aşa cum cerurile sunt unite sub conducerea lui Jupiter, aşa şi pământul vrea să fie unit sub conducerea unui singur împărat. Visele lui Antonius s-au năruit.

— Din cauza târfei egiptene?

Lucius tresări din nou.

— Vino cu mine, tinere. Vreau să-ţi mai arăt ceva.

Se îndreptară spre Forul Iulian. Galeriile pentru săli de judecată şi cabinete de avocatură începute de Caesar fuseseră terminate de împărat. În centrul pieţei se afla încă statuia impunătoare a lui Caesar pe un cal de luptă. Lucius nu se putu abţine să nu observe că Divinul Iulius arăta mult mai firesc în armura pe care o purta decât succesorul său.

Piaţa era plină de oameni care îşi vedeau de treburile zilnice, discutând şi schimbând documente. Sub conducerea împăratului, codurile de legi deveniseră mai complicate ca niciodată, iar avocaţii erau mai ocupaţi decât pe timpul

Republicii cu rezolvarea disputelor între cetăţeni, acordarea sentinţelor de faliment şi negocierea contractelor.

Bunicul şi nepotul trecură pe lângă fântâna arteziană şi intrară în Templul lui Venus. Lucius îl considera în continuare cel mai frumos interior din toată Roma, neîntrecut nici măcar de cele mai costisitoare proiecte ale împăratului. Aici se aflau faimoasele picturi ale lui Timomachus care îi înfăţişau pe Ajax şi Medeea şi vitrinele în care erau expuse fabuloasele bijuterii şi pietre preţioase adunate de Caesar în călătoriile sale.

Ţinându-l de mână pe băiat, Lucius se îndreptă spre două statui aflate în celălalt capăt al sanctuarului. Statuia lui Venus sculptată de Arcesilaus rămăsese neîntrecută ca frumuseţe. Şi alături de ea, în pofida nenorocirilor care se abătuseră asupra modelului în carne şi oase, se afla statuia poleită cu aur a reginei Cleopatra, ultima din lungul şir de urmaşi ai lui Ptolemeus care conduseseră Egiptul de pe vremea lui Alexandru cel Mare. Unii crezuseră că împăratul o s-o scoată din templu, dar statuia rămăsese aici, unde o pusese chiar Iulius Caesar.

— Indiferent ce-ai auzit despre ea, Cleopatra nu a fost târfă, spuse Lucius încet. Din câte ştiu, nu s-a culcat decât cu doi bărbaţi în toată viaţa ei: Divinul Iulius şi Marcus Antonius. Fiecăruia i-a dăruit copii. Împăratul, în înţelepciunea lui, a găsit de cuviinţă să-l execute pe Caesarion, dar le-a cruţat viaţa copiilor făcuţi cu Antonius.

— Dar toată lumea spune că a…

— Ceea ce spune gura lumii nu e întotdeauna şi adevărat, împăratului i-a servit să se spună că a fost o târfa şi o seducătoare, dar Cleopatra a fost mai presus de aceste acuzaţii. Se considera zeiţă. De bine, de rău, s-a purtat ca atare.

Băiatul se încruntă.

— Şi când l-a ademenit pe Antonius de partea ei, tu ai luptat alături de împărat împotriva lor?

— Nu de la început. La începutul războiului dintre ei am luptat de partea lui Antonius.

— De partea lui Antonius? Alături de Cleopatra? Împotriva împăratului? Băiatului nu-i venea să creadă.

— Antonius era prietenul meu. A fost protectorul meu în tinereţe, în zilele primejdioase de după moartea lui Caesar. I-a fost întotdeauna devotat lui Caesar, iar eu m-am simţit dator să-i întorc devotamentul, aşa c-am luptat sub comanda lui la Philippi şi am rămas în slujba lui şi după aceea, chiar şi când a izbucnit un

nou război civil, iar împăratul l-a declarat duşmanul Romei. Antonius m-a trimis la Cyrene, să-i apăr flancul de vest. Ştii unde se află Cyrene?

Băiatul se încruntă.

— Nu chiar.

— E pe coasta Libyei, la vest de Alexandria, care a fost capitala Cleopatrei. Dacă ea şi Antonius ar fi câştigat, atunci Alexandria – şi nu Roma – ar fi devenit capitala lumii. Roma ar fi rămas un simplu orăşel de provincie.

— Imposibil!

— Da, ai dreptate. L-am auzit odată chiar pe Divinul Iulius spunând că zeii au ales Roma să conducă lumea; cum de am putut să uit? Dar în zilele acelea nebune, când eram tânăr, iar Antonius şi Cleopatra conduceau Egiptul, orice părea posibil! Orice! oftă. În orice caz, mă aflam în Cyrene. Trebuia să păzesc portul de duşmanii care ar fi încercat să navigheze spre Egipt în apropierea coastei Libyei. Între timp, îmi antrenam soldaţii şi băteam monedă pentru Antonius ca să-şi plătească datoriile. Războiul e costisitor! Asta îmi aminteşte că am un dinar de argint pentru tine, una dintre monedele pe care le-am bătut pentru Antonius. Începu să caute în togă. Sunt foarte rare zilele astea. Multe au fost topite şi turnate din nou cu chipul împăratului.

Băiatul luă moneda grea şi o studie cu mare interes.

— O recunosc pe zeiţa Victoria, înfăţişată din profil, cu sânii goi şi aripile în spate, purtând o coroană… Dar mai e ceva ce nu reuşesc să descifrez…

— O frunză de palmier, răspunse Lucius. Palmierii cresc de-a lungul Nilului.

Băiatul întoarse moneda pe partea cealaltă.

— Dar cine e bărbatul ăsta cu barbă bogată?

— Nimeni altul decât Jupiter, regele zeilor.

— Dar are coarne de berbec!

— Asta pentru că e Jupiter Ammon, reprezentarea lui egipteană, şi e numit Zeus Ammon de către alexandrini, care sunt vorbitori de greacă. Alexandru cel Mare l-a venerat pe Zeus Ammon. La fel şi generalul lui, Ptolemeus, care a moştenit Egiptul. Ptolemeus a întemeiat dinastia care a condus Egiptul aproape trei sute de ani; Cleopatra a fost ultimul descendent.

— Şi… nu era o târfă? întrebă băiatul, încă neîncrezător.

— Inamicii ei din Roma au pretins asta cât timp a trăit. Lumea pare să creadă chiar şi acum, la mult timp de la moartea ei. Dar Caesar n-a crezut, şi nici Antonius. Cleopatra s-a considerat reîncarnarea zeiţei Isis. O femeie care crede că din pântecele ei va ieşi un zeu sau o zeiţă tinde să ia procrearea foarte în serios!

— Indiferent ce-a fost, a pierdut totul şi l-a tras şi pe Antonius după ea, nu-i aşa?

Lucius dădu din cap.

— Antonius şi Cleopatra au adunat o flotă imensă şi au pornit spre Grecia, să se lupte cu împăratul. Eu am rămas în urmă la Cyrene, aşteptând veşti. Flota împăratului, condusă de Marcus Agrippa, a distrus flota lui Antonius şi a Cleopatrei. Se sfârşise şi toată lumea ştia asta. Antonius mi-a trimis un mesaj disperat, spunând că vine să ia armata mea.

— Şi ce s-a întâmplat după aia?

Chipul lui Lucius se întunecă.

— I-am ucis pe soli. I-am trimis vorbă lui Antonius că nu va fi binevenit în Cyrene. Vezi tu, îmi recăpătasem în sfârşit judecata. Mi-am dat seama că zeii îi luaseră partea împăratului, că fuseseră de partea lui tot timpul şi că doar un om lipsit de pietate ar fi continuat să i se împotrivească.

Băiatul încuviinţă cu gravitate, ca la sfârşitul unei istorisiri moralizatoare, mulţumit că bunicul lui îşi recăpătase raţiunea, dar Lucius părea chinuit de amintiri.

— Antonius şi Cleopatra s-au retras la Alexandria, să-şi aştepte sfârşitul. Unii spun că şi-au petrecut ultimele luni de viaţă complăcându-se în toate viciile posibile. Poate că acest zvon nu e decât o altă defăimare la adresa lor, dar mie mi se pare verosimil. Cât de mult le plăcea celor doi să bea şi să petreacă! Cleopatra a început să testeze diferite otrăvuri pe sclavii ei, pentru a afla care provoca moartea cea mai puţin dureroasă. Când împăratul şi legiunile lui au ajuns în Egipt şi nu mai exista nicio speranţă, Antonius s-a străpuns cu propria sabie. Dar Cleopatra…

— Da, bunicule? Ce s-a întâmplat cu Cleopatra? Băiatul studia chipul bunicului său cu ochi mari. Ai fost acolo, bunicule? Ai fost în Alexandria când…

— Da, am fost acolo. Octavius – împăratul – a insistat să-l însoţesc. Era hotărât să o prindă pe Cleopatra în viaţă. Voia să o aducă înapoi la Roma şi să o etaleze prin oraş la triumful lui. Dar regina avea alte planuri…

Cât de mult putea să-i spună băiatului? Cu siguranţă nu toată povestea. Nu o spusese niciodată nimănui…

***

Antonius era mort. Armata Cleopatrei se risipise ca fumul în vânt. Ocupat de soldaţii lui Octavius, oraşul Alexandria îşi ţinea răsuflarea. Regina era în palat, ascunsă cu două slujitoare într-o încăpere izolată, în care se putea ajunge doar

căţărându-te pe o funie, printr-o trapă. Nu putea fugi, dar nici nu putea fi luată cu forţa.

Lucius fusese chemat în faţa împăratului, pe o terasă a palatului care avea o privelişte minunată spre port, cu renumitul far din Alexandria. Octavius sărise peste politeţuri şi trecuse direct la subiect.

— Ai avut o legătură de lungă durată cu regina. Te cunoaşte şi are încredere în tine.

— Nu mai are. Am trădat-o.

— Chiar şi aşa, ai mai multe şanse decât mine s-o convingi să iasă din ascunzătoare. O vreau vie, nu moartă. Du-te la ea. Vorbeşte-i despre Antonius şi vremurile bune şi despre ce ar fi putut fi. Măguleşte-o. După ce-o să-i recâştigi încrederea, spune-i orice trebuie s-o convingi să se predea. Asigur-o că intenţionez s-o tratez cu tot respectul cuvenit titlului şi liniei sale de sânge. Va apărea în procesiunea mea triumfală, dar nimeni nu se va purta urât cu ea.

— Adevărat?

Octavius râsese.

— Fireşte că nu. Vreau s-o văd distrusă, la picioarele mele, umilită înainte de a muri. Roma cere nimicirea târfei egiptene. Va fi violată şi bătută, ţinută în lanţuri, înfometată şi torturată. Când poporul o va vedea târându-se, goală, în urma carului meu, toţi se vor întreba cum de o vrăjitoare atât de jalnică a reuşit să seducă un bărbat precum Antonius. Apoi va fi sugrumată în Tullianum, dar nu înainte de a-l vedea pe Caesarion ucis sub ochii ei.

— Nu are decât paisprezece ani, zisese Lucius.

— Şi nu va avea niciodată cincisprezece.

Lucius nu avusese de ales. Acceptase să fie mesagerul lui Octavius.

Dusese tratative prin uşa trapei, cu slujitoarele reginei, Charmion şi Iras. Cleopatra acceptase să-l vadă în ziua următoare, dar numai dacă venea neînsoţit.

A doua zi, Lucius sosise la ora stabilită. Avea şi un dar pentru regină, care-şi exprimase dorinţa de a mânca smochine. Coşul ridicat prin deschizătură era plin cu smochine coapte şi cărnoase, aşezate pe un strat de frunze de smochin. Iras acceptase coşul. Puţin mai târziu, Charmion îi aruncase funia să se caţere.

Se aşteptase să le găsească pe cele trei femei într-o cămăruţă urâtă, dar nu mică îi fusese mirarea când se pomenise într-o sală magnifică. Mici deschizături din pereţi lăsau razele soarelui înăuntru. Podeaua era din marmură neagră, iar coloanele, de granit roşu. Pereţii fuseseră pictaţi în culori aprinse. Cleopatra era aşezată pe un tron maiestuos, de forma unui vultur cu aripile întinse, ornat cu aur, argint şi lapislazuli. Purta o coroană sub formă de cap de cobră şi o rochie

incrustată cu bijuterii. Iras stătea la picioarele ei, ţinând coşul cu smochine în poală.

— Maiestate, nu o să te răzgândeşti? întrebase Lucius.

— E prea târziu pentru asta, îi răspunsese Cleopatra. Într-o mână avea o smochină. Pe încheietură se vedeau două semne de muşcătură de cobră – cobra de care Lucius făcuse rost de la unul dintre oamenii de încredere ai reginei şi pe care o ascunsese sub frunzele de smochin. Îţi mulţumesc, Lucius Pinarius. Când mă voi întâlni cu Antonius pe Câmpiile Elizee, îi voi spune ce favoare imensă mi-ai făcut.

Clipise, apoi închisese ochii. Capul îi căzuse într-o parte, iar smochina din mână se rostogolise pe podea.

Ochii lui Lucius se umpluseră de lacrimi.

— A murit frumos? A fost un sfârşit demn de stăpâna voastră? o întrebase el pe una dintre slujitoare.

Iras era tăcută. Îşi urmase deja stăpâna în moarte. Charmion, care începea să se clatine, îşi folosea ultimele clipe ca să îndrepte coroana reginei, astfel încât înfăţişarea ei să fie perfectă şi după moarte.

— A fost foarte demn, murmurase ea, pe potriva celui din urmă descendent al faraonilor.

Lucius plânsese puţin, apoi îşi făcuse curaj şi mersese să-i spună veştile rele lui Octavius…

***

Nepotului său îi spuse doar:

— Regina s-a lăsat muşcată de o cobră. Împăratul voia să o etaleze la triumful lui, dar Cleopatra n-a vrut să-i ofere asemenea satisfacţie.

— Chiar şi aşa, se spune că a fost cel mai mare triumf al tuturor timpurilor, zise băiatul.

— Aşa e. Un triumf cu adevărat măreţ. În ziua aceea, vărul meu Gaius, care primise numele de Octavius la naştere, dar devenise apoi Caesar, şi-a luat numele de Augustus, pentru a sărbători intrarea în rândurile zeilor. Întreaga lume a aflat că împăratul este demn de slavă – nu doar ca rege, ci ca zeu pe pământ.

Lucius se uită îndelung la statuia Cleopatrei, după care îl luă de mână pe băiat şi ieşiră din templu.

În piaţă era agitaţie.

— Împăratul! împăratul! strigau oamenii.

Îşi făcu apariţia o lectică impunătoare, ornamentată cu purpură şi aur şi înconjurată de o suită numeroasă. Privitorii se retrăgeau cu veneraţie. În lectică

putea fi văzut cu uşurinţă Augustus, odihnindu-se pe perne de purpură. În pofida ridurilor şi a celorlalte urme ale trecerii anilor, Lucius îl vedea tot pe tânărul care revendicase cu îndrăzneală moştenirea lui Caesar, avansase vijelios spre măreţie şi îşi înlăturase toţi rivalii fără să privească nicio clipă în urmă.

Căile zeilor erau capricioase şi imposibil de prezis, se gândi Lucius, iar metodele lor se dovedeau adesea iritant de enigmatice; şi totuşi istoria omenirii înainta încet şi sigur. După numeroase frământări, lumea atinsese în sfârşit o stare de echilibru şi pace, poate chiar de perfecţiune: un imperiu aflat în continuă expansiune, condus de un singur împărat şi dintr-un singur oraş, Roma.

Se părea că oameni asemenea lui Romulus sau Alexandru sau Caesar se puteau ridica de oriunde, schimbând totul. Dacă oamenii puteau deveni zei, totul era posibil. Era oare posibil ca zeii mai bătrâni să dispară până la urmă, asemenea oamenilor? Cine putea să spună ce se întâmpla chiar în clipa aceea în altă parte a lumii - poate într-un oraş neînsemnat de la capătul imperiului – unde naşterea unui om sau o întâmplare puteau schimba din nou soarta lumii? Poate că Jupiter însuşi avea să fie detronat şi înlocuit de un alt rege al zeilor! Nu numai un singur imperiu şi un singur împărat, ci şi un singur zeu: o asemenea lume nu ar fi reprezentat adevărata perfecţiune?

Alungă repede gândul acela necuviincios şi îşi concentră atenţia asupra măreţiei lumeşti a suitei lui Caesar Augustus, împăratul Romei, cel mai ilustru dintre toţi oamenii care trăiseră sau aveau să trăiască vreodată pe pământ.

Dar aproape că uitase de lucrul cel mai important! Băgă mâna sub togă şi scoase lănţişorul pe care îl purta la gât.

— Asta e pentru tine, băiete. Mi-ar fi plăcut să aştept până-n ziua când vei îmbrăca toga ca să ţi-l ofer, dar cred că eşti pregătit să-l primeşti.

— Ce este, bunicule? Băiatul se uită la amuleta pe care o ţinea în mână.

— Nu-i cunosc originea. Nu ştiu nici măcar numele zeului pe care-l reprezintă, dar când l-am primit mi s-a spus că acest talisman e mai vechi decât Roma însăşi. Se află în familia noastră de multe generaţii, chiar dinainte de vremea lui Romulus.

Tânărul Lucius studie obiectul cu multă curiozitate, nereuşind să-şi dea seama ce reprezintă. Trăsăturile falusului înaripat se estompaseră de-a lungul timpului, după ce trecuse pe la atâţia purtători. Acum părea să semene cu o cruce obişnuită – foarte asemănătoare, se gândi băiatul, cu crucifixurile pe care romanii îi executau pe criminali.

— Aşa cum mi-a fost transmisă mie, îi zise bunicul lui, eu ţi-o transmit acum ţie. Trebuie să făgăduieşti că vei face şi tu acelaşi lucru, când va veni vremea.

Băiatul se uită la pandantiv, apoi îl puse cu solemnitate la gât.

Nota autorului

Originile şi dezvoltarea timpurie a Romei reprezintă unul dintre cele mai captivante domenii de cercetare istorică de astăzi. În cea mai mare parte a secolului XX, izvoarele antice care atestau istoria Romei au fost considerate născociri, dar descoperiri arheologice recente au venit în sprijinul povestirilor considerate cândva legende. Astfel se explică alegerea citatului din deschiderea acestei cărţi: „Legenda e istorică, la fel cum istoria e legendară” (Alexandre Grandazzi, The Foundation of Rome: Myth and History).

Am început cercetările pentru Oameni şi semizei, citind şi recitind The Beginnings of Rome: Italy and Rome from the Bronze Age to the Punic Wars (e. 1000 to 264 B.C.) (Routledge, 1995) a lui T.J. Cornell. Ca să cunoşti izvoarele care atestă această perioadă şi să înţelegi care este stadiul actual al studiilor despre Roma, trebuie să citeşti cartea lui Corneli.

În paginile ei introductive, am fost frapat de comentariul autorului, anume că „istoria conţine întotdeauna şi elemente de ficţiune”, şi de observaţia că istoricii antici, spre deosebire de cei contemporani, foloseau tehnici similare cu cele folosite de romancierii istorici moderni. În romanul istoric, spune Corneli, „şi în istoriografia premodernă… scriitorilor li se permite să reconstituie, din propria imaginaţie, sentimentele, aspiraţiile şi motivaţiile unor persoane sau grupuri, să evoce scene verosimile – de pe câmpul de luptă, de pe străzi sau din locuinţe – şi chiar să inventeze discursurile şi dialogurile personajelor despre care scriu. Aceste convenţii au fost acceptate fără discuţie în Antichitate, când istoria era în oarecare măsură şi un exerciţiu de retorică.”

R.M.Ogilvie (citat de Betty Rădice în introducerea cărţii Livy: The War with Hannibal) îl compară pe marele istoric roman cu un scriitor de ficţiune: „Asemenea unui romancier”, Titus Livius „a pus personajele şi intriga mai presus de precizia istorică, folosindu-şi imaginaţia şi inventivitatea pentru a prezenta o imagine însufleţită a evenimentelor.” Chiar şi aşa, după cum bine remarcă Rădice, Titus Livius „nu face greşeala de a încerca să recreeze atmosfera preluând locurile comune – George Eliot şi Lord Lytton şi-au dat toată silinţa cu Florenţa şi Pompei, dar pietrele moarte nu vorbesc. Dimpotrivă, Titus Livius păstrează descrierile la un nivel minim şi recreează spiritul Romei intrând în sufletul oamenilor vremii…”

Titus Livius, cunoscut în engleză ca Livy, a trăit în timpul domniei lui Augustus. Opera lui monumentală, Ab Urbe Condita (De la fondarea Romei), constituie principala sursă istorică privind evenimentele petrecute în primele sute de ani de la fondarea Romei, de la originile mitice până la începuturile imperiului mediteraneean. Lectura operei lui Livius este o experienţă fascinantă, asemănătoare cu lectura operelor lui Tolkien, Tolstoi sau Gibbon; cu alte cuvinte, este una dintre marile cărţi pe care oricine ar trebui să le citească, măcar o dată în viaţă.

Alte izvoare istorice antice despre începuturile Romei includ biografiile lui Plutarch, De Republica a lui Cicero, Geografia lui Strabo, istoriile lui Dionis din Halicarnas, Diodorus Siculus, Cassius Dio şi Polybios, comediile lui Plaut şi Sărbătorile (Fasti) lui Ovidiu, o operă mai puţin cunoscută a marelui poet latin, care oferă detalii fascinante despre practicile şi originile diferitelor obiceiuri şi tradiţii religioase romane. Pentru perioada de sfârşit a Republicii, am folosit ca surse istoria lui Appian şi biografia lui Iulius Caesar scrisă de Suetoniu.

Dintre operele autorilor moderni, m-au inspirat în mod special: The Foundation of Rome (Edimburgh University Press, 2005; publicată în limba originală în Italia, cu titlul Romolo II Fondatore, în 2002) de Augusto Fraschetti; Remus: A Roman Myth (Cambridge University Press, 1995) de T.P. Wiseman; The Rise of Rome to 264 B.C. (University of California Press, 1973) de Jacques Heurgon;

The Punic Wars 264-146 B.C. (Osprey, 2002) de Nigel Bagnall şi Daggers în the Forum: The Revolutionary Lives and Violent Deaths of the Gracchus Brothers (Cassell, 1976) de Keith Richardson.

M-a inspirat de asemenea şi Lays of Ancient Rome a lui Thomas Babington Macaulay, o „reinterpretare” de secol XIX, plină de fantezie, a unor vechi balade romane, tragedia Coriolanus de Shakespeare şi poemul epic Siluirea Lucreţiei, care îi aparţine, de asemenea, tot lui Shakespeare.

Dictionary of Greek and Roman Antiquities al lui William Smith (deţin un exemplar al ediţiei din 1869, precum şi Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology, în trei volume, al lui Smith, din 1870) şi A Topographical Dictionary of Ancient Rome de Samuel Ball Platner (eu am ediţia din 1928), au fost tovarăşii mei de zi cu zi. Ambele cărţi, împreună cu multe alte texte, hărţi şi informaţii suplimentare, sunt disponibile online, pe un site numit Lacuscurtius, administrat de Bill Thayer; am vizitat de nenumărate ori acest nemaipomenit corn al abundenţei, în timpul documentării pentru scrierea romanului meu, Oameni şi semizei. Când am avut nevoie să împrumut o carte

„adevărată”, am vizitat bibliotecile care ţin de University of California at Berkeley.

Cititorii care doresc să afle locaţia exactă a monumentelor şi reperelor arheologice, pot consulta cartea Mapping Augustan Rome (Journal of Roman Archaeology Supplementary Series, 2002), opera unui colectiv de cercetători de la University of Pennsylvania. Hărţile la scară mare anexate cărţii sunt rezultatul unor cercetări asidue. Cititorii mai pot consulta harta Roma Arcaica (o publicaţie a Museo della Civilitâ Romana), o imagine de sus a oraşului, aşa cum se crede că arăta la începuturile Republicii.

Acest roman a fost cel mai mare şi mai complex proiect al meu de până acum şi le sunt recunoscător celor care m-au ajutat pe parcurs. Primul care m-a încurajat să scriu această carte a fost Nick Robinson de la Constable, editura care îmi publică romanele în Marea Britanie, sugerându-mi să încerc un roman diferit de seria „Roma Sub Rosa“; în apartamentul lui Nick din Londra a început să prindă contur ideea care s-a transformat ulterior în această carte. După aceea, în timpul unei plimbări pe malul râului Barton

Creek, din Austin, Texas, am analizat mai serios ideea cu Keith Kahla, editorul meu de la St. Martin’s Press, care a înţeles pe loc ce încercam să fac; după câţiva ani (şi vreo 200.000 de cuvinte), am acceptat cu recunoştinţă observaţiile pertinente ale lui Keith pe marginea primei versiuni. Krystyna Green, editorul meu de la Constable din Marea Britanie, a jucat de asemenea un rol activ în dezvoltarea cărţii. Îi sunt recunoscător şi lui Gaylan Dubose, profesor de latină şi autor al cărţii Farrago Latina, care mi-a citit strădaniile şi mi-a oferit sfaturi preţioase.

Mulţumiri speciale, ca întotdeauna, partenerului meu, Rick Solomon, şi agentului meu, Alan Nevins, care mă susţin mereu în tot ce întreprind.

***

Disputele şi uneltirile politice bine cunoscute din Oameni şi semizei nu sunt invenţia mea şi nici nu am făcut mari modificări în ceea ce priveşte termenii discuţiilor. Războiul îndelungat dintre patricieni şi plebei, tacticile pline de cinism ale clasei conducătoare, care exploata retorica religioasă şi frica de ameninţări străine în propriul avantaj, mişcările politice radicale ale descendenţilor lui Appius Claudius dintr-o tabără în alta, hărţuirea şi anihilarea cultului „dăunător” al lui Bacchus sub pretextul vrăjitoriei, interesul Gracchilor de viţă nobilă faţă de poporul de rând lipsit de drepturi sunt prezentate detaliat în izvoarele istorice. Republica romană a dăinuit aproape de două ori mai mult decât a noastră până acum, iar romanii s-au confruntat cu paradoxurile şi

paradigmele luptelor între clase cu mult înaintea noastră. Rămâne de văzut dacă republica americană se va încheia cu apariţia unui conducător atotputernic, aşa cum s-a întâmplat în cazul romanilor.

A fost Fascinus prima zeitate a romanilor, aşa cum se spune în Oameni şi semizei? Potrivit lucrării Naturalis historia a lui Plinius, Fascinus era numele unui zeu venerat de fecioarele vestale, care puneau reprezentarea lui (un fascinum sau o amuletă înfăţişând un falus) sub carul de luptă al generalilor triumfători, ca să-i apere împotriva „fascinaţiei” (ceea ce numim noi astăzi „deochi”). Varro ne spune cum copiii romani purtau adesea la gât amulete falice, pentru protecţie; acestea mai erau puse, de asemenea, în grădini sau în locuinţe, pe vatră. Oricine vizitează Pompei va remarca inscripţiile şi sculpturile falice, dar puţini îşi vor da seama că o imagine care lumii moderne i se poate părea obscenă era considerată sacră de către antici.

Falusul mistic care pluteşte deasupra unui foc apare în legenda despre regele roman Servius Tullius şi, chiar mai devreme, într-o variantă a istoriei originii lui Romulus, aşa cum o relatează istoricul Promathion. Scriitorii greci asemenea lui Promathion au fost primii care au făcut speculaţii cu privire la începuturile Romei, peste care au încercat să-şi suprapună propriile mituri; în cele din urmă, chiar romanii aveau să asocieze întemeierea oraşului lor cu o legendă grecească, căderea Troiei (subiectul Eneidei lui Vergilius). „Fascinant” în cazul lui Promathion, după cum observă T.P. Wiseman în Remus, „e faptul că acest autor grec timpuriu a făcut referire la o legendă romană autentică. Falusul care pluteşte este un concept cu desăvârşire atipic pentru greci. Zeii greci nu se manifestă astfel.”

Dacă descrierea falusului divin făcută de Promathion are la" bază un mit roman autentic şi foarte vechi şi dacă acest falus din foc e aceeaşi zeitate care a devenit cunoscută mai târziu sub numele de Fascinus, atunci este într-adevăr posibil ca Fascinus să fi fost primul zeu roman. Cred că Titus Livius mi-ar înţelege motivele pentru care l-am înfăţişat aşa.